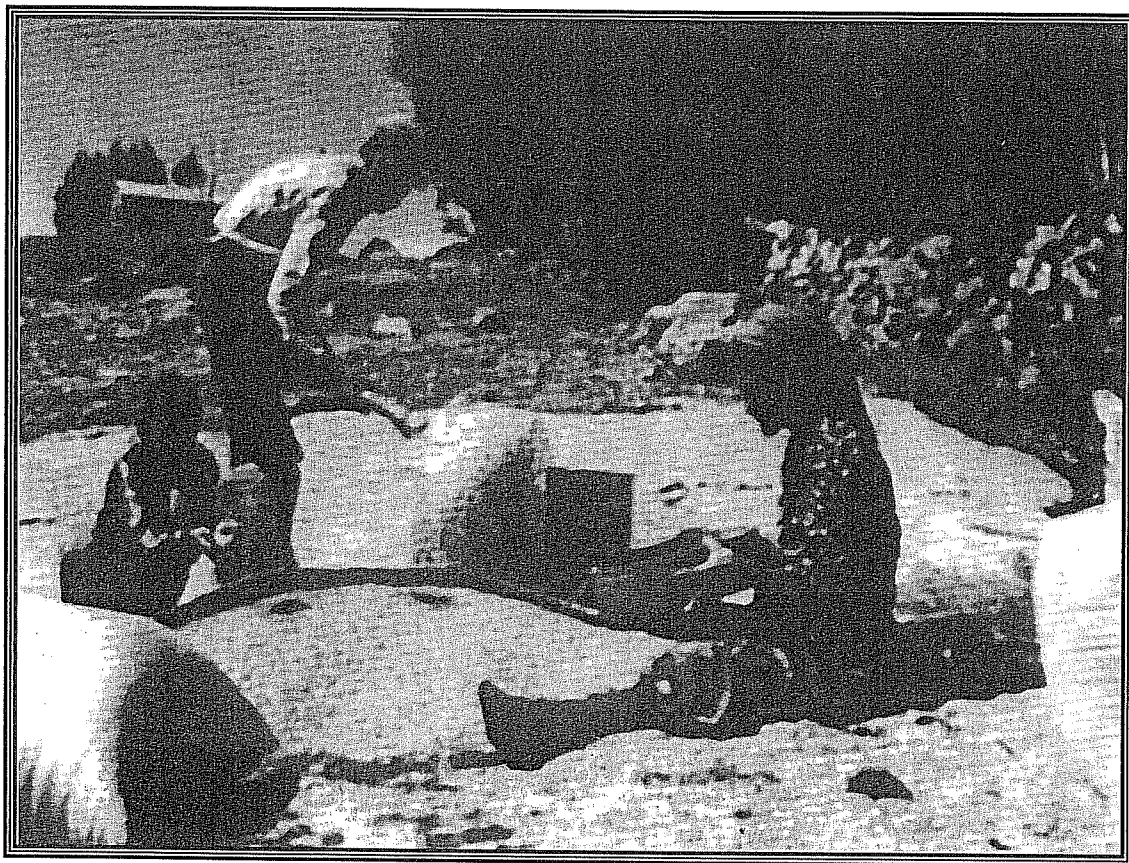

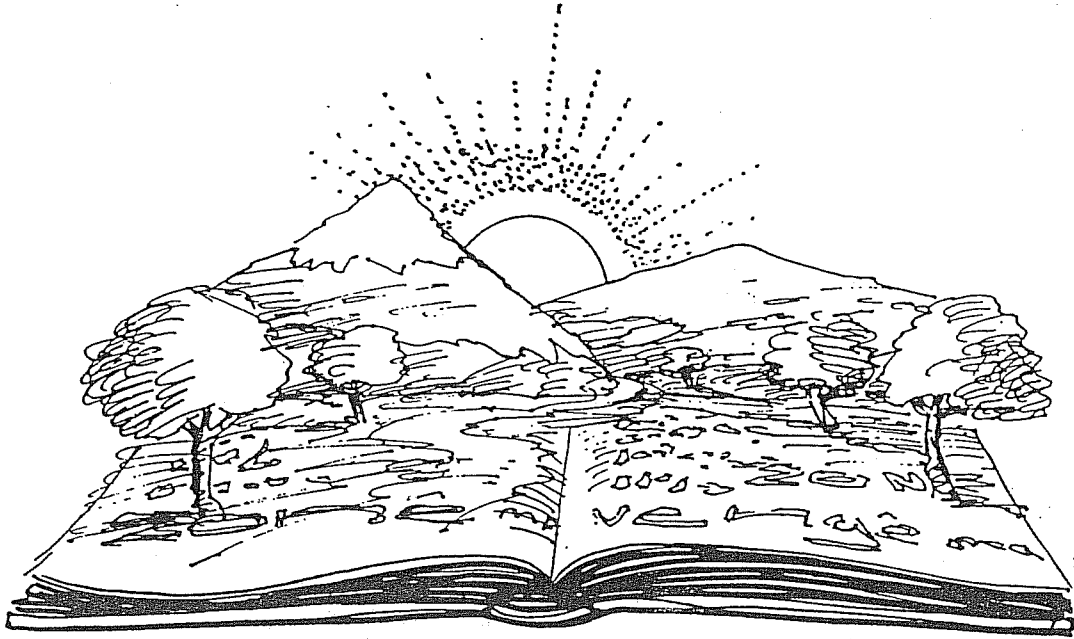
Ware

Pêseroka Zon a Kulturê Ma: Dimili-Kirmanc-Zaza
Dimili-Kirmanc-Zaza Dili ve Kùltürü Dergisi
Zeitschrift der Dimili-Kirmanc-Zaza-Sprache und Kultur

Ware

Pêseroka Zon a Kulturê Ma: Dimili-Kirmanc-Zaza
Dimili-Kirmanc-Zaza Dili ve Kùltürü Dergisi
Zeitschrift der Dimili-Kirmanc-Zazä-Sprache und Kultur

Cematê Ağmey * Yayın Kurulu * Freie MitarbeiterInnen

Alican, Daimi, Gagan Çar, H. Akbaba, H. Mergariji, H. Tornécengi, Hesên Uşên, Hesênê Pirdê-suri, Heyder, Kemê Xece, M. Areyiz, M. Çapan, M. Doğan, Metê Xece, Musa, Mistefaê Mızari, Perê Sodiri, Piruşene Tikmi, Şervan, Uşên Laşêr, Usxan, X. Çelker

Adresa nustene * Yazışma adresi * Kontaktadresse

Ware

Postfach 1369
D-72258 Baiersbronn

Hasabê Panqe * Banka Hesabı * Bankverbindung

H. Dursun
Konto Nr.: 608141
BLZ.: 545 500 10
Stadtsparkasse Ludwigshafen

© Ware

- * Autoren, Übersetzer und alle Mitarbeiter erhalten kein Honorar.
- * Namentlich gekennzeichnete Beiträge geben nicht unbedingt die Meinung der Redaktion wieder.
- * Die Redaktion behält sich vor, zugesandte Beiträge zu kürzen, zu verschieben bzw. auch nicht abzudrucken.
- * Alle Artikel dürfen mit Genehmigung der Redaktion und Einsendung eines Belegexemplars nachgedruckt werden.

ISSN 0946-4573

Amor 8 * Gulane 1995

Teyestey * İçindekiler * Inhalt**Peige*Sayfa*Seite**

Mektvê Wendoğu * Okuyucu Mektupları * Leserbrife

4

Dımilki-Kirmancki-Zazaki

Ware ra

6

Hata Ewro Elifba Zazaki (Dımilki, Kirmancki)

Bıra Mikail

7

Tornê Sey Rızay Qesey Keno

Heqiê Mergarji

10

Hirê Gay ve Vergira

Heyder

19

Yitiqatê Kirmanciye de Kêrtê Dewres Eylasi

Munzir Comerd

20

Dı Khewray

Mehmet Doğan

22

Dêsimi ho vira meke

Baki

23

Qese Serestene

Daimi Cengiz

23

Yara mı

Memê Koêkorta

24

Wazen Ma Asimile Biker

Koyo Berz

32

Kes Çino

Xeyri

34

Ma Fetilnay

C. Royvan

34

Zu Raa Derge

Server Kalan

35

Sey Uşê

Server Kalan

35

Nê Lawo

Hesenê Dılavî

35

Qesa Heqe

Server Kalan

36

Tayê Kuratey

Server Kalan

36

Qılançika Şiae

Azedeylem

37

Zu Milet ke Vindi Nêbo, Eve Zonê XO Vindi Nêbeno

Hesen Uşên

38

Musa Areyizde Jû Roportaj

Usxan

44

Serdaro Bom

Mursa Astore

45

Sanika Biraê Baqılı uBiraê Bomi

Zilfi Selcan

46

Qeseykerdena Sewa Zagonê Dêsimi

Lejwan Büyükkaya

48

Şewa Zagonê Dêsimi sero hewnayışê

Lejwan Büyükkaya

48

Şewa Zagonê Dêsimi'rê

Heqiê Mergarji

51

Hewnê Mı

Heqiê Mergarji

51

Budelaê Girşi

Hawar Tornêcengi

52

Sanika Ali Khodiki u koê Şiay

I. Çağlayan

56

Nosyonalyzmı Korr Barbarênya

Zilfi

57

Dêsim

İlanê Sewa Zagonê Dêsimi, orginal u vetişê „Özgür Ülke“ra

58

Türkçe

Ware' den

59

Dersim'i Tanımak

Daimi Cengiz

60

Sürekli Kanayan Bir Yara: Dersim

M. Hayaloğlu

63

Hollanda „Dersim Vakfı“ bildirisi

67

Deutsch

Von Ware

68

Überlegungen über den Zusammenhang zwischen der Gründung
des kurdischen Parlamentes und der Dımili (Zaza-Kirmanc)-Problematik
der schaffirte, was nützt es, fremd sein, keine garanti

Perê Sodiri

69

Besonderheiten der sasa-alevitischen Religion

michael hillen

70

Andere Aspekte der Menschenrechtsverletzungen

Anton Dierl

71

„Veyvê Kitavu“ Zaza-Bücherfest 1995

Yaşar/Asmen

72

Steinwassertraum

Heqiê Mergarji

73

Grosse Narren

Heqiê Mergarji

74

Liebe Şengül

Heqiê Mergarji

77

Dersa Zonê Ma / Zazaki für Anfänger VII

Rozşêne

79

MEKTUVÊ WENDOĞU * OKUYUCU MEKTUPLARI * LESERBRIFE

OLİ ADIRÊ ZURU WEDARO, WEREZAI

Werezayê mı Zilfi; mı HEYDER'i wazeno camat. Vano ke "ez elçiyê Apê hone..."

Hay hay wereza, sare u çımunê mı ser.

1- To zuru kena! Çha?: To ke ama Almanya Müncende ama war, ez ve Alicania ameyme to gureta.

a- Mı tora va ke : "Apê ho Usê Mori ra tenê qesey bike, se keno, hal waxtê ho çhutiriyoy?"

To va ke: "Ez ke amune, mı nêdi. Zu ki kes nêzonenê ke ez sonu Almanya"

b- Qız mend ke ez to nejdiyê Nürunbergi de araveroni, qeyi? Mı tora ZONÊ MA pers kerd, to mirê Tırki cüav da. Dı hire reyeke niya bi, to va ke: Na ZONÊ MA sima kotira vet, Tırki qesey bikerê! Aede Alicani va ke: "Hes 'rooo, Xal qarino to oto-bonde nano roo."

c- Ez ve tuya heşte piya zu odade kotime ra u waxt çha mıra nêva?

Hata itika sadê mı Alicano...

2- Elçiyê mirê ame, yê elçi honde ke mîde evê telefon qesey kerd. Mı o elçi nêdi. O waxt to Alamanya de nêviya!

O mordem lazê êy vi, ey mıra va ke: "Piyê mı selamê ho torê bi, eke wertê mîletide qesunê mı qesey keno, palavra mı ni, teneki camerdena mı qesey bikeroy. Ju ki vaze zoneno, mı ve Barania se kerdo?"

Mı ki va ke: "Nêzonu"

Êy ki mirê qesey kerdı. Mı hata nıka o qese caê qesey nêkerdo.

Mı ki êyra va ke: "To ve domunê apunê huya, eve werezaunê huya sawata partiya Tırku guray (TDKP), sima des dergiu vezenê eke besenêkenê a mesela binusnê, Dewrim eke sima bikerê marê kıfayitê ho cıvo ke..? Çha savata ho reyê nêgureyena?"

Wereza koti vana, key vana ez yênu camat. Hata nıka mı hona qesê Usê Mori wertê qulide qesey nêkerdê. Lâyê simade, ya. Ez qesunê dey zof zonon, tersê to ki şinê ser! Çhi ke o leto jede piyê to (Alê Ma) sero qesey keno coka. To nêwazena qul naynu bihesno.

Ez bıwaji qesunê Usê Mori her ca qesey kenu kes besenekeno virendiya mı bıbirno! Çhi ke ez namê hora nê, namê deyra qesey kenu. Vanu ke: Usê Mori nia vatene...

Wereza; Wade lüye biyo tamam şiya taştı gavançı werda.

Wereza; To mîde nire nêwencena!
Ez xalê to HEYDER'ne

Wereza; To ni, Partiyê Tırku, raşt u çhepi pêro dustê xalê tode na meselu qesey nêkenê. Tabi, destê Xıziri ra!

Wereza; Sar rîndeniya xalê tora vozdanoy, seytaneni ki ala haza vînderoy.

Wereza; Ez Rusyara, Çinra, Arnavut ra, Kûba ra, Laos ra, Etiopya ra nê, Dêsim ra qesey keno.

Wereza; Ez, Enver Hoca, Qastro, Mao, Stalin ra nê! Sey Rizay ra, Şêx Saiti ra, Alişêri ra, Fındıqı ra, Ap İvraimi ra, Ap Xıdır u Ap Temiri ra iye binu ra qesey kenu...

Wereza; Ez zof zof binê sa ke, to eve zonê ma u piyê ho mektuve nusna, belka na mektuva tûya vîrena. Ez heni zonon ke vîrena, xalê hora, tabi tenena ke pak binusnê.

Xal endi 'tîka bıqedeno, lewê mîno çımunê tuyaro. To ZONÊ MA binusne, Xal qedayê to ceno...

HEYDER

Ma be xêr, bıra

Waxto ke mı mektuba to gurete, ez zaf biya şa, çımke emrê xo de, ez teze jü mektube ebe zonê ma cêna. Mı çar ponc dolimi mektuba to wende. Hela, serewaxto ke to mirê ruşno, zaf çiyê de rîndo. ...

Ez naye ra tepiya Warey rê nivisnen. ...

Ez wazen ke; tı no gramero ke mı nivisno bıwanê u fıkrê xo mirê bıruşnê. Hevalanê ke tı nas-kena, şikina fıkrê dina ki mirê bıruşnê. Nêzo tı C.M. Jacobson vînena? Tı ke şikina fıkrê dê ki mirê bıruşne. Mı zaf yardımıya kıtavê dê "Rastnustena Zonê Ma" diye. Mı qesê gramatiki u qesê newey, ê zafêri kıtavê dê ra gureti. Heq dest u paanê dê de bo...

Mı zaf mektubi gureti, hama qe jü mektube niya rînd nêbie.

Gege nivisnaina zonê ma rehet niya. Çımke her kes gorê xo qesê keno. Zonê ma hetani nıka niyamo nivisnaene. Tı zana dewa made ki ma ze jüvini qesê nêkenime. Mesela: Ma vanime "sere" u "kuli" Lola vanê "sare" u "pêro". Bıvîsne se nivisnena bıvîsne. Sere ki bıraê sario. Waxt êno ke ma pêro ze jüvini nivisnime. ...

Ez nusnena xo de "pêro" nivisnena. Ez zan ke "pêro" dayina rîndo. Çımke her kes zano ke kelima

"kuli" arapki ra amo kewta zonê ma. Ez dewa made se qesê kenê, hini nivisnen. Kelimanê neweya nêvecen. Çiyo ke ez nêzan se êno vatene; şarê dewa ma an xo vêri, xo xode van, ma dewede se qesê kerdêne?

Ez zaf derg mekeri, çimke tı nustanê minê bina ki wanena.

Selamê ma şima pêroinê rê esto.

Memê Koêkorta

Ombarekib Şewa Zagonê Dêsimi

Stockholm ra selamon Zazayo şimarê erşaweno u wazenê çend qalo biko: Êyr dewletey Tirkî Dêsim'di, Çewlik'di Erzincan'di, Diyarbekir'di u pêrey Zazaistan'di kêyo veyşnena u dewo veng kena. Dunya bêvenga, kesî ra hesi çinkew! Barbari en durum ra cesaret gênê, u çina dest yen texpir nêkeni. Waştîşê ma:

Ma nêwazen welat ma dî gun u lej wirazyew
Ma nêwazen Tirk u Kurd belay xo biyar bık pıst ma.
Ma zon welat ma bîndest Tırko dew, bê ma yewna nin ma nêfeletnen.

Mîletey Zazay Bê wayer ya! Lazım wayer mîletey Zazay bêvecyey.

Şuuru milli, wayer mîlet u welat Zazayo en mihum zonê Zazayonew?

Teyna teyna Zazakir wayer vevyayış ayik von ma roşenber Zazayoney wayer vecyey

Eger ma bieşk zon Zazaki bireyn, ma eşken wayer hemeçi vecyey.

Eger ma wazen mîletib, eger me wazen dewlet bîb, en cewher ha zon madew.

Mîletey Zazay rî wayer vec, şar ha paştay şınadew.

Pêro bırayê pêyê, alevî u sunniyan; wa bicawiyi piyabestına Zazayan.

Bî ser namey Zazayonê Swed redaksiyon Piya ra **Mihê Elişan u Korca Mirseydan** selomon xoy germîno temaşexono rî, u hunerkaro ken. Bihewi şeweka weş.

1994.11.19, Stockholm

Dersim Kùltür Gecesi ve Tertip Komitesine!

Değerli Dostlar! Devrimci ve komünüst kanlar ile sulanmış, ve sulanarakta "kızışmış" O Dersim, bu gün yeni bir 38 katliamı ile karşı karşıyadır.

Dersim dağları, köyleri, ormanları, bombalanmakta, yakılmakta, köylüler insansızlaşmakta ve zorla göçe zorlanmaktadırlar.

Kürdistanın diğer yerlerinde uyguladıkları toplu katliamı bu gün Dersim'de en vahşi biçimiyle uygula-

lamaktadır.

Özellikle gerilla savaşının yoğun olduğu alanlarda, TC, bu alanlara yoğunlaşmıştır. TKP/ML - TIKKO gerillaların üstünlük elde ettiği alanlarda, Kayseri, Bolu ve 3.Ordu hava indirme tugaylarıyla imha savaşına girişmişlerdir.

İşte böylesi bir dönemde, Dersim halkı ile dayanışma komitesi, Avrupa Türkiyeli İşçiler Konfederasyonu ve Türkiyede Partizanın Sesi'nin "Dersim halkı yakılarak yok edilemez" kampanyasını açmış, yürüyüşler, mitingler, Basın açıklamaları, Açlık Grevleri ile Dersim'e sahip çıkmışlardır. Bu kampanya bu gün de devam etmektedir.

Değerli Arkadaşlar! Zamanınızı fazla almak istemiyoruz. Kısaca şunu söylersek yeterli olacağı kanısındayız. Dersim halkı yakılarak yok edilemez!

Gece tertip komitesinin önderliğinde yapılan Dersim Kùltür Gecesinin başarılı geçmesini diler, tüm arkadaşların bundan sonraki faaliyetlerinde başarılar dileriz.

Avrupa Türkiyeli İşçiler Konfederasyonu (ATİK)

Dersim halkı ile dayanışma komitesi.

Serra newie rê

Tı serr newe weş ome, tı weş ome
Ez to zerr weşiye ra vıdari kenê
Avernê to sencenê, hewenenê
Ez to vera nê done
Pê reçe to pawenê bermeê
Tawo ko şeno bê hayre bê hasar
Bê zoniye vindi (vini) beno (kuno ro) re
Tı serr newe weş ome
Tı weş ome
Vilunê (tılunê) mı ser
Verde mı ser viri, mezal
Tı serr newe weş ome, çimi ser

Gagan Çar

Merhaba!

Ben Trier'de üniversite öğrencisiyim. Ware dergisini çok beğendim.

Berxudar vê.

Hasan

WARE RA

Wendoğê semti!

Çıxa ke herêy kewtime ki, reyna nao ma vanime "ma' ve xêr dît"

Ma zaneme çimê sima ma dest dero. Heya! Hama hêni bızanê ke, çimê ma ki sima dest dero. Ra u olağünê sima de ki ma niadanime. Gegane vênênime, sima sonê koti, koti ra ênê, se kenê? Gegane xo-xora perskenime; ma ça sarê xuy u kesê bini bidajime, ebe zorê çüye! Kamo ke wazeno ero xo wayir vécio, o zaneno ke mordem gere ke deşti ki bêrzo ro xo ver.

Kanê, koti sima dest esto ra xo ver?

Gegane mordem vano ke; "Heq insani ra memradio!" Hama ebê xo ki xora mıradino. Gegane naera bê xebero. Se ke "mordem koy ra mıradio, xebera koy cıra çinê bia!" hêni.

Vacime ke; ma eştime çinime, sumarê çî! Sima xo rê se kenê? Ma aê perskenime. Xo, çê xo, zaw-zeçê xo, eve xodest bavokê kami kenê. Hata nika bavokê kami bi ke?

Mordem çî zano. Belka hêni Xızirê Khali dest sanito ver; çê sevekno, layık sevekno, çêneke sevekna, non sevekno, do sevekno.

Herkes weş u war bo, xorê! Ma, ma kamirê?

Gegane taê olvozi ebe zerrevêşaiera perskenê; "Bıra Ware se bi?" Taê şaro bini ki perskêno vano; "Vare çıkmayacak mı? "Nê pêênura vame, "çıkacak". Ê virênura ki gegane vame ke; "Kamirê?" "Tudi vanê ke; "Mordemi ke waşt, pê hawt koude ki reseno pê."

İta Avrupa de, ebe zanitena ma, disey u poncas hazar koê ma estê. Ju ki, vajime; aha nao Warê ma! Ça honde koude ebe hazarura Ware'y şên nêbenê?

Hefê ma! Hefê ma ke hefê ma!

Vacino ke, "To ra cat, mı ra mırad "cat u mıradê ma jubin ra girêdaiyo. Ayêra ki, weşic u nêweşia ma, vinitêne u merdêna ma tenê tîgrêdaiyê jübiniyê. Ewro ki jê vijeri oncia ax u wax derime. Zar u zibayişê marê derman u melem oncia maime. Se ke ewroê miletê mara kışo, ma na hona mıqerrem fam nêkerda. Her ca de estime, her çî de estime. Çiêde xorê çinime, caêde xorê çinime. Endi ciê şari nê, teneki zernê xo bigoyime. Goynaeni ki lazım niya, waireni ro ci bikeme, binê peğmê keside memanime!

Ma nêwaştêne ke, zerrê sima teng kerime. Çî hêf ke, bese nêkerd. Sifte, "cayil-cuyilê ma, zaw-zeçê ma" ebe fekê sari ma de qesey keno, ebe destê sari ma de dano pêro. Pêcio nae marifet saykeno. Naêra ki ma waşt ke xorê biberbime. Çike; "Kam ke sari rê berbeno, çimunê xora beno". Maunê manê ke hatani nika lilikê xo kerdî zıla, biarime ra xo viri. Maê ma welatê xo de cuanikê çê xo bi. Welatê ma binê lingunê ma u piyunê ma de bi. Bê hardê welati se kenê?

Miletê ma ewro ki wertê dî adiru de vêşeno, candano! Zulmê zalımu ver hao mal u mîlkê xo ra, welatê xo ra beno! Dewleta Tirkê bêbextî, roc be roc ramena ra dew u sukunê ma ser, inu vêşnenê, kenê xan u xırabe! Kemere kemere serro nêverdana! Ebe zor miletê Dımili-Kırmanc-Zazay u miletê Kurri hurêndi ra qılâyênêna ra, inu surginê pêyê welatunê şeribu kena. Na rivat ra welat hao say ke kerdo thol; wazenê ke kesi tede nêverdê. Xora waştêna dine nawa!

No miletê mano ke welatra veto, amo sukunê ze Estemoli, uca ki heto binra binê zulmê mewranira nêxelesino ra. Estemol tağa Gazide onciya dewleta Tırki mîleti ra goni dê virtene. Davişte mordem qır kerd, dahirise ki 'vind-biyayiyê' u ebe 200-300 mordemi ki birindar/dîrvetun mend. Sero ki hona şiaê Şêwazi nêdariyay bi we! Nê tede ebe ma benê!

Zede ra "domanê ma" ninê taê ki doman-momanê bini fiştê ra xo dime, pia kewtê be pê tayinê u taê çiu dime. Nika ninu ra vatêna ma uya ke sitê ma u piê xo ki biarê ra xo viri, ê ki xorê helal kerê. Xo ki wertê dina alemi de bivinê, ca bikerê, ma ki bizanime ke; ma era sima se aşême. Gereke hata a roca ke ma xelesnenê ra, nia wertede paymal mebike, meqedime, meşime. Çî ke, 'dewrim' hao texelino! Jü ki, şıma "dewrim" namê Tırk u Kurrura kenê, ma, "dewrim"e ma kam bikerê? Eke kenê ça namê xora nêkenê!

Lewê nê qal u qırıde, oncia ki haê taê çîê rındi ki benê, taê çîê rındi ki estê.

19ê asma 11 ina '94e de Frankfurt de "Sewa Zagonê Dêsimi/Dersim Kültür Gecesi" amê viraştêne. Na şewa Warey hazar mordemi kerde şên. Kam ke dest erzeno xo, dest erzeno jüyê bini, Heqi ki dest berzo dê. Têde meym-an u emegderê ma şênaticide bimanê, ma vanime "berxudar bê, Heq şımara razi bo".

Nê rocunê peênude Hollandade taê Dêsimici amê pêser "Vağfê Dêrsimi" sanito pê. Kölnde ki serva ronaêna "Vağfê Dêrsimi" xêylê kês amo têlewe, inê ki vaqifê sano pê. Waştêna ma awa ke miletê xorê xêrê bikerê. Çıyo ke miletê marê xêrê xo çinê bo, ê miletê ma niyo! Na rac de gereke poştardênia xo cî ra kêmi mekerime.

Hata defêna, canweşia sima wazême!

Weş u war bimanê

Frankfurt ra, Gulane 1995

Qesê bini: Ware xêr u weşic ra rınd ke 3 serreo.

Hata Ewro Elifba Zazaki (Dimilki, Kirmancki)

Bira Mikail

Îyê ke zon anê ra nustis, karo de ret nêkenê. Hata ke nustena jü zoni bena çip, xeyle serri vêrenê ra. Elifba 've rastnustene ra werte dî-hire serru de çip nêbenê. Eve kar u gure, pîra-pîra, nustena zoni bena çip. Gama vîrene, elifbawa. Milet fikrunê ho dano, hem ki mordemê ilimu de pia gurino ke elifbaê de ilimi biaro meydan.

Wertê ni ses asmunê ke vêrdi ra, çor seminari, elifba, gramatik, u rastnustena Zazaki serro, bi. Nînera, hire Almanya de bi, jü İsveç de bi. Çiyo ke ni seminaru de elifba u rastnustene serro qesey bi, cêr, nu nustis de ano ra zon.

Elifba. Ez heni zonon ke hata nîka mîlet ni herfu qawıl (qebul) keno: *a, b, d, e, f, g, h, ı, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, ş, t, ü, v, w, x, y*, 've *z* ra. Hama ni herfu serro gereke tenena qesey kerime: '*a, c, ç, çh, ê, 'e, ğ, 'h, j, kh, ph, rr, th*, 've *u* ra.

çh, kh, ph, th. Ni vengi taê fekunê cori de estê ([ts], [k], [p], 've [t] ra).¹ Hata nîka, taê nustoği ni vengu eve ni herfu nusnenê: '*ç, 'k, 'p*, 've '*t* ra (mesela: '*çêr* 'tüchtig', '*kan* 'alt', '*ponc* 'fünf', '*tol* 'leer'). Hama nîka, nustoğê Zonê Ma, letê ra jêde, wazenê ke, ni vengi eve dî herfu binusnê: *çh, kh, ph, th* (mesela: *çhêr* 'tüchtig', *khan* 'alt', *phonc* 'fünf', *thol* 'leer'). Yane, mîlet, hurêndiya '*ç, 'k, 'p, 't* de; *çh, kh, ph, th* wazeno. Heni wazeno, çike vatena inera, waxto ke ison waneno, eve *h* tenena ret u pê (rew) vineno ke, ni herfi zovîna veng musnenê. Çike Tırkki de, *afastrof* (ya ki *çengel*) namey, parçê pey ra, bîrreno ra, mesela: *Antalya'da*. Jü ki, kelima '*kan*'i de ('alt'), mordem nêzoneno o çengel çiko. Hama, *h* ke kelima *khan*'i de diye, o waxt wazeno ke vengê bîdero ro ci.

Vengê ke fekunê cêri de estê. Stockholm de, mîleto ke fekunê cori qesey keno têva mîleto ke fekunê cêri qesey keno, ine va ke: ma jü elifba serva her fekê Zazaki wazeme. Naera, dî vengi estê ke fekunê cori de çinê. Înera jü veng esto ke gule de yeno vatene.² Nisanê ho, eve herfa fonetike, niaro: [ʃ]. Nu veng eve na herfe yeno nustene ('), tek verê *a* 've *e* ra yeno nustene (mesela: '*azeb* 'Junggeselle'; '*erd* 'Erde'. Fekunê cori de vanê ozev (*azeb*) 've *hard* ra.) Jüna veng esto; o ki gule de yeno vatene, hama bêvengo.³ Nisanê ho, eve herfa fonetike, niaro: [h]. Nu veng eve na herfe yeno nustene: '*h* (mesela: '*hewt*

'sieben'). İson bese keno ni vengi herfe ser eve aksan ki binusno: *âzeb, êrd, hewt* (ya ki *hewt*).

Îzafo Jükek 've Îzafo Xeyle ra: -ê. Dî izafey estê ke jê jüvini yenê vatene. Jü serva xeylero (-ê); jü ki serva namey (ya ki vernamey), jükekê nêriyo (-ê). Mîlet, letê ra jêde, qawıl keno ke, ni dî izafey gereke jê jüvini bêrê nustene, çike vengê ho jê jüviniyo. Naera, gereke jê jüvini bêrê nustene. Na hal de, mîlet vano ke, vengê na herfe, gramatikê hora, tenena muhîmo. İzafey hurdîmena gereke eve *soqa* (') bêrê nustene.⁴ Mesela: *dî lazê mı estê* ([di 'laze mi 'est'e], 'Ich habe zwei Söhne'); *jü lazê mı esto* ([ʒy 'laze mi 'est'o], 'Ich habe einen Sohn'). Mîlet, letê ra jêde, rastnustena nianene (yane, -e bêsoqa): *jü lazê mı esto* ([ʒy 'laze mi 'est'o], 'Ich habe einen Sohn'), nêwazeno.

Taê kelimê ke jê jüvini yenê vatene, her zon de estê; hama manê ho zovinarê. Nu halo de normalo. Jüna mesela zonê Zazaki de esta. Nu hal de, dî kelimey jê jüvini yenê nustene, hama manê ho zovinarê. Mesela: Veyve esta ([vejve 'est'a], 'Es gibt eine Schwägerin'); Veyve esto ([vej've 'est'o], 'Es gibt eine Hochzeit'); Xeyle veyvê ma estê ([xejle 'vejve ma 'est'e], 'Wir haben viele Schwägerinnen,' ya ki 'Wir haben viele Hochzeiten').

ğ 've x ra. Hurêndiya herfa *x* (ya ki *ǰ*) de, mîlet, jê Tırkki, *ğ* (*yumuşak g*) wazeno binusno.⁵ Nisanê ho, eve herfa fonetike, niaro: [ɣ] (ya ki [ʏ]). Sevevê nu ciavi niaro: mîlet wendene u nustena Tırkki ra, na herfe hora zoneno.

c 've ê ra. Vengê [dʒ] esto, jê kelima *cêr*'i de ([dʒer] 'unt'en'). Taê fekunê cori de, vengê [dz] ki esto, jê kelima *cîle* de ([dzile] 'Bett'). Wertê made, dî fikrê ma estê: 1.) Vengê [dʒ] eve herfa *c* biero nustene; vengê [dz] eve herfa *ê* biero nustene. 2.) Hurdîmena vengi eve herfa *c* bierê nustene, çike jü qanonê fonetiko de çip esto: *ê, i, ü* ra avê, *c* jê [dʒ] yena wendene; yane, jê *c* yê Tırkki. Zovîna jê [dz] yena wendene. Dî ray estê: ya mîlet herfa de newîye bîmuso, ya ki nu qanoni bîmuso. Vatena mîra, jü herfe besa, çike qanon çipo, hem ki nu problem tek hetê fekê cori de esto.

¹Almani vanê *unbehauchte Explosive*.

²Almani vanê *stimmhaftes pharyngal Frikativ*.

³Almani vanê *stimmloses pharyngal Frikativ*.

⁴Almani vanê *Zirkumflex*.

⁵Almani vanê *stimmhaftes uvular* (ya ki *velar*) Frikativ.

Ez heni zonon ke mîlet vano ke, iyê ke fekê cori qesey kenê, i gereke qanonê fonetikê herfa *c* bizonê. Nu qanon musneno ke, dî vengvetisê na herfa *c* fekê dinude estê. Mesela: *c* ke *ê*, *i*, ya *û* ra avê yena, jê *c* yê Tırkki yena vatene: [dʒ]. Zovina hal de, vengvetisê ho niaro: [dz], jê *c*, kelima *cîle* de ([ˈdzilɛ] 'Bett'). Vengvetisê ho ki niaro: jê *ds* na kelima eve Almanki *Mondsiechel* dero ([ˈmoːndziçəl] '(nê)m'asme', 'ay'). Nustoğu ke jü herfe nuste, wendişi ki beno ret. Her kes jê vatena ho waneno. Mesela kelima *cor*'i ('oben') esta. İyê ke [dʒor] vanê, heni wanenê; iyê ke [dzor] vanê, heni wanenê; yane, her kes jê fekê ho waneno.

ç 've ç *ra*. Vengê [tʰ] esto, jê kelima *çite* de ([ˈtʰitʰɛ] 'Kopftuch'). Taê fekunê cori de, vengê [tsʰ] ki esto, jê kelima *çim*'i de ([ˈtsʰim] 'Auge'). Wertê made, reyna dî fikrê ma estê: 1.) Vengê [tʰ] eve herfa *ç* biero nustene; vengê [tsʰ] eve herfa *ç* (ya ki *ç*) biero nustene. 2.) Hurdimena vengi eve herfa *ç* bierê nustene, çike jü qanonê fonetiko de çip esto: *ê*, *i*, ya *û* ra avê, *ç* jê [tʰ] yena wendene; yane, jê *ç* yê Tırkki. Zovina jê [tsʰ] yena wendene. Reyna, dî ray estê: ya mîlet herfa de newiye bîmuso, ya ki nu qanoni bîmuso. Vatena mîra, jü herfe besa, çike qanon çipo, hem ki nu problem reyna tek hetê fekê cori de esto.

Ez heni zonon ke mîlet reyna vano ke, iyê ke fekê cori qesey kenê, i gereke qanonê fonetikê herfa *ç* bizonê. Nu qanon musneno ke, dî vengvetisê na herfa *ç* fekê dinude estê. Mesela: *ç* ke *ê*, *i*, ya *û* ra avê yena, jê *ç* yê Tırkki yena vatene: [tʰ]. Zovina hal de, vengvetisê ho niaro: [tsʰ], jê *ç* kelima *çim*'i de ([ˈtsʰim] 'Auge'). Vengvetisê ho ki niaro: jê *z* na kelima eve Almanki *Zimmer* dero ([ˈtsʰimɐ] 'oda'). Nustoğu ke jü herfe nuste, wendişi ki beno ret. Her kes jê vatena ho waneno. Mesela kelima *çim*'i ('Auge') esta. İyê ke [tʰim] vanê, heni wanenê; iyê ke [tsʰim] vanê, heni wanenê; yane, reyna her kes, se ke fekê hode vajino, heni waneno.

j 've j *ra*. Jü veng zonê Zazaki de esto ke, hata nika, eve herfa *j* ame nustene. Hurendiya herfa *j* de, gegane qalê herfa *z* ki yeno ro ra. Fikîro de xıravın niyo. Koka kelima osena, vind nêbena. Mesela: *goze* 'Walnuß'; *dî gozi* (*dî goji*) 'zwei Walnüsse'.

Hama, jêde ra, mîlet nika wazeno ke, ni vengi eve *j* binusno, jê kelima *jil* de ([ʒil] 'Sproß'). Heni wazeno, çike mîlet endi wendene u nustena Tırkki zoneno. Herfa *z*, serva vengê [ʒ], nêwazeno, çike nisano de neweo.

Raa Jüine:

	bêdim	dîmin
	vengin	bêveng
Postalveolare (Palatoalveolare) <i>ê, i, û ra avê</i>	<i>c</i>	<i>ç</i>
Alveolare <i>a, e, i, o, u ra avê</i>	<i>ç</i>	<i>ç</i>
	Alveolare <i>a, e, i, o, u ra avê</i>	Postalveolare (Palatoalveolare) <i>ê, i, û ra avê</i>
bêveng	<i>s</i>	<i>ş</i>
vengin	<i>z</i>	<i>z</i>

Raa Diine: (Mîlet, letê ra jêde, na sistem wazeno.)

	vengin	bêveng
Postalveolare (Palatoalveolare) <i>ê, i, û ra avê</i>	<i>c</i>	<i>ç</i>
Alveolare <i>a, e, i, o, u ra avê</i>		
	Alveolare <i>a, e, i, o, u ra avê</i>	Postalveolare (Palatoalveolare) <i>ê, i, û ra avê</i>
bêveng	<i>s</i>	<i>ş</i>
vengin	<i>z</i>	<i>j</i>

rr 've r *ra*. Zonê Ma de dî *r* estê. Jüye kîlm yena vatene, jüye ki derg yena vatene. Jü fikîr: *r* ke dergo, eve *r* binuşiyo, eke kîlmo, eve *r* binuşiyo. Fikîro de bini ki: *r* eke dergo, eve *rr* binuşiyo, eke kîlmo, eve *r* binuşiyo.

Letê ra jêde, mîlet wazeno ke, *r* (derg) eve *rr* binusno, jê kelima *pirr*'i de ([pʰir], 'voll'). Herfa *r* serva vengê [r] nêwazeno. Mesela: hurêndiya *pirr*'i de ([pʰir], 'voll'), *pir* ([pʰir], 'voll') nêwazeno. Wertê qeseykerdena made, jü mesela vejîye: *serro*, yane, *ser-ro* ([ˈsero], 'auf, über, um'). Nustena *sefo* ([ˈsero], 'auf, über, um') nêmusneno ke, dî parçê na kelima (*peyhurêndi*) estê, yane, *ser-* 've *-ro* ra. Hama nustena *serro* musneno ke, dî parçê na kelima estê.

û 've u *ra*. Kıtavê T. Toddi ra⁶ (jü fekê cêri serro), dî *u*'y estê. Eve herfunê fonetiku niarê: [u], [u]. Ez heni zonon ke, se ke ma Stockholm de, jüvini de qesey kerd; iyê ke fekunê cêri qesey kenê, wazenê ke, ni dî vengu jê *u* binusnê. Na herfe hem vengê [u] musnena, jê *u* kelima *suk*'i de ([sukʰ], 'Stadt'); hem ki vengê [u] musnena, jê kelima *qut*'i de ([qutʰ], 'Hühnerfutter'). Hurêndiya herfa *û* [u] de, herfa *u* [u] wazenê. Dî herfu (*û* serva [u], *u* serva [u]) nêwazenê. Naera, ni kelimey eve jü *u* yenê nustene, mesela: *suk* ([sukʰ] 'Stadt'), *tu* ([tʰu] 'Maulbeer'); *kund* ([kʰu nd] 'Uhu'), *qut* ([qutʰ] 'Hühnerfutter'), *ağu* ([aʰyʊ] 'Gift').

⁶A Grammar of Dimili (Ann Arbor, 1985, p. 20)

Pêro pia. Ma ke her çi pêro pia bicêrime, bese keme ke vajime ke, jü elifba serva zonê Zazaki, serva pêro feku rê, elifbaê de nianene vejina: *a* (+ 'a), *b*, *c*, *ç* (+ çh), *d*, *e* (+ 'e), *ê*, *f*, *g*, *ğ*, *h* (+ 'h), *ı*, *i*, *j*, *k* (+ kh), *l*, *m*, *n*, *o*, *p*, (+ ph), *q*, *r* (+ rr), *s*, *ş*, *t* (+ th), *u*, *ü*, *v*, *w*, *x*, *y*, 've z ra. Tabela cêrene de ki niadê:

Elifba Zonê Ma (jü fıkır)
(Dımılki, Kırmanci, Zazaki)

Herfe	IPA	Zonê Ma		Türkçe	Deutsch
		fekê cori	fekê cêri		
Aa	[a]	ap	ap	amca	Onkel
'A'a	[ʔa]	-- (ozev)	'azeb	ergen	Junggeselle
Bb	[b]	bize	bız	keçi	Ziege
Cc	[dz]	cıle	cıl	yatak	Bett
	[dʒ]	ciran(e)	ciran(ı)	komşu	Nachbar
Çç	[ts ^h]	çım	çım	göz	Auge
	[tʃ ^h]	çite	çit	başörtüsü	Kopftuch
Çhçh	[ts]	çhem	-- (çem)	nehir	Fluß
	[tʃ]	çhêr	-- (çêr)	yiğit	tüchtig
Dd	[d]	dest	dest	el	Hand
Ee	[ɛ], [ə]	dês	dês	on	zehn
'E'e	[ʔə]	-- (hard)	'erd	toprak	Erde
Êê	[ɛ̃], [e]	dês	dês	duvar	Wand
Ff	[f]	fek	fek	ağız	Mund
Gg	[g]	ga	ga	öküz	Ochse
Ğğ	[ɣ], [ʁ]	ğezale	ğezalı	gazel	Gazelle
Hh	[h]	her	her	eşek	Esel
'H'h	[h]	-- (hot)	'hewt	yedi	sieben
Iı	[i]	bılbıl	bılbıl	bülbül	Nachtigall
İi	[i]	isot	isot	biber	Paprika
Jj	[ʒ]	jü	jew	bir	ein
Kk	[k ^h]	ko	ko	dağ	Berg
Khkh	[k]	khoçike	-- (koçık)	kaşık	Löffel
Ll	[l]	linge	ling	ayak	Fuß
Mm	[m]	manga	manga	inek	Kuh
Nn	[n]	non	nan	ekmek	Brot
Oo	[o]	dö	dö	ayran	Buttermilch
Pp	[p ^h]	puç	puçık	çorap	Strumpf
Phph	[p]	phonc	-- (panj)	beş	fünf
Qq	[q]	qatır	qatır	katır	Maultier
Rr	[r]	ri	rı	yiüz	Gesicht
	[r]	her	her	eşek	Esel
RRrr	[r]	pırr	pırr	dolu	voll
Ss	[s]	soe	sa	elma	Apfel
Şş	[ʃ]	şêr	şêr	aslan	Löwe
Tt	[t ^h]	tire	tir	oklava	Nudelholz
Thth	[t]	thomur	-- (tembur)	saz	Laute
Uu	[u]	u	u	ve	und
Üü	[y]	lüye	-- (lu)	tilki	Fuchs
Vv	[v]	verg	verg	kurt	Wolf
Ww	[w]	ware	war	yayla	Sommerweide
Xx	[χ]	xılık	xılıkı	çömlek	Vase
Yy	[j]	yar(e)	yar(ı)	yar	Geliebte
Zz	[z]	zarance	zerej	keklik	Rebluthn

TORNÊ SEY RIZAY QESEY KENO

Heqiê Margariji

H.M.: *Tı tornê Sey Rızaya. Kamiji torna? Kamiji hetira torna? Torê beno zamet, marê ho naskerdaenede.*

R.P.: Nika dı meymanê ma amê. Ju iyê Dêsimio, uyo bini ki iyê Şevajio. Sima amê, xêr amê! Sar u çimunê ma ser amê! Ez tornê Sey Rızayo. Namê mı Rüstemo. Namê piê mı Aliekbero. Aliekber, lazê Bavaio. Bava ki, lazê Sey Rızayo. Hirê lazê Sey Rızay bi: Sey Uşên, Şix Hesen, jü ki Bava.

Namê piê Sey Rızay, Sey İvraim bi. Piê Sey İvraimi ki, Qerê Sileman bi. Namê piê Qerê Silemani ki Bava bio. Ez tornê Bavaê dıyinu. Maa mı çêna Şix Hesenia. Ma Dêsimde dewa Xaçêlie de niseme ro. Hokumatde "Dikenli Tarla" vanê. Maa mı ve piê mıra domanê apunê. Maa mı çêna Şix Hesenia. Piê mı ki lazê Bavaiu. Şix Hese ve Bavay ra biraê. Domanê Sey Rızayê. Sey Rıza wairê hirê bira bi: Sey Xıdır, Sey Kheko, Seyd Ağa. Sey Rızay ra halhazırde piê mı, maa mı, apê mı Avas, waa piê mı (amika mı) ve tornura nika wesê. Lazunê Sey Rızay ra, tornê Şix Hesenia, tornê Sey Khêkoy, tornê Seyd Ağay ki wesê.

H.M.: *Namê dewa Sey Rızay, namê dewa sima çıka?*

R.P.: Namê dewa Sey Rızay Ağdada. Sey Rıza, Ağdadde biu pil, tede mendo. Xaçêli ki, dewa mawa. Dewa Şix Hesenia. Dereareyi ki dewa khalikê mı Bavaya. Piê mı ve maa mıra nika Zeyniko de nisenê ro. Zeyniko, mazra Xaçêlia. Dewê bini kuli kerdê tholi. Hata ke dewê Avacuğê nêvêsnay vi, apê mı Avas Ağdadde niştênê ro.

Çağê de aşiri amenê Ağdad ra non berdenê. Vatenê; "şime Çê Sey Rızay ra horê barê no biamê!" Hokumati dewi ke vesnai, ma Ağdad kerdı ve tholi.

H.M.: *Marê tenê hetê cencênia Sey Rızay ra qeseykena?*

Sey Rıza

R.P.: Sey Rıza, cencênia hode reşber bio. Dindar bio. Raiver bio. Rozê hode, niazê hode bio. İ çağuşaşiri şienê kelepuri (estnê dewu serri, mal, çi ardenê) ardenê. Zanaena mara, Sey Rızay, çiu heram nêwerdo. Reşberu ra zaf haskerdenê. Bavaurê hengaji u nirey virastênê, cırê cite kerdênê. Morevaunê horê ki; jüi nire denê cı, jüi ga denê cı, cırê cite kerdênê. Miletê hora zaf haskerdenê. Milkirê, malirê, qezencirê gurêênê. Cencênia Sey Rızay zaf gurê ra vêrda ra. Haqirê itiqatê ho zaf bio.

H.M.: Wendis u nustusê Sey Rızay bi, nêbi? Tırki qeseykerdane besekerdene?

R.P.: Wendis u nustena Sey Rızay çinebiê. Tırki ki hondê bezar nêkerdenê. Çıxaşi ke wendisê ho, nustena ho çinê bi. Sey Rızay camati virastênê. Famê restenê qesu. Xêlê dina di vi. Tecrübê ho zaf bi. Zonaog bi Sey Rıza. Haqra jê hokumatê hukmê ho zaf bi.

H.M.: Sima Sey Rızay serro sa benê? Rae ramitena Sey Rızay ra, qesekerdene Sey Rızay ra, tecrubonê Sey Rızay ra sima çi misay?

R.P.: Mı khalikê ho Sey Rıza nêdi. Zerê Desimide, teverê Dêsimide zafı isonu, Sey Rıza zonenê. Sey Rıza, hem pilê aşira bi, hemi ki raiver bi. Khalikê ma seveta Kırmanciye zaf gurea. Raa Kırmanciye ra şı. Seveta Kırmanciye fistdare (fiştdare). Lazê ho, çê ho, mordemê ho seveta Kırmanciye merdi. Ez, sa beno ke, ez tornê Sey Rızayo. Piê mı ki, maa mı ki, apê mı ki, tornê Sey Rızay pêru jê mı, Sey Rızay ra iftihar kemê. Sa bemê ke ma domanê Sey Rızaymê.

Khalikê mı rew fişto ra dare. Hama ma, hal u usilê Sey Rızay, rae ramitena Sey Rızay pilunê hora pırr nêhesna. Huzır çinê bi. Qesê ke ma hata na rozê gosdê, ezo qeseykeno.

H.M.: Dewlete Dêsimde eve zorê risveti u peru ra xêlê iso herno, gureto ve hetê ho, Dêsimi bijêro binê bandıra ho. Dewlete, Sey Rızayrê ki risveti u perey birmê, nêbirmê?

R.P.: Nêtê de Sey Rızayo nianên çinê bi: Dewlete ra peru bijêro, na raera wairê mal u milki bo. Sey Rıza xain nêbio. Ho nêroto.

Avdila pasa (Abdullah Alpdoğan), khalikê mı Şix Heseni (lazê Sey Rızay) dano guretene. Beno Xarpêt de formalite ra erzeno hepis. Pêêcoy zerê ra vezeno, silay-iye dano cı, beno lêê ho. Six Heseni ra vano ke:

"Ezî ki biraê tuyo. Sey Rıza, hem piê tuyo, hemi ki piê muno. Bê ti so lêê piê ho. Piê ho qanke, bize bê! Xarpêt de dewa Sursuri ve mewqiyê Beşqardaşlari, Erzingan de dewa Ergeni dame cı. Sey Rıza, raa Kırmanciye caverdo! Bêro dewlete de dost bo. Verva hokumati de mevindo. Sey Rıza ke na şartone ma biaro hurendi, kemê ve valiyê suka Xarpêti."

Nae serra Şix Heseni yêno Xozat de mordemunê hode qeseykeno. Taê mordemunê ho ki fino ra ho, sono huzirê Sey Rızay. Cırê darera vindeno. Vano:

"Baê mı, dara mı, dara Aliya, dara Mihemediya. Bê na is ra, na dewa ra razerê. Verva hokumati de mevinde! Bitexeliye! Bê şimê hokumati de qeseybikeme! Hokumat, mal u milki dano ma. Mewqî dano ma: Xarpêt de dewa Sursuri ve mewqiyê Beşqardaşlari, Erzingan de dewa Ergeni dano ma. To kenê valiyê Xarpêti. Bê na dewa ra razere! Bê şime teslimê hokumati bimê!"

Sey Rıza, na qesu ke gosdano, nia vano:

"So so! Lazê mı so! Tî şiya nanê (non) hokumati werdo. Nanê hokumati kuto (kewto) pizê to. Tî xeveru nêzanana (nêzonena). Nêzanana ke, u çî hokumato! Tî nêtê hokumati nêzanana!"

Na qesunê piê ho serra Şix Heseni, piê ho ra nia vano:

"Bao, xêr u xeta u guna zav u zeçî u ma pêroinê tora pers bo!"

Dewlete xêlê gurê ke, Sey Rızay, eve mal u milki, eve zorê perri, eve mewqî qanbikero, biherno. Hama Sey Rızay, Dêsim ve Kırmanciye ra, mal u milk de, peru de, mewqî de, Xarpêt de, Erzingan de nêvurno. Ho nêroto. Dêsim ve Kırmanciye ra nêrotê. Êy Kırmanciye wastenê. Nêwastenê ke, Dêsim binê bandıra sarri kuyo. Dêsim u Kırmanciye serru qewğa kerde, merdi. Sey Rıza, derya u imam bi. Çimê ho perê u pul de nêbi.

H.M.: Sîma Dêsim de niştê ro, biê pili. Hokumati dêmê sevetunê Sey Rızay ra, sevetunê dewrimci u sîma kerdenê rehetsız?

R.P.: Hokumati, ma ke xeleşaime, ma kuli, zav u zeçî rusnaime surgin. İzmir/Seferhîr dewa "Bademler"ide des sarri surgin mendimê. Uza milk day ve ma, bani (boni) day ve ma. Hokumati ke surgin dard we, ma peyseri ameyme dewa ho. Ora dimê hokumati qe rêêt nêda ma. Nata dota mîletê ma, ma nêwastenê, gerê ma kerdenê hokumatde.

Rêê virende tiara ame serrê banunê (bonunê) maru feteliê, şîê nê şîê dîma des u ponc cendermu dormê banu

gureti. Çê ma kerdi ve sae. Va ke: *"Sîma de çekî, kardi estê! İnu vezê!"*

Ali Rıza Polat kotio?" Eke apê mı Polati cerênê. Ma dême (qe) retiyê nêdiyê.

H.M.: Sîmara (benu ke) kami hurendia Sey Rızay gureta/ bijêro?

R.P.: Sey Rıza ke est dare, dey dîma apê mı Ali Rıza Polati ho xêlê verda. Şia apê mı Polati, aşîru serru girane biê. Mîletê ho ra zaf haskerdenê. Naê ke apê mı nêwastenê, şîênê hokumatte gerê apê mı Ali Rıza Polati kerdenê. Sera 1986 de hokumati, eve destê PKK ra, apê mı Ali Rıza Polat da ve kîstenê. Ali Rıza Polati hurendia Sey Rızay kerdenê pîrr, hata vêrênê Sey Rızay ra. Nêverda!

Mae ke weşimê, mara kes besenêkenu hurendia Sey Rızay, hurendia apê mı Polati pîrrkero.

Sorgi bi sual bi. Hokumati aşîri verdênê ma. Ma niada ke memleket de huzirê ma çîno, ameyme Almanya. Halê ma ita se benu, nêzoneme! Jê kengerê verê vaime.

H.M.: Wertê mîletê Kırmanci ve mîletê Hermeni çîtur bio? Mîletu Hermeni, qeyî Dêsim ra vêjiu şîo?

R.P.: Sera 1915-1916 de Tırku ve Kurru ra Hermeni (soyqırımı) qırkerdi. Îê ke wes mendê dinu ra taê ki amê Dêsim. Mîletê ma inurê waireni kerda. Xelesnê (ra). Zerarê Hermeniu Dêsimi nêresto. Zerarê mîletê Kırmanci ki Hermeniu nêresto.

Îtimatê Sey Rızay Hermeniurê zaf bio. Hetê Dêsimide, kilisa huya gîrse Vank de bena. Keşîsê huyo gîrsî ki a kilisa de beno. Vanê ke: "Perê Sey Rızay, i keşîş de biê. Sey Rızay amaneta dey kerdê. Sîrro ke Tırku kilisa Hermeniu vêsna, rîzna, Hermeni kîstê, keşîsî ki kîsto. Perê Sey Rızay, çiê Sey Rızay ki pîra şîê. Sey Rızay ke na xevere gureta, vato: *"Lau, lau perey çî kê, ez kunu ra hediya Semerqanti verr!"* Cîrê Semerqant ra çî hediya ke amu, kewto ra dey verr."

Sey Rızay Hermeniu ra haskerdo. Qîymet do ve cı.

H.M.: Nuri Dersimi kîtavî nusnê. Mesela kîtavê hode vano ke: *"Sey Rıza ke est ve ra dare, Sey Rızay vato ke; "Ezo mureno, vaxu "Kurdistan" bixeleşio (ra)!"* Raştî Sey Rızay, nia vato, nêvato? Sey Rıza, Kurr bi, Kırmanc bi?

R.P.: Sey Rıza, Kurr nêbi. Kırmanc bi. Alevi bi. Ehlibeyit bi. Ewladê Resuli bi. Apê mı ki vatenê ke; "Nuri Dersimi ho veru vatu, zurri kerdê." Waxto ke Sey Rıza dardekerdo, N. Dersimi, Dêsimde nêbio. U çî zone-no ke Sey Rızay sa vato. Daera vatena N. Dersimi mutebere nia.

H.M.: Sey Rızay ke: *"Ben öliyorum, Kürdistan kurtulsun!"* bivatene; na qese zonê ma çîturî vatene? Na qese ke biçanimê zonê ma, nia yenu vatene: *-Ez mureno, welatê Kurro bixeleşio (ra)!"* Tî sa vana?

R.P.: Sey Rızay nêvato ke; "Ez mireno, welatê Kurro bixeleşio (ra)!" Êy vato ke; "Ez mireno, Kirmanciye, welatê Kirmanciye bixeleşio (ra)! Hêni bikerê ke, miletê mao Kirmanc nêmiro! Bimano!" Ma hata nika kesê de ho ra nia nêhesno ke, Sey Rızay vato; "Ez mireno vaxu "Kurdistan" bımano!" Lazê Hesê Qaji lauka hode, Bavay serru vano; "Bavaê mı şio Xozato vêsae/ Cênu pasaena miletê Kirmanci" Miletu Kirmanc vano. Nê vano ke miletê Kurri, ma ki vajimê ke ma Kurrimê. Ma çituri Kurreni qebulkemê, ma Kurri nimê! Ma Kırman-cimê.

H.M.: Nuri Dersimi kamo? Kotirao? Nuri Dersimi, qesê cıra perskerdaoğê Sey Rızayo?

R.P.: Zonena mara Nuri Dersimi, dewunê Avacuğê rao. Khalizo. Çê Qocesari, pilê Keçêlu, pilê Khalionê. Khalio ho benê nanê Çê Qocesari ra. Secerê Çê Qocesari esto. Î ki ocaxzadê. Nuri Dersimi, daera vano, "Secerê ma esto". Ma ki Nuri Dersimi rındi nasnêkemê. Kamo? Kotirao? Rındi nêzo-nemê.

Örgütê Kurro vanê ke, *Nuri Dersimi, nejdî Sey Rızay de bio. Sey Rızay, Nuri Dersimi de herr qesê ho qeseykerdo*. Ma dêmê qesa de nianenê pilonê hora nêhesna. Beno ke Nuri Dersimi rê, dî rêey şio lê Sey Rızay, tey qeseykerdo. Hama heni danışmanê (qesê cıra perskerdaoğ) nêbio. Nejdî Sey Rızay de nêbio. Eke çio de nianê bienê, ma ki hesnenê.

H.M.: Sirro ke Tırku eştî vê Şêx Sayiti ser, Şêx Sayit ve mordemunê hora yê Dêsim, lê Sey Rızay. Hemuye (yardım) wazeno. Îyê ke Sey Rızayre bie vê meyman, nêverdo ke mordemê Sey Rızay xısmete bikerê, mali sarêbırnê. Tı na qeşirê sa vana?

R.P.: Ya, ma na qese zaf hesna. Pirika mı Sekina (Maa piê mına. Veyva Sey Rızaya, torna Diap Ağaya, Feratize bie.); marê qesekerd; "Rozê Şêx Sayit ve mordemunê hora marê bi meyma. Sey Rızay mordemunê ho ra va ke, "Cırê rındi xısmete bikerê!" Mordemunê ma ardî ke uwe destu kerê, inu nêverda. Va ke; "Mordemê ma marê xısmete bikerê!" Nae serra modemunê inê cırê xısmete kerde. Pêucu inu hesna ke ma cırê sogısı kemê, mali sarêbırnemê. Nafa ê ki va ke, "Musade bidê, murîdê mı mali sarêbırnê!" Sey Rızay, nêheredia. Va ke, "Buyir! Horê sarêbırnê!" inu, malı sarêbırna. Nonê ho werdî. Qeseykerdi. Kewti ra. Şêx Sayit ke, soden cüavê qesa ho perskerd, Sey Rızay va ke ke, "To

murê toê nêverda ke! Cüavê qesa ho, to ho vê ho da! To nêverda ke, mordemê mı uwe sima destkerê. Nêverda ke kardia sogışı (qırvani) ma boncimê. Sıma ke destê mara uwe nêsimute, destê mara non nêwerd, toê nêwerdî, ma çituri sima de jübimê?" Nae serra Şêx Sayit ve mordemunê ho ra tekiti şî. Sey Rızay, destek cı nêda."

H.M.: Maa to, piê to, ya ki çê sımara jünae bini dêmê meselê "38"i niardenê ra?

R.P.: Ardenê ra. Her daimi "38" qeseykerdenê. Na meselo ke ez sımara nika qeseykeno, mı maa ho ra hesna. Maa mı:

Ma doman bimê. Heşaimê pê ke, esker amo koê Dêsimi guretê. Dewi vêsne, kulerê daru adır verdo cı, miğarey bombey kerdê cı, milet qırkerdo. Ma Ağdadde bimê. Khalikê mı Sey Rızay ma pêro kerdimê topı: Zav u zeç, domani, cêni, morevaê ho deuji bi. Ma daime arê, eskeri verr remaimê, ra u welağura şimê. Hetê Avacuğê de dewa de Laçino esta, Namê ho Khaktero. Heyder ki, muhitê de ho esto, cıra Çêlemuriye vanê. Cênia Sey Rızaya, çêna Sey Rızaya, maa mına, mordemê maê, morevaê, piê mına (Şix Hese), tornê, Ali Avasê Khavani, Memedê Kelecio... Ma daimê arê ke 43 canimê. Ma şimê Çêlemuriye. Zerê deri de bime. Dormê ma bırr u kunkor bi. Tenê ke mendimê, khalikê mı (Sey Rıza), Memedê Kelecî ve Ali Avasê Khavani ra gureti lê ho, vejay serr şî pulê serenia ma. Uzara dürvinra

Cemla, çêna Şix Hesenî

esker şêrkerd. Ala eskeri kotiyo, çı keno, kamiji hetî serr sono, yêno... Tenena ke menndimê, suvariye ma de vêjia. Ma ke dimê, firike dê pıro. Esker, alayiyê hetê ma serru cerê ra. Esker amê verva ma de mitralioji, topi u makineli nay ro, verr hetê mara çarna. Na mara eve bombu, tıfangu u makineliü. Ez amo ke bireminê, maa mı neverda. U çağ Şix Hesen ve mordemunê maê binura ki na ve eskeri ra. Cau ke i meteris de bi, eskeri bombey nay uzara kuli (pêru) kıştı. Mı axiri ho est ve pê kunkorri, ho dardiwe. Ez bolmis bio. Amo ho ke, endi pesewa, astarey bilüşkinê, asma, wertey roştia. Natı, dotı kuli meyiti, rameredaiyê. Wertê meytura jüê vengı mı da. Eke çêna Sey Rızaya. Selvia. Ozove biê. Mıra va ke;

"Mırê tenê uwe bia!" Mı va ke;

"Pê çı ki torê uwe biarine?" Aê va ke;

"Pê postalê ho bia!" şio dere ke uwe biarinê, mı niada ke uwe kuli gonıa. Ceru ra amo mı va ke; "Uwe kuli gonıa!" Nae serra aê va ke;

"Çêneka mı, eke şikına vırenia mı bia hetê qulva!"

Mı va ke;

"Qulva çıka?" Aê mı salix da, va ke;

"Cau ke roz vejino, uzao. Besekena verê mı u heti serr bide!"

Ez xêlê gureu ke ver bıçarmine, pê nêşikio. Eke nêjidiê dae de maa mına binê meytu de menda. Maa mı di canı biê. Eke eskeri sungı kerda, destê domani vêrera amu tever. Îê Selvie ki vile, lese sungı kerdi ve, bîrnain ve, honde ke ro tede bi. Selvie, mıra va ke;

"Guçê peştemala maa mı de dirê zerni estê. Rake, ino hode bize! Kam çi zoneno, kamiji heti serrı sona, se bena! Torê lazıf benê."

Khalikê mı Sey Rızay ra ne veng bi, ne vaz bi. Se bikero ke? Ezi ki domano. Nêzonon ke pere çiko, çi çiko. Peucu mı ne perey gureti, ne hewlı gureti, usto ra şio. Qılatiê mîde vejia, ez, zaf terso. Eke u ki mordemê de mao, tornê Alqedirio. U ki xeleşio. Ma tenê ke qeseykerdi, tersunê eskeri ra ma bimê cia. Henu ke, ma hurdiminê pia mekîsê. U horê şî, ez horê şio. Desta sodırı amu caê yaziyê de vejio. Davadavê peroji de amu nêjdiê waru. Mı wastı ke, cau ke malı, warêê şêrinê uza. Uza ra cendermu na vê mı ra. Nat u dotê mı de qerqesuni vênên ra. Mı nêginay. Axırı mı ho resna wertê mio. Eke germde mio ho sanu pê, kewtê kuyê (şie). Ez kewto wertê mio. Malê peroji bi. Peucu şuaney amey malı ve mio ra berê waru, ezi ki dio, tey

"Meyitê Sey Rızay, hokumati vêsno. Wela cendegê dey Dêsimra dîrri berda. Heno ke, mezela Sey Rızay, Dêsim mekuyo. Mezela dey ke kewtê Dêsim, serro vas u çiçêgi rewenê. Mal u gay ki çêrênê, u vas u çiçêgura wenê. Miletî ke, sîtê i malî, gostê i malî ke werd, oncia jê khalikunê ho, jê Sey Rızay benê çher, hokumati de cengi kenê. Politika hokumati a biê ke, cîsnê Çê Sey Rızay ra kes nêmano. Hurendia mezela Sey Rızay mara kesi ki nêzoneno."

berdo. Çêu ke ez şio cı, çê ma naskerdenê. Laçinu bi. Laçinu tolvê maê. Î amey ke uwê mı ro kerê, kincunê minê gonunu bivurnê, cendermey amey. Ez dardu we. Cendermu vati ve:

"Muxtar, ma mordemê di, na heti serrı ame. Ya êy dana ma, ya ki ma sima ki qazkemê, kîsemê!" Nae serra muxtari, teminat da ve cı. Cîrê sondi sılaweti kerdi. Va ke:

"Ma kes nêdiyo! Hora ke ma kes di, ame teslimê sima keme!"

Î ke şî, muxtari ez veto, va ke:

"Waa mı, Esker endî peyser sono. Meterse!. Ma de bê Xozat! "

Ez, dinu de şio Xozat. Xozatde eskeri, ma kerdimê top. Îfadê ma gureti. Eke Raiverê Seyd Ağay ki uza ro. Ağâê Semko (Avacuğê ra), dil Ağâ ki uza ro. Seveta Raiverê Seyd Ağay, eskeri mara perskerdi: "Nu çikê simao?" Mı cavı cı nêda. Yüzbaşıê eskeri, Raiverê Seyd Ağâ ra nia va ke:

"Xain! Tî dismenê isonê huya, dismenê cîsnê huya. Xêrê to nêresto ke cîsnê to, hokumatirê xêrê to bibo! Eke selaiaf mı destê bibienê nika mı, tî ita gevekerdene!"

Ez teslimê xalıka mı kerdo. Peucu ma kuli rusnaimê

surgını..."

H.M.: Zerarê ke mîletê ma u Dêsimi, Raiverê Seyd Ağay ra diê, çikê? Penia Raiverê Seyd Ağay (xaini) se bia? Vanê dewlete çiu ke do cı, peru ke do cı, cıra gureto, hêni berdo kisto.

R.P.: Riverê Seyd Ağay dismeno. Êy, Sine de Bava da kîstenê. Alişêri, cênie ve birazai ra kıştı. Saan Ağâ kıst.

Estenê ve dewu serr. Malê mîleti, çiyê mîleti talan kerdenê berdenê.

Eskeri, Dêsim de ray u welağî nêzononê. Eskeri nêzononê ke Alişêri kotiyo, Sey Rıza kotiyo? Zaf isê hokumati u eskeri dienê. Êy ve mordemunê hora ray welağî mîsnenê ra eskeri. Sayiya Raiverê xaini ra esker kewt Dêsim, dewi vêsnaî, mîletê ma qırkerdi.

Hokumati, xêlê perê u puli day vê Raiverê Seyd Ağay. Raiverê xaini (hianetçi) ki, azê marê, mîletê marê, pi u khalukunê marê xaineni, dismenaeni kerda. Peucu

hokumati, pereu ke do ve cı, çio ke do ve cı, kuli xain Raiveri ra peyser gureto. Vato: "Xêrê xainê jê to nêresto ke isonê ho, hokumati ki reso!" Do ve kîstene.

Hokumati, celp (aylığê) dênê ve Raiverê xaini. Perey merey day arê. Wastenê ke her çi bıjero ho destı. Sarê Alişêri, sarê Sey Rızay, sarê kulinê werdı. Ora dimê hokumat veng cı dano beno.

Peru ke, pulu ke, gonia mîletia ke gureta, cıra hokumat peyser ceno. U kisto, lazi ki tey kisto. Raiverê xaini ke benê, destera jüê de Feratji di vi. Namê i mordemi Muzır bi. Ez hona doman bio. Êy ke na qese piê mirê qeseykerdi, mı ki lewede gos da:

"Ez, Deste de çadire de bio. Raiverê Seyd Ağay ostorê horo bi. Dima ki taena iso amenê. Lazê hoki tey bi. Verê çadire de ame ve orr, ostorê ho gire da. Şî çadire. Laji ki ostorê hora ame ve orr. Laji ke minê ostorê ho kua nêkua, zerê çadirera cızaisê Raiverê xaini ame. Mı, heto ke çadirê qausa, uzara niada ke, eke Raiveri sungi kenê. Cendermey, jê topê sungi kenê erzenê verva zuvini. Qiraisê Raiveri qedia. U, hêni uza kıst. Laji niada ke êy ki kisenê, bi ro minê ostorê horo. Axırı ont. Nişt ro ve cı rema. Virenia dey de pîrd bi. Cendermu pîrd de neweti guretenê. Cendermê ke pîrd derê, lazê Raiverê xaini uza da ve vîndarnenê, kıst."

Akîbetê Raiverê xaini nu bi.

H.M.: Ma oncia bême meselê Sey Rızay. Sey Rıza evê ho şio bio teslim? Ya ki jü ixbar kerdo? Taê vanê ke, u heti serr şio ke, şêro Russia, şêro hetê Hermeniu. Çixaşî rastê na qesey?

R.P.: Meselê Sey Rızay maa mı, piê mı, iyê binu ki zaf qeseykerdenê. Mordemê de ma bi leqema ho Ecem cıra vatenê. Namê huyo raşt Weli bi. Dı serri ravê merd. Hona ke wes bi, mı şine di. Cıra perskerd: Çituri, qeyi Sey Rıza şio Erzıngan? Çituri amu guretene? Çike Ecem, Ağdadra kewtora Sey Rızay, pia şîê Erzıngan. Êy kê mirê çituri qeseykerd, wazen ke ez ki sima ra vajine:

"Raivero pîl (Sey Rıza), cerenia bonu dê miğarê biê, dae de bi. Raiverê Seyd Ağai ra (xain) tersenê, ho dardênê we. Çı ke êy ke, u kotî bidienê, xeverê dênê hokumati. Neyse Raiverê pîli, miankia veng a mı da, Va ke:

"Ecem, so palikê (semere) qatıra miroke bia! Ma some." Mı perskerd:

"Kata some?" Êy va ke:

"Some Erzıngan."

Ez şio. Mı palike kerde qatıra şaero arde. Mı na ve qatirero. Pêstemala huya da gırse bie, eve dae sarê ho, herdisa ho pişte. Henü ke kes nasmekero. Va ke:

"Mı eve kaşingra qatire ra gire de ke, ez waru megini!"

Mı qatire ra gire da. Pesewe bie. Ma kewtime ra ve rae. Hetê Gedigo ro, Bonunê Khalûra, Asurê ro şimê. Some Erzıngan. Desta sodırı ameymê Asure. Nuro Leng vanê, jüo de Asuriz bi. U made vêjia. Amênê dewa ho Xarşıye. Perskerd:

"Sima kata sonê?" Mı ki va ke:

"Somê Erzıngan." Êy va ke:

"Sima şêrê! Ezi ki yeno Erzıngan. Ezi sono çêra nan man cêno, sima dimê yeno."

Ma şimê, nêşimê ke, Nuro Leng, nêamê ma nêrest. Êy zana ke (zona), nau ke qatirero Sey Rızao.

Taê vanê ke, dostê de Sey Rızay Erzıngan de beno. Êy, Sey Rızayrê xeverê rusna ke, Sey Rıza bêro Erzıngan. Vato; "Wertê mino vali rındo. Ez, Sey Rızay beno lêê vali. Belkia wertê Sey Rızay u hokumati virazeme." Na qese çıxaşı raştio nêzonemê. Ma şimê. Nêjdiê Erzıngani de warey bi. Sey Rızay, mıra va ke:

"Mı rone, so na warura murê tenê do biwaze, bia!"

Mı, u na ro, şio waru. Cênûra mı va ke; "Piê mı nêweso, tasikê do mı dê, cirê berine." Cênikê do da mı. Sey Rızay ke doê ho sımî, ma oncia kewtime ra rae. Raa ma ke biê çalate, biê di rai. (Hurdî ray ki şîênê Erzıngan.) Sey Rızay, va ke:

"Naera mêşimê, nae serro qereqol esto!" Ma ki, a raa binera şime...

Eke Nuro Leng, mara dime a raa ke qereqol serru, daera şio, şio qereqol. Qereqol de vato:

"Sey Rıza ame şî! Sima nêdi?" Nae serra eskeri pirdi gureti ve, ray birnay ve. Ma ameymê diarê çêmi ke pirdıra raverimê, ma vındarnaimê. Eke eskeru perskerd, Sey Rızay va ke: "Sey Rızao ke vanê, ez!" Uza pê guret, zaviti gurete de. Eke zavutu de nusno, vato: "Sey Rıza amo ke bover vişio, biremo şêro Russia, ma pêgureto!"

Mı cendermura va ke:

"Na mordemek kokımo. Ez wazen ke tey bêrine." İnu, mıra va ke:

"Tı so! Ma êy bemê!"

Tesela mı kewte ez horê peyser ceru ra amo dewe. Heftêra dime ma hêşime pê ke, Sey Rıza na hetê Kemaxiro bardo Xarpêti. Eke lazê Sey Rızay, Sey Uşêni, hesna ke pi gureto berdo, u ki dima hetê Xozati de şî Xarpêti. Milet, derd u cirani kewti vireniye va ke: "Haq kena, Xızır kena, pîr kena meso!..." Sey Uşên tekî şî. Naê ke pêguretê, pêrûnê Xarpêti de erzênê zerê. Peucu ki Sey Rızay ve Dêsimra hot-heşti mordemê ke avê amê (Sey Rıza, Sey Uşên, Fındıq Ağa, Cevrail Ağa, Qamber Ağa, Ussê Serri, ...), Xarpêti de finê ra dare.

Raivêri (Sey Rıza) serunê virenu de (1915-1918, ?) eskerê Urusi de qewğa kerda. Raiver, i çağû 58 seri de bio. Uruşî do ve Tırku ro, hata kounê Muziri amo. İ çağû, Sey Rıza, mordemunê ho cêno sono Urus de dano pêro. Qa seveta Tırki nê, seveta namusê ho, seveta namusê Dêsimi Urus de herv keno. Uruşî vındarnenê. Erzıngani ki, koê Dêsimi ki xeleşinê (ra).

Fıkırê Raivêri u bi ke; şêro lêê valiyê Erzıngani, cıra vazo: "Mı seveta na welati honde qewğa kerda. Na xatırı ra mı efbike!" Hama mau ke hona ho lêê vali nêresnu, Sey Rıza guret berd."

Maa mı hona wesa. A ki nia vana:

"Meyitê Sey Rızay, hokumati vêsno. Wela cendegê dey Dêsimra dūrri berda. Heno ke, mezela Sey Rızay, Dêsim mekuyo. Mezela dey ke kewtê Dêsim, serro vas u çiçêgi rewenê. Mal u gay ki çêrênê, u vas u çiçêgura wenê. Miletî ke, sûtê i malî, gostê i malî ke werd, oncia jê xhalikunê ho, jê Sey Rızay benê çher, hokumati de cengî kenê. Politika hokumati a biê ke, cısnê Çê Sey Rızay ra kes nêmano. Hurendia mezela Sey Rızay mara kesi ki nêzoneno."

H.M.: Sey Rızay ve mordemura, kamiji sere, kamiji asme, kamiji rozê Xarpêti de dardekenê? Çağû ke Sey Rıza dardekerdî çond seru de bi? Lazê Sey Rızaê bini se benê?

R.P.: Hokumati, serra 1937 de, 17.-18. asma pajia wertiyê de Sey Rıza, Sey Uşên, Fındıq Ağa, Cevrail Ağa, Ussê Serri, Qamber Ağa ve jünaê binira, Xarpêti de eştidarê. Sey Rıza, çağû ke fişt ra ve dare 78 seru de bi. Hokumati, 'yıldırım' mekemesi kerdo, serê Sey Rızay ardê 73, hêni dardekerdo. Çı ke eve 78 seri mordem darde nêbeno. Dı lazunê Sey Rızay ra Bava, serra 1933 de, Şine de ame ve kistenê. U ki, Raiverê Seyd Ağay, eve destê Qırğû da ve kistene. Raiverê Seyd Ağay (xain), lazê apê Sey Rızay bi. Xain bi, dismenê cısnê ho bi. Dewlete, eve destê dey xêlê isonu hewl werte ra dardo we. Lazê Sey Rızayu bin, Şix Heseni ki Asuruzu da ve kistene.

H.M.: Lazê Sey Rızay Bava ke Şine de yeno kistenê, Sey Rıza se keno?

R.P.: Qırğû ke Şine de Bavay kisenê, Sey Rıza ve mordemunê hora dormê Şine cenê. Dewe vêsnenê, kenê thal. Erzenê Xozati serr, taê dewunê binu vêsnenê. Nae serra ağlerê Dêsimi kunê wertê. Yenê lêê Sey Rızay. Laji

verra neyi cirê birnenê, êy cirê birnenê. Vanê: "Lazê ho verda dewe bize!" Sey Rıza, towa ki qewul nêkeno. Peniye de Seyd Uşên vanê, pilê Khuresano. Seyd Uşên ve mordemunê hora yenê lêê Sey Rızay. U mordemo ke no ve Bavai ra, Bava kisto, u mordemê ki evina şaê (reseno şa) kerdo vile, Sey Rızayrê tey ardo. Sey Rızay ra nia vanê:

"Çiko, tı dewu vêsna, mîleti qırkena? Ha! Mordemo ke Bava kisto nao! Bize, cirê se kena bike! Bava cher bi, şêr bi. Hurendia Bavay, eve dewu vêsnae-nê, mîleti qırkerdaene pırnêbena. Hêni ki Bava peyseri nino. Ma ki kumera Bavay verr. Dezaê (aciya) to zonemê. Endi besa, caverde! ..."

Sey Rıza ke meyma-nunê ho gosdano, nia cav dano:

"Ala ez rêê rakui. Çi hewno kê mî di, hewnê hora gorê xeverê dano sima. Ez bêhewn nika bese nêkeno sımara jüvina qese vajine."

Nae serra Seyd Uşên mordemunê hora vano:

"Lao, urzê! Ma some!"

Xatır wazenê, benê raşti sonê. Raera mordemê bini Seyd Uşên ra perskenê:

"Lao u çi karo (iso)? U çi qeso, Sey Rıza, eve hewnî cav dano ma?"

Seyd Uşên vano:

"Sey Rıza, kotira qeseykeno, aqlê sima cı nêreseno. Lao, çi hewno, çi çiyô! Qê famê sima qesu serrî nêsono? Sey Rıza, gere mordemunê hode, aşira hode qeseybıkero. Ala i sa vanê, i çi wazenê? Hewn diaena Sey Rızay nawa: mordemunê hode aşira hode qeseykeno, ora dime cav dano ma. Mordemêki teyna nio ke. Hona mordemê ho, aşira ho esta. Sey Rıza vano:

"Mordemê mî ke bi raji, ez ki raji." Hewnê Sey Rızay nao.

H.M.: Xevera sima esta, Sey Rızay ke dardekerdo, Cıturî qeseykerdo?

R.P.: Sey Rızay benê ke dardekerê, savci, Sey Rızay ra perskeno:

"Xevera to esta, ma to dardekemê!" Sey Rıza:

"Nêê! Xevera mî çina." Savci:

"Qesa de toa pêêne ke esta vaze!" Sey Rıza:

"Na peru ve sata mira bide lazê mî Uşênî." İ ke vanê:

"Lazê to Sey Uşênî ki dardekemê!", Sey Rıza vano ke:

"Mî lazê mira rave dardekerê!"

Nae serra anê virende Sey Uşênî erzenera ve darê. Laê Sey Uşênî dı rey vişino. İ onca ki Sey Uşênî dardekenê.

H.M.: İhsan Sabri Çağlayangil, seveta darde kerdena Sey Rızay u mordemurê gureo, mahkeme, qerari hedi dê vırastenê. İ.S.Çağlayangil, hatıratê hode nia vano: " ...

Çağö ke Sey Rıza ve mordemura dardekerdi, ez ki uza biyo. ... Lazê Sey Rızay Sey Uşên ke ard verê darağaciye, Sey Uşên zaf cerru ve savcı u eskeri verr. ..." Sima toe na qesey hesnai?

R.P.: Ma qesê nianey nêhasnai. Mî juo de Tırk na serrunê pêênu Xarpêt de naskerd. Çağö ke khalikê mî, i dardekerdê, u ki "buğday meydanı" de beno. Êy mirê qeseykerd:

"Sey Rıza ve mordemura ke dardekerdi, ma ki şimê tey niada. Hora hokumati, eskeri wastenê ke mîlet beru tey niadu. Ezı zaf nêjdide bio. Qesê ke Sey Rızay vati, mî pêru hesnai. Sey Rızay nia va ke:

"Ez, Seyidi sadetio! Ewlade Resulio! Ay vo! Guna na kari girana! Na heşrenia Kerbelawa! Nu zulmo!"

U Tırko ke na qesey mirê qeseykerdi, qesa ke İ.S.Çağlayangil, sevetunê

Sey Uşênî ra vano, qesa de henenê mirê nêvatê. Ma ki, dêmê nêhesna ke Sey Uşên, cerro ve savcı u cendermu ver, ho kerdo qız.

H.M.: Sey Rızay ke qerarê guretenê, eke wastenê isê bıkero, qesê huyo de dijdia ke bi kami de qeseykerdene? Mordemê ke lêê Sey Rızayde bi, famê ho restênê qesu, i kamiji bi?

R.P.: Sey Rızay, teyna nêbi. Wairunê, ağaunê des u di aşirude qeseykerdenê. Ma Avasude raiverêni, Çê Sey Rızayde biê. Halboriyera, Çê Surru ki ağaê ma Avasu bi. Dinura Zeynel Ağa, Efendi Ağa, Weli Ağa avê amey ve.

Ali Rıza, Lazê Bavay

Cebraill Ağa, Fındıq Ağa, Ağaê Heyderu ve Demenu bi. Saan Ağa vatenê, u ki Ağaê Bextiaru bi. Koçkiri ra Alişêr, hem çher bi, hem dūrri diene (ileri görüşlü), hem sair bi, hemi ki alim bi. Na mordemi kuli hetê Sey Rızay de bi. Êy, qesê ho na mordemu de qeseykerdene.

H.M.: Alişêr kamo? Alişêr ve Sey Rızay ra çituri amê telewê, biê biray, biê olvoji? Alişêr, çituri amo ve kistene?

R.P.: Alişêr, Qoçkiri rao. Virende Qoco dewlete de danê pêro. Dewlete, eve alavere dalavere, eve rısvet, eve pêverdaene, eve tereşiye Qoco kenabın. Ora dime tertelê Qoçkiri vejino. Dewlete, tertelê Qoçkiri de ki, eve qeydê Qoco erzena Qoçkiri serrı, kokê muleti ana. Qoçkiri ke kuna binê bandıra dewlete, Alişêr ve mordemunê hora yenê Dêsim lêê Sey Rızay. Sey Rıza, Xaçêliye de ca dano Alişêri. Niadano ke Alişêr mordemo de çhero, baqilo, pia gurêênê.

Alişêr, wazeno ke şêro Russia. Seveta hervi hazireniya ho bivêno. Raivero xain ke, na qese hesneno, mordemunê ho dano arê kunora Alişêri dime. Alişêri kışeno. Eke nêkıştenê, belkia nia ki nêbiene.

Hetê Avacuğê de, verê Çemê Muzır Bavay de dewê esta. Uzara jüo de Dewrêscemaliz, namê ho Mursaê Sey Khali bi. Êy mirê na qese qeseykerd:

"Rozê Raiverê Seyd Ağay ve mordemunê hora amey marê bi meymani. U ki, mordemê ho ki cekdari bi. Nonê ho werdı kewti ra. Soder şı miğarê Alte. İ çağü Alişêr miğarê Altı de mendenê. (Miğarê Alte, hetê Koê Sultan Bavaidera.) Mordemê huyê bini ravê şı. Raiverê Seyd Ağay ve Zeyneli ra peyserr mendi. Zeynel, kewraê Alişêri bi. İnu wertê hode qeseykerd. Ez doman bio. Çio ke inu qeseykerd mı ki gos da. Zeyneli va ke ke:

"Ez, şıma de nino Alişêr, kewraê mino!"

Nae serra Raiverê xaini nia va ke:

"Nêê, tı ilahî mı de yena!"

Zuvini xêlê fetelna. Zeyneli niada ke destê xaini ra nêxeleşino, nia va ke:

"Mirê sonđi buye! Vaze ke; -corrı asmeno khewe, cerrı hardo dewrêş şahidê ma bo. Xer, gunê u movalê na karri (işı) na dinade ki, a dinade ki mura pers bo! Tı kê mirê nia sonđi wena ez, to de yeno."

Xaini, cırê va ke:

"Corrı asmeno khewe, cerrı hardo dewresı şahidê ma bo! Xêrrı, xeta, gunê u movalê na karri (kıştena Alişêri), na dina de ki, a dina de ki mura pers bo!"

Eke sonê ke, Alişêri bıkışê. Zeynel nêwazeno. Çı ke Alişêr, kewraê Zeyneli bi. Raiverê xaini ke, Zeynelê sonđi werd, kewti ra rae şı.

Alişêr, cenia ho, birazê ho ve cênia hora miğare de benê. Virende cênia Alişêri Zerifa kewraê ho Zeyneli, Raiverê xaini u mordemura vinena. Venga Alişêri dana. Kıradskı nia vana:

"Kırvê to Zeynel vaye hattın!"

Alişêr, nia cav dano ve cı:

"Kewraê muno teyro. Vaxu bêrê."

Alişêr, verva cı sono. Nae serra Zerifa nia vana:

"Hasarê ho, haydarê ho vınde!" Alişêr, vano:

"Meterse! Kewraê mao teyro."

İtimatê Alişêri, kewraê horê zaf beno. Guman nêkerdo ke, na mordemi xıravierê amê. Uza nanê Alişêri ra kışenê. Cênia Alişêri, ho erzena pêê kemere nana pa. Cıra Mıstê Surri vanê, (Vankra ya ki Halboriye) êy kışena. Mordemê xaini dormê miğarey cenê. Nanê pıra cenia Alişêri ve birazê Alişêri ra ki kışenê. Xain, ano ke veyva Alişêr efendi (cenia birazai) ki bıkışo, havalê bini vanê:

"Lao meremet bıke! Na honde ki nêbeno! Meke! Dêsim de kes cıl binê ma nêsaneno! Ma hondê iso kıstı, veyve mekışimê!"

Veyve nêkışenê. Sarê Alişêri cıra kenê. Benê danê hokumati ke, cıra mükafaatê ho bıjerê.

H.M.: Tertelê Dêsim qey vejio? Dêsimi qey dewlete de qewğa kerda?

R.P.: Na mesele de her jü qesê vano. Sevevê ke vajinê naê :

1) Hetê Avacuğê de, dewa Keçêlu de hokumati qereqol virasto. Eşkerê i qereqoli, a dewe de erjiê cenü (teca-vüzê cenü kerdo). Nae serra camordê a dewe benê çekuro, hot-heşt cendermu kışenê.

2) Aşıra Qoco, verva hokumati de vindena. Dewlete de herv kena. Eşkerê hokumati kışena. Nu ki sevevê diino.

3) Dewlete, mesela Bavay ana werte. Aşiru verdana pê. Dewlete qesto eve destê Raiverê xaini u destê Qırğura Bavay dana kıştenê. Nae serra Sey Rıza, erzeno Xozati serr. Aciya lazê hora, Şine wesneno, dewu vesneno. Hokumati na ısı keno man u sanu.

4) Raiverê Seyd Ağay (xaini) şienê arzuhali u senedi denê hokumati ke; Sey Rızay dewi vêsne, qereqoli vêsne, eşkeri kısto, Sey Rızay nia kerdo, hêni kerdo ...

Hokumati na qesey, na biae nê kerda sevevi, ordiyê gırsı ardo, esto ve Dêsimi serr. Dêsimivêsna. Milet, cêni, camordi, domani, kokımı, niweşi, seqeti, kam ke di qırkerdi.

H.M.: Vanê; "Bingê boni ke rındi nêvirajia, bon rjino." Miletê Dêsimi çituri, qey na herv kerdo ve vindi?

R.P.: Ağlerê Dêsimi, Ağaê des u di aşiru benê top sonê Gola Xıziri. Çemê Muziri serro Halboriye esta. (Halboriye dewa Avasona.) Binê Halboriye de Gola Xıziri vanê. Uza yenê pêserrı. Ağleri, naverı bovera benê topı, qırvanu kenê. Des u di İmamu serru sonđi wenê. Kemeru erzenê Gola Xıziri. Camatê ho kenê. Vanê: "Merdime pia, mendime pia! Jüvini de xainenı nêkemê! Namus u şêrefê Dêsimi teslimê hokumati nêkemê!..." Dest danê ve jüvini. Sonđi wenê.

Eke bi sırê hervi, eşker ke ame Dêsim vêsna, millet qırkerd; ağao jü rema, ağaê bini şı hetê hokumati de gureay, iê bini va ke: "Ez hetê keşi ki nêcenı!", taê hurendia hode nişti ro.

Sey Rızao kokım wertê de mend. U ve a kokımênia hora, aşıra hora, Demenu u Heyderura, çı ke destıra ame

peyser nêmendî. Heyderu ve Demênura bêbextiye nêkerdê. Pêê çeka hode, pêê qesê hode vînetî, hokumati de cengi kerdî. Taê kıştî, taê vêsnaî, taê jilure eşti binê kıştî; i unca ki pêê çeka hode, qesa hode mendî.

Eke mîletê ma, koê Dêsimide jûvini biguretenê, her hetura jûvini nêşikitenê, dest destê jûvini dênê, pia bigurienê, Dêsim, qolay qolay nêamenê guretenê. Kes Dêsim nêkewtenê. Eskeri, Dêsim nêvêsnenê. Hondê mîlet qirr nêkerdenê. Mîlet surgin nêrusnenê.

Ağlerê aşiru pers day ve jûvini. Vati vi: "Nia kemê, hêni kemê, jûvini de xaineni nêkemê..." Persê hode, qesê hode nêvînetê. Hokumati ki marê hêni kerdî.

Maa mı vana:

"... Sungî sanay vê pizê maa mı, destê domani vêjay ve tever!..." Nu maa mı eve çîmunê ho dio. Raştê ho nao. Kerdena ke marê kerdî nawa.

H.M.: Îsonê ke Dêsim roto, aşirê ke peyser vînetê bêbextiye kerdî i kamijîye?

R.P.: Alishêr, Demênur, Heyderu, Avasu, Bextiaru qesê hode, pêê tîfangunê hode vînetê. Xaineni nêkerda.

Taê aşiru vato, "Ma hetê keşî ki nêceme! Henu ke dewlete qarsê ma nêbo.

Raiverê Sey Ağay, Memed Aliyê Beşî, Diap Ağay ma rotîme. Nî xainê.

Diap Ağay, vistewrê Sey Rızayo. Çêna Diap Ağay, cêna Sey Rızaya. Dî cêniê Sey Rızay bi. Jûe çêna Diap Ağay, awa bine ki, çêna Hemê Kacerani bi. Cîra Bese vatenê. Taê vanê, Bese çekdar bia. Çîo henên çîno, raştî nia.

Diap Ağay, ma rotîmê, Dêsim rot, Hesên Xeyrî rot. Hesên Xeyrî çher bi, baqıl bi. Welatê hora, mîletê hora haskerdenê. Wendi ve. Mebusê Dêsimî bi. U ki Feratîz, yanê aşira Diap Ağay ra bi. Hesên Xeyrî, Anqara de verva Atatürki de, reyscumhurenîrê raa ho nano rî. Meclîsê Anqara de hetê Atatürki ceno Diap Ağay. Reyê ho dano Atatürki. Hesên Xeyrî mordemê huyo, rêê ho nêdano Hesên Xeyrî. Atatürk beno cumhurreysî. Hurêndia ho ke keno qaime, Hesên Xeyrî erzeno dare. Eke Diap Ağay reyê ho Hesên Xeyrî dênê, belkia Hesên

Xeyrî amenê mewqîo de rînd. Atatürki besênêkerdenê êy dardekero. Eke Hesên Xeyrî ke dardenêkerdenê, belkia ki Dêsim nêvêsnenê, kokê mîleti nêardene.

H.M.: Nuri Dersimî, kıtavê hode nia vano; "Esker ke kuno Dêsim, Dêsim vêsno, ceno binê bandira ho, jû tornê Sey Rızay lêê Sey Rızay de maneno. Peniye de u ki pêê ho çarneno khalikê ho. Naê serra Sey Rıza, sono beno teslim." Na qese çıxaşî raştîo?

R.P.: U tornê Sey Rızay nêbeno. Sey Rızay, u qese sevetunê Raiverê Seyd Ağay ra vato. Sey Rızay zono ke esker, hokumat bê Raiverê Seyd Ağay caê Sey Rızay dosnêkeno. Besênêkeno êy (Sey Rızay) bivêno, bıkıso. Daera Sey Rızay nia vato:

"Na bela (Raiverê Seyd Ağay), ya mı kîsena, ya kî dana ve destê hokumati. Rîndê ho, ez vê ho şêrinê hokumati de qeseybikerîne."

H.M.: Made taê estê, vanê: "Ma Tirkime! Ma Tirkê zalalime!" Tî sa vana, ma kamime, çikime ma?

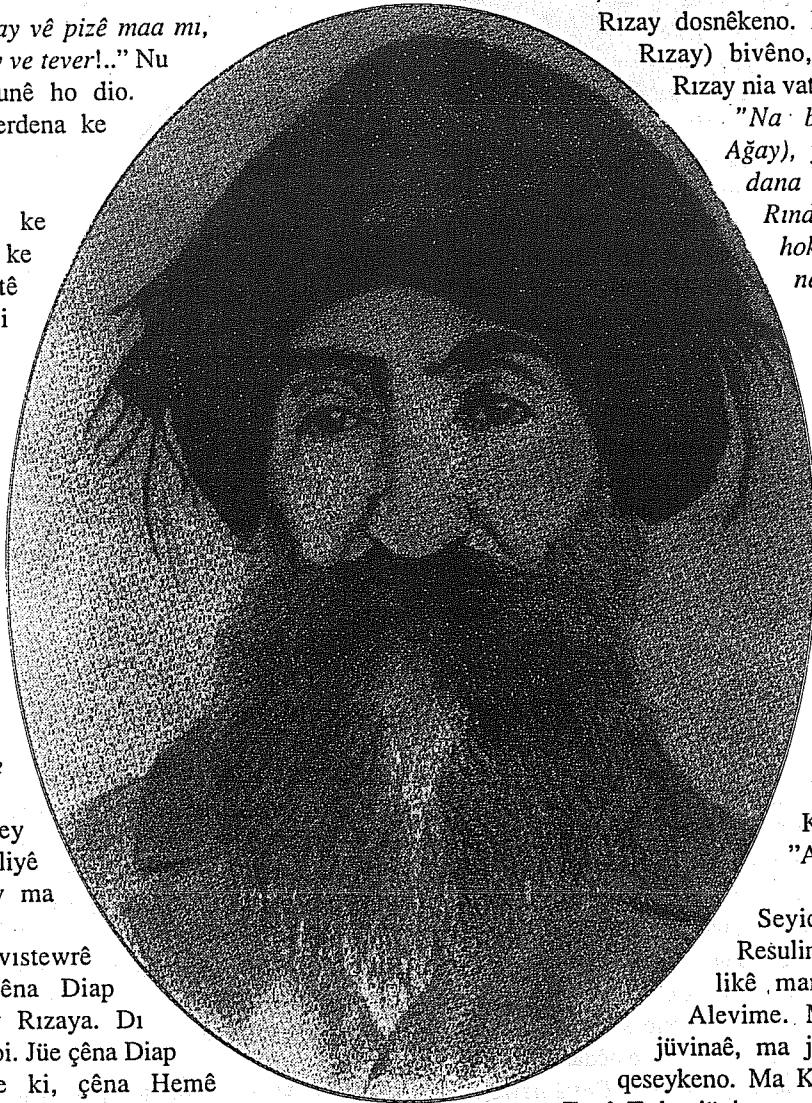
R.P.: Ez, pîrika hora kî, pîe hora kî, cîranunê hora kî hêşîyo pê; kamira ke ma perskerdo: Hasa! Tîrk, Tîrko. Kîrmanc, Kîrmanco. Ma, mîletê Kîrmancimê. Marê "Alevî" vanê.

Ehlibeytîme. Seyidê sadetî, ewladê Resulimê ma. Pîe mara, khalikê mara, ma Kîrmancime. Alevime. Ma Tîrk nîmê. Tîrkî jûvinaê, ma jûvinaime. Tîrk, Tîrkî qeseykeno. Ma Kîrmancikî qeseykemê.

Zonê Tîrku jûvinao, sonê camiye, sonê hec, roze de ponc rey namaz kenê. Zonê ma Kîrmancikîo, pîrê ma, Raiverê ma, mürşidê ma estê. Jar u gerçegê ma estê.

H.M.: Taê cencê ma estê venê "Ma devrimcime, ma solcime. Ma Haqî nasnêkemê! Haq çîno!..." Na qesurê sa vana?

R.P.: Hassa! Bîra ma Haqî kî, pîrî kî zonemê. Hama taê cencê ma nîka usterî, -tove, tove!- vanê: "Haq çîno!" Nêro bîra qey çîno? Haq esto. Haq, sonde kî, soderî kî

Alişer ve Zerifa ra

esto. Peyxamberi ki esto. Ma ho nêzonemê. Jari ki estê. Gerçêgi ki estê. İtimatı ki, itiqatı ki esto. Ma, pili ki, qiji ki zonemê. Miletê ma, ma ho nia diu. Ma, jüvini nia zanemê (zonemê). Meriki uster a Tırk soli, nezu çı soli, dewrincêni kenê. Lau bike! Ma nêvatu ke meke! Bıke! Hama Haqi ki (yox meke) wertera medarê wê. Peyxamberi, Des u Dı İmamu, İmam Uşêni, İmam Heseni wertera wemeda. Na raa mawa. Tı, çituri mı na raa mıra çarnena ra! Fıkrê mı nau. Piê hora, maa hora, bıraê hora mı ho nia diu. Tı, nêşikina mı bıçarnê. Ez, qarsê raa to nêbeno. Desti ki dano to, (yardımı) hemuye ki dano to. Ez, fikirê to, torê tomete nêkeno. Hama tı kê mıra vazê: "Bê raa ho caverde! Rae na nia. Na raşti nia. Haq çino! Bê made qoministeni bıke! Nezo çı bıke!.." Hasa! Nê piê mı, nê khalikê mı çio nianen kerdo. Nê ki ez keno.

H.M.: Tı sa vana? Ma ve Kurrora toe besekemê bemê jü? Pia verva dewlete de vindeme, nêvindeme?

R.P.: Nika mêrdo Kurr, hata roza ewroene made jü nêbio. Made tıfang (tıfong) nêesto. Made raera pia nêamo. Ma de jiare serr niamo, qırvane nêarda. Hata nika nu mêrk made nêamo, ez qê taxmin nêkeno made bêro verva hokumati vejio, dewlete (qurmiskeru) virazo. Ha, tamam, vajime ke dewlete viraste: Dewleta Kurri ("Kürt" Dewleti). Bıraê mı, ora dime? Nu (Kurri), ma milletê Kırmanci, milletê elewi erzeno kınar (kose) Nu, binê lingu dano ma, hurendia dosegi ma nêdano. Naê nia bızanê (bızonê)! Marê vanê: "Nu elevio! Destê neyra no ninowerdene, destê neyra awuke (uwe) nêyênasımutene!.." Na dıdeni, dewrê Hezreti Mihemedi ra nia kerda wertê ma. Hata na roza ewroene hêni ama. iyê nıkay nia. Têê sirê Hz. Mihemedi ra, sirê Hz. Ali ra, Hz. Heseni ra, Kerbelara nia amo.

Kurri, ma de nêceno. Ma, Kurri nimê. Ewro Kırmanci qesê ho kenê jü, desteg danê jüvini, qesa hode vındenê, nu jüvina iso. Naerê itirazê mı çino. Kırmanc, rındiye, raştiye wazeno. Kırmancikiê ho wazeno. Jianê (zerar) ho wazeno. Kırmanc, nae, ma kuli naê wazemê. Ma huzır wazemê. Cencê ma, cailê ma bilasewe (boşiboşina) qırmembê, mekışiyê.

Kurri ke dewlete virazê, tawê (toe) ma nêdanê ke. Ma nêbenê pilê dewlete (başbaqan, reys u cumhur, ...) nêkenê. Mara uncia vanê: "Sima kolê virenê!"

H.M.: İsonê mau ke, cencê maê ke wendu, qesê misê hata nika örgütönê sarri de gureayi, sarriê gureayi. Hona vanê: "Ma internasyonalıştımê! Ma milletü pêriünê xelesnemê! Miletê ma nia xeleşino!.." Cencê ma pêru biê vıla. Örgütönê Tırkude, örgütönê Kurrude gurêênê, mirenê. Tı sa vana? Toê ni besekenê yenê têlewê, benê jü?

R.P.: Ez sa vajine. Eke pers kenê mıra, ez vano ke: Cencê ma, cailê ma raa sarri ra fetelinê. Nêro bıra, raa sima esta! Kırmancia sima esta. Zonê sima esto. Defter u kıtavê sima esto. Sima ki eve zonê ho qeseybikerê, binusnê. Qey kunê binê nirê sarri, binê emrê sarri?

Seveta sarri qey koura, gerisura yenê qırkerdene? Sima kuli naê vinenê, naê zanê (zonênê). Bilasewe çıxaşi cencê ma, isonê ma esti zerê, da pıro, kışti, telefkerdi, tarumar kerdi hata roza ewrêênê.

Cencê ma fuzili mirenê. Vanê "Ma sima xelesnemê!" Sonê mirenê. Ma ke pey de manemê, marê beno derd; ma dinu dima bervemê, ma merax kemê. Eke iyê mına, van ke: Raa ma esta. Raa ma bızanê. Kırmancia ho nasbikerê. Kıtavunê ho vezê. Wendisê ho bıwanê. Qezeta ho vezê. Sima destıra ke yêna, şêrê radon (radiyo evi), caê kıtavu ağmekerdene (yayınevi) virazê, rakerê. Herkes bızano ke zanê (zonê) ma ki esto. Eke Kırmancie wazenê, Kırmancie nawa. Kırmancê ma biê des felqey, vist felqey. Nia nêbeno.

H.M.: Towa çimê to bıneno, Na isonê ma, cencê ma sarriê gureaisi cavêrdanê, ca nêverdanê? Umidê to esto ke, ni bênê jü, milletê horê gurêênê?

R.P.: Sa vaji, eke berê têlewê, jü bê, jüvini de pia bıgurêê, jüvini canêverdê, jê aşırünê maê "38"i mekerê beno ke cıra isê vejio. Gerê pers jüvin dê. Persê hode vındê. Eke jê "38"i bikerê, pers bıdê, persê ho caverdê, jü şêro a partiê, u bini ki şêro partiya bine, jünao bini şêro nêzo koti... Nêbeno! Cıra toe ki nêvejino. Umidê mı esto. Eke milletê ma jübo, can u gonıl ra bıgureu, ma raa ho vezemê. Raa ma sona selametiye. Na kardê qezencê ma pêrünê ki beno.

H.M.: Haq tora raji bo. Lew name to dest ra.

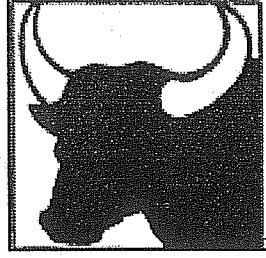
6.1.1995

Lingen (Ems)

Ben burada bir şeye değinmeden rahat etmiyecem. Bazı arkadaşlar bir şeyleri kasetlerden yazıya dökerken kendi yorumlarını da katmaktadırlar. Bunu H. Tornécengi ile S. Kalan arasında gördüm.

Fakat benim izlediğim kadarı ile S. Kalan arkadaş %100 haklıdır. Bir daha böyle olmamasını dilerim. Bizim hikayelerimizde tırnaklı hayvanların kırallığı yoktur, onlara fiziki olarak hiç şans verilmiyor. Dağları, ovaları, dereleri, tepeleri kontrol edemezler. Sadece akıl fikir alanında vardırılar. Bu konuda pençeli hayvanlara daha çok rol verilir. Ben 50 ile 60 arasında hikaye bilirim, tırnaklı hayvanların kırallığına hiç raslamadım...

Ez itika a heçhate çhutir vata sima wendoğunê marê nusnon bıwanê, qerari ki cı dê.

HİRÊ GAY VE VERGİRA

HEYDER

Cayê wertê gemedê zu merge bena, hiniyê ho ki wertede beno. Na merge de hirê gay piya je bırau çherenê, poşt sanenê zumunî, zumunî sero yenê. Gao Boro, Gao Suro, Gao Şiawo.

Verg çım verdano naynu, keno nêkeno ke bese nêkeno. Se ke verg yeno hiremêna verdanê dime, werg remeno sono. Verg vano nu nia nêbeno, ez gere ke zovina rae bivini. Verg, Gaê Suri u Gaê Borira vano: "Ero sima se kenê, na merge sima hireminê rê senika, zumustu na sima idare nêkena. Ez eve çımunê ho vinon ke pêro Gao Şiao weno. Hora qe nêvindenê weno, weno. Sima qarıs meve ez êyi bori, merge ki sima hurdemînê rê besa. Ez sawata sima vanu, Zumustu ame, ez nêçheron, sima çherenê". Gao Bor vano: "To raşt vana". Gao Suriki xapino. Verg galmê Gaê Şiay keno, zumunî fetelnenê, Gao Şia vano nêvano ke tey yardım nêkenê. Pêyniyede vano: "No sima xapneno, çha mı teyna caverdanê!" Rora sono. Verg horê weno.

Teneke kuno werte, onca beno vêsan yêno tolavê naynu. Hazara nazara qesey keno fırsat vineno Gaê Borira vano: "To qe nêçherena, na Gao Sur hem hovera weno, hem ki Gaê Şiay vera weno. Na merge sima hurdemînê ki senika, sima serena çhi wenê. Na honde ke to idare bikero. Zu ki Gao Sur hona Gaê Şiayra bêtero, sono wertê hinide sılê ho keno, hini keno qılerin. Bê ez tode khewraeni cenu 12ne danu ve to, ez na Gaê Suri wenu, to qarıs meve; merge ki hini ki, tek teyniya beno yê to." Xapneno galme ve Gaê Suri keno, Gao Sur: "Bıra bê, ez werdune!" Gao Bor nino. Gao Sur vano: "Wêêê, ze ke Gaê Şiay va ke, ney ma xapitime, mıra tepiya ki sıra to dera, to ki weno!" Rora sono.

Teneke vêreno ra verg yeno, Gao Bor vano: "Kewra çha ama, to va ke ninu..." vano.

"Kewra ez vêsanu, ez gere to bori. Ez ke to meweri vergê bini to wenê!"

"To kewrayê mına!"

Vano: "Kewra kewra kutık çhi jare zoneno ke, ez kewraeni bizoni! Verg ke bi vêsan ma u piyê ho weno. Kewra qe qına ho nata bota mefetelne, to biraunê horê xayneni kerde, kewrayena ma ki itade qediye... Ezo bomo budala amune xayinê je tode kewraeni gurete. Ala haq mı fino sene hali, caê mı a dinade rınd niyo. Zu ki ez herê je tode çhutir benu khewra, to çha nêzonake peyniye niyara!" Niseno ro ser weno?

Gao Bori ki: "Na to ni, mı ve ho kerde. To haqliya, to haqliya; murê ki laaqa!" Rora sono.

Sanike şiye horê, ez mendunê simarê.

Zu ki na halvozu xayneni dave Gaê Şiayi, made Gao Şia en gao xırto. Xayin Gao Boro, dime Gao Suro, eyra dime Gao şa yeno.

Made vane: Male vaze gao şia. Xımale gao şiao. To vana gao şiao...

Yitiqatê Kirmanciye de Kêrtê

DEWRES EYLASI

VERGÊ YABANI Kerdê ŞUANÊ MALI
(Hêkatê Ewliya Baki)

MUNZIR COMERD

Bava Hesênê Kolu 'be Bavaunê Qızılbeli ra Hesna.

Na dina de çanda u çand mîleti ke estê, hundê nine ki (beno ke ninera zafî ki) yitiqatê heqiye estê. Qe jû yitiqati eve karê jû mordemi ra pence neêsto. Bingê yitiqati ke jû mordem êsto, xêlê teni biyê jû na yitiqatê xo vazno ra. Coku emegê zafine karê yitiqati de vêreno. Zafê teni na kar de arax danê. Ama pêyniye de ne namê nine, ne ki çixîro ke nine do pîro o yitiqatte beno vindi. Se ke, Mışlımaneni de namê Hz. Mehemedî, Hz. Ali, Ebubekir, Ömer, Osman yenê ma viri. Se ke, Elewiyeni de ki namê Sa Hatayî (Sa Yismail), Ahmet Yesevî, Hacı Bektaşî Velî, Abdal Musa yeno ma viri. Yitiqatunê binu de ki jê ninuno. Tovi ke no qeyde Yitiqatê Kirmanciye de ki vêreno. Yitiqatê Kirmanciye de Xızır, Wayîro. Tırku de "Tanrı", Farsu 'be Kurdu de "Xode", Erevu de "Allah", Almanu de "Got" ke çiko verê barê (mana) nine de Kirmancu de ki "Wayîr" uyo. (Tavi ke made Xızîri ra "Heq"î ki vanê, ama na qesa Erevkiya. Qayt bê: Ferit Devellioğlu, Osmanlıca–Türkçe Ansiklopedik Lügat. Barê na qesa zafê; jû bar de ki na qesa "Heq"î hazar u jû namunê "Allah"î ra jûkeka. Mışlımani, Elewî têde naê zanê; ama jû qesa "Allah"î zaf vano "Heq" senik vano; jû ki jê ma "Heq" vano, "Allah" qe nevano. Na qesa kota zonê ma ki. Made ki barê na qesa "Heq"î zafê; jû barê xo ki Yitiqatê Kirmanciye de hazar u jû namunê Xızîri ra jûkeko. Zonu de varyantê na qesa zafê; jê "Heq", "Haq", "Hak"... Xızır, Yitiqatê Kirmanciye de jê Astarê Destê Sodîri vêseno. Mara kami ke no Astarê Destê Sodîri kerdo xo çim ra raê ra neveciyo, vindi nebiyo.

Ma, Kuresî ra raverî kifâtê (fayde, kare) kami en zaferî Yitiqatê Kirmanciye rê biyo wena doz nekerdo. Namê Xızîri, niyê ke namê xo sarê ma viri de nemendê yine(dine,ine) vera nusna. Namê Kuresî, Duzgînî, 'Kal Feratî, 'Kal Memî sarê ma xo vira nekendê; çimê nine têdine Wayîri de beno. Emrê nine jû çağ de vêreno. Kîrametê ke nine vetê hatan roca ewroene vaciyê amê. Asparê hesî biyene 'be fîrîne kotena Kuresî; çelê zimîstani de vas u velg kêwe kerdena Duzgînî; hurendiya gau de eve moru ra daru ontana 'Kal Feratî; dês ramitena Bamasurî wena ki sarê viri derê. Çixîro ke nine Yitiqatê Kirmanciye de do pîro vind nebiyo.

Ma se ke cor de va, ninera raverî (averî) çî biyo hundê nezanimê, ama ninera dîme wena kêrtê xêlê tenu Yitiqatê Kirmanciye de jê tase aseno. Ninera jû ki kêrtê Dewres Eylasiyo. Barê na karê Dewres Eylasi zaf dewletîyo. Hetê felsefa ra ki kêrtê Dewres Eylasi ma çim de raverî dero. Sarê ma ki no rind kerdo ra xo çim ra, ber 've ber jûvîni ra vato ardo resno ma. No têyna yitiqatê ma niyo, hunde ki mitolojiyê mao, kulturê mao. Ma ki ninerê wayîrenî kenime.

Dewres Eylas jûyo de Kuresîco. Kuresu des u dî hezbetê.

O, hezbeta Qajiyu rao. Eve namo de bini ki ninera "Dewres Qajiyu" vanê. Hewsê Dewres Eylasi Dersim de dero; hetê Nazimiye de "Derikê Masîku" vanê nace dero. Çar lacê Dewres Eylasi benê. Namê nine Pirê Xanuku, Dewres Murteza, Dewres Dawut, Bavaê Bukiyo. No 'kalikê Dewres Silemanê Qızılbeli yeno. Dewres Sileman lacê Dewres Dawutiyo. (Qızılbel, hetê Fême de dewunê Pilêmuriye ra dewa de Kuresuna; Qirdîmî sero yena mardene.) Qızılbelcîki ke ber 've ber 'kalîkunê xo marenê benê resnenê Dewres Eylasi, yira ki cênê benê Kuresî de vecenê. Qaytê dine bena Dewres Eylas tornê Sey Qajiyu, Sey Qajî lacê Duzgînîyo, Duzgînî ki lacê Kuresîyo. Dewres Eylas caê desudiine cêno; yanê O, 'kalîko de berê desudiine rao; 'kalikê ke nira raveriyê hewsê xo vind kerdîyê; têyna na Bîmbarekî ra nat hewsê 'kalîkunê binu beliyo.

Dewres Eylasi ki jê 'kalîkunê ma pêrunê mal kerdo weiye. Çê xo eve berê (Tr. de; ürün) nî malî fetelno. No, şuanê malê xo biyo. San u sodîr malê xo ver de beno. Çîxa ke malî ver de beno, meyîl Wayîri ser de sono. Wayîri qe xo viri ra nêerzeno. Kotî beno bîbo boina vengâ Wayîri dano, pistigê yira nevisîno. Bava Rîzaê Garşîye azê Dewres Eylasi rao. Benoke yî ki jê Bava Rîzay vengâ Wayîri do:

"Caê to rîndo, berzo
Asparê rameno, yelger u lerzo
Bîra verocerê tengê vera
Dest ra gavanê çetîni ver erzo
Hey dîlo, hey dîlo
Wayîro Wayîro
Wayîro Wayîro!"

Dewres Eylas zaf mordemo de raşt beno. Nî, zerê Wayîrê xo viraşt. Coku, Wayîr têy haşt biyo. Namê nî welatu de veciyo. Meymanê xo qe senik(kepmî) nebiyê; jû amo, jû şîyo; nêwes amo, wes şîyo; xêx amo, baqîl şîyo; eve tengê(poştî) amo, eve pau şîyo; jû niştî ro, jû vaştî ra. Dewres Eylas biyo dermanê derdu, melemê 'kulu.

Wo(O) taw de Geğîye de Begê beno. Endî no beg Tîrk beno, Kurd(Kurr) beno kes ewro neşîkîno ke biyaro xo viri. Qaytê Bava Hesênê Kolu bena vano "Kurr biyo." Çî beno bîbo Kîrmanc (Kîrmanc; mordemo ke yitiqatê xo eve Yitiqatê Kirmanciye ano 'be zonê Kîrmancîki/Zazakî qesey keno. Tîrkîki de eve namê "Dersimli Alevî Zazalar"î nas benê.) nebiyo. Jû çênêka de na Begê Geğîye bena. Çênêka aqîlê xo kerdo vindi, biya xêxe. Begî, na zaf fetelna. Berda kotî na wes nebiya. No zaf kuyno ra na halê çênêka xo ver. Serê zeriya nî zun dana. Nezano se bîkero. Se ke mormekî nevato "Pers pers, sona Qers!" Begê Geğîye ki heni kerdo. Kam ke diyo yira, na neweşîya çênêka xorê çare pers kerdo. No rocê beno ve Kîrmancunê ucay

sera(rastê cı beno). Ni vanê,

–Derikê Masiku de bavaê de ma esto, namê xo Dewres Eylaso. Ma wena neheno ke mordem nêwes şîyo ucaxê di(yi), nêwes veciyo amo. Çêna xo bere lêwê di, bena wese yena.

No, Kirmancu ra caê Dewres Eylasi museno. Sono morde-munê xo cêno, dest u paunê çêneke gire danê, benê raştî sonê ginenê ucaxê Dewres Eylasi ro.

Ni ke sonê çê, Bimbarek çê de nebena, çermug (cao ke vas beno kêwe mal tede çerenno) de mali ver de beno. Sarê çêi ra jû sono xevere dano cı vano,

–Bê çê! Raa dîri ra meymani amê!

Kes çine beno ke no mali ver de biverdo, cêno dî ver-gunê yabani keno şuanê mali. Malê xo vergu sero caverdano sono çê.

Bimbarek mali vera yeno çê ke, sarê çêi xızmeta meymanu diya. Qayt beno ke çêneka de tem u teziye, dest u pay gire daye lêwê meymanu dera. Vano,

–Naêrê se biyo? Sîma çira na gire da?

Begê Geğiye halê çêneke cîrê arz keno. Dewres Eylas ke derdê çêneke museno, beno be hira vano,

–Ya Wayır!

eve saboka xo jûye çêneke de onceno. Xaftıla milaketê, dîlxê(donê) kutiki de kuyîno ra çîmunê ni ver.No vano,

–Woşt, woşt!

kutik cîra(çêneke ra) birîno ra; no, nano ra dîme çêneke ra na milakêti fino dîri.

Saboka ni worte ra qîlaşîna ra. Çêneke desîne bena wes, aqîlê xo yeno hurendi. Dest u paunê naê kenê ra, lêwê piyê xode baqîl baqîl nîseña ro.

Ni, san de uca manenê. Beno sodîr, endî benê raşt ke şîêrê çê, Begê Geğiye vano,

–Dewres Eylas! Malê dîna çî wazena danu to?

Çîmê Dewres Eylasi malê dîna de nebena. Made bilasevet nevanê ke **”Malê dîna, dîna de maneno!”** Bimbarek vano,

–Ez tawa newazenu. Tî, tîyna na saboka mî bere bilezik cîke ke sala meşikiyo. Beg se keno ke Dewres Eylas cîra tawa necêno; ne saboka de newiye rê beno razî, ne kî ’kana xora vîreno. Beg naê cêno sono.

No ke yeno reseno Geğiye, saboka Dewres Eylasi beno dano wostaê vano,

–Naê bicê, hirê bilezigunê zernenu cîke!

Kuyo, Beg xo xode vano **”No Dewres mordemo de ğeribo. Ni ‘Kurr’ neva, ‘Kirmanc’ neva çêna mî kerde wes u ware, mîra kî tawa neguret. Qeqe nê ezî kî na saboke dî eve zern viraştene dî, zerê mî kî araşıyo.”**

Wosta, bilezugunê zernenu keno hazır, ano keno saboke sera. Serê nine ano pê, seke mîxê kuyno pa naêra goni yena. Caê mîxi ra ke goni çîklena, no mîxi cîra onceno, serê bilezugu gireneno jûvîni ra(qaynax keno), uca caverdano sono çê. No qe negînenno pîro ke na saboke ra çîra goni amê. Mormek ğeribo; kotî ra bîzano ke jiare çîka, jiarge çîko.

Wosta sodîr yeno ke Bimbareke çîna.No vîsîno pê, xo xode vano **”Nîka Beg ke hesiya pê mî ’çermey keno!”** Sono Begî rê hal u mecâlî qesey keno. Beg zaf beno hîrs vano,

–Saboke bivêne! Qayê to dare de sanenu ra!

No cêreno Begî vero vano,

–Bîwesene wayîrê a çîye rê, qîmetê aye verde çî ke waz-

no danu cî. Serba jû çîye ra mî dardê meke!

Ni xebere danê Dewres Eylasi. Bimbarek nînerê wesenenno vano ke,

–Qe qîsawete de memanê. Saboka mî ’be xo amê çê. Ez razîyane, sîmara tawa newazenu!

Na saboka nîka çê Bava Buki dera. (**”Buk”** Derê Sansa de namê jû caiyo.) Bavaê Buki jûyo Kuresîco. Kundê xo (koka xo, soy u sopê xo) sono reseno Dewres Eylasi. Saboke destê na Bimbareki nîka ewliyaunê (Jiarunê) Kirmanciye ra jûkeka. Cîra **”Ewlia Buki”** vanê. Jûya sura, derga, bilezîgî tede rê. Çê Bava Buki de zaf vengê Heqî danê. Taê bavay na ewlia pîren ra vecenê. Vanê,

–A ke pîren ra vete, bavai de pêcêna baca ro bena çêver ra ana; çêver ro bena baca ra ana!

Kîrameta **”Ewlia Buki”** zafa; kami çîm de bena more(mare), kami çîm de bena gorgeçîne.

Ewlia ra made **”Jiare”** kî vanê. Hardê Kirmanciye de her ca de eve nî dî namu nas bena. Çutîr ke jiara rê xîzmete kenê, henî kî jiara çêi rê (ewlia rê) kenê. Verde çîlu nanê pa, verde qîrvanu kenê, mîazu pocenê, nêwesu anê ver, cîra mîradu wazenê...

Jûkî cemê ca vatene (Tîrkî de; Gîrgî Cemi) de, eve ewlia mîsayîbî kotenê bînê tarîxî. Ni cemî Elewîyeni ra ma guret bî ama nî made hama hama dariyê we, kes endî caê xo nevano. Rustîmê(adet u tore) nî cemî eve Tîrkî ardenê hurendî. Tavî jû mîlet ke kot bînê şîya (mayate, hukîm) mîlatê de bînî tîyna zonê xo, kulturê xo, edevîyatê xo, zagon u rustîmê xo şîye de nemaneno; yîtiqatê xo kî şîye de maneno. Ma kî nîka na hal derime. Ama ewliya, vîjerî ke sarê ma çîm de çîk biye, ewro oncia kî henî ra; ne dariya we, ne kî biya vîndî; Yîtiqatê Kîrmanciye de cao de hewl dera. Ewliya; jiara zeriya, Wayîrê Çêiya.

No mevzuato ke ma sîmarê nusna, hetê ra kî hêkatê Ewlia Buki bî. Mevzuyê ewliay wena zaf hirao. Ma naca de wo negureto ra xo dest. Yîtiqatê Kîrmanciye de tîyna çîyê destê dewresu ewlia nebenê. Yîtiqatê made Heqî destte kî çîye esta. Nezanu, maa sîma sîmara qe nevato ke,

–Ero lacê mî ! / Erê çêna mî!! Mî torê çîyê Heqî no ro ke rêna nîa meke!

Yakî, cîranê de sîma ke çîyê sero fîkrê sîma ke pers kerdo, qe sîmara nevato ke,

–Çîyê Heqî ro to vero! De tî vace, ez nîka heqane yakî neheqane?

Made taê ewliay kî çîyê destê Xîzirîyê. Xîzir yîtiqatê made Heqî; Wayîrê mao. Tavî, nîne yîtkî (îtkî) jû raê de mordem bese nekeno ke bînusno. Na çekîya pêylene **”vergu”**re kî vîrena. Caê vergu Yîtiqatê Kîrmanciye de, mitolojiyê Kîrmancu de zaf hirao, zaf hewlo. Ma neşîkinme ke naca de vergu sero kî vînderime; henî kenîme ke mevzuatê na,nustê ma mevuriyo. Coku nîka cêrenîme Dewres Eylasi ser. Ennamê Dewres Eylasî xo vîrî ra neêştî.dî wazenîme ke qesa xo gîre dîme.Çîxîro ke Dewres Eylasi Yîtiqatê Kîrmanciye de kerdo ra, bara zerê mara vîndî nebena. Vergu şuanê mali kerdene, kara kulturê her yîtiqatî heqîye nîya. No hetê felsefa ra baro de dewletîyo. Dewres Eylas naca de yîtiqatê marê kifato de hewl kerdo. No kêrtê dî wenakî jê tase aseno. Coku Kîrmancu namê Dewres Eylasî xo vîrî ra neêştî.

DI KHEWRAY

Mehmet Doğan

1980 ra têpiya vi. Eke mi virde ğelet nêmando, mudurê „Bayrampaşa Lisesi“ vi. Dêsim ra vi, kirmanc vi. Camerdê de semt vi, hosero vi. Porê ho sipê vi, endi mordemo bilan vi. Eve 15-20 talevunê ho pêgu-reti vi, ardi vi. Polesu vatenê, ey seveta dêvrımı domoni dê vê sondi ro. Je her keşi eyrê domonurê ki heşiriye arde, zof iskence kerd. Uza ra tepiya, di-hire heşti ki piya hepısxanê „Selimiye“ de mendime. Je jede kirmancu worte honde heşiriye u iskencede, onca ki kar u gurê ho kuretey u zaravay vi. Na mesela ke cer yena nustene, tavi çhıxaş ke mi vir de menda, mi eyra hesne.

Ju kirmancê ma, ju ki khewraê de huyo hermeni beno. Hurdemena ki dêsim ra benê. Kirmancê ma mamekiyede nisono ro, zof feqir beno. Hermeniyê ma ki xarpêtde nisono ro, sinatkar beno, hal u waxtê ho rind beno. Xarpêtde bono huyo de diqatin beno; qatê bini caê karê ho, qatê seri ki çê ho beno. Kirmancê ma, manê domonu ra, rew rew urzeno ra sono xarpêt, çê khewraê hode poncese di poncesi maneno; weno, simeno, çêf keno, pêyser cereno ra yeno.

Rozê hermeniyê ma hermeta ho ra vano:

Erê ciniki, na khewraê ma rew rew yêno diarê ma u domonunê ma, ma çon serio nêşime diarê yinu, ayvo, bê rêyê ki ma şerime.

Eve ostoru ospor benê, teknenê sonê mamekiye. Peroz ra tepiya verason resenê ve çê khewraê ho. Tavi biyê vesan, ho ra waxtê sami ki amo. Kirmancê ma ve hermeta ho ra anê xonçha nanê ro. Ju uskıra girse sito germ ve nuno mişte anê verê meymanunê ho. Hora çiyê ke anê yuvio. Tavi hermeniyê ma ve hermeta ho ra sasbenê, binê çimu ra juminde niadanê. Kirmancê ma ki, se bikero feqirê mî, ho nanorê gangajêni, vano:

Buyê khewra buyê, run ki ney ra vejino, most ki ney ra vejino, do ki ney ra vejino, toraq u pendir ki ney ra vejino...!

Khewra ve khewrae ra se vazê, heq ke çhi da, eve sito germ ve nuno miştêy ra ho kenê mîrd.

Hermeniyê ma ve hermeta ho ra di hire roji çê khewraê ho de vîndenê, dima teknenê peyser sonê xarpêt.

Rae ra hermeniyê ma hermeta ho temey keno:

Erê ciniki, ez zonon, khewraê ma nêjdi de onca yeno, reynake ame, nêvo çêver tî rakerê, xevere bide mî, ez ve ho konu ra.

Eke amey çê, hermeniyê ma çêverê hode tam dustê miya hode ju lonike keno ra.

Zof worte nêkuno, xarpêt onca kuno ra kirmancê ma viri. Ma çha feqirê mî vir nêkuyo, wêrdiso hewl, cilê paki, xismeta rinde...

Kuno ra rae, raa xarpêti ceno. Reseno yeno çê khewraê ho, dano çêver ro. Wayıra çêyi mênqia niadana ke, khewra hawo amo. Jê buliski erjina sona xevere dana wayirê çêyi.

Hermeniyê ma yêno peê çê veri veng dano:

- Kamo?

- Ezune khewra!

- Xêr ama khewra, xêro?

- Xêro khewra, tuao de bêxer çino, hondae ke domoni koti ra mî viri, mî va ke ala reê şêrinê diar.

Se ke heni vano, hermeniyê ma, hasa sima ra, hazetê ho lonika ke çeverde kerda ra uza ra keno derg, vezeno tever, vano:

Khewra! Agop ki nêy ra vejîya, Kirkor ki nêy ra vejîya, Mêryême ki nêy ra vejîyê, tu ha no diyo, ha yi diyê...

DÊSIM'Î HO VÎRA MEKÊ!

Hesirenia ke dewleta Tirkû Kirmancune mare na ro pêynia hu nina. Hokmatê Tirkû uncia dewê ma, birê ma vênay, welatê ma kerd thol. Hata teyr u turi ki na zulm ra bara ho gurete. Hardê ma, jar u diarê ma mezelê pi u khalikunê ma binê lingude şî. Wazenê ke Dêsim werte ra wêdarê, kokê miletê ma biarê!

Hale ma xiravino, letê mau ju ginê sukunê pilu, letê mau ju ki gino ve dulgerunê Avrupa. Ma ke vengê ho berz nikerd, zonê ma pêy ve pêy beno vindi. Lawukê ma, sanikê ma şiarê ma, meselê ma kay- govendê ma, yaranîyê ma benê vindi sonê. Ma nêwazeme ke adirê ma wêdario.

Aera ma taê Desimiji Hollandade ameyme têlewe, "Vaqife Dersimi" sana pê. Na ju gama, gama verena, bêrê ma posti juvini dime, bême pêser, piya eve esq bigurime.

Ma wazeme ke binê na sitarede pêro kulturê ho biarime werte, eve zonê ho binusnime, domonê ma ki zonê ho bimusê.

Zonê ma non u sola ma wa.

Pêro hometa Dêsimi ra minete keme, vame ke; awa ke destebera sima yêna, pêyser meerzê. Sima destde ke çi esto, çîyo ke hometa ma ana ra zon, - sanîki, lawîki, resmê pi u khaliku, balisnêy, ristiki, fose, puçhik, astir, cacim- biarê, vaqîf dê.

Sitara ma mare xêrli vo.

Baki

QESE SERESTENE

Mî va bêtevenk nêşêrî

Kotura dewe cira gurete çhengê wela Hewşî¹

Teyî berde Moxîndiye Ewliyaê serê Dêşî²

Sewê seru mendune, bi topi qom u qewilê sewda weşî
Wertede Bava Ali'yê Paşî³

Lodeke⁴ra Bavaê Seyd Avaşî

Bavaê Lodeke dest kerd thomîr ro

Taê kîlami vati, hurdi hurdi Paşî

Hurendia hora wist ra Bava Ali'yê Paşî

Va ke:

'Ez na bavaunê Moxîndiye'ra sa vaji

Na Bamasurê ma ke wertê Sadîz⁵ u Hizolî⁶ro
şî

Kîlamê Haqîye vurnê, çarnê lo loê Kirdaşî⁷

Niadan ke cevde qutîyê ho biyê pirê tutînê

Kamaşî⁸

Anau (xatunu) sero çhîftêxaşî⁹

Zerê çêyide çuali biyê xaşî'

Qariune, tavati mî nêda

Thomîr guret dest kerd tiro

Mî va: 'Ya Hewşê Khureşî, Ya Ewliyayê serê Dêşî'

Koto tewt, sewe ma sero şikiye

Hen ke kenu war çîmunê mîde nêmendê dilopê hêrşî

Eke amu ra ho, dormê hode niada ke Bava Lolo¹⁰ çîno

Pers kerd,

Cemati va ke: 'Wo dariya we, herediya şî'

Çekuye: Sey Nuri (Piyê sairê ma Sey Qajî)

Vatoğ: Yismayîlo Bamasur (Îsmail Yıldırım)
60 sere dero

Ca: Qayire (Pilemuriye)

Tarix: Payîza vîrene 1991, Alamanya

Arêkerdoğ: **Daimi Cengiz**

¹ Hewş: Hewşê Khureşî Qisleda (Nazmiye) caê mezela Khureşî, dewa Khuresu.

² Ewliyaê serê Dêşî: Moxîndiyede (Mazgerdê dewa) dêsê. Dêso ke Bamasuri ramto, Dêse Moxîndiye.

³ Pas: Wertê Kîslî u Qerekozanide dewa. Khuresu tede estê.

⁴ Lodeke: Mazgerdê Derê Karede dewa Bamasuruna.

⁵ Sadîzu: Aşîra hetê Mazgerdia, Kirdaşki qese kenê. Tolivê Bamasurunê.

⁶ Hizolu: Aşîra hetê Mazgerdia. Kirdaşki qese kenê. Tolivê Bamasurunê. Na aşîre taê cawude Elevis niya. (Konya, Siwêrege, Malatîa).

⁷ Loloê Kirdaşî: Zonê Kirdaşki, Zonê Quru, Qurki.

⁸ Tutînê Kamaşî: Tutîno ke ebe dest pişîno.

⁹ Çhîftêxaşî: Zu qumaş.

¹⁰ Bava Lolo: Wuê ke eve Kirdaşki qeydunê Haqîye vano.

YARA MI¹¹

Memé Koêkorta

Ez to ra zaf hes kena. Heşt seri ez to ra dūr biya. A waxt handê çetın nêbi. Nika çayê to zaf aseno. Tı zaf kuna mı viri. Mı nêzanitêne ke niya beno; mıke bızanitêne niya zameto, mı tı nêruşnêne. Hona ke tı ita biya ez poşman biya, jü ki tı zaf manena. Nêzan qey ma niya kerd. Çê ma wo teze de pia bıvınitêne çıxa rınd bi. Belki tı ebe mı huna, tı vana ke: „Ma se beno ez ancia êna“. Ez zan ancia tı êna, hama ez nika lewê to de bibiyêne çıxa rınd bi. Tı zaf rındeka, tı hêcaê dinya wa. Tı ke lewê mîde ra ez xo zaf rınd vênena. Tı ke lewê mîde niya; ez van belki, dinya mı biya xırabe. To hona ez famn nêkerda, belki mı nêmusna to. Hama se beno, wa bibo ez to ra zaf hes kena. Ez lewê to de niya ayera nêvan. Qe nayede zur çino; ez to ra zaf hes kena. Tı zê melegana, tı melega mîna. Ebe kelîma nêno vatene ke ez bıvıvisni. Ma ez teze xortê niya ke to xap-nena. Bê to, dinya mı bena cenem u xırab. Bê to ez nêmi isana.

Tı zana ita senêno. İsan ke teyna bo, nê kes to ra pers kenê, ne ki halê to diyar beno. Tenê hevali estê, ê ki ze şarê ma nêbenê. Tı ke şiya, to ra dîme, mı en zaf qesa „HEJ“¹² heşna. Mîletê itay zaf qesê nêkene. Tı nina mı ra zaf rınd zana, ez qey to rê nıvisnena.

Rındeka mı, çêna xali, melega mı. Eşqo ke mîde esto, o eşq hona to nêdiyo, ya ki mı nêmusna to. To gegane mîra vatêne ke „tı ze robotana“. Roboti heskerdene nêzanê ke. Hama ez robote niya ke. To ke na vatêne, mı ki xo xode vatêne „belki ez zaf teyna menda coka tı mı ra niya vana.“ Nê yara mı nê, ez ze robot niya. Êmi ki canê mı esto, hemi ki, ez isana ra zaf hes kena. Mı ke isana ra hes nêkerdene, ma qey halê mı niya biyêne. Tı zana mı vîzeri kinci şüti. Çımke waxte kınca to kerd bi kış. Kince Piya mı bi. Waxto ke mı kinci şüti; tı u Piya mı kewti mı viri. Ayera dîme maa mı ame mı viri. Pêniye de nışta ro u berba. Gula mı, tı zana ke ez to ra hes kena hama emrê to rınd nêşi hetan nika. Awa ke to diye oncia to diye.

Maa mı ebe axa mı şiyê. Waxto ke merde ez lewê daê de nêbiya. Xezuka; ez uja lewê maa xo de biyêne, mı ki xo re deste maa xo buguretêne u qevsingê xo kerdêne. Heya ma kuli mîrenime; isan waxtê merdene de lewê jüvinede ke nêbo a zaf çetına. Ma sebiyêne, ez uja lewê maa xo de biyêne.

Waxto ke ez welat te, hona ke xort biya, mı serê xo nêne qoranê maa xo ser, ze domananê qijke ka, mı maa xo de kaykerdene. Xezuka; maa mı biyamêne ita, wa çend roci lewê mı de meyman biyêne, mı xizmeta day-ika xo bikerdene.

Maa mı hero mı rê duwa kerdêne. Çen roci verê merdena maa mı, mı maa xo de telefonde qesê kerd. Aê va: „Ero bawo tı kulê derdê mı nêzana. Tı zaf kewta mı viri. Mı tı bıdiyenê, wa qey ke, Heqî ruhê mı bugure-

tenê.“ Mı ki va: „Tü di daê êno to viri, to mı ra vatêne ke ‘Lao lao Heq kamjiye xera, aê bıkerê.’ Belki na xera ke na biya. Daê tı qe mereq meke, halê mı zaf rındo. Seba mı qalê de to çinê bone.“ Defêna aê va ke: „Ero tü di; mı tı kerda weyi, kerda pil, nika ki, tı şari ra vana daê.“ Mı ki va ke daê tü di vane: „Welatê şari nêbeno welatê isani, maa şari nêbena maya isani.“

Ma şarê xo ra kewtime düri. Ma rındekê u demokrasi pêro dugelanê binade cêrayme. Pêro rındekê ki, demokrasi u zereweşaye ki made biye. Ma goş nêne pilanê xo ser. Şime kıtaba de Stalin wend. Stalin jü diktator bi. Waxtê dê de demokrasi sovyete çinê bi. Gereke pêro piya ze dê fikir bıkerê. İna eke ze dê mekerdene, ê dêne kiştene. Stalin zaf hevalê xo day kiştene.

Hona ki ez famn nêkena, qey zaf mordemi zereweşiya ma nêvênene. Şonê cawanê bina ra niyadane. Çiyo ke mara düriyo şone ê ma rê anê. Verde gereke isani xo nasbıkere. Pilanê ma vato ke: „Xo nasbıke ke, şari ki to nas bıkerê!“ Khalikê M. Emin vatêne: „Sen seni bilki sen sen olasin“¹³ oncia watene „İyiler iyidir“¹⁴. Çi wazena made esto. Qesa pilanê ma, dina de kewti mezela dina.

Made zereweşiyê esta. Na zereweşiyê demokrasi o. Ma kesi goş nêna pıro. Ma demokrasi dugelanê bina de cêrayme. Ma xo ra kewti me düri. Ma tarixê xo nêzani-me hama tarixê ê bina zaf rınd zanme. Çiyo ke êma nêbi keşêma te amê. Ma bime Tırk, ma bime Kurmanc, hama xo nas nêkerd. Ma ko ra verde va „dağ“ pêdo va „çiya“. Ma ware ra va „yayla“ ya ki va „zozan“. Waxto ke ma namê nêne domanane xo ra şiyene name Tırka ya ki ê Kurmanca nêne pıro. Ma qe famn nêkerd ke, qa êma ki zono. Made ki namê estê. Çımke isan senêno, gereke hini xo bumusno şari. Ma xo nas nêkerd şime şaro bıñ naskerd. Ma pi u khalikê xo nas nêkerd, pi u kalike şari nas kerd. İsan verde gereke koka xo nas bıkerê. Şaro bin verde koka xo nas kenê, pêdo wazeno şarê bini naskero.

Tı zana isanê itayî senêno. Ze ma niye, ma tenê isana kenme ze Heq. Şarê itay verde xo nas kenê. Çımke vanê ke: „her çi isana de esto.“ Pero insani ze züviniye. Nê isana ra hes kene. Qe kes, kes ra ne rınd, ne ki xırabo. Nê ki ze pilanê ma vanê: Pero dinya Heqî isanarê vıraşta.

Tı Bo Görani¹⁵ zana senê piyao. Çê Bo Görani zaf rınd o. Uja tı pero çiya nê rında şikina bıvene; zereweşiya, demokarasi, Heqa merdiyo cêniye. Ê meriki, pêro çi, xo de diye. Caanê bina de qe nêcero. Pêro rındekê xo de, cênika xo de u çê xo de di. Ayera têpiya welatê xo rê, mîletê xo rê yardım kerd. Qe kes ra çiyê nêwaşt.

Yara mı, êwro Murad Stockholmde¹⁶ ro. Ez teyna çê de ra, ezi ki nawa to rê na mektuve nivisnena. Çê ma zaf rindeko. Darê ke verê çê ver derê zaf biye rindeki. Baxçe zaf biyo rindek. Dara goze u erige zaf imişî guretê. Gulê to yê ke zerê çêyi de ki zaf biye rindeki. Seba dina mereq meke. Ez rind qaytê cı kena. Her çi zaf rindeko. Hama teynabiene, qe rinde niya. Ez se tevê de teyna ronîşî? Bê to qe nêbeno. Tı naye indi gereke bızanê. Hela welate xeribiyede isan teyna qe nêbeno.

Piya mı zaf kewta mı viri. Ez zana ke aê ez xo vira kerda. Hama a qe mı vira nêşona. Waxto ke a

nêrdığana ra onciyêne u şiyene qatê seri. Her waxt çımanê mı vera qe nêşona. Her dem tı u Piya çımanê mı verderê. Teynabiene çıxa zora. Hona ke mı virdero ez vaci: Piya des u şeşê aşma amnaniya pêhênede şona Eldonet¹⁷. A teze bena des u ponc aşmî. To di pilanê ma vatene ke. „Rocê êna ke mae ewladê xo erzena.“ Tı vace na a roca. Se ma Piya xo şodir benime uja çaverdanim u şande cenime anime çê. A feqirê se idare kena. Ma se keme ez xebetina tı şona mektev.. Qe kesê ma, ita çino ke qayte Piya ma kero.

No xebato ke ez nika tede xebetina benê Östersund. Teze jü xebetê de bin anê ita. Tı zana verde ez telefon ser xebetiyêne. No xebato teze radio ser o. Jü ki ez wazen ke jü xebatê binde bixebeti. Hevali wazene ke, ez dı heftê şori Linköping\ Hemi ki waxto ke tı êna ita. Ayera mı nêwaşt. Çımke qe nêbeno. Tı ke ama, ez ita nêbi, kiletê çê yi bile tode niyo. Qayte çıxa çetino. Tı ke ayta biyêne, ma xo rê mucul biyêne. Gore daye ma ki çıye kerdêne.

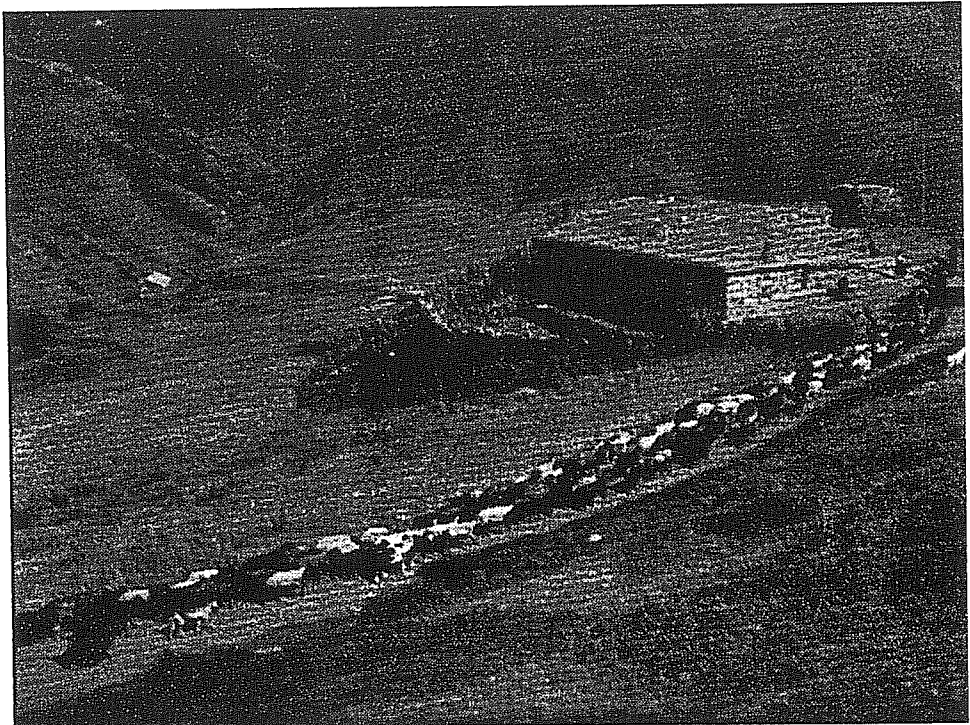
Rindeka mı indi tı se kena? Welat de çi esto, çi çino? Tı zana ke, mı na des u çar seriyo ke welat çaverdo. Welat zaf kewto mı viri. Xezuka ezi ki nika lewê to de biyêne. Ez zan, tı Estenbol dera. Hama uja ki şenik xatırê ma çine. Eno to viri, sera 1977 de, ez Îspir de malım biya. Ez pêhesiyake tı şıya Estenbol, ezi ki ama Estanbol. A waxt tı waştiya mı biya.

Rocê ez u to, Xalisê zamayê mı u Gulşa waa mı, ma xo rê şime zerê Estanbol de cêrayme. Make amêne çê kalikê to ma ra miradiya va ke: „Ero lao lao aybo, şermo, şıma qe şermo haya nêkenê, şıma de qe şerm çino, hebê bışermayê, utam bikerê. Şıma hona nêzeve-

ciye...“ Pırka to vengê dê bırna u cıra miradiye. Va ke : „Qayte mı no, nê ke rê, nêne to rê çi lazım, to herdişa xo kerda sipêh xo rê cayê xo de ronîşe u qarîşê domana mebe. Ano se biyo domani xo rê şıye cerêh.“

Roce ki ez u to jü ki xalıka mı (Amıka to) ma şime resmê xo onit. To ke, o resm di xo de biya. Ê resm de ez zaf rindek veciya bi. Qa tı zana ez xortina xo de zaf xosera biya.

Estenbol rindeko hama welatê ma, ma rê tayına şırino. Xezıka ez ki to de biyêne, ma piya bışiyêne dewa ma. Nıka amnana dewe şıya ware. Ze weri tenê şıye warê Korta tayê ki şıye warê Çelkeri. Ma şiyene warê Korta, Uja ra ki şiyene warê Çelkeri. Tı çıxa ke suke de biya

pil ki, tı ki dewa ma ra wa. Ma u piê to dewa ma ra yê. Nê ne qa ti xeribe niya, qa tı ki çêna xalı mına. Eno to viri ez u to ma piya şime warê Korta.

Ma şiyene warê Korta, uja ra ki şiyene warê Çelkeri. Çelker dayına rindeko. Nêne ma Korta xırabe niya ke. Tı zana warê dewa ma hurdima ki zaf rindekê. Ma awxa serdine şımitêne. Şıt, serêşiti, mast-u do zaf bi; ha bure ha bure. Cêniye dewa ma, eke mal u dawarê xo dîtene şiyêne serê tûma, biyêne top. Cıranê ke dormê holıka made bi, amêne lewê tûmê holıka ma. Ez zana ke nika ancia ê tûmê holıka ma sera benê top. Ma ki şiyene lewê dina xo rê mucul biyene. Wertê cêniyanê dewa made zaf canükê hewli bi. İna hem rêştıkê xo rêştene hemi ki qesê kerdêne. Dewe ra, mal u dawari ra qese biyêna ya. Eke jü camerd dewe ra biyamêne ware cêni şiyêne o diyêne. Xoxo de vatêne: „Xezuka piyaye maki biyamêne.“ Yaki xebere ruşnêne vatêne wa o bêro. Hama çıye mane kerdêne; ya miye lenga, ya nêweşa... İndi çıye ra nê çıyê mane kerdêne.

Waxto ke ma doman bime. Ê ke şıye Çelker, ê ke şıye Korta ma zaf züvini qarnêne. Ma do ardêne dewe. Şodir şeva q de veştene ra maa nê ma do kerdêne rêuka

u kerdêne parê hera. Ma amêne dewe. Peroc ra tepiya dewe ra, onciyêne we şiyene ware. Waxto ke ma şiyene ware piyanê ma ciranane ma; ware ra çimi waştene, ma kerdêne teme. Xezube a waxti. Dewa ma zaf rindekê biye.

Hama goro ke vane nika ze veri niyo. Miletî zaferî dewe caverda şiyê sukane gîrsa. Ê ke dewe de mendê, qe halê xo rind niyo. Hama ma oncia şiyene dewe. Oncia ki halê şarê ma rind nêbiki, axri ma zûvine diyêne.

Muradî zaf çimi, mî ra pêrs kerdêne. Mî ki cîrê qesê kerdêne. Gege ki ez biyêne hêrs. Mordemê Murad u Piya zafê hama qe kesi ki nasnêkene. Murad ancîa jû dolime şiyê dewe. Piya qe nêşîya.

Tî zana, çî amê mî virî? Ez vanke eke ma şime dewe, ma araba Piya nêberdêne. Dewe de kemerî u kaşî zafê. Araba qe tede nêxebetîna. Hama uja kam Piya ceno? Tî zana ke ez lewê pîla de çêneke nêcena vîrana xo. Ancîa tî cêna. Hama qey tî cena ke, qa ez domanê niya. Ez na usarî biya çewres sere. Ez Piya cena. Tî zana ke ez temelê ki niya. Ma no çêo ke teze herîna to di ez se xebetiyene. Uja qesê bike ma sebiyo. Îna ra vace ke merde mî zaf jiyatiyo. Ma se beno, tî ki hebê mî bigoyne. Ê vanê belki ke no memo verên o, hînî xaxut bî.

Nê qa uja ze îta niyo ke. Pero isanê mayê. Ma meyma-nime, hemiki meymane çê xo me. No meyma ke cigêra dîna ra bo, meymani nanê ser u çimane xo ser. Milet amêne seba ma, ma ra pers kerdêne. Ma ra vate-ne namê na qîjke ke çîko? Ma ki vatêne: name daê Piya wa. Îna ki vatene „Ero bawo bawo no senê namo.“ Çimke ê ki neheq niye: Hetan nika ma namê ereba na domananê xo ra, ayera tepîa ma namê tîrka na domananê xo ra, nayera des vîst serê ra verî ki, ma namê kurmanca na domananê xo ra.

Qey niya bî? Ma qey xo înkâr kenime? Mî cîra vatene nê nê qa no zonê ma o. Tû di ma vanime piya şime, piya bême, piya amê, Asparîye nê, piyatiye amê. Mî ina de qêse kerdêne, zerê xo kerdêne tal. Şarê dewa ma verde ra mî ra hes kenê. Îna ze mî kerdêne. Nayera tepîa namê domananê xo: Bover, Naver, Korta, Çelker, Berz, Bulusk, Astore.... nêne pîro. Se ke Serhati nêvate-ne belki ke jû veciyene name çêna xo Mar/Mor nêne pîro. Beno ma qey nêbeno. Mar çîye de rîndo. Tî ke mar rê xîrabiye mekere, o ki to rê xîrabiye nêkeno. Marê welatê ma, qe emsalê xo çîno. Qe to heşno ke welatê made mari do jû ra.

Waxto ke ez dewe de biya, ez zaf mara ra tersêne. Mî ke mar caê bîdiyene ez hetê ser rêmenê o hetê ser rêmenê. Mî qalê mari kerd meselê amê mî virî. Rocê ez u piê mî, ma merga ma wa Qanikovete derime. Piê mî çîneno ezi ki nana pîro. Merga ma zaf hite biye ayera ma dîrmîg nêkerdêne, hînî ma nêne pîro. A waxt merga ma u çê apê mî Barko piya biye. Îna verde merga Beja çînitêne ayera tepîa amêne merga Qanigovete. Wertê pala de en qîjgek kam o, o şono awxe ano, Waxto ke çê apê mî amêne, ma zaf xebetiyene. Eke mî no piê mî têhna biyene, mî hande zor nêdene xo. Mî ke piye xo ra vatene apo çîxa germo, ê

ki mî ra vatene: „Ero bawo zaf germo xo rê şo çê.“ Hona ê, qêsa xo nêxelasna mî vatene „ya“. Ez şiyê ne çê.

Ma bême mesela xo. Piê mî, mî ra va şo ma rê awxe biya. Mî ki qabê awxe guret ez şîya îni. Ez hîn giran şona ke hande vacê. Germê perociyo, ez zaf qefeliya, têwr nêwazen bîxebetî. Xo xo de vana: „Ahx xezîka ez nika çê de biyêne, ya ki sia daranê made xo re ramerdiyene.“ Ez şîya îni, mî awxe arde piê mî awxe şimite, Ap Qewaz ki merga xo çînitêne. Merga dê ki lewê merga made ra, wertê merganê made jû derê esto. Piê mî ke awxe şimite, mî awxe berde ap Qewaz rê. Hona ke mî nêberda piê mî, mî ra va „tenê rew şo awxe meke germ“. Mî ke awxe, piê xo rê ardêne, Ap Qewazî ki zanitêne ke ez dê rê ki awxe bena. Ayera o xo re jû şimêla vaş sera merediya bî ra. Se ke ez kêwta nezdiya ap Qewazî çî bivenni marê de gîrs kîştî ap Qewazî de o ki vaş sera biyo derg. Ez hînî qêrake mî va „apoo mar“! Ap xo rê, ez xo rê, mar ki xo rê hetêser rêma. Se ke çimê mî gîno mar ra, ez hînî rêmake, awxa ke mî deste de pêro rîşiyade.

Ez şarê ma rînd nas kena. Şarê ma zaf zereweşao. Miletê ma xo rînd nas keno. Şarê ma hetan nika, zonê xo, adet u tore xo ard. Hama ma, na seranê pêhêna, kulturê xo ra kewt me dûrî, ma zonê xo caverda. Qaytê domanê ma zonê ma nêzanê. Eleman de, Eistanbol de tenê ciranê ma estê. Eb xo nêzanê Tîrkî qesê bikerê; hama domanê dîne qet zone ma nêzane, pêro Tîrkî qesê kenê. Qesê esto vanê: „Zonê ma non u solâ ma wa“. Qaytê mî çend serî Tîrkî wendo. Hama hûrînda, zonê ma nêcêno. Halê zonê ma o gîlor zobînao.

1970 ra tepiya domananê Vartoy zafîne wend. Hama ma edetanê xo ra kot me dûrî. Qesta ma bime „modern“. Dînya de ê ke biye „modern“ qe kesi kulturê xo canêverdo. Tî ke raştîe mî ra perskena ma nêbime „modern“ ma bime Tîrk. Çimke ma kulturê xo caverda ê Tîrkî guret. Ma pilane xo ra vatene ê „gericiye“. Zaf gunê u xetê ma estê. Tarîxa Vartoy de êno nivîsnaine „zelzêlê 66 ra ravêrî u zelzêlê 66 ra tepiya.“ Gula mî; tî verê hardlerzê hazar u new se u şeştî u şeşî rînd nêzana. Çimke a tawh tî hona çar serî biya. Tî nika welat dera, uja pilanê mara pêrske. Eke qalê verî beno, khal u pîrê ma vanê: „Tê xezube ê waxta, mîlet feqîr bî hama insanetîe biye“. Ma wend bî, hama ina mara zaf rînd zanitêne. Qesê de pî u kalkanê ma esta. Vane ke: „Her waş koka xo ser beno kewe.“ Ma koka xo ser bime kewe; hama seke dare aşî kenê, ma hînî aşî kerdime, dayera ma rînd koke nêgurete yaki koka masera darê de bine (yabani) biye kewe. Şarê ma no edet u kulturê xo hetan nika ard, hama zafî ki zulûm u ezyet di. Gege amê kîştene, gege koa de mendi, gege kewtî zîndana, hama oncia ki hetan nika edet u kulturê xo ard u resna ma, nayera tepiya ki dora ma wa. Yara mî, eke ez kulturê ma bînivîsnî zaf vatenê mî estê. Hama gereke no kulturê ma memîro. Ez kotî ra ama kotî, mî çînay ra qesê kerdêne. Hêya, qa raşt mî xo rê dereqê dewa made nivîsnêne. Ancîa dewa xo bîyarî xo virî u geyala bikerî. Hê ya ancîa qalê dewa

xo bikeri. Ma qalê mîletê dewe ma kerdêne.

Eke ma piya bişiyene dewa ma, se kerdene se nêkerdene. Tı zana taye leqiê ma estê. Tü di eke mı geqe leqi kerdêne. Tı u Serhati watenê nê laqiê Vartoy. Ma ê leqiê ma ki kerdêne. Leqiê reqasa, Varto de her kes zano. Tı vace ê leqi, mı xo vira kerdê? Nê nê ez se xo vira kena.

Dewa made Haş esto. Qa tı nas kena. O ki xalê to êno. Xınamiê ma Haşım. Ez Haş ra zaf hes kena. Waxto ke ez dewe de biya, haş rew rew amêne çê ma. Haşı zaf cênıya ra hes kerdêne. Ê dê kuli feg bi. Kamci cênıke bena wa bi bo ê vatene: „Lawo lawo a hini dana ke hini vacê.“ Gore Haşı dewa made cênıka ke nêdana çına. Mîlet_ dewe xüya Haşı zanitêne, xortê dewe kewtêne re Haşı. İndi qalê cênıya kerdêne.

To qayt kerde ke Haş çê made ro, Dot ra Sewguliye u Çiçe amê. Haşı serê xo hejnene u hüylene vatene:

„Nina şenık nêda, lao lawo nina welat kerd xırab“.

Çiçe u Sebe ki zanitêne ke Haş vano çı. Çiçe Haş ra vatenê „Ero tı çı guna ma cêna. Ma wena, se kena, indi be dolıme ez dolıme ki wa Sebe bi do to.“ Haş biyene sur u feg biyene pıre kefi u sere hejnêne venge xo kerdêne alçağ ke, wa ê meheşnê ê ke dorme dê de dına ra vatene: „Qenê daê, zürê kere, ez zana ke, na dana kulinê, hama ma rê çiye çino.“ Haş serê xo hejnenê, heto bin ser qayt kerdene vatene: „Hela qayt kerê, na oruşbiya qenê daê, êna ita çı. Cı ra vacê, wa şoro lewê bırakane xo. Ena lewê ma, ma wa feqırara vana çı.“

Goroke ez pêhesiya; dewa ma nıka ze veri niya. Mîlet zaf biyo feqır. Haş Haşê verên niyo, Haşımo feqır biyo nêweş. Çiçe vanê zaf biya perişan. Feqıre se bikero. Lacê daê Musa, eskeranê Tırka de ke dopera, amo kıştene. Şare ma nıka zaf binê zulüm dero. Qe rüye şarê ma nêhüya. Şarê ma zaf onut, hona ki anceno. Se ke pilê ma nêvane „xezube waxtê veri“. Verde çıxa ke mîlet feqır bi ki. Ebe qeydê edeta nê xo, destê jüvini guretêne yardım dene jüvini. Jüvinde leqi kerdêne. Dewa ma de jü „qılıc“ bi. Namê xo Xalıtê Qılıc bi. Merikê de khal bi. Çen çê dina bi cıra vatenê çê qılıca. Xalıtê Qılıcı xelê ki pil bi. Serê xo ebe paça piştêne, çogana dê ki her waxt dê dest biye. Her roc şiyene pê Tabi. Uja merg u hega dina bi. O şiyene uja ke, domani selxi mekerê merg u hegaê dina. Qarveni dê ra zaf tersenê. Waxto ke ap Xalıt amêne, domana pê kemera de, pê dara de xo dêne we. Domani qêrene vatene: „Lao heso“. Eke na vatene ap Xalıt zaf qariyêne. Nata kayt kerdêne, bota kayt kerdêne qe kes nêdiyene. No biyêne hers u vatene: „Ero mı kırê Hes de ma u cênıka şıma kerdêne.“ Qe xemê domana nêbi. Domani hüylene qêrene defêna vatene: „Lao heso“. Ap Xalıt ebe domana cêrene, hama domani nêdiyêne, xo bı vengê dina guretene u şiyene. Çımê ap ke kewtre domana, çogana xo eştene re dina u dime remêne, Ap Xalıt nêreştêne dina. Cıra xeberdenê. Ê ke xeberdêne domana dayına zêde vatene: „Lao heso“. Ap Xalıt ke amêne dewe nafa ki ma u piê dina ra xeber dêne.

Namê tornê Ap Xalıt Hes bi. Nafa nê ke vengê tornê xo denê vato „lao heso“. Dolıme kewto mîlet ver, indı qe vındenê. Jü ki Mîletê dewa ma eke jüvinde leqi ker-

dêne jüvinra vatene „Hero mı kıre Qılıc de to kerdêne.“ Kıre Qılıc'i ze „teberık“ bi. Geqeke ez u xalê to Xalis make jüvinde telefon de qesê kenme, ma jüvin ra vanime.

Jü tornê ap Xalıt esto namê dê Use Mami o. Namê piye de ki Uso. No tornê ap Xalıt mısayibe xalê tüyo. Hemi ki Hevalê mı no domantine o. Ma zaf jüvinra hes kerdêne. Use mı no çavreş. Nêzo xo rê sekeno? Ma se jüvinde leqi kerdêne. Ma pê bona de, serê mezela ra, dalasure de şenık leqi nêkerde. O waxt çıxa rınd bi. Uso çavreş, nê çıme xu ye sia, eke herdişe verdêne biyêne ze heşê koi. Hevale mı ne domantine zafê. Ez ki nêzana kamci perskeri, kamci persmekeri. Her çiye ke to di, kulinê ra zaf zaf selamê mı vace.

Tı Hesê Xalıtı nas kena. To di se hüylene. Eke o hüylene çımanê dera se hesiri amêne. Ma rê meselê qesê kerdêne. Ma se hüylene. Mı lace dê ra u çen hebanê bina ra, va ke wa ap Hesen qesê bikero. Qesanê dê mı re, bıcere teyibe u buruşne, hama kesi nêruşna. Ê ap Hesenı zaf meselê xu ye weşi estê.

Roce ma çê dina de bime. Xebere amê ma rê ke esker nawo êno dewe. Ma remayme, derê pil ra şime pê Tapi, tenê hevali ki veroce tapra oncinêwê. Esker ina vineno. Eke esker erzeno çê ap Hesen' i ser. Qe çiye nêvênene. Başçavuş Hes_ Xalıtı ra vano: „Bak ben biliyorum ki sizin çocuklar bu dağın arkasındadırlar. İstesem gidip hemen yakalayabilirim.“¹⁸ Ap Hesen binê qesa Başçavuş de qe maneno. O ki vano: „Komutanım bu dağın arkasında başka bir dağ daha var.“¹⁹ Halê şare ma zobinao. Her jü ye dina, hêcaê dınya bi. Ma dina ra kewt me düri. Ma rındiya dina nêdiye. Pılanê ma vatene ê verêni zaf leqçi biye. Tenê dina mı ki di. Ê Tırka jü Nasredin Xocê xo esto. Ema zaf Nasredin Xocê ma estê. Hama jü bı jü ye dina şı heqiye. Qe kes wayirê dina nêvecia.

Mamudê ap İsi, dewa ma de, vist u bonc seri muxtariye kerde. Mamudê ap İsi zaf zereweşaye bi, Zafı ki leqçi bi. Dewe de nêverde ne ke kes pêrado. Eke didine dênepêra, o kewtêne wertê ardê verê. Ap Mamudi qe kesde nêdene pêra. Pêradişa de, o bêteref mendene. O şiyene çê cirana pero. Ebe leqa xo memurê Tırka kerdê memnun. Ap Mamud mı ki di. Mı ra vatene: „Qey Hamilkana şonê aşme, qey ma nêşonime.“ Miakilê Feqi Hero gameşê xo çıraynêne. Feqır khal bi nêşkiye nê ke şoro. Waxto ke gameşi berde ke bıçırayno, niştenerê gameşi. Ap Mamudi ki ayera leqi kerdêne. Mı ra vatene: „Xınami ez u to jü ki Mikail ma nişenime gameş ra şonime aşme. To wendo; tı wertê qoçane gameşte ronışe, ma rê kaytê xarta ke çımke to wendo tı zana. Xebato bin mı no Mikail sera. Ma gameşi benime Kemerê Qertal ser uja benzın nanmê pıro, gameş indı şono.“

Ap Mamud ancıa muxtar beno, bekçi ki Hesenê Xalıt beno. Lewê çê Gaci de zaf qerebeliğ beno. Muxtar u bekçi şone lewê çê Gaci ke Use gaci cena Memê Evdalı Sela remna. Ceniya Memê Evdalı çê Gaci ra xeber dana. Ap Mamud bekçi yê xo ra vano: „Lao lao na çêna kutiki hem bı xo çêna xo layikte kena raşt. Hemi ki merka ra xebêr dana.“ Mîlet pêro veciyo

bona nê xo ser, qayt kenê. Maa çêneke nêvindena, xebêr dana, xaftla balmışbena muxtar u bekçi şone lewê. Muxtar caketê xo ra derzini veceno. Hesenê Halitî vano: „Ne nê xêgo tî se kena.“ Muxtar vano: „Lao Heso tî qe vengê xo meke, to rê çi lazim.“ Ap Mamud derzini beno keno qorê maa çêneke ra, Se ke derzini keno qorê cênike ra, cênike caê xo ra qıl bena, vezêna ra u şona çê xo.

Dewa made jü Hesxan bi. O ki ze tarixi bi. Tarix ra zaf qesê kerdêne, her çi ze nıkay amêne dê viri. Qesê xo qesê kamila bi. Qesê xo zaf caê xo guretêne. Ap Hesxan zaf hazır cewab bi. Roc dewa made veyvo ma govende kaykenime, Xaço qol kılama vana. Ap Hesxan ame lewê veyvi. Se ke heşna ke Xaç kılama vano. Ap Hesxan va: „Lao lao çê Meşe u dengbeztine.“ Ancia rocê; lace Memê Gulsune, Us Ap Hesxani qarneno. Us ki zaf esber bi. Ap Hesxan Us ra vano: „Hero lao tî ebe sed panote nêbena qılayı.“ A taw ki sed panote xelê pere bi.

Miletê Ewropa ze şarê ma niyo. Şarê ma zaf leqci o. Leqia ke ma kenime. Şarê Ewropa nêkeno. Lewê made dewe Kurmanca estê, Leqia ke ma kenime ê nêkene, eke leqia ke ma kenime ê bikere, ulahi jüvini kişenê. Na leqia ma, na rındia ma, na zereweşia ma qe çê çina. Ma gereke; na leqia ma, na rındia ma, na zereweşia ma binvisni me. Wa domanê ma xo re buwanê. Made qesê pi u kalkanê ma zafê, Kulturê ma zaf dewletio. Ma gereke nê kulturê xo binvisni me. Qe tarixê de zonê ma niyamo nıvınaine. Ayera ma çı ke pılanê xo ra heşno awa. Nika ze veri ki niyo verde millet handê nêşiyene duri. Nika her caê dinya ra biyê vıla. Eke ma kulturê xo menivisnime pêro beno vindi. Ayera ez wazen ke tî uja, khal u piranê made qesê bikere. Mı rê qesê pila, şanikanê u kılamanê ma, edet u qeydê ma; to çı ke pılanê mara heşna xo de biya. Qayte pinka to zaf çiya zana. Aê de qesê bike. A nika xazina kulturê mawa. A zaf çiya zana. Ma khal u piranê xo de qesê nêkerd. Zaferê dina şiyê heqiye ê ke mendê ê ki nika zaf biye kali. Hini bikemeke dina ra xo rê çiyê bumusime. Ê ke ma kerdê vindi, ma kerdî vindi, barê ê ke weşe ma ina mekeme vindi.

Ez ke şona xebat, ez ke şona suke, qeytê milletê itay kena, qaytê şarê ma ken. Wertê made zaf ferqe esta. Çiyê ke nina de esto, made çino, çiyê ke made esto, nina de çino. Milletê itay zaf xebetino. Hini xebetino ke biyo kolê makina. Her kes xo rê xebetino, ne pi dano laci ne ki lac dano pi. Nina de qe isanetiê çina. Nê handê ze ma leqi ki nêzane. Hama ekonomê nina zaf rindo. Ez vana ke isan wertê ma o, ina bivêno çixa biyêne rınd. Belki tî vana ke ekonomî ma ki niya rınd biyêne, ma ki biyêne ze dina. Eke ekonomî ye dina u isanetia ma tê lewê de biyene, çixa biyêne rınd. Her çi ki beno. Çiyê ke nêbeno çino. Eke isan buwazo her çi ki keno.

Gula mı, tî zana isanê itay, seba hewa u awxe seba temizya dorme ma zaf gurine. Ma Reqasa mı, hewaê xo ki rındo, awxa xo ki weşa. Şarê ma ne awxe, ne ki hewa kene pis. Ê dina ki jü awxa xo, jü ki hewa xo esto. Dina ra zobina çiyê xo çino.

Ya, roşna çime mı, şarê ma, dewa ma, zaf kewta mı viri. Mı rê şarê ma ra qesê bike. Dina ra muculbe. Halê dina senêno, ina mı rê vacê. Ez şarê xo ra duriya. Mı rê şarpa Çilerê çiyê mevace, qalê heci u xoca meke. Şaro xerip mı rê çı lazim. Tî mı rê şarê ma ra qesê bike. Cıra vace, wa ma xo vira mekerêne.

Ez welato duri dera. İta rüye mı hüyayış niya. Ez ita nêhüna. Belki ke tî heqli ya ke, tî mı ra vana ke: „Tî biya robote“. Ez ke mebi kam beno ze robata. Ez ita ebe xo cere na, mı xo kerdo vindi. Ez Reqasa ra Memi wazena. Ez xo wazena. Ez ita mendis tine nêwazena. Ez rehetiya itay nêwazena. Rehetiye nina wa nina rê bo. Ez newazen bıbı „gula adın“. Ez Reqasa xo wazena. Ez hevala ne domantia xo wazena. Ez hard u keme-ranê Reqasa wazena. Ez kinkor u sunganê Warêkorta wazena.

Ahxx.. ez nika koyêkorta sera biyêne, hetan ke mı ra amêne ez xo rê bıqerêne. Uja ra biyamêne Warêkorta. Uja de serê xo iniye Xêyme kerdêne, xo re axwe serdine bışmitine wa zer u pêşke xo rehet kerdêne. Reqasa mı, tî çixa şırina. Ez wazen ke weşiyede beri to bivêni. Ez belki to nêvena hama hardê xo mı ra meşevêkne. Merdene bo ki ez resêna to. A taw mı rınd virana xo ke.

Tu di êno to viri mino to ma piya qaytê „32. Gün²⁰“ kerd. Jü cênika yobaze, hêrame dabı xora. Dereqê „şerihat“ de qesê kerdêne. A dismenê ceniya biye. Ez tewr nêwazen ke aê biyari ceniyanê dewa ma ver. Qaşo aê unverstê wenda. Mobeta dewa ma qe nêşiya mektebe. Mobete aê ra zaf zaf baqıla. Mobete zerê çê xo de, her çi aê desde bi. Hama na yobaze koletîê waştene. Make dewe de qesê kerdene Mobete mara vatene: „hero bawo bawo şima heqliye hama....“ Mobete saf biye, hama na yobaze ra zaf rinde biye. Leqê xo ki biye. Ame bi Estenbol çê piye to. Waxto ke şona tualet êna vana: „herê çene çene şima se qemiş benê ita ciye xo kene.“ Zaf hadise mobete estê. Rocê miyê de Mobete, lenga, şona lewê miya nê çê Hesxani. Mobete şona ke miya xo bidoşo. Se ke na, miye nêverdane ke a bidoşo. Na bena hers miyê ra vana ke: „Ne miya ma şiyê lewê miya nê çê Hesxan'i, miya ma xüya miya nê dina gureta.“ Halê cênianê ma zobinaro. Cênिया mawa safê, cênianê „şerihatçı“ yara dayina baqıla.

Nê yobaz u dindari demokrasi rê zaf zerarê xo esto. Şarê ma qela demokrasiya. Ma gere ke heşar vındime. Ne yobaz ke şerihat biyarê. Nêverdane ma weş bimanime. Çimke şare ma şerihat nêwazeno. Ma zerêhirayi me, ma şikinme her kes te piya vındime hama ê ma nêwazene. Eke beno remezan, ê zane ke ma roce nêcê-nime ancia nêverdane ke ma lewê dina de non bume. Eke Yobazi (fundamentalisti) hukmat bicêrê ma sera hukum kenê. Ma gere ke ze dina bime, eke mebike ze dina, ma kişenê.

Çimke ê ma islam qebul nêkene. Raştine mı ra pers kena çiyê de ma ki zedina niyo ke. Ma tewr ze Kurani nêkenime ke. Make musulman biyene ma ki gere ke ze kuran'i bikeme u şerihati qebul keme. Ma ceneto ke

Kuran de nivisno nêwazenme. Kuran de vano ke:
 „Pirode hetan ke kuliye dinya biye islam.“ Ayera ki
 mordemêkê ze dina niyê, ê kışenê. Tu di yobaz vanê ke
 „kam ke hawt elewiya, ya ki hawt ermênîya bikişo şono
 cenet“.

Şewle çimanê mî, ewro çarê aşma amnanu verê no. A7
 de „lopp marknad“ bi. Ez şiya uja. Halê mî qe cade
 nêbi. Hin biya ke ze xêûa biya. Uja, mî tayê hevali di.
 Îna mî ra pers kerd; qey ez niya kefsîza. Mî ki va
 „cênîya mî ita niya, domanê mî ita niye, belki ke day-
 era o“. Qe mî nêşkiya ke, ez jûkek te qesê bikeri. Xelê
 cêra ayera tepiya, jû lampa dîde ki resmî herina u ama
 çê.

Mî resmi oda ronîstenede darde kerdî. Lampa ki oda
 made darde kerde. Resmi rindekê hama lampa de,
 handê kêfê mî tê niyame. Tî ke ita biyêne ma dayina
 zêde çimi hernêne.

Ez zaf biya weşane, xore tenê non werd, ayera dime, ez
 şiya wertê baxçe ma. Hewa ki ewro zêde germo. Ancia
 ciranê ma, maa u çêneke biye vîran. Tî zana eke ita
 hebê beno germ pêro benê rut. Ezi ki biya rut pantore
 qoli kerd payi. Wertê baxçi de vînetî. Baxç_ ma zaf
 rinde ko ezi ki tede zaf biya tuğ. Darê ke dormê baxçi
 derê, zaf biye rindek. Hama waş wertê dina de biyo
 kewe. Ez şiya, mî gelberi ard. Waşo ke wertê dara de
 biyo kewe, mî gelberi kerd. Ez xelê xebetîya, xelê ki
 qefeliya. Ez ama çê.

Waxto ke ez ama çê, ez zaf qêfeliaye biya. Canê mî zaf
 çay waştênê. Hama çê de kes çînê bi ke mî rê axwa çay
 bigîrêno. Eke tî çê de biye ne, çayê mî hazır nêbiyene,
 mî to de dêne pêra. Tî zana ke camerdê ma hêrsînê. Tî
 vana ke: „Cênîye u camerdê ze jûvîniye. Ferqê wertê
 cênîya u camerdê çîna.“ Hêya, a henêna hama camêrd
 ke zaf qêfeliya bi, xebetîyo u araq de bi sia; cênîke

gereke xîzmeta merdê xo bikero. Xîzmete xîzmeta
 kurêşya. Eke piya xebetîye a zobîna. Hama ez to zana;
 waxto ke tî çê de biyenê, to çay ki noni ki kerdêne
 hazîr.

Ma nîka ez hem cênîya çêyi ya, hemi ki camerdê çêyi
 ya. Werdêna, non potena pêro mî sera wa. Ez qemişê
 Muradî nêbena ke cîra çîye vacine. Qe yardîm mî
 nêkeno. Vîzêri çê de nêbi, şîbi Stockholm. To oda dê
 bîdîyêne. Rind ke to nêdiya. De xo rê weş bo, se keno
 wa bikero.

Na dem de, ez hem to rê nivîsnena, hem ki goş nana
 kîlamanê Zulfi ser. Dêşanê Pir Sultani vano.

„...Raurze, roca to ama Pir Sultan abdala qesê mî
 raste...“ Nîka ki deysa de bine vano. „...Ezo ke amo

Dînya dewa mî dewa Ulu
 divan bo...“

Ancia şarê ma amê mî viri.
 Eke xo zanê, ancia êmayê.
 Wertê şarê made rewêna
 demokrasî esto. Ze demokra-
 siye nîkay nêbi, hama ancia
 ki zaf rind bi. Şarê ma vano
 ke „her çi isana de esto“. Îna
 isan rê secde kerd. Goranê
 aqîl u mantiqî rae ra şone.
 Şare ma geqe Heq rê isyan
 kerd. Çîyo ke nêkewte serê
 dina, ina o qebul nêkerdene.
 Waxto ke elewî qalê cenetî
 kene mesele de dina esta. Ez
 wazen ke a mesele to rê
 bînivîsnî:
 Roce Usîbê Melî şono
 Ezurîm, uja tene heci u xoce
 kune dorme dê, nê dereqê
 dinde qesê kene. Mesela êna
 cenet ser.

Wertê dina ra jû xoce vano:

„Ma ke şime cenet Heq çewres horîye dano ma.“ Usîbê
 Melî vano: „Ez nêwazen ke cenîya mî bero cenet.“

Xoce vano: „Qey“ Usîb ki vano: „Xoce efendî; Heq ke
 cenet de çewres horîye bîdo ma, eke cenîyê ma şore
 cenet çewres boğê ki dane dina. No cenet niyo no beno
 kerxanê.“

Zaf meselê est_. Mesele pîrde şerhat esta. Kaygusuz
 Abdal vano: „Heqo, to jû pîrdê de henên vîraştî ke,
 têle ra bariyo, şîmşer ra tûjo, tî vanake wa qulê to sera
 şore. Be tî hîni jîyatîa tî verê mî şo, ez ki to dime êna.“
 Ez ita nêvana ke her çîyê şare ma ê bîna ra rîndo. Se ke
 pilê ma nevanê „îyîler îyîdir“. Khalîkê M. Emîni Heq
 rama xo pîro kero, vatêne: „Heqîle heq, ez raşte vana,
 Heq raşte ra hes keno.“

Xezîka pî u kalkanê ma xo ra mevatenê îslam. Ma ke
 îslama ra dîr biyene nîka halê ma dayîna rînd bi. Belki
 ma nîka ze ewropa bîme. Şarê ma, îlm rê yakerdîyo.
 Şarê ma îlm ra hes keno. Qaytê ina se Turan Dursun
 kîşt. Turan Dursun piyaê de îlmkar bi. Îsan se piyaê ze
 Turan Dursun kîşeno. Na dîşmenîya îlm niya çîka? Mî
 çen kîtavê dê wendî. Îsan gereke kîtavanê dê buwano.

Mı xezuka Turan Dursun bıdıyêne.

Nê tenê isani çıxa xırabê. Şıma se qemişê isananê niya rında benê. Gorane felsefa islama, Heq bı xo can dano isani, ancia O şikino canê isani bicero. O waxt qatıl çı lazımo? Roca to ke amê, Heq bı xo Ezraili nêruşneno? Tenê isani se ba male dinya her çi kenê. Se ke pilê ma nêvane: „Heq hevse ma wa, domanane ma isanê xırabara bıkerô.“

Hêya roşna çimê mı, belki tı vana nê resmi²¹ çı ke to vetê. Mı ê resmi seba to nêvete. Pêro resmi, mı Piya xo rê vetê. Çımke Piya mı nêzana buwana xo re qaytê cı kena. Mı zaf ki nıvisna, ebe tenê resma dayina beno rindek. Tı belki mı ra pers kena, qey mı niya zêde nıvisno. Ezi ki nêzana qey mı niya zêde nıvisna. Verê computador de nişta ro u nıvisna. Mı jü roce de nênisna. Qaytê ewro hawte aşma amnania verêno. Sate bena des u dıde, nêmeşewe. Ez indi xo rê şori rakü ke meşte ez rew vezenra u şona xebat.

Waxto ke tı ita biya ez ke xebat ra amêne, none mı amêne verê mı. Hama nıka regeke hero werdene poci. Çıyo ke esto ez çı pocena Murad weno. Na zaf rında. Çımke ez çı werdene pocena heftê ravêri nıvisnena. Murad ke bêro welat, ita ez bena têyna. A waxt ez to rê mektuve nênisnena. Eke ez bınıvisni, tı zede berbena. Ayêki ez nêwazena.

Wertê mı no Muradi zaf rındo. Ma qe nêdanme pêra. Waxto ke tı şıya welat, ma ki to de amême hetan Stockholm, a waxt ma heftê uja mendime. Rocê ez u Murad jü ki Aydin ma şimê Lune park. Mı 170 kron da, parçe ze bazını kerd deste Muradi. Sate hawt ra hetan des u jü ye şêwe, ê çı waşt nişt pıro. Zaf kefê Muradi amê bi. Wertê çimi de zaf remêne. Murad ke amê uja dayina zaf to rê qesê keno.

Ewro heftê aşma amnaniya verêno, roca ra çarşeme o. Ez ke ewro şodır weşta ra, ez ze heroy nêbiya, ewro zaf rında. Ez şıya xebat ze heroy sate çar de ama çê. Ez ewro, qe çê de kar nêkena, Muradi mı ra va ke ewro pero kar o keno. Ayera ez şıya P18. Uja 2km. rema tenê ki cêra, dayera dime ama çê. Na serê ra zêdo ez nêrema. Ayera ez şenik rema.

Ez ke ama çê Muradi „gröt“²² pot bi. Ma hurdina piya niştımero, nonê xo werd. Eke ma veştımera, ma qaytê jüvini kerd hüyame. Mı zana ke o ki weşano. Ma her jü ki „hamburgare“ xo werd, „Muradi qab u mabi ki şüti. Ez şıya baxçe de nişta ro, o ki şı lewê hevalane xo.

Ule ke mektuva mı biye derg. Nıka tı vana ke „ma jüvin ra düri me dayare tı niya derg nıvisnena. Ma ke lewê züvinde biyêne belki ma nıka dêne pêra.“ Ma ze tu yo. İsan ke züvinra düri bo dayina caye isani aseno. Karê dinya niyanêno. Her çi de rındiye ki esta, xırabıye ki esta. Xırabıye ke çine bo, kes qimetê rındiye nêzano. Waxtê vêri de ki pero dina de hem Heqê rındiye bi hem ki Heqê xırabıye bi.

Hes kerdene wertê dı isana de zaf çıye de rında. Cêniye u camerdi eke bi jü can gereke jüvinra hes bıkerê. Na dinya da emrê isani zaf kılın o. Na dinya kesre nêmen-

de. Ma ki roce mirenme. Gereke ma zaf züvinra hes bıkerê. Qaytê na nezdie şêş serio ma lewê züvinderime. İsan tewr nêzano seri se şonê. İsan vano belki isani hewn diyo. İsan gereke qelbê züvini meşkıno.

Ez zan ma zaf züvinra hes kenime hama... Ahğ na „hama“ çine biyêne çıxa rınd bi. Gorane mı dormê ma, ma rehet nêverdano. Ma ke nê welati de biyamene dinya. Goşê ma asaye bi. İta niyo her kes weş bo xo rê. Na maa, no pio, nê bıraye qe gemê dina niyo. Ma nime fikrema kuli mordemanê ma sera wo.

Qaytê be ke mevace, Xeri perê xo berdi dai zamay xüyo zürekeri. Eb xo ki hini wertê de mend. Nıka mı de ki perê çineke ezi ki dolimêna cırê buruşni. De be meqariye tı se nê qarına. Ma ke welat de biyene xo re şiyêne jükek de qesê kerdene yaki qerêne.

İta niyo, tı nêşkına çıye bıkerê. İta ne kes to de dano pêra ne ki to rê yardım keno. Ulahi bilahi tı ita bımre kes wayire to nêvecino. İndi belki belediya meyitê to wedaro. Na welat de gege ma gızata de wanenime tenê piyay merdê ebe aşma meyitê dina zerê çê dina de mendo, qe xebera kesi çinêbiya.

Ma ni me, xo ra zêde şare bini re, danme xo ra u berbenime. Mı tı zaf diya ke, tı berbêna. Tı qe seba xo nêberba, tı her waxt seba ê bina berba. To di, To ke hewn diyene ayera tepiya berbêne. Hewnê ma ki xırabê. Ma hewnanê rında ki nêvenenime. To di vane, „Eke hewni bibe raşt, çıxa rındo“. Ma rê çı, hewn bene raşt. Ma hewnanê rindeka nêvenenime ke. Par piye to amê ita, seba êwê ke welatde bi berbêne. Uja ki seba ma berbeno. Uja ki çimê xo hesirinê, ita ki çemê xo hesirinê.

İsan vano belki no qederê mawo. Kul u birinê şarê ma zafê. Ma welatê de henên de amême dinya ki, herçi tede tometa. Na hazar u bonse sere ra zêde esto, hale ma niyanêno. Şarê ma her waxt bindeste biyo. Hem ki çen qor ma bindesterime. Ma nêşkıme ke, vacime ma kamime? Ahx defê ma bindesiyera bıveciyenê, ma rê zaf biyenê rınd.

Çımke na zereweşiya ke made, no kulturu ke made, no adetê ke made qe kes te çinê. Nêverdane, eke bıverdê, demokrasi senê no ma musnenime dewleta Tırka. Roşna çime mı, zaf vatene mı estê, hama ebe nıvisnayine nêbeno. Tı ke ama ita ancia ma qesê kenime. Tı zana ke ez seba isantey xebetina. İsan ke ma ra memnun bo, çıxa çıye de rındo. Tı ke seba isana xebetina gorê dina rae ra şo. Eke tı ze dina mekerê peyniya to bena ze Urizi.

Mı zaf isana da hevaltine kerde. Pêro isani azadey u serbestey wazene. Hama tene zorbê nêverdane ke milet azad u serbest bo. Nê zordê xo ra ki vane; „demokrat, sosyalist“.

Tı zana kamji isani emrê xo ra memnun o? İsan no ke fikrê xo serbest vano u fikrê xo serbest nıvisneno o isan beno şa. Piya o ke demokrat o, gereke fikrê xo serbest vaco u fikre ê bina gereke goş serno. Piya o ke vano fikrê mı/ma raşt o, fikrê ma ra zobina fikrê bini çewte. O piya ne beno demokrat ne ki beno sosyalist. Piya ye henêni dı rüye u zordarey kene. Piya ke fikrê xo ebe zordarey dane qebul kerdene. O piya tewr isan

niyo. Tewr mordeme ke piya kışene. Ez dina ra vaci çi?
Ma gereke isana ra hes bikeme. Zerewşayey u demo-
kratey awa ke, mordemê ke fikrê made niye ma gereke
ina ki qebug keme. Qeyte pêniya Soyvet u dugelane
bina se biye?

Ma gereke her çi ebe serbestey zûvinde qesê bikeme.
Îsanê ke fikrê to de niye, tî se kışena. Na heqe kam da
to? Pêniya zordarey çina. Hetan çi waxt mîleti xo ra
tersnena? Tî nika zordarey kena isana kışena isan ebe
kıştena nêbene ze to. Belki zamanê mîlet beno bêveng,
hama waxt ke amê ancia urzeno ra. Dinya de zaf zor-
darey bi, pêniya dina se biye? Tî ke zordarey bikere,
piya ke êno zordarey to ser kenê. Îsani gereke zûvinde
qesê bikerê. A waxt şikine raşte bivenê. Ma ke hini
nêbo ferqa isana u dawari çika?

Ez qe famn nêken, qey isani zûvini kışenê? Cewabe na
pers kerdene cahiltina. Ma cahiley nêbo qey mordema
kışene. Qaytê ita Awropa de zaf qîmet dane heywani.
Jûkek ke heywanê de xo bikuyo, zaf aybê de pila.
Hama Turkiye de piya ke isan bikışo, beno Qereman.
Waxto ke dane pêra, xo zaf goynenê, eke mordemê dê
lewê de bê, caanê binade qesê ke vanê: „Lawo ê hini
dapîro ke hini vace, se ke jûye dêpîro, o cayê xo ra
nêveştra.“ Mordemo ke medo pêra cira vanê
„tersonik“.

Tî vana ke domantine de tî se nêni biya. Mî pêradîşra
handê hes nêkerdene. Hama waxto ke ez biya „devrim-
ci“ a taw piya kıştene zaf normal biye. Ma vetene, ma
seba dawa xo kışenime. Qayte dewa made pêradîş bi
hama qe kes kes nêkışt. Dewa made en verde „devrim-
ciya“ silah eşte piya kerd birindar. Qaytê ma vatenê ma
rae rinde musnenime mîlete xo. Senê rae?

Zana gula mî, ma pilanê xo ra vatêne „gerici“ ma xo ra
ki vatêne „ilerici“. Şarê ma zerewş bi, şare ma demo-
krat bi, şare ma isana ra hes kerdene. Ma ma se kerd?
Ma şare ma ra kewt me dûri. Ma şare ma nas nêkerd.
Make verde telebê mîletê xo biyêne u mîletê xo nas
bikerdene dayina rind bi.

Îsan isan ra gereke zaf hes bikero. Hes kerdene zaf çiyê
de rinda. Na hes kerdene gereke verde çê isan de bo.
Ma gereke şarê xo ra hes bikeme. Mî no to ma ke
zûvinra hes nêkerd, ma ke şarê xo ra hes nêkerd, ma se
isananê bina ra hes kenime. Şarê ma se ke nêvano:
„Qelb viraştêne zaf zora, hama qelb şiknayine zaf rehe-
ta.“

ÇÊNA XALÎ²³

Dewa ma birr u kare
Der u ciran sono ware
Ez malê dina sekeri

Esqe to marê beso, çêna xali

Çêna xali, çêna xali, çêna xali

Bisiki poze sime mali, çêna xali

Dewa ma birr u seji
Be izlemê to veji
Na usarri veyvê ma bo
Pil u qiz tede sa bo

Çêna xali, çêna xali, çêna xali
Bisiki poze sime mali, çêna xali

Dewa ma birr u kare
Der u ciran siyo ware
Ez malê dina sekeri
To ra piya kume têvirare

Çêna xali, çêna xali, çêna xali
Bisiki poze sime mali, çêna xali

Tî u Piya sîlam ken, şîma ken qevsingê xo.
Der u çirana, mî vêra zaf zaf sîlam ke.

Roca şîma xer bo.
94.06.15

11 Mî na mektube bî axa Reqasa dewa xo nîvîsnê!

12 Merhaba!

13 Tî xo nasbîke ke tî tî bêne.

14 Ê ke rîndê.

15 Jû hevalê de mino.

16 Sukê de Îsveç ya

17 Caê domamanê qicêka, damane kê hona nêşiyê maketb.

18 Qayte ez zan ke domanê şîma şiyê pê nê koy. Ez ke
bîwazi şona ina pêcena!

19 Qomitanîm, pê nê koyde jû koê de bin esto!

20 Televizyonê Tırka de namê jû programio.

21 Computorde tenê resmi seba çena xo mî viraşt bi!

22 Jû werdena Îsveçiya, ze xoşîla mawa.

23 Na kılama Dêsimde ama vatenê, tî ki çena xalê mîna, ezi
ki torê van!

WAZEN MA ASIMILE BIKER

Koyo Berz

Barê ma Dîmiliyan zor girano. Lazîmo ma nê barê xo, heme piya wardê zanayeni u jewbiyayeni dî pêra barakerê u her merdim gorey quwetê xo, pay xo bigirwo xo mîli ser u hewado. Nêbeno kes veng u bêveng bîmano, desto xo cî ra banco, duri kewo u şêro koşeyê dî roşo. Nêbeno, nêbeno kes bipawo ka şar kesirê se keno. Veng vîndeni, mîl ronayeni u teslim biyayeni kar u girwey ma Dîmiliyan niyo.

Vanê ma hayr xo bê, ewro zahf kayi ma sero yenê kaykerdeni. Tayê wazenê ma xo miyandî asimile bikerê. biheleyênê u xorê kar biyarê. Heta ewro, bê merdimê Dîmîli kam werîştî zîwandê Dîmîli sero girweyayo u xîzmet dayo cî (bê tay enbazên dê geriban). Labîrê bî hezarana zanêy u nuştogê Dîmîliyan werîştê u bî kîrdasi nuşnayo u kîrdasi ravê berda. Ka inan marê se kerdo, wa vajê. Bê tunikanê xo pîrkerdeni kes marê nêgirweyêno u ma ri ra nêwînêno. Vanê; „ma bî xo bî nenguyandê xo ya serey xo bîwîrinê“. Vanê, heme kes bîzano, heqê kesi şîniyo bî namedê maya werzo xo berzo piyase u bî qîsandê vengana ma bîroşo.

Serhewadayênê Welatê ma bî destandê ma ya, bî şardê Dîmîliyan dest peykerdo u ma bî sehezaranî şehîdî dayê. Labîrê heta ewro, ma sero çiyê niyameyo nuşnayeni. Zaneyê ma Dîmîliyan jî werîştê qandê Kîrdasiyan, bî kîrdasi çî nuşnayo, weşanayo u inan rê girweyayê, inan rê kerdo mal. Kes dîmîli sero çiyê nêfîkîrîyayo u kesi çiyê nênuşnayo. Zîwanê xo, ê marda xo vîni kerdo u ê şarî kerdo dewlemend. Na heqareteyê

da zahf gîrda, qandê zîwan u şardê ma. Labîrê, ewro jî hewna ê yê nay wîna domnenê. Ma yê miyan dî u vînenê. Heta ewro zane, roşanbîr u nuştogênê Kîrdas u Soranan qandê ma se kerdo? Tabî kî xîrabey kerda. Resmen vanê; „wa, bî dîmîli çî nêro nuştîni u dîmîli nêbo zîwanê edebiyatî. Teniya rojane bêro qîseykerdeni u rojane bîmano.“Ma, na xîrabey u nişanê asimilekerdeni niyo? Wazenê kî ebî no hesaba asimile bîbo u inan miyandî biheleyo. Lê ma nê fîrsendi nêdanê inan. Wazenê wa bîrê

ma pê-ra-abîriyê u hergî jew bewnîro şaredê seredê xo. Wazenê ma piya serê hewadê u bigîrweyê.

Wexto kî mesela yena pere u menfeati ser, xo erzenê piyase, çîmanê xo gênê u ma roşenê. Xo zîwan zanê Dîmîliyan nişan danê u ma tewsil kenê. Labîrê herfê jî dîmîli nêzanê. Aha şîma rê minakî, Enstituya Kurdana Parisî, qandê Dîmîli se kerdo. Verêcoy şend merdimê Dîmîli berdê dayê wendîni, ê xo rê kerdê hemle u çîmê cî gurêdayê. „jî diskîyayê poşda inan ro u zey inan kenê, vanê ma na juwerî rînd bîzanê. Name u sînasnameyê ma zîwan, kultur, edet, tore u folklorê mayo. Ancax ma bî nînan a bîra sînasnayenî, ne kî bî kurmancî u soranîya. Zane u nuştogê Kîrdas u Soranan do senî ma temsîl bîkerê kam nê heqî dano inan. Şînê zîwandê ma sero konferans u dersî danê, şîyo şaş u nêraşt mîleti rê vanê u inan xapeynenê. Sero jî perey gênê u erzenê xo tunîkî. Mesela Kultur rodetê Swedî dî jew do kîrdas ma dîmîliyan temsîl keno u bî xo jî dîşmenê zîwandê Dîmîliyo u herfê jî dîmîli nêzano. Çî rê ma temsîl bîkero? Ma lajê pêrdê mayo, ma vengê xo nêkerê. Ney ra, nê meselan ra, vanê hayr ma. Ma ra u dînya ra estî bo. Ma heq u fîrsend nêdê kesi kî ma sero kay kaykero u bero bazar dî ma xo rê bîroşo. Taydê cî jî ma resmen xo rê kenê malzemê siyasetî u politîka. Vanê ma haydar bê u nêverdê.

Tîrkan Kîrdasî asimile kerdê, ê jî wazenê ma asimile bikerê. No resmen winayo u akerdeyo. Şîma heta ewro diyo kî, jewdê kîrdasî jewdê dîmîliya bî dîmîli qîsey nîqas kerdo?

Bê istisnayan. Milyon ra jewdê cı xorê tay şî misayo u ju ju finî qisey keno. O ji heta peynî nêşono bîdomno. Kewno teng hima bîreno u dest bî kîrdasi keno. Çî rê nêkero, çimki ma ahmaqi diyê. Ne heme wina u raştîyê. Jew nêşeno bîvîjiyo u vajo tiyê raşt nêvanê. Aha meydan aha ê, wa birê ma bîvîjiyê mîleti ver u akerde nîqaşê nê şî bikerê. Ma, ma mecburê xo famê Kîrdasi an zîwan na bikerê? A ki ez zana wextê xo na mesela amê mi ji sere dî. Mî ji xo famê kîrdasi kerd. Labirê ez winyaya jewdê kîrdasi xo famê Dîmîli nêkerdo. Vanê ma nê çidê winay ver o bend bê u nêverdê kes ma asimile bikero. Tîrkan nêşkia, lê ewro kîrdasiyê kenê, Wazenê ma nêwende bê u tim bî kîrdasi inan dî qisey bikerê.

Heta nîka çend finî ameyo mî goş u ez o êşnawena, tay zîwan zan, roştberî, zane u aktueltê kurdanê vanê, „nê dîmîli kotî ra ma rê bî belay serî, verî şî weş ma nê xo miyan dî asimile kerdi bî. Zîwan zanayoğanê inan ji bî zîwandê ma ya çî nuşnaye u weşeynayê. Labirê ewro taydê zey Koyo Berzi weriştê u biyê belay sere dî ma“.

Jewî rojê mî hetî va „nê Dîmîli aşîqê ma yê: (Tabî nêzana ez

Dîmîliya) Ez peraya qoldê cî u mî va; „bê la qebrax, vajî la heta nîka to qe Dîmîliyê diyo, aşîqêy kerda? Aşîqê ma jî heme Kîrdasi yê!“

Ney ra aseno u rewşê ma çîman vero yo. Qandê coy vanê ma xori- xori xorê bîfîkîriyê. Qandê zîwandê xo bo jî, cay ma kotîyo u ray ma kamcîna, vanê ma zelalî kerê. Wa ma Dîmîli bî zîwandê xo ya, ê bî zîwandê xo ya qisey bikerê, bîwanê u bînuşnê. ” ki fahm nêkenê cahmî dî wa fahm nêkerê. Wa tercumani biyarê u xo rê tercume bikerê. Çî rê ma do mil ronê u bî zîwandê inan a inan dî qisey bikerê. Ma ma mecburê zey inan bikerê. Dîmîliyan heta ewro tim cayê xo giroto u qandê serke- wtenî u xoserbiyayenî xo feda kerdo. Qandê şar u dahwada xo tim biyo sîper u xoverdayo. Vanê neya tepêy kes wekîleya ma nêkero. Ma bî xo bî xo wekîleya xo bikerê. Vanê ma na juwerî jî bol rînd bîzanê. Deftêrê ma welat dî abîyayo u welatê ma dî jî do biro girotenî. Heme ray şardê ma miyan ra raverênê u qerarê xo şar dano. Ma teniya elçiyê cî yê.

Demo kî Kîrdas u Soran ma rê vajo wa zîwanê inan zîwano rojaneyê feki bo, o wext ferqê inan u ê kolonyalistandê binan nêmaneno. O wext ez do senî u bî çî hesaba emeley bikera u xo bî inana girêda. Na ju qet nêbeno.

Labirê ma yê vînenê, roj bî roj zîwanê ma yo talan beno u lîngan ver şîno. Qîsanê ma gênê kenê qîsanê xo. Verî, Tîrkan no çî kerdê, ewro ê bîniyê kenê.

Vanê ewro ra tepey a ma musade nêdê u nêverdê kes rayan ma vero bigîro, zîwanê ma zîwano rojane kero u zîwandê ma sero kaykero. Ronîştwanê (Nîfusê) Dîmîliyan nezdiê çîhar u nê mîlyonîyo. Serehewadayenê Anatolî bî destandê ma ya destpeykerdo u o yo domneno. Tabî kes tarîxê ma, vernî u amyay-

ena ma nêgêno çîman ver u gorey ey hesabî nêvîrazeno. Vanê ma heme piya qandê mîlet u welatê xo bigîrweyê. Ney rê jî hewldayenî fedakarey lazîma. Eger nay şênê bikerê, ma goşt u este, nengu u goştra niyabîrîyênê. Eger ma rê nêheqey biro kerdenî u heqê ma biro werdenî, ma ewro ra rayanê xo pê ra abîrenê u winênê çarê de sere- dê xo.

Vanê ma çîmdo werdiya nêwînyê pêra u meselanê mabendê xo hiş an jî werdi nêvinê kî, nêweşiyê xîrabi ma miyan nêkewê. Finê dekwê diha peynî ninê u der- man nêbenê.

Tay zane u nuştogê Kîrdasan vanê Dîmîli jew-dî merdimyê. Qandê çîçî cî rê kitabî birê nuştênî, mahlîm u tercumani birê resnayenî. Wa ê jî kîrdasi bîwanê u qisey bikerê, qedêno. Ma, ez koley perdê inana zey inan bikera. Çîrê ê dîmîli nêmisênê, çîrê ez ê inan mîsena, ma no edalet o?

Wa kes nêwerzo u ma sero çîmsurey nêkero. Ray u

hedê xo bîzano. Kes bî zor u tehditan ra ray nîno u nêterseno. Hendayê serriyo Tîrkan ça wertera hewado, nê. Kîrdasî jî nêşênê. *Kîrdasiyan*

heta ewro qandê ma u qandê zîwandê ma hendê mîsqalê çiyê nêkerdo. Eger kerdo se ma inan rê kerdo. No heme aşîkar u meydan dî ro.

Bî nê çîdo wina u nêkerdenan a ray u fîrsend danê dîşmenan kî, dîşmen bî rehateya ma sero kayanê xo kay- kero. Ma bî xo hewl nêdê xo, mezgê xo kar niyarê u sero nêfîkîriyê ray rew ma vero benê vîni. No çîyo wina jî bî fedakarey u heq pê dayena beno.

Ez wazena perskera u bîzana, Meştî Kurdistan awa bo, vîraziyo ma Dîmîliyan rê çîçî esto u rewşê ma do se bo? No fin qay ma do koloniyê Kîrdasan bê, yan ê kê? Dezgeyandê Kurdan dî çend ca deyayo ma se, meştî jî do hend ca bîdeyo ma. Bewnîrê rojname u kovarandê Kurdan ê ewroy u ê verênan çend tey dîmîli esta? Şîma rê mînaqê Jin, Roja Nu, Ronahî, Hawar, Kurdistan, Jîna Nu u her wina. Tabî nê qisey mî tal yenê ê binan rê, labirê raştê.

Qay esto se ma yê vernî u peynîya xo nêvinênê. Vanê ma hesabê xo gorey nê çîyan bikerê. Kes garanti dano, do meştî heqê ma do bîdeyo u sukê kî mayê teyê sukan dî wendeğaneyê ma abiyê u şarê ma bî zîwandê xo ya bîwano u bînuşno. Qet emel nêkena.

Wexto kî mana werzê şêrê gîrd u khalîkandê Dîmîliyan rê vajê zîwanê şîma yo resmi do Kîrdasi bo, do vera ma dê. Veror vanê kes hesabê nê çîyan bikero kî, cefa u xoverdayenê ma veng nêvîjiyê u pede nêşîrê. Vanê kes veror geverê awda xo mezbutkero kî, gever nêteqo u awî salme nêşîro. Wexto kî biteqo villa bena u rew rewî nîna pêser.

Beno nê vatênî, wînasîni nîre hesabdê bol merdîman. Labirê na raştêya ma ya u çîman vero ya. Soreş u şoreşê zîwanî teberdê welatî dî nêbeno. Vanê ma raştêy bîfîkîriyê, gamanê xo raşt çekerê u raşt bî raşt şîrê sêne-

dê mîleta xo. "taytaynê ki ma ser o xirab fikirênê, qandê perey qezenckerdani u menfeatê xo ma benê erzenê bazar u danê bazarkerdani, vanê destanê xo ma ser ra bancê u ma rehat verdê, hetan ki ma peydê desti ya sileyê nêdaya piro u nêdindayê erd. Wa bî rindeya ma ra fek viradê u şêrê. Xirabey bo se, hemekes şikêno xirabey bikero." merdimê winasinê menfeatperesti benê semedê heme çiyani u dibendey fênê ma miyan. Ma ê merdimanê winasinan bol weş sinasnenê. Zıwan, edet, tore u folklorê ma nêsinasnenê, lê fina ji çinê bî namedê ma ya roşenê u hesabi virazenê. No hesab ewro pers nêbo, do meşti bol berey bo.

Ez, o bin, o bin, diha u diha u Şarê ma na dahwada xorê wihêr nêvijiyiyo, nano kî ma werdo u kedaki girdanê ma daya, ma do fitil-fitili ma zinci u çiman ra bêro.

Merdım o kî zıwanê ma nêzano, do seni u bî çî hesaba qurum u dezgeyan dî ma temsil bikero! Kotidê dinyay dî no asayo u vineyayo. Dışmenanê mayê kolonyalistan no çî kerdo, ewro jî ê biniyê kenê. Meselanê ma, zıwanê ma u merdımê ma do halkerê u rafinê çiman ver. Meseley ma teniya bî ronıştvanana girêdayey niyê. *Ma seni hewl dayo xo, vanê ê jî wini hewl bidê xo u ê jî zey ma wihêrê toleransi bê. Wini nêbo nêbeno. Eger minetê inan ma rê çinê bo, ê ma qet inan rê çiniyo. Ma nêwazenê koloniyê kolonan, bindestê bindestan bê. Ez xo rê fikirêna vana, eceb herunda ma dî ê bê, ê do se kerê u çî qeyamı bıqlaynê?*

Raştey u raşt vatani tim u tim tala u kes pa beno gunekar u suçdar. Qet Dımiliyê nêwazeno dibendey xo miyan fino u dışmeneya pê bikero. Nêwazeno Kırdas u Dımiliya pêra duri kewê u pêra abiriyê. Hemeyê Dımiliyan jî wazenê kî, ma meselanê xo bî hewldayên a têmiyan dî hal u şareser bikerê. Labirê no jî teniya bî fedakarey u hewldayenda Dımiliyana nêbeno. Hewldayeni vanê piya bo. Piyê kesi pêrdê kesi girdêri niyo. Ma hemini derdê zıwani diyo u anto. Ma zanê çend zor u zahmeto. Wexto kî kes bî zıwandê xo ya qisey nêkero, pa nêwano u nênuşno kuli kewnê kesi pize u kes pa teweno. Zıwan heme çiyê insaniyo.

Wexto kî zerriweştani u hewldayên pêdî kilit bo, çio ke hal nêbo u nêvirajiyiyo şiniyo. Warê jewbiyayên dî ma şênê. Çiyê nî xo desti miyan dî werdi werdi êy ardana kerê.

KES ÇINO

Her ca vore gureto ra ho ver, sipewo
Çix xeleşino ra yêno dê, vano kowo
Dar u kemer fino ra ho ver beno
Corde yêno dê, vana feleko şawo

Zerede mesın qireno
Vorede mal vozeno
Vengê dariye ke kotira ame
O hetî ser sono

Vore vorena, mırçiki qıstenê
Kotenê axuru, ya ki binê şivingu
Zılv ke kerdênê ro, guretenê pa
Qıskek bi, eve rozu vesan, tesan

Yê sewunê dergude
Senik qesey kerdênê
Der u ciran biyenê top
Bavau vengê Heqî denê

Nika yê kouna çix nino
Yê şuyuna mal çino
Qırayisê mesını nino
Sevey dü nêkenê
Vengê çel u çuki çino

Asme pır esto
Vore bılskina, je sodiro
Yorxecıka
Asmên kewo
Astarey bereqinê
Qılate ke bilewiyo, beliyo
Kes çino
Dina sond wena
Durira zurayisê vergu yêno

Koy issizi, dewi tholi
Boni pırogınaey, sılon di çinê
Zu qıstayisê dina yêno
Canêwerda welatê hora nêşi

Xêyri

Ma Fetilnay

Kerd mêşe kerd beraji
Dewiji kewmay sukide duru
Werteyra kerdi rezili
Welatê ma mara giroti

Tı xasekê tı rindê
Tırka tı ma destra veti
Tıfingi girotê ma fetilnenê
Vanê bıkişî nê dışmeni
Nê werzê perskenê mara nê hêsabi

Sarê welati miji dumano
Hukmatê Tırka sera cirit çekeno
Werzê Zaza werzê welatê ma mara girot
Welatra ma fetilnay cadê duri

C. Royvan

Zu Raa Derge

Mamekiye ra vejune, avorde şêri
Taê welatu bivini, raceri bêri
Xarpêt'o, Malatya hata Qeyseri
Anqara serpila welati rozê vinderi
Antep'yo, Urfa rê meste têl bideri.

Konya tamaşıya, cami tikmîs kerdê
Yozgat ra, Bolu ra xocê kirriki ardê
Adana de Kirmancê ma bê kar u is verdê
Baxçê Antalya u Mersin pêro sur u zerdê
Neweşie ama, dikê Denizli têde merdê.

Şiyo Diyarbekir welato de khano
Hakkari, Bitlis feqiro dewlete rê sano
Hata Ağrı, hata Bingol, Muş ra dot Van'o
Erzurum de vêsa-têsa mendo, rozê Tırkano
Çitur tek u tek vajînê, hal zof yamano.

Trabzon ra bivêre Ordu de vînde
Zonguldak lerzeno, wele çina bînde
Dı roji Samsun, Sinop rozê ki Artvin'de
Zu findiqe sero mîleti wenê Giresun de
Gümüşxane ve Bayburt ra dismenê zuvinde.

Afyon, Adıyaman têde tırro, kaso
Wertê Erzîngan u Amasya Sivas'o
Bovêra Urîs'o navêra Kars'o
Dormê Takati, dormê Rîze pêro birro, vaso
Maraş, Mardin se vaji, Bilecik tamaso.

Tekirdağ, Edirne qulê xo beliyo
Şiune Kırklareli butu telio
Mîletê Çanqırı vana armoliyo
Çanaqale bia letey, nêşîyo texeliyo
Aydın, Muğla jê vatêna apê mî Weli'o.

İzmir xêyle girso, lewe de Manisa
Vêrena Balıkêsiri ra ora dot Bursa
Estemol de nisenoro vistewrê mî Mursa
Raê nêvezeno feqır Alisa
Vano racê Mamekiye, endi torê besa.

Server Kalan

SEY UŞÊ

Çêveri pêro rakerdae vi;
Çêverê göyülê ma,
Çêverê bonunê ma.
Ez nêzon bonê ma
Ez nêzon göyülê ma
Pê çinay qayil nêbia!
Eke'niyo çinay rê şîya
Bê xatır u bê xevere.
Çêverê hardê dewreşi
Phoşt-ser rakerdae,
Kamij' zalım vêrdiyo to

To thon da yê mê doymi,
Eve xo ki şê mîge sero bîmano.

Hardo dewres bonê to
Wela şîaye orğana to,
Wertê gul u nur de bê
Ma to hovira nêkeme,
Wayirê to marê ki wayir vêjiyo.
Ya Duzgî'!
Ya Sey Uşê!

Server Kalan

NÊ LAWÔ

Nê lawo lawo lawo
Kutiki nara ma dime
Nê lawo lawo lawo
Kutiki erjavê ma
Haw haw haw

Nê lawo lawo lawo
Kutiki dismenê maê
Ni lawenê, haw haw
Ni erjenê ma lawo

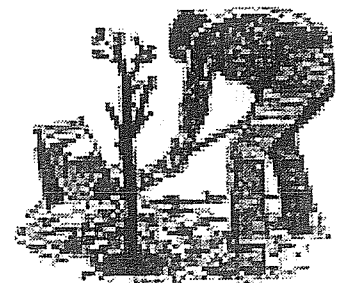
Nê lawo lawo lawo
Kutiki qudîzê lawo
Nê lawo lawo lawo
Kutiki ma goz kerdime
Nê lawo lawo lawo

Ewro roza mawa
Girmîka xu çip kerê
Ewro cengê mawo
Tufangê xu çip peycerê

Ewro roza mawa
Hetê ma ser bêrê
Vengê xu jukerê bêrê
Vengê xu berz vezerê

Ewro roza mawa
Na dina ki ma bîzano
Asmên, hard ma bihesnêro
Sarê xu berz bicerê

Hesenê Dilavi

Qesa Heqe

Server Kalan

Apê mî vêjiaro boni ser. Va ke; „Manga ma nêama çê!“
Khalikê mî va ke; „ala saêke bêlka wertê dewede ra“.
Apê mî va ke; „ma dewe de pêroine ra pers kerdo, hora
bırr ra nêama.“ Khalikê mî va ke; „ala şuanunê gau ra
perske gay kata berdê, bêlka caê kota ra gaunê zovina
dewuzu.“

Apê mî va ke; „manga ma hata nika era gaunê kêşî
nêkote, şuanê gau eke kista, rota mara nêvano!“
Khalikê mî va ke; „Nê'ro na şuani hata nika mal-gaê
kami berdi roti ke, yê to ki bero, bıroso, bero bıkişo!“
Apê mî va ke; „eke hên'yo koti mende? Çınayrê çê
nêamê?“

Khalikê mî va ke; „ala so fekê deru-meru de niade,
belka caê meğel bia menda!“

Apê mî: Na sate sata meğelia ke, meğel bo vındo?

Khalikê mî: Nê'ro bêlka caê gau kuyo pa esta kınarê
rau, mevınde so dormê rau saêke!.

Apê mî: Manga ma kêy sona lewê gau ke, gay pıra
kuyê berzê kınarê rau?

Khalikê mî ame'ra hêrs: Nê'ro manga to lewê gau
nêşia, gay amê lewê manga to, gay!

Famkerdurê

Mesela niara: şüani eke sekerde manga bie vındi şie.
Eke kiste, eke rote, eke vergi dê werdêne ju teyna
şuane zoneno. Ez vanu ke; her çi rê şuane lozımo.
Hama jê şuanê gau ke şuane bi, hona zof çimi beno
vındi. Teyna gau rê şuane lozım nio. İson çığaş ke
wayirê çi-miyê xuyo, hondê ki şuanê çi-miyê ho bo.
Ma ne ke ison çi-miyê ho rê şuanêni nêkerde, o waxt
beno fênda manga. Ora dime to linge hard sane, vaze;
„Manga ma lewê gau nêsona“ To ke hêni va; vatêna
Khalikê mî bena raste.

Famkerdurê

Taê newdari uşti ra, vırende koti ra Pir-Rayveru, ina va
ke: „dısmenê pili niyê, ma gereke nayinu ra hesav per-
skerime. Ni miletê ma xapnenê!“ Sanay ve kemeru ver,
çêunê xo ra eşti tever. Hagê de her qesê henên vati ke;
ison vano hard raqılaşio, tiro şêro war. Ez 've na vatê-
ne Pir-Rayveru qarmis nêkenu. Hama nae vanu ke, ma
eve serru-serrteru pêro-pia têwerte de vime. Çêunê ma
kamiji de Pir-Rayver mêmman nêvıo! Vatene ayva,
hama onca ki vanu:

Mordemekê va ke; „Ben ve phola to ro, na ver-vıradu
ra kas ken, tu kenu rejil u rısva!“ Tekê bini va ke;
„Nika to mıde ra, mıde nia?“

Famkerdurê

Nika sîma vanê ke, 'kotira icav kerd, na mesela kerde
ra'. Aê ki vaji: Sata bine ma qalê şuanu kerd. Ez vanu
ke, şuanê pili Pir-Rayveri yê. Çike dewleta Emevi koti
vi zidê Elevi, hetê ra miletê Elevi qırr kerdênê. Na
sevev ra, miletê Elevi tersu ver xo eskera nêkerdênê.
Çhond tertele, çhond azbımayışi(soykırım) viarnê ra.

Ora dime raymisnoği (rayber) dijdia çê u çê ra fetêliê-
ne.(Ni leto jêde pêra Hz.Ali 'ra vi. itiqat u imanê mıleti
nayinu rê bêşındor vi.) nêverdenê ke, miletê ma raa xo
vındi kero.

Wertê ho de namê na feteliayêne; Pirêni-Rayverêni
vatêne. Hata na serrunê peyênu ki na nia vie. Yanê ke,
ma eke ho vındi nêkerdo amêyme na roze, naê de bara
dinu ki xêyle esta. Inu ki xêyle şuanênia tore u berê ma
kerda. Çığaşı ke xelesno ardo, o marê kara.

Xıravın, her waxt u her ca de xıravıno. Rındi rê ki
qolae mêvajime.

TAYÊ KURATEY

Ap Hese u Polêşira

Ap Hese u polêşira rozê qewa de xumare kaykerde.
Çımê ap Heseni rınd seder nêkenê papêlu rınd ano nej-
diê çimonê ho, hên têsera naskeno.

Daede Murto bıraza kot ve zere, ame wertê ap Heseni
u polêşi de nişt ro. Ap Heseni eve zonê ma Murtê
bırazaê ho ra va ke; „Murto rınd motê destê dêy be, ey
ke xelege kerde bınê masa de linga ho linga mî kuye“.
Murt xêyle nişt ro, niada ke mordemek qe xelege nêke-
no. Savrê xo bi teng, yaranie ra linga xo nêro linga ap
Heseni ser.

Ap Hese hurêndia xo ra ust ra, va ke:

- Rica ederim Beyefendi! Biraz dürüst oynar mısınız?“
Polêşi va ke:

- Hasan Bey bir şey mi oldu?“

Ap Heseni:

- Ne olduğunu siz daha iyi biliyorsunuz. Lütfen biraz
dürüst oynayın!

Polêşi vengê xo nêvet, sarê ho sana ra kaykerd. Hona
dı deqey nêvêrdi werte ra, Murti oncia linga ho kuye
ap Heseni. Ap Hese thil bi serê çımê polêşi de gırmikê
dê pıro, polêş sandeli sera gına waro, ap Hese sera
vınet, va ke:

- Pezevingin yaka numarasını alın, bir tarafa
kaçmasın...!

Ap Hese u Niajniera

Rozê ap Heseni qerpuzê hêrnê, destê hu yê raşti serro
hermê ho ra berz gureti vi şiene çê. Kot verê bomê çê
apê ho. Guke ververê boni de kaykena, ey hên zona ke
kêlpo. Vengda ra cênia apê ho; „Niajni!“ Niajnie va ke;
„se vana Heso?“

Va ke; „pê dêy bijê ravêri şêri çê!“ Niajnie va ke;
„qarsê cı mebe uza kaybıkero, towa tu wena sekêna!“
O sîre de guke eve xıl hetê api ser amê. Eke kote nêjdi;

qerpuza ke dêşti sero, wertê qafika guke de dê ve piro,
 guke uza merednê hardî ra. Nijanie zirçê, va ke; „nê‘ro
 ça kîsena heywana haqî?
 Ap Hese: „Heywana haqî ya..! Ez vanu ‘pêbijê ravêrî’,
 to vana ‘qarsê cî meve kaybikero’.
 Kaê kutiki coru beno?”

Pi u Lajira

Pi: Ero ciğera m’ na dawa thole ra bîtexeliê, sîma eve
 na qafike hokmati de bas nêkenê!
 Laz: Dawa ma, dawa de heqa, ma dawa xo ca nêverda-
 me.
 Pi: Lazê m’ lazê m’! yê dinu t’ar u topê ho estê. Yê
 sîma çikê sîma esto? Eve çik vera cî vîndenê?
 Laz: Yê ma ki mîletê ma esto. Ma pêro ke bime zu, kês
 ma de bas nêkeno!
 Pi: Nê‘ro mîleto ke tî vana kamo? Sîma biê ve çewres
 pirtley, her zu hetêra sono. Taê kotê ra Kurru dîme, taê
 kotê ra Tîrku dîme. Îsu gunê vîrende ho nasbikero, ho
 bixelesno; ora dîme sarê bîni de alaçarîe bikero, inu ki
 bixelesno. Vanê; „Kerpiç şîo derdê kemeri ro bervo“
 vato, „zimustu ke ame tevera halê to se beno?“. Yê
 sîma ki bia a fênde.
 Laz: Bao to nîka ayê mevaze. Mîrê tenê peru pêda
 kena, horê sasadrê bijêrî?
 Pi: Hên bo ke miya ho vero kerê, ero kêmerê Dîldîle
 vêjîê, henê‘ro? Tî zona o waxt sebeno? Vêjînaro
 kemerê Dîldîle reyê vana ‘pat..!’ Esker nahet ra vano
 ‘pat... pat!’
 Ma ne ke to do-hetra va ke, ‘pat..! pat..!’
 Esker na-hetra vano ‘gîrr..! gîrr..! gîrr..!’
 To ki o taw vana ‘wêêê...!’

Weli Ağ a Mursa’yra

Weli Ağay mal u gay berdêne suka Erzingani de rotê-
 ne. Rozê dewe ra Mursa, hode tey berd. Mursay hona
 qe suka gîrse nêdia. Mal berd cao ke vanê ‘Buğday
 Bazarı’ uza vîndarna. Verê qewa de nişt ro çay sîmt. O
 sîrede xocê camiye ezana pêroj kerde tîra. Mursa
 hurêndia ho ra xîl bî, dormê mali de ame-şî. Weli ağay
 va ke; „Mursa, towayê nêbeno, meterse! Bê rose horê
 çayê ho bîsime.
 Mursa: „Ma eke zerarê ho mali rê çîno, va şêro uza
 bîzîro!“.

QILANÇIKA ŞIAE

Qılançika şiae
 sodiro
 êndi urze xo ser
 Bîpêrê rêw bê
 bîqîştne
 dormê xode serke
 xorê tenê fîsqî bîvine

Tî dismenrê dosta
 dostrê dismena
 sarê xorê dismena
 xo xorê dismena
 Nêzanayînera bê çîma

Tî zu mordemo Dîmîla
 yan ki qomonê binorawa
 Qefçîla, zaf qefçîla
 pîr birza, hewra serawa
 corra niyadana ma
 Musa rasanena dîmoçiki
 ze kutikê Pavlovi
 Nêwesa, tî serêra nêweşa

Rayberê rayberonê ma
 Cengaverê cengaveronê ma
 Sehîdê sehîdonê ma
 Seîd RIZAY niya vato:
 Qılançike bîlîl nêbena
 Rast vatooo, wes vatooo

Azedeylam

Video

ZU MILET KE VINDİ NÊBO, EVE ZONÊ XO VINDİ NÊBENO!

Musa Areyizde Jü Roportaj

Ewro 18 guçigo, ma amayme çê Ap Areyizi. Wazeme ke Ap Areyizde tenê qese bikeme. Ap Areyiz berxudar bo, marê xêyle qesekerd, çiya salix dano, mucil bime. Nika wazeme ke jü roportaj bikerime, apê xora perskerine:

Tı be xo, xo marê kilmekra bide naskardene. Ap Areyizi naskeme, tedê. Hama oncia ki o be xo xoro ma kilmekra, fekê xora, zonê xora xo bido naskerdenê.

Sima esmo mirê meymanê, sima amê, xêr amê, sare u çimunê mî ser amê. Ez zof hode bine sa ke, sima amê, mî sima di.

Ma horê nunê ra cewe telewede pa werd, qesunê ke tî mira perskena, sarê mî sero vavo ke ez cûavê to, eve zanayena ho ser bîdi.

Mira Musao Areyiz vanê. Ez Dêsimrawune, dewera Qızılkilse de amune dina. Duwîl tariqê mî 1940 so. Nîfisede 1944 ro. Hayatê mîde berz alçağ taê qesey estê. Hama ez tenê kilmek torê vatena ho vaji.

Ez des u dî, des u hirê serude binê, amunê Estemol. Qadiköyüde mî kufeceni kerdênê. Dora dime kewto firine tede gurewunê. Mirê somi kerdênê kufa, mikufa kerdênê poştî nun berdenê dukanuna kerdênê vîla. O waxt ez newe amay vi Estemol, Estemol sukera gîrse biye. Mî tede raa ho tever nêkerdenê. Ez welatde bîvi pil, jede çimêrost nêbinê. Domonê Estemoli jede çimerost bî,

Ana tamuri tî keyra musa, koti musa, to çitûr tamur cîmû?

Na seruneke ez van tede amunê Estemol, o sîrede tomîr momîr cîntena mî çîne biye. Ez serê dî serî ke Estemolde mendune, tipa cerdu ra şînê welat. sewê mî hewnê di.

Hewnê to xer bo!

Xerê tûyû tabiyê xerî bo, wertê xeride bîmanê.

Hewnê hode çimo jûde serê heniyê Muzîrîyo, çimo jûde ki Duzgîn Bavade heniyê Gozo vanê, serê heniyê Gozederune. Mordemekê ro kokim yê hînî sero ronîştî, herdisa ho sîpia çiçega. Dayede, yane çenekê ki ama, a ki yêna Duzgîn. A ki amê heni ser. Yane ez binê tesan, amune ke tose bîjeri uwe bîsîmî, dayede kokimê herdisîni çenekera va ke: "Çena m' tosê uwe pîrke, deyde." A vatena kokimide çeneke mîra rave tose gurete de uwero, uwe dera mî. Ez amune ke çeneke desta uwe bîjeri dayede maya çeneke biye ve fîncîka destê çenekero uwa ke fîncîkade gurete, verde de. Dayede hesarê ho bine ke, ne henîyo, ne kokîmo, ne çeneka, ne cenîka! Araç verdiya ra mî ser tî vanê ez wertê adîrdêrne. Simaê a çeneke çimunê mî vera nêsono. A satera dime qere sewda peskarê mî biye, dora dime binê sewdali. Şînê endî ora dime hawurê ho nêbinê. Dirê rîjî-ra dime wayera a çeneke dewa made merdede biye. rozê

bê khavê ho şînê çê dinê. Ez şînê zerre ke, a çeneke hawa çê dînedê ronîstiya. Endî mî ve raştîyera a çeneke çimunê hora diye. Dora dime binê sewdali. Hata o taw mî tomîr nêcîntênê. A sewdara dime mî ho ve ho lawukî vatenê, zerrê mî giriyene, mî wastene ke tomîr bîcînî, lawuku vaji, va savrê mî hîra bo. Ez şînê daro mojenra tomîr vîrast, o ki bî parebîraê derdunê mî. Tomîr cîntena mî, lawukî vatena mî nîa bî.

O çik bi, to defîke cîmûta, caniyu vato, 'doê ma nêbeno, sîte ma nêbeno qesino'?

O zaman ma lewê pilunê hode rave tipa nêşîkiyenê çiyê vajîme, ya ki qeseybîkeme. Sermayene, serm kerdene, piluna mî nêvatenê ez eşqê çeneke binê, ancax ke mî olwozunê hora vatenê. Ancax ke mî merexê ho ve lawuku vatenera, defkerdenê. Çî ke ora rave mî ne lawukî zonenê, ne ki tomîr cîntene zonenê. Henî yekte mî ke lawukî vati tomîr cîmû, mîletî ki merex kerd va ke, 'torê se bîyî, na sewda kîtora to?' Mî vatenê, 'ez hewnê hode eşqê çeneke binê'.

Olvozi, havali mîra herediyenê, vatenê, torê rînd nêbeno. Hama mî gos nêdenê, mî her çî sero lawukî vatenê

Peçîyo çitûr ama Almanya?

Sima ki zonenê ke dugelu wertê hode qerar gureti vi. Devletî Tîrka gorê yê qerari karkerdoğê ho rusnenê Almanya. O sîrede ezîkî şînê kar vendogê Tûrkiyade mî ho da ve nusnayene. Sera 1970 de kaqîta mîna Almanya veziye. O çağde ez amunê Almanya

Kar u gureo ke serba mîletê ma kerdê? Se ama nê gurey ser?

En sîfte sîroke ez tede amune Eskemol Tîrko zonenê ke ez Kîrmancî'nê. Na Kîrmancîya mîra gore Tîrku leqemî fîştîra mî dîmê. Kûrt, kuyrutlu Kûrt, Kızılbâş, Alevî. Nê qese nanenî mirê çetîn amenê, eve mî guz amenê. Çî ke yê qesê henênê qevçîlî welatê made, wertê mîletê made nêvajîyenê. Ancax ez ke amunê Estemol na qesu Tîrkuna mîsunê, dinara heşînê pe. Yê qesey aqîlê mîra nêvajîyay.

Dûnade her mîlet ve zonê ho yeno werte. Ma ki iso-nime, Yîyê ma ki zonê ma esto, urf u adetê ma esto, ma çînayrê zonê ho qeseynêkerime

Gurenayîsê mî uzay serro ame werte. Ora gorê gurenayîs lazîm bî.

Zonê ma sero, zonê made çînay sero gurîna?

Zonê made lawuku van, lawuku sero gureyen, zonê

made edebiyati sero gureyen. Qilawizê de zanê ma sero gureyen. Haketi, mertali, kerdi top... tenê lek pek ardo peser.

Ucara ke beme tamur, insturumerto ke tı cınena cıra beseke me vacime 'tamur'? Camatê Kirmanciye de caê tomuri çiko, made kami senê insturumentê bini cınitê, Se ke tı tamur cınena, 'Silo Qız' kemane cıneno. Şikina marê zanayena xo vace?

Husilê Kirmanciyede tomır jargo. Ze ke her çêde manika tevernku esta, tomır ki heneno. Gereke çê her keşide tomır bivo.

İster bicine, ister mecine na çağde ez tomırê yê çaği nêvenen. Ma her hetra çeyê ho kerdo vindi. Tomır serro hirê teli estê. Eve hirê teluna cınino, dime tomır serro 8 perdey estê.

Babay eve tomır deysisu vanê, eve tomır cem girêdanê. Pê tomır veng Heqî danê. Yiyê ke tomır cınênê, tomır tomır anê sewa yeniyê lewê hode nanê ro. Pesewe. sewelete ra dima, verva destê sodiri urzenê ra, tomır cınênê, veng Heqî danê.

Eve tomır hene reqesnenê. Hene reqesnayene ki Tırku mara tırto, horê kenê mal ("çayda çıra").

Beme kemane. Sewda kemani yiyê tomır wesa. Kemane çê her keşide çino. Yiyê ke hal-waxtê ho rindo, yinê kemane eve peruna hernênê. Maye ke wastenê kemanê bıcınime, ma tenekê qaji erdenê kerdênê ra, cıra kemane vınastenê. ya ki qutiya zeytinerê vırastenê. Ma derra dım sanênê cı, teli fistene ra ser, dime bergirira tenê cıra kerdênê fiştene re uşira kemani ser heve vilisker kerdênê tira pê cınitenê. Vilisker dara çitmembike ya ki melencuğera beno. Cıra siriciki vajino.

Na peyê coy mara tayê vejay tomırê ma berd kerd "saz"ê Tırku. Halbıke xocey vanê tomır cınitene dinê islamiyede tometa. Yê nêcinenê, cıra qarinê.

To va na peciyo veciyay, tomur kerd saz. Eziki van, na peyniyede vaciyay waştke dewrimê Tırku, Kurru bikerê, endi ame o mane. Nika wertê dinara zaf sinatkarê ma, zanaox u roştberê ma bi, heq u nêheqa ninade çı vana? Her çıra raver kerdena ninara marê, miletê dinarê çı mend?

Taê miletê ma, ez xelet raera sonê nêvan, hora wazenke êke a rayera sonê ki tenê ki bêrê ro ho, tenê ki ho nasbikerê, sevetunê çınayra mirenê, çıra mirenê?

Zazawu tım u tım seveta azadiya xora Tırkude do pero. Her perodaiste Zazawuna zof mordem telef biyo. Çımê Kurruki eve Zazawu biyê roştı. Mendo nika, Zazay wazene ke 'Kurd'ude biligiye bikerê, wertê hora şêr wedarê, pabikerê. Zanê ho, welatê ho bixelesnê ra. Zamanê na birayeni pa şıye. Na birawunê mayê Kurru teneke linga ho ca guret hedi edi dize diza ma bi va ke: Zonê sîma çino, yane Zazay çinê, Zazaki-Dimilki çino. Ze ke Tırki vanê: Sîma Tırkê, nika ki 'Kurd'i vanê Zazay Kurdê, Kurrê. Mîra gore no hewnêro. Xêr niyo. Ez na hewnirê xêr nêvan İster Zaza bê, ister Kurr bê her kes sevetunê zonê hora, sevetunê welatê hora mireno.

Sevevê merdena ho nawo.

Mesela ez Kirdaski nêzon. Çiyoke mı nêzona, cıra tawaê nêwezen. Mîra İngilizki, Almanki çiyê perskerê, vatena to mîke fam nêkerde, eke cavê to nêda, o waxt ez je lalunê.

Vatena mı awa ke hunerliyê ma zonê ho sero biligiye biyarê werte miletê horê xêrê vazê. Miletê ho vezero sîlametiye.

Miletê ma nunkor niyo. Hatta roza qiyamete yinê ho hovira nêkeno. Qesera virenenê ma esta, vatenê "Kamka sarê teverirê bervenno, peyniyede çumunê hora beno".

Hama herkes hetê miletê mara nunkoro. Herkes piştiya ma serde colana dano xo, gere ke ma ser u binê çû perskerime!

Miletê ma wertede mendo, bê serdaro, liderê ho çino. Jûke veciyo, rayero cı salix do, vazo raya ma nawa, ma ki na rayera some, bilganê ho zuminê bivo, o waxt yême zu ca.

Ez van hetê sinetkaranê mara, miletê ma nunkor nio, heq u nêheqa herkesi zano, herkesi vineno. Kes çımanê xo verde miletê ma nêvineno!

Tayê sinatkarê mayê xasê weciri estê. Zerê ho je teverê ho pako, çiçego. Dinêrê qeserê mı çino, yê reyna ho zonenê. Miletê horê ki wayir vejînê. Miletê ma ki dinarê wayir vejino. Miletê ma yinê hovira nêkeno. Coka van ke miletê ma hunde famkor niyo.

Nika beme sayirun u sazdarana sayirunê ma. Mara tayê sayir vejiyê tomır cınênê türküyü vanê. Nê sayiri maqamê lawikunê ma tîrenê benê pe edebiyat u müzikê Tırku kenê dewleti. Sevetune çor quruş peruna. Vatena mı dinêrê awa ke maqamunê lawikunê ma metirê, edebiyetê ma metirê, miletê horê wayir vajiyê. Eve zonê ho lawikunê ho vazê, sanikunê ho vazê, heketunê ho vazê, miletê horê bêbexteni mekerê. Yiyê ke zonê mara lawiku nêvanê, saniku nêvanê, heketu nêvanê, edebiyatê miletê ho tîrenê benê zavina sarirê kenê mal yê miletê horê hem xayinê, hami ki xaynenikenê

Hiris serra no lez esto, hama serva zonê xora, miletê xora, xore kesi çiyê nêkerdo. Naera vana çı?

Nika mîlet çınayrê Seyid Rızay ra heskeno? Seyid Rızay se kerdo? Seyid Rıza serva mîletê hora merdo, zonê ho serro merdo, welatê ho serro merdo coka cıra heskenê.

Çıra Rayverê qopia hes nêkeno? Mesela Rayverê qopi se kerdo? Rayveri mîletê horê bêbexteni kerda, xayneni kërda.

Naê van, ma ke uştimê ra mîletê hora duri vozda, mîletê hode xor niada, mîletê hora xıyaneteni kerde, mîlet mara has nêkeno. Hama çike ma desteber ame, ma lewê mîletê hode asayme, mîletê ma ki ma hovira nêkeno.

Tı vana, mîletê ma roca teng u hiraede ki raa xo

zano, şaş nêkeno, xo ki zano. Kamira hes u kamira xuye keno ki, ya ki namê dinê qe nêceno zonê xo seriki, aye rind zano?

Gerê sinetkarê ma na raere mîletê hode alaquadar bê, mîletê horê wayir vejîyê, yê ke mîletê horê wayir vejîyay, mîletê ma ki dinê rê wayir vejîno, yînê hovira nêkeno.

Hiris serra peyniyenê niya dan, qeytken ke, vinen ke roşkber u sinetkaranê ma raa xo şaş kerda, mîletê ma raa xo şaş nêkerda!

Heya asıl sinetkarê ma famkor niyê, sevetunê qezen-cê horra biyê famkor. yîyê ke famkor niyê ki qezencê ho era hovir niardo, yê ki senik mendê. Nika Sey Qaji bijîme. Ho dest eve zonê mîletê hora lawîki vatê. Lewe karkerdoğude lewê gurenağude cayê ho gureto, lawîkunê hode se vano?

...
Underê Cıvariki verde sonê hegay
Ewro biyê topi dewuz u morevayi
Amê verê çeverê Çê Sileman Axay
Feqîrê mive nuna veri dîmera bervayi
Kerdi top kar u gurê hode gurenay
Sero vinetê zewnce fertê yê zamay
...

Kılamede berxudar be, çıxa ke çetîn êno ki ma onciya ki mesela tenê bîvurnime, biyarime Tirk u Kurru ser. Ez van dewrîmê Tirk u Kurru ma sero nêmendo. Tırkiyade mîlet çıxa ke zafo ki, vanê, dermanê keçeli ke bibîyenê kerdênê serê xora. Herhalde wertê Tirk be Kurri u Kırmançide ki ferqe esta!

Heya ferq esto. mordem wazeno ke insaniki tede jü zon qese bîkerê, Zoni sera mîlet zumîni nêkîsê. Dünade zu din bîvo, mîlet sevetune dinira zumîni mekîso. Ez wajen ke sindori wedariye, mîlet rehet bîfeteliyo, tabi no fîkrero, ideolojiyero ez van.

Beme tayr u tûri ser, beme heywanu ser. Tayr u tur zar-zonê ho çîno, ama ey eve zonê ho ki çîvneno, qîştêno. Beme heywanu, dowor qoreno, mal qîrena, feqet wertê dinade yasaq (qori) çîno. Yane, tî ça qorena, ça qîrena, tî ça çîvnena. Nae kes kesira nêvano. Hama mîlet a qesekerdêna ho sera juvîni qır keno, gonî keno ro. No ke nîa vî, tayê mîleti ki wazenê yê ki zonê ho qesebîkerê. Gereke tometa na qesu çîne bo. Ma na tometa niyanêne ne wazeme, ne ki qewul keme

Ferqê Kırmanç u Kırdaşî; Kırmançiyê u 'Kurdistan' i çîko? Nê jü qesewe, jü zon u jü mîleti u jü hardî anê ro zon?

Kırmançiyê qanuno, sistemo, duzena, idaro. Kırmanç mîleto. Zanayena mîra qesekerdêna vîrenure ze ke na çağê made vanê "Osmanlılar, Selçuklar, Urartular, Bizanslar" heneno. Çutır ke namo khanra

vajînê Kırmançiyê ki heni vajîna. Ama ez heni zonen ke Sasaniura dîme namey vurîyê. Çutır ke vanê "ma Tırkime", "ma Almanime", ma ki vame "ma Kırmançime".

.....

Wertê mîletide tabirî estê. Ma tayînera vame 'Kurri', yê ki mara vanê, 'Zazay, Dîmîlî'... Ma ke amenê tewerte herkeşî zonê ho qesekerdênê. Tayê mara qariyenê. Ma vatene sîma mara çîra heredînê. Sîma ke zonê ho qese kenê, ma nêherêdîme. Yîne mara vatenê: sîma gereke here-were yane Kırdaşî qeseybîkerê. Ma vatenê ma Kırdaşî nêzoneme. Yînê tîpa mara vatenê Kırdaşî bîmîse. Ma ki vatenê şîma çînayrê Zazakî nêmîsenê. Wertê made zaman zaman na nîza vejîyenê. Yê bîrewunê mayê Kurru je Tırku is ardenê zorê serdestî.

Zonê ma zu kokrawo, ya ki zu kokra niyo, o karê zonzanauxuno. Ez, kîtavê ke Kırdaşîra nîvîşîye yîne de niadan qe çîra towoyê fam nêken. Vatena mî awa îşallah nê bîrayê ma her çî famkenê, gîletîya ho kenê ra raste.

Kırmançî Kurr niyê! Ya ki Kurri Kırmanç niyê! Kurri vanê ma pêro 'Kurd' ime, ez vacine êno o manê ke, vanê, 'ma pêro Kurrime'!

Ez yê fîkrî gîlet vînen; iye ke vanê, nê Kırmançî niyê Kurrê, ya ki iye ke vanê, nê Kurri niyê Kırmançê. Vatena mî awa ke ma pa bîrayenî bîkeme. Kes haqa kesî qeps nêkero.

Bîrayenî parekerdena!

Heya. bîrayenî barekerdena. Îster Zazay bê, îster Kurri bê her kes zonê ho sero, welatê ho sero mîreno. Hurdîmena hetî naye rînd bîzonê.

Mîsalê bîdînê: Mordemek şîyo herê xesena, amo şîyo qolîvê savun çê hora ardo pê destê ho şûtê. Vato: 'To her xesena elem heqîya to çî da to'? Mordemekî vato: 'Qalîvê savun kîsê mîra vejîya, kara mî a biye'.

Derdo ke mî weno, çînayrê ez şêrî zonê şarî sero bîmîrî? Mîletê ma na qesî sero hasesîyetra vîndero

Qılawuzê zonê ma to ebe nustê destîra musna ma, besekena marê ê sera çîyê vaze? Jü ki hawo xelê waxto to kasetê vet, tene malumate ki êra bîdrê?

Ora rave nast u dostî mîra lawîki wastenê. Xatîrê dinê nêskîtenê cîrê kasette lawîki vatenê denê cî. Mend na peyê coy pede nat bota mîleti mîra va ke zanê made kaset veze! Mî ki jü kaset vîrast. Hona wazen ke jünayê bîni vejînê. Eve destê Heqî.

Qılawîzi sero des serîra jêdeo gureyen. Zu kalîko kokîmeve wendoğ bî ey mîra va ke ke "Lazem' ZU MİLET KE VİNDİ NÊBO, EVE ZONÊ HO VİNDİ NÊBENO" O qese mî kerd gasarê kerd gosê ho.

Ora dîme mî teypê ho. kasetê ho guret kewtu wertê mîleti, Mî mîletê mara edebîyetê zonê ma kerd top. Eve na rayera howt serde qılawîzê zonê ma mî ard werte.

Made lawiki kami vatê, key vatê, çınay sero vatê? Tı lawikanê ho wertê ninura se vana? Lawikanê xo be xo nusnena yaki lawikunê kami, çitur vana?

Lawiki edebiyetero girano. Lawiki sekerê. Lawiki derdê miletîyê dermanê, ilacê miletîyê. Lawiki miletê marê her çiyê.

Mı lawikê ho ve ho ardê wertê. Tenê ninu biyê vindi şiyê. Na peyniyede mı tenê qeyd kerdi. Zavina ke lawiku vanune, kılameke eke yiyê kamiya name dinê ki tey zıkır ken.

Beme sayirunê Dêsimi. Sayirunê mara sayiro pil Sey Qaji, haqşağı biyo, zof sayirê ro zorli biyo. Saheyder sevkan bio, zof kılamê ceni u vatê. En peyniyede hervê Urışde beno dirvetin, anê Herdif. Kılama "Sevdini" uza hosero vano, mîreno. Welîyê İsmayîlê İmami sayir biyo. Uşênê Khalmemi sayir biyo. Lazê Feratê ceri Ferat sayir bi... Ninu tedine Lawiki vıraste, yaki vajime sanê pê vatê. Hini sayir biyê. Tayê kilemi ki hermetu vatê. Hermetunê mara ki zof sayirê zorli vejîyê. Mesela ceniye Welîyê Khali mira gore qıymetê ho zof girano. Lolu ve Boluna Dağbegi sero danê pêro, vist nata vist dota çewres veyvike bena viyayê. Roza peyene lazê Gulê Boli ve Lazê Welîyê Khali zu roze pia kişînê. Qewğade hurdemena şefkani yenê tedust, o nano deyra, o ki nano deyra hurdimena kişînê. Maa Memedi lazê ho sero nia vana:

...
Dağbegi verde sono dara teke
Heq bivesno çê zalîma devlete
A qerşuna polate izat kerde, vete
Biko dîsmenira coru minete meke
Dayê kemere bize serê zerriya ho ke
Seveta xatirê cigere veng meke
Lazê Gulê Boli mı serrawo mı verra niyo
Mayitê huyo meyitê lazê to hette

...
Dîsmen pesewe şîyo ketipa mordemu bıkiso, gosdo ke zerrê bonide veng yeno. Şiyê nejdî gesdo ke maya Memediya hem lazê ho serro vana hemi ki uyo ke lazi kisto dey serro kılamu neqesnena. Mordeme ke şiyê qol a kılame sera sermayene o qeydera dime qewğa aşîru cevisina. Yane naye van, hundê cemati benê, Lolu ve Bolura hure ninê, ama zu kılame vatenede aşîri tıfong caverdanê, endî tıfang zumîni nêerzenê.

Hona zaf lawikê ma, ez vacinê cûanîku, mau vatê.

Tabi, tabi. mesela qeydê "Zengeriye" ki maye tipa lazunê ho vata.

...
Zengeriye verde sono, yane şüye
Mı ceni kerdi çêunê Alu,
Mineta mı Alu hetde qewul nêbiye.
Teseliya mı ke aşîra Demenira bîriye
Çeku şanenu domonunê çewreşi miye
Dommonunê ho sero dan pêro
Ken fenda Gaxgud u a Doriye.

...

Tı ebe lawiku çî wazena bîderê mîleti, lawiki çî danê to, tı cıra çî cena?

Lawiki edebiyetê mawo, kulturê mawo. Lawiki zonê mao. Lawiki ... Nê mîletê ma bê lawiku beno, nê lawiki bê mîletê ma benê. Ez ve lawiku dirvetunê mîletê horê melem vîrazen.

Tenê dez dano mı ke maqamê ma berdê Tırkirê kerdê mal. Yê ki vanê edebiyatê manê xelqîyo! Zovîna iye ke na çiyê ma benê roşenê, naê mekerê, mîletê ma naera rinde nêvano, rozê yena, mîletê ma verde benê rişîyayî. Ez van mekerê!

Çê sîmade senê zon qese beno, giraniya zonê ma çîka? Honde gînayme pîro uştîme ra, gere endî bîzanîme ke ma her çiyê xo gere ebe zonê xo bîkerîme, marê Zonê Ma!

Ez wazenke mîletê ma çê hode zonê ho qese bîkero. eke nêwazenê vindi bo, o wağt gere zonê ho qese bîkerê

Wertê tûy u nazniye seneno?

Zaf rîndo.

Zof rîndo?

Heya.

Tawa pêro-mero nêdanê, nînanê hurê?

Tabi name hure, gegane. Heq rama horo cı kero, maa mın u piyê mı ke nênanê hurê, maa mı piyê mira vatenê, 'koçanê mı bîdê mı ez horê sori' Nika ma ke geganê namê hure a ki vana 'Koçanê mı bide son'.

Nika ê mı, ez tawa raştê perodaiş u hurenayîşe ma u piyê xo nênan. Maa xora ke pers ken, vana, 'Ero, waxtê xode zedera çetnîye ro mı kerde, hata peyniya emrê ma marê besa'. Peciyo vana, 'Zaferî verê xo sero ma kuyenê'. Tı çınay sero najniyede nana hurê?

Nika ez zof nêgînen verê ho sero, hama gegane ke van, ma filan çî guret vi se bi, tene ki biya mîrê; vana, domonu werd. o waxt mordem qarîno

Sir u zerfeti torê pocena?

Şîr, zerfeti, roneni, haiz, pişî tedine pozeme. Usîlê memleketi bese ke bîkeme, keme.

No ropartaj Warede vecino. Persa mı uya ke, nê seranê pêena tenê peseroki -şîkır be naye- hayê zonê made vecinê. Tı çî fikirîna?

Zof bon sa ke mı na roze diya. Zof, zof ben sa. Mı inam nêkerdenê rozê de nîyanênê yêna. Sıkır ve na roze.

Endi cencê mayê pakunê, rindekune, veciru hawurê ho
u zonê ho biyê, vanê, 'ma ki estime'.

Nika no kar u gurê de girano. Gere têde bilgane
bime, dest bîdime juvini. Dergi u gezetunê ho vetene u
vîlakardenera çî ke ma destra yêno gere peyde medime.
Ez wazen ke nê kari herkes can u rora bijero ro ho ser.
Ez silayiye dan têdê Kîrmancu-Dîmlu-Zazau.

Teyqesedog: **Hesen Uşên**

M. Areyizra dirê kîlami.

(Ware u peserokunê manê binude ki serva tayina
kîlamunê M, Areyizi niyadê.)

Na cihande fetelino muxlitt
Nayinê zumina gureto texlitt
Pexamberu sîmarê oin terkitt
Dindaru din kerd hofeka serqitt

Pexamberi din sîmarê kerdî servet
Horiye cenet sîmarê kerdî rîsvet
Cenet sîmarê kerdî qîsmet
Sîma coka dini dîme hunde biyê pê

Zumina berekenê dinê ho
Qey zumina bare nêkenê werdê ho
Zumina bare kerdê pexamberê ho
Qey zumina bare nêkenê nefesê ho

Sîma dinê ho zumin ra bare kerd
Sero kewtra zumin zumin qîrkerd
Sîma towa rabinra pers kerd
Çinare Pexambere ceni vad kerd

Qey hunde kena rîyakariye
Heq çutîr rameno raya haqiye
caverde endi na seytaniye
Çîra zumin finê silayiye

Na cihande fetelino zu mîlet
Na hometede têdê wenê zu nîmet
Kenê pay têdê zu kîsvet
Areyijê na tomîr biyo qîsmet

Çîko hunde gurena Çemê Mîzurî
Kîrmanci yêne to sero vendanê Xîzîrî

Çîra ewro Kîrmancuna kewta durî
Tîrku qîrkerdî neçê xortê wezîrî

To meyîti berdî kotî çemê Mîzurî
Sera "Otuz Sekiz"î çutîr yena to virî

Dêsimî peyde sono kemer ve xaçî
Kami tora vato Derê Laçî

Demenu amay gînay ve bextê toro
Eve domonê zerê paçî

Tî a roze Tîrkude huyenê
Tî ki Demenude bervenê Derê Laçî

Na kîlame to saro vata Musê Areyîzî
Mîra dîme vîndo dewrê aj ve ajî

Ez ve heyranê to bî Derê Rojî
To geçît ve ordîye Tîrku nêda hirê rojî

Demenu sero biya zereqê tîjî
Çutîr denê pêro Hemedê Cîvlayîlê Kejî

Tîmra made mendo na keder
Dîsmeni welatê made zulîm noro tever
Sîma nayê esmo amê pêser
Esmo vengê ho danê tever

Ma sero jedîyo zulîmê na dewlete
Zonê ma mare kerdî tomete
Ma çutîr cîranenî bîkeme tehette
Esmo eve zonê ho veng dame homete

Mara nêçe tunî bive qîrvan
sîma pêro biye ve zu can
Esmo sîma ho kenê beyan
Areyîz sîmarê biyo heyran

Sîma têdê wes u wer bê
Endî tenê ero ho haydar bê
Mevîndê tenê dormê hode hîra bê
Xatîr ve sîma berxudar bê

Binê divane kowena fetelînê
Binê bîlbîl teyîpude fetelînê
Binê axu zerêwelatê ho fetelînê
Binê vêsa nunê werî dîma fetelînê
Binê sewdali elife dîme fetelînê

Binê xalî binê lînguna fetelînê
Binê xavliye destuna fetelînê
Binê kengerê yavenî vay ver fetelînê
Binê vilence fekê mîleti fetelînê
Binê qese pîstunê mîleti fetelînê

Binê çogana destê mîleti fetelînê
Binê moreka nezerî fetelînê
Binê mesîn kardî ver fetelînê
Binê saydê verê tîfangî fetelînê
Binê solu nezerî sarî ser fetelînê

Binê dînsîz dîndar fekê mîleta fetelînê
Binê puçîkê lînge lîngude etelînê

Binê divanê welatê ho dime fetelinê
 Binê nuna patiye qonağude roşinê
 Tayê sevetunê cenetra kewtera têdime

Binê Areyiz wertê miletê hode fetelinê
 Binê sakilê verê vay ca ve ca fetelinê
 Mı ozney nêzona denizde xeneqinê
 Na hometede ez muxpiru dest nêxelessinê
 Gumano ke ez welatê ho sero bimirinê

Sırotê Elife biyê girani
 Menderê sowunê derê Remedani
 Hetê mı ser vınde ezo lewê pani
 Tom dano fekê mordermê bilani
 Je sekerê dukanê dukanê İsmayilê Alxani
 Mirodê ma bikero xızırê serê dera u umani

Sarê dewa ma biyê fızıl u seytani
 Şinê çê muxtarê sîma Usiv Ceylani
 Vano mîre barê kolu biya hoverde tani
 Elife des u heşt seri kerdê tamami
 Ez Elife dime binê pepugê yavani
 Koyi mı sero biyê mız u dumani

Tı hewnê sewede mîra nêkuna duri
 Hewnde ez ve toro şime mekanê piri
 Piri dera mı tosê uwe tı himetke ez buri
 Maya to amê tı mîra fıştâ duri
 Cigeri mı zerede biyê je kıla adırı
 Tersa mı ke ez ve na dırveti to dime bımırı

Ez amunê mı Elifa ho Gewrekde diye
 Elife uste ra verva mı feteliye
 Cigerê mı zerede kerde letiye
 Ez ve tora pa şime cemê Heqiye
 Elife binê lewuna mîde huye
 Mirodê ma keno qılawuzê sera newiye

Verva mı fetelina jüyera çimê aske
 Vana wertê sarde endi dosto hd naske
 Tiyo nara dime endi mîra haske
 Seyta vano so çitunê seri kaske
 Bar binê cîlede liskunê suru goske

Dewa sîma verde sono vaye
 Merdê ho merdo rew biya viaye
 Bêro çimunê may to serde uwa şaye
 Vanê ey çim verdo ve rindekena deye
 Hawo şıyo verê miye keno saye

Sano ho miye kemerê manê bari
 Tazo şêmen sano ve serê sari
 Valey xemelnê sanê ve verê çari
 Ho sano ve verê çêverê wari
 Malê peroj amo ve verê bari

Kılama Areyizi eve zend u benda
 Dota yena jüyera çimê zenga
 Wertê veyvikunê dewa mde bêvenga
 Tı vana çayir u çimena merga
 Qarşê deyê mevê a zezera tenga

LAWIKA UWE

Riyê ho pê uwera ken teze
 Heroz sofrade mîrê bena meze
 Tı ke koti vejina uza kena kewe
 Milet beno top yêno tolewe

Uwe jargowa her derde dermana
 Axır nefesiyede uwe toverde qere Qelxana
 Zuxê uwe meke tı ke beni isona
 Eve uwe apdest cena vena Haqi dana

Uwe ke nêbo mîlet ceno tevaq
 Qilerê mîleti eve uwe beno pak
 Uwe ke nêbo mîlet çutır ho keno pak
 Tı hometede mîlete bena şafaq

Cawe ke uwe tederâ uza beno şinatiye
 Milet yêno to hette keno ciraniye
 Eve tesaniye mîrê yêna yamaniye
 Pêtora têsaneyâ mı yêna sıktayiye

Tora izat bena solle
 Oncenê hopede kena golle
 Tede cemedina bena solle
 Coru nina werdene nuna bêsolle

Roza ke tede amune merdene
 Meyitê mı ve to yêno sutene
 Bena çay qewa yêna simitene
 Her çi eve tora yêno sutene

Areyiz tora wazeno helaliye
 Tode esto qudîretê ilahiye
 Hardo dewres tıra ceno bereketiye
 Lesa her keş tora cena rehettiye

Verva mı ke fetelina canê mı vêsna
 Pencerede nista ro hoverde dantel xemelnena
 Tivana gorgeçina mîde şêr kena
 Erê mîde na mede dantelê ho şeletnena
 Rindeka mı torê ma ke na tore bo
 Nêçe xortu ho dima vêsna
 Kewtê ra mı dime vanê 'lao kata sona'
 Hawa şıya torq nuna towa pozena

Bonê piyê to verde rindeka mı gavano
 Çor kılamu rindeka ho ser vanu
 Neqisê serê qezetun u kıtavano
 Şero na mîletê mara yadigar bımano
 Cemalê to je asm u roji sewle dano

be ez ve tora tever tevirare kume
Roza ke Heqi da ve mın u to
Textê Türkade İsmet Pasay nêdano

Gazaga senê şîşi xelesnara
Mı sere no ro gerdelixê şenê to ser
Mı hen zona ke şînê koyê Xıncoriyede
Wertê merga çeqerede kewtu ra
Vaye pewraji berbiyo yêno
Saneno gul u sosinê koy ve koyi
Tomê her vaş keno tewerte
Cero na pımkunê mira ano

Bonê piyê to verde çayir u çimeno
Eke hetê yara ho ser nadano
Tivanê ostoru qiro reqeqino
Sonde ke kuno virare tı vana heso dirvetino
Sipederê ke urzeno ra kunora raye
Tivana hero manê kulino nikutino
Kam ke rayara rastê ma beno
Vanê, no herê dewa Cımıno nikujino

Simave lewuna goni wenê Tırko
Keşi welatê ho simarê nêterkito
Cengê Dêsimi marê mal u milko
Rozê rijino na zagonê sima Tırko

Meclisê sima gonewo gonewe
Kırmanc endi têdê amê têlewê
Kowunê hora adır kerdo we
Perozê Heqi sima sero kenê pesewe

Sima welatê made gureto meğel
Nezdi sima welatê hora keme tever
Nara dime simarê çino hedel
Rozê sima xori danê na bedel

Areyiz dano sima na xeverê
Xortê ma endi biyê şirtêqere
Kowunê hora meteris gureto tederê
cadkerdo ke endi welatê ho simara bijerê

SERDARO BOM

Usxan

Pilê aşire mîreno, dik vendano, ga qoreno, her
zirreno, bize qırrena. Aşire berverna, mayitê serdari
benê danê we. Yê Serdarê aşirê dı lazê xo benê,
kokimê aşire yê nê tê arê, vanê:

- Kamiji lazi xorê Serdar kame?

Hortê xode nanê hurê; lazo pil tenê aqılra xex beno,
coka lazê qızı xorê kenê Serdar. Lazo qız Almanya
Federalade beno, cırê mektuve rusnenê, vanê, piyê xo
merdo, bêro aşira xorê wayireni bikero.

Lazo qız Almanya ra mektuve nusneno, vano:

- Sene ağaenia, sene pilenia, ez itika karkero, kar-
ker. Ez nin, sima mı vera pilêni birayê minê pili dê, va
u aşirê pilêni bikero, wayir vejıyo. Momimê aşire
birayê pili kenê Serdar. Bıra bom beno, lazê bomi ki
zaf baqıl benê, bom heştaye sere dero. Mal u gae aşire
tek u tek sarebirneno weno. Qesê keşi pere nêkeno. Na
bom, ne ave sono, ne ki pêyser maneno. Koto hortê
aşire, çutur ke verg kuno hortê mali ağme keno, bomi
ki heni keno. Yê aşire ses dewê xo benê, dı dewi ki
Hermeniu ra têra biyê amê kotê binê perunê aşire, na
aşire zonê Dımili qeseykena, cengê Dersim ra ave zaf
qalınd vıa. Cengê hortê Demenu na aşirede mendê,
hem nata do puro, hem dota do puro. Cengra tepiya ki
zaf çêy surgun kerdê, ponc dewi peyde mendê, 1966 te
letê aşirê şıyo Almanya, letê Dersim de mendo u waht
pilê aşire ju cuanike via. Mêrdê xo merdo, domanê xo
ki çinê viyê. Cinike ve xo aşirê pileni kerda. Cuanıka
zaf çêre via, baqıl viya. Cinike sewe hewn vinena,
soder kokimunê aşirê kena top vana:

- Mı esmo sonde ju hewn di, Heq xêr kero rozê
bomê vejino aşira marê wayir vejino, hayirê xo vındê.

Cuanike mirena aşire bê pil manena. Sarê aşire ki
hortê xode en pilê xo, xorê serdar tayin kenê. Des u
ponc serri pileni keno. Emrê Haqi yêno pili ki reseno
murode xo. Lazê pili, bomi kenê serdar. Nıka ki na
bom aşirê pileni keno. Mal sarebirneno weno, mıleti
kuno, karê nêkeno, dêma zerar u ziyano, sarê aşire
gureyenê na bom ki weno. Dı ser no niya dewam keno.

Rozê bom aşire keno top vano:

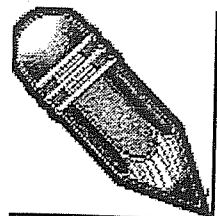
- Sıma gereke kemerê adırgıra mırê mazelê virazê.

Sarê aşire sa beno a rozê xorê roşen qewul kenê.
Bom rê mezele virazenê, dorme ki eve merx çarnênê,
çêver kenê cı. Merdena bomi vındênê, bom nêmireno.
Rozê niyadanê ke mali merxê dormê mezele werdo,
qedeno. Darê huski mendê. Nafa ki sincık anê dormê
mezele carexnenê. Bom nêmireno. Biji sonê sincıki ki
wenê. Nafa ki sarê aşire dormê mezele eve kemer çara-
xnenê.

Rozê bom sono ko, kemerra fetelino çiçegu keno
are, gilê kemerra ju sosınu vineno. Zeria xo kuna cı,
sono ke sosınu bijero, linga xo xışt bena kemer ro sono
cer, beno pırtiley, sarê aşire letu kenê top, benê kenê
mezele, kemerê mezelera ki nusnenê:

'Honde ke aşira ma na bomi ra onta, keş dina de
honde heşireni nêonta. Heq rama xo ve cı do, rew şı
caê xo ve wek bo.'

Pilê aşire benê top hortê xode mordemo de baqılo,
çêro, qewetin, wayirê qeşi xorê kenê serdarê aşire.

SANIKA BIRAÊ BAQILI U BIRAÊ BOMI

Mursa Astore

Dewa juyede ju birau Bom ve biraê de baqili ra biyê. Rozê dewe de noveta (dore) mali yena çê ninu. Biraô Baqil vano:

- Bira ewro noveta mawa, mali bere berr.

O ki vano:

- Ya bira, ez son mali.

Mali ceno beno berr. Uca mal vozeno sono sau weno. O ki vejino saê ser, sae saneno ro, vano 'bara mi ki caverdê'. Sau saneno ro yeno war, qaytkeno ke, say çinê, vano, 'ma sima çaê mirê say ca nêverdê?' Niadano ke ju sae hawa iştiriunê khelirawa. A sae ceno, malê bini ki dano piro qırkeno, ju qarîsê kheli nêbeno. Kheli ceno sono çê. Biraô Baqil pers keno:

- Mal kuyo?

Vano:

- Mî çaê saê sanite ro, mî va ke: 'bara mî caverdê', amune ke pêrunê werdê, ju na kheli mirê juyê caverda, mî ki malo bin pêro kist.

Biraô Baqil tenê qarino, fayde nêkeno.

Rozê ki biraô Baqil sono çaê. biraê bomi ra vano:

- Ewro çêde vînde. Ağwe bigirene mua mird ke, çeveri ki ca meverde. Nê bo, nê bo to çêver caver dê!

Biraô Baqil sono.

Biraô Bom ağwe gireneno, heni germ germ verdano maa ho ser. Maa ho damîş nêbena mîrena. Maa ho ağwera vezeno, kîncu dano pa, serê sofide dano ronîstene, ju ki ciğara keno fek. Ora dîma yeno ke tever bo, yêno sare ke, biraê ho vato 'çêver cameverde'. Çêver keno cira nano pîştâ ho kuno ro rae sono lewê biraê ho. Bira vano:

- To ça ama?

- Mî ağwe kerde maa horo, kinci day pa, çêfê ho rîndo, ju ki ciğara mî deve cî, amune.

Biraô Baqil vano:

- To no çêver çay ard?

Biraô Bom vano:

- To va, 'çêver cameverde' mî ki tey ard, canêverda.

Ora dîme niadanê ke barzingancîki amê. Nê hurdemêna vejînê qewaxe ser çêver tey benê ser. Barzingancîki yenê binê qawağede çîmiyê ho nanê ro, nîsenê ro. Hurdemena biray tersenê ho nêlewnenê, satê vêrena ra Biraô Bom vano:

- Bira mîja mî amê

- Lao nêbo ke tî mîja ho bîkerê, barzingani ma kîşenê.

Biraô Bom ho nêşkîno pêbîcero, mîja ho keno.

Barzingan vano:

- Haqî tenê mîja ho kerde.

Hurdemena biray uza xeleşînê ra. Ura dîme tenê ke maneno Biraô Bom vano:

- Bira ciê mî ame

Biraô Baqil vano:

- Lao ho pêbîje, na aylım ma kîşenê.

Biraô Bom ho penêceno, ciê ho keno. Barzîrganci kî na rae vano:

- Haqî ciê ho kerd.

O waxtî kî xeleşînê ra.

Na aylımî kî vano:

- Bira ez qefeline, çêver verdan ra!

Bira vano:

Nêbo, nêbo tî çêver raverdê, ma kîşenê!

Tenê ke vîndeno biraô Bom çêver verdano ra, çêver gînenê banzingancîku ro, ê remenê sonê, hurdîmena birayî kî qewaxe ra yenê war. Eke sonê çê, biraô Baqil vano:

- To maa mî se kerde?

Biraô Bom vano:

- Se kerî? Mî ağwe kerde piro uza dê ronîstene!

ÇEMO ÇEMO

Çemo çemo, Çemê Muzîrî
Çîqaşî kota ra mî virî

Uwa ke ma çîmê tora sîmîtenê
Biya werdê sarê teverî

Sonde saro, sodîr eskero
Eve çeku vîndenê ma sero

Nat u dotra adîr kerdo ma ver
Nu senê zulîmo ma sero

Mordem çîturi ve na tore
Adîr mîletê ho ver kero

Welatra teverkero
Mîrrodê dîsmenî bîkero

Derdo derdo, derdo derdo
Derdê na Dêrsîmî ez werdo

Sarê teverî nêwazeme
Îndî welatê ma caverdo

Sarî ma henî ke xelesnayme
Dewa hora xelesnayme

Eve çeku kotî çêunê ma
Xortunê hora xelesnayme

Vergu postê miye onto ho
Vanê: 'sîma xelesneme'

Ma henî ke xelesnayme
Welatê hora xelesnayme

Way way, way way
Bêwayîr kot mîletê Zazay

Cênc u çayîlê ma xapîto
Kerdo kengerê verê vay

Cênc u çayîlê ma xapîyo
Biyo kermê zerrê dari

11.10.1992

Zîlfî

Qeseykerdena Sewa Zagonê Dêsimi

Zilfi Selcan

Dostêne, mordemêne!

Dewrê pi u kalikunê made çituri ke bi, nika ki dewleta Tırki wazena ke, kokê miletê ma vezo, werte ra wedaro. Ho ve ho, ho goynenê, vanê: *'Ma kokê Hermeni u vet, kokê miletê Kırmanci (Zazay) ki vezeme.'*

Hem waxtê padisaenide, hem ki dewrê cumhuriyetide dewleta Tırki miletê Kırmanci (Zazayde) eve dosteni nê, dayima eve dismêneni, eve xayneni niada. 1921inde Qoçkiriye, 1925inde harekete Şıx Sayitide, 1930de Pilemuriye, 1937-38inde Dêrsimde miletê Kırmanci (Zaza) 100 000 ra zêde eve zulım u barbariye qırkerd. Na miletê sekerd ke, qırkerd? Çıke miletê Kırmanci (Zazay) wastêne ke, verê destura veziyo, hokmatê ho eve serbestiye rono, ho ve ho, ho serbest idara kero.

İdara Tırki wast ke miletê Kırmanci (Zazay) wertera wedaro. Yiê ke qırkerdena xeleşiy, yi ki eve lete surginê xêrvê Anadolıye kerd. Uzara tepiya ki, welatê Kırmanci (Zazaude) mektev u qıslê ho nay ro, miletê ma game ve game asıme kerd ke, zon u kulturê ma wertera wedarê, eve na tore miletê ma Tırk kerê.

Dewlata Tırki welatê ma, xezna welatê ma hetê ekonomira, hetê sosyalira tolanker, serdekerd, kırıst berd xêrv. Hama welatê marê qe xızmete nêkerde. Çê zê Dêrsimide, vilato ke wayirê hot qezuno, hata nika tek zu palka (fabrika) ronênê. Sevevê ho çiko ? Çıke nêwazenê ke, miletê Kırmanci (Zaza) wayirê zu none bo. Yi wazenê ke, miletê ma neçareni u feqireni ver welatê ho terkero, şêro xêrv, uza hê ve hê beno Tırk sono. Hem îewra, hem ki qırkerdena Dêrsimira nat, miletê ma az ve az, zon u kulturê hora fist duri; aslê ma, tarixê ma, zon u kulturê ma inkarkerd, vake: *'xalis muxlis Tırki simaê!'* Taê mordemê ma eve na qesu xapiti, çafnay ra, kerd kermê zêre dari, pê propaxanda ho kerde. Nine zon u kulturê ma u piyê ho inkarkerd, vake: *'Ma Tırki-me!'* Hama miletê ma oncia zonê ho çanêverda, qeseykerd.

1960ra tepiya, anayasa liberale ke Tırkiyade nê ro, uzara tepiya fikirê serbestiye, fikirê çepeni

veziyay, bi axme. Welatê Kırmanci (Zazaude) wertê azê neweyde fikirê sosyalizmi u qominsteni bi axme. Na azê newey leto zêde ideolojiê sosyalizmi u qominizmirê heweskerd, hama mesela miletê ho ho vira kerde. Kamiya ho, yanê identita hoa êtnik u kulturê nê, şı ideolojiê Sovyetun u Çini u Arnawiti u yê Kore mudafakerd. Ni miletê horê nêgureay, Maoyrê, Leninirê, Enver Xoçeyrê, Kim İl Sungirê, hona nêzon kamirê bi xızmekar.

Nayine zon u kulturê ho ki inkarkerd. Kami ke Zazaki qeseykerdêne, verva çı veziyêne, vatêne: *'Tı milıyetçênı kena!'* Taê çepunê Kırmanci (Zazau) eve na tore zon u kulturê ho inkarkerd, azê hoê newey miletê hora fisti duri, kerdı inkarci. Nika ki, na dewletê sosyalizmi u qominizmi eke rızıyay, çepê ma ki alangede mendi. İsala ke nika tenê yenê ra ho, mesela hoa milliyerê wayır wezinê!

Mesela ma çika ? *Mesela ma, mesela din u mezhevi niya. Mesela ma mesela milliya!*

Miletê Zazay (Kırmanci) hata nika temsilcena hoa siyasiye werte niarde ke, haqa hoa siyasi u demokrasiye bıwazo. Wendoxê Zazay (Kırmanci) uşti ra, miletê horê nê, Kırdurê (Kırdasurê) partiyê siyasi nay ro. Hurdi partiyê Kırdunê ke Tırkiyade seşunê 50inde nay ro, hurdemêna ki wendoxunê Zazay (Kırmanci) ardi meydan. U waxt dı *Kürdistan Demokrat Partisi* bi. Zuye *Sayit Qırmızıtoprax'ê* Dêrsimizi nê ro, awa bine ki *Sayit Elçiyê* Diyarbekırzi arde meydan. Hurdemêna ki 1970de voşti, şı İraq ke, hetê Mıstefa Barzanide pêrodê, Kırdurê bixelesnê. Hama pê sekeme! Mıstefa Barzani ki na hurdi liderê Zazay day kıstene, mükiafatê dine heni da çı. *Na mese-la gereke marê derse vo!*

Uza ra tepiya ki Kırdurê miletê Zazay (Kırmanci) dayina zêde inkarkerd. Na raê ki *lehçeceni* vete. Zono Zazaki (Kırmancki) berd kerd lehçê zonê Kırdki. Vake: *'Sima zonê ho, ho vira kerê, bêre Kırdki (Kırdasqi) bımışê.'* Vake: *'Na Zazaeni, na Kırmançeni çika, sima pêro Kırdê! Sima ça Kırdaski nêmişenê!'*

Ma yaxê ho tenê *lehçecenia Tırkîra* xelesnê, nika ki *lehçeciunê Kırdi* yaxê ro ma gureto ke, vanê: 'zonê *sîma lehçê zonê Kırd(as)ki'yo.*' Ma ki vame ke, 'na Zazaki (Kırmancki) dêmake çi zono de şîrêno ke, herkes honde çîra haskeno, yenô çîrê wayır vezîno. Yoxro ke, wazenê ke wertera wedarê. Vîzêr-perey Tırku zonê ma lehçê zonê ho ilankerdi vi, heto binra ki siyasetçiyê Kırdi pese u peroz pîropaxanda kenê, vanê 'nê!', lehçê zonê Kırdiyo. Dêmake çîqaşı mara haskenê! Yoxro ke, na hurdi 'dostê ma' çermê ma sero kotê tê, xevera ma çîna.

Mîletî Zaza (Kırmanç) gereke verva her tore inkarceni vezîyo. Eve ho, mesela horê wayır vezîyo. Hata nika mîletê Zazay ve mîletê Kırdîra zê soun u muriu kerdî têwerte. Halvî ke zono Zazaki zovinaro, zono Kırd(as)ki zovinaro. Naera gore ki mîletî Zaza (Kırmanç) zovinaro, mîletî Kırd(as) zovinaro.

Hata nika wendoxun u partiunê idara Tırki ve Kırdî mîletê Zazay tolankerdo, sero hukımkerdo, inkarkerdo.

Niyara tepiya lozîmo ke, mîletî Zaza (Kırmanç) binê na hukımira vezîyo, *temsîlcenia ho siyasiye* eve ho biaro meydan, haqa horê wayır vezîyo. Temsîlcenia mîletê Zazay (Kırmançî) gereke bêro meydan, haqa demokrasiye, serbestiye bîwazo. Mîletê Zazay (Kırmançî) hata nika ne asimilasyonceniya Tırki, ne ki yê Kırdî qewılkerde. Niyara tepiya ki qewıl nêkeno.

Mîletê Zazay (Kırmançî) ke, organizasyonê ho werte nêardi, meste-bêro Tırki ve Kırdîra benê zu, mîletê ma sero ya piya hukım kenê, ya ki mîletê Zazay (Kırmançî) kuno binê hukımê idara Kırdî.

Wendoxun u zehevêsaunê Zazau (Kırmançu) sero mesuliyeto de muhim, zu vazifo de gıran esto. Vazife nao ke, gereke mîletê ho her hetra organizekero, *temsîlcênia siyasiye* biaro meydan, welatê ho qorikero, haqa mîletê horê demokrasiye bîwazo.

Welatê mîletê Zazay (Kırmançî) tekteyniya Dêrsım niyo! Şêvazra ve Dêrsım, Erzinga ra ve Diyarbekir u Şiverege, Varto ve Xınısra, welatê mîletê Zazayo (Kırmançiyî).

Mîletê Zazay (Kırmançî) gereke haqa hoa demokrasiye bîwazo, hedefê ho bêlikero. Haqa ho eve lezo siyasi bîcêro, welatê ho sero gereke ho ve

ho, ho serbest idarakero. Ho serbest idarakerdene ki, ançax zu welatî sero, eve zu *Dewleta Zazaya (Kırmançia) Federale* bena.

Afrikade Şiay biyê wayîrê dewlete, Sibiryade Eskimoy biyê wayîrê dewlete, mîletê Zazay eve 3 milyon nüfusê ho çınayîrê wayîrê zu *dewleta federale* nêbo!? Mîlet ke ho organizekero, guretena haqa horê bîgureo, ça nêbo ?!

Hama na çi waxt bena? Bêliyo ke, hata demokrasiye Tırkiya nêro, nêbena. Hama demokrasiye ki ho ve ho nina. Demokrasiye ançax eve gurenayisê muhalefetê demorati yena meydan. Na durımra gore, *Mesela Zazaya Milliye* heto zura giredaê *ho-organizekerdişi* u *gurenayisê siyasiya*, heto binra ki Tırkiyade giredaê leza muhalefetê Tırk'ia demokrata.

Mîletê Zazay (Kırmançî), çîqaşı ke honde kot herey, na roza tengede *indi ho organizekero*. Karkerê ho, wendoxê ho, ciniyê ho, cêncê ho, ho wertede bêrê pêser. Sîma ke koti benê bîbê, çond teney benê bîbê, mîntîqa hode *çematunê ho ronê*, pê zuvini bîcêrê, poştî pêsanê. Na çemati, eve gıraniye gereke her çîra ravêr, kamiya (identitê) hoa etniki u kulturê ho, verva asimilasyonceniya Tırk u Kırdî qorikero, mîletê ma biaro têlewe, zon u edebiyat u müzikê Zazay (Kırmançî) zar-kerdenera bîxelesno, bîsevekno. Rêw rêw sewê kulturî organize bê, radon u televizyonude eve Zazaki (Kırmançî) proqram bêro meydan.

- Welatê Zazay (Kırmançî) sero hervê terori wedariyo!
- Hem eskerê dewlete, hem ki muhalefeto çekın, welatê Zazayra (Kırmançira) teverbo!
- Goni çarçkerdene indi wedariyo!
- Mîletê Zazayrê (Kırmançirê) serbestiye!
- Tırkiyarê demokrasiye!

Frankfurt, 19.11.1994

Şewa Zagonê Dêsimi sero hewnayîşê

Lejwan Büyükkaya

Şewa Dêsimi şêligi ra dewsiyayê, şên u hedeftê xwî di serefiraz ravêrd. Olwazanê wezifedara ji karê xwî bî şayanê takdiriya ard ca. Wa berxudari bê, cî ra heq razi bo! Ma omîdwariyê kî embazî do xeylê şewanê wîna weşa raveydî ji darfinê u kar u girwe dê xwî di hewna ravey şîrê! Gorê vatîştê heme merdîmandê amadebiyaya şew xeylê zengin u rengin biya. Bî zîwan, kultur, mûzik, nîtûq(qesekerden) u atmosferdê xwî ya, seranser u bî temami şewênda Zazaya, şewênda millî biya. Fina sıfteyî bî kî hereketê Zazaya şewênda wîna gîrd Almanya di viraşt. Şewer moralê Zazaya kerd berz. Dîşmenê ma pey qehr bî, dost u embazî ji şa bî.

Ez tiyadî wazena hewnayîşêndê xwî yê girêdayê şew biyara zîwan ; Ma şewê di ji vîna kî milleta ma çend vêşî zîwan u kultur dê xwî ra hes kena. Vana ma Zazayê, zîwanê ma Zazakî yo, ju welatê ma ji esto. Yanê asa u belli bî kî milleta ma (qe nêbo letê cî yê Awrupay) bolîndê intellektuelandê ma ra weşêrî xwî silasnao u cî ra raveydîra .Bî vatîşêndo bîna asa kî tayê rewşenfikrî u liderê ma yê siyasi şêligdê (kitle) ma ra xeylê tepiya mendê. Tî vanê qey zanayewende-tixtor-mühendis-siyasetmedar-rewşenfîkrê ma aqilê xwî bî nan u peniriya wêrdo. Esasen ma Zazay kok ra milletênda bê intellektüelê milliyê. Yeno zanayen kî mîletênda bê mezg bê intellektûla mehkumê cewiyayêşênda (heyatênda) vaşîna (bitkîsela) Malesef derdê mao en giran u xususiyeto tipik ê milletda ma yê ewroy no yo. Xu ra êyê kî angajeyê Tirkîzm u Kirdasîzmî biyê, inarê peyeyî u xîzmetkarey kenê ê ji sol u biberê nê hali yê! (Sedem u izahatê ney jî ; pîzedî goşt u savar u vîledî wesar- pardon qîrawata, yanê menfaetê sînfî yo!Lazîmo ma nê faktori weş fehîm bîkerê u programê xwî yê siyasi jî gorê cî hadre kerê.) Eger merdîm tenya Awrupay sero qesey bîkerose wîni aseno kî şêligî fîkrî u şûuro millî tepîşt, no çî cî di esto. Ihtimalo şertê Awrupay ney di rolêndo gîrd kay keno. Erzincanîj, Dêsimîj, Bingolîj, Siwerekîj, u.e.b, ferq nêkeno no wînao u na ju raştêyêna. Şêligê Awrupay jewey u piyabîyayîşo millî, paştîya pê girotiş, piya gamî eştiş, piya xwîverodayîşî wazeno. Cem u camî u tûzbiya ra vêşêrî kitab,pêserok, rojna-me wazeno. Mûzik, folklor, wenden, mekteb, radyo, televizyon wazeno. Kameya xwî, hetta xerite , pasaport, beyraq u perçem wazeno! No dinyadî xwî rê jî cayê, wareyê wazeno. Bî kilmeya azadey u hukumraneya millet u welatê xwî wazeno u ney di jî bî qerar u îstîqrar o. Serdar u liderandê xwî yê Zazaya vêşêrî, nê çîyan dost u embriyanandê xwî yê Kirdas u Tırka ra museno u nêwazeno şarî miyandî vîleşewt, ina ra kemêrî u bêqeyretêrî bîmano. Yanê şertê maddî ê ayabîyayîşê millî Awrupadî virazîyayê.

Pers u wezîfeyên hewnayîşêndo millî u modernî ameya rojewî.

Co ra jî kes werzo nê şêligîrê u na seata tepiya tae mesajanê demodeya, çewta, ê lokalîst, mezhebî u verapeya empoze bîkero do hend perey nêkerê (pardon peran şênê biyarê labrê zîrarê cî milletda ma rê esto) , çîmkî şêlig aya o. No şêlig ewro sewetdê Dêsimî ya, meştî jî amadeo kî sewetdê Erzincan, Bingol, Elazîxîrê werzo ra pay. Şewanê Elazîx, Erzincan, Bingol u ê Siwerekî rê jî esto. Şewa zagonê millî ê Zazaya rê jî esto. Wa dewa kesî, kesî rê heme dewanê binanra weşêrî u şîrinêrî bo, lehçe u mezhebê kesî jî. No heqêndo tebîîyo u çîyondo weşo jî. Hetta sewetdê ayabîyayîşî ca kerdîşê nê heskerdîşî jî lazîmo. Labrê bê zeminêndo millî nê mefhûmî qe çîyê ifade nêkenê. Bê heskerdîşî u reyaynayîşê seranserê welatî nê heskerdîşî pêro benê zûrî, benê sîmerê verdê vay. Mesajê şaşî, mesajê xeyrî millî şênê potansiyelê şêligdê ma nasyonalîzmeyda şardê xerîbîrê, felsefandê enternasyonalîsta rê bîkerê qurban, cî rê bîkerê qut. Lazîmo ma haydarê nê tehlikey bê. Çarê ney jî program u hewnayîşêndo siyasi yo xurt u akerde o; Bî kilmeya qederê xwî bîxwî tayîn kerdîşê milletda Zazaya no. Zazaîstanêndo azad u hukumrano (süveren), sistema cî ya azadîperwer, sosyal, demokratîk, laîq u plural o. Îşte programêndo winayîn u akerde şeno hitabê heme merdîmandê ma bîkero, omîd bîdo cî, biyaro pêser. O bîn ma pêra durî fineno. Herkesîra vêşêrî raştêyênda milletda Zazaya esta;Ya ma pêro do xetênda raşt sero bêrê pêser u piya bireyê, ya jî ma ra kes do nêreyo, dewa mî jî tede!

Şewa Zagonê Dêsimî'rê

Olwazê qedîrgîranî; wayêno, brayêno!

Sîlam u îhtîramanê xwî yê germa cem u cemeattê şîmarê rîşena, gan u zerrîra arzudara kî şîma pêro piya seranserê şewa zagonê millî ê Dêsimî bî muwefeqeteya, bî zerriweşeya, bî gam u sîatandê rîndana, pîrrî, şên u şai ya ravêrnê.

Olwazêno!

Noroj berzkerdîş u qedîrgîrotîş, himayekerdîş u raveyberdîşê zagon, zîwan u kameya Dêsimî kar u xebatênda wacîb u pîruza. Çek u pusatê ma yo en xurt; zîwan, zagon u zanayîşê ma o u no karo kî şîma yê kenê tenya ê Dêsimî niyo. Labrê sewetdê heme Zazayano. Çîmkî Dêsimî omîdê mao gîrs, çîm u goş , mezg u zerri , dîz u kela en berz ê welatdê Zazayano. Ewro şan u şerefê rayberey kerdîşê dawa millî ê Zazaya biyo qîsmet

u nasibê Dêsimi u Dêsimijan. Duzgîn Bava u Koyo Sipe ra vengê gîngîm u zimzîmîyo yeno, tayn mendo kî bîgurreyê. Rihê Seyîr Rîzay u Şêx Seidiyo rayna Dêsimijan miyandî doş beno. Serpêşeya fikr u vengê xoserbiyayîş u azadeya Zazaya na gam en vêşî Dêsimijiyê kenê, no vengo neka en vêşî Dêsimra berz beno. Ma nê awazê başnawê, goştareykerê u cî rê wahîr bîvjiyê! Dêsimi rê wahîr vîjyayîş wezîfê min u to yo, ê ma hemna welatsinayoxandê Zazayano. Şewa Dêsimi, karê zîwan u zagondê Dêsimi bî serîdê xo tenyaya ju babetê şur antîş u şur şepîrnayîşê zalîmî yo. Zîwan, kultur u zagonê ma vînbî se, fikr u hissê mayê millî jî vînbî beno, heskerdîşê welatî, heskerdîşê Dêsimî, heskerdîşê qewm u milleti jî nêmaneno. Co ra jî raya zîwanî raya zagonî raya raştî, raya heqî ya, raya pîruz a, kesî kena merdim. Bîzanîm kî bî sayedê na xebata şarê Dêsimî, milleta Zaza do xwî bîşo bîslasno, aya bîbo, şuuro millî u şuuro kamey qayîm tepêşo, zorê barbarî u şovenîsta bero, beşekero kî xwî u welatê xwî esaretey u vînbîyayîşîra bîreyno.

Cemeato ezîz o hadre, wayêno, bîrayêno, Dîmliyêno, Kîrmancêno, Zazayêno, Dêsimijêno!

Dewleta TC ya faşîst u kolonyalist bî xezebêndo gîrsa şîna Dêsimî ser, Dêsimî weşnena, rîjnena, wêran kena. Ma dana remnayîş, ma sîrgun kena, ma qîr kena, mal u mîlk, namus u welatê ma payîmal kena. Tenya qîrbîyayîşî, Turkîbiyayîşî u teslîmbîyayîşî dana ma ver. Çîyo xîrab oyo kî nê Kîrdasê kî Rum, Yunan u Bizansi cî rê tîm u tîm vato Kurdos kî ma jî eî rê vanê Kîrdas kî zêydê maya ê yê jî lejê xwî yê millî TC'yî danê, herundakî destê xwî yê dostey u bîrarîn bîdê ma, tew sero werîştê înkarkerdîş u xwî miyandê heleynayîşê ma xwî rê kerdo siyaseta u ney rê geyrenê. Helbet neydê gunayê milleta feqîr ê Kîrdasa çînyo, no eyb u gunekareya siyaseta medarandê înanê şovenîstano.

Weşet u zîlm resa sefha da jenosîdî, sefha qîrkerdîş u wertera hewardayîşê milleta ma. Bêrê ma bî zanayîş, musayîş, qelem u şurdê xwî ya dîşmenî vero vînderê, cî dî mîcadele bîkerê u barbar TC'yî rê vajê; postalanê xwî yê lîmîna bîyerê u bîvjiyê welatê ma ra, Dêsimî rîhat verdî, Dêsimî ê mao, Zazaîstan ê mao! Ey şovenîstê Kîrdasa! Tî jî aqîlê xwî arêdê xwî sere, fek nê siyaseta dî çewtî ra veradî! Ka dostey, bîrarey u emriyaneya rînd kotîd mend? Wa ney herkes weş bîzano; senîkî Zazay barbarandê Turka vero sere nêronanê, do o babeta nêverdê kî aqubetê Ermenîya, Sûryaniya u ê Yezîdiya cî sero tekrar bîbo!

Bîrayêno, wayêno!

Milleta ma ya azîmşan, sereberz u qehreman aya pawe u bendedê rayber u temsîlkarandê xwîdî. Ju milleta bî rewşenfîkra, bî siyaseta medara, bî lejker, bî burokrat u dezgeyandê millî tehayyul nêbena. Hemeçîra verêrî u vêşêrî ma rê roştberê (aydînê) millî lazîmyê. Bî vatîştê hozanî ya : 'Mîrê bîrşê şahê merdan o dermanê

heme derdan'. Merdimê roştberî mezgê ju milleta nê. Wexta ê çînbê a milleta rew berey do bîbo mehkumê heyatênda bitkîsel, heyatênda nebati u dîma jî hêdî hêdî bîmro şîro. Ka kamo derdê milleta ma ano zîwan, ka kamo vengê hawardê ma resneno dînyay, kamo persê heq u hîquqdê ma keno, kamo marê wahîrey u serdarey keno, kamo dîşmenandê ma ra hesavî pers keno? Ka kamê ma esto? Welatheskerdan u welatsinayoxeya raşteyî nê Dêsimî çutîr bena? No dînyadî kamcî zon u kamcî warge ma rê en şîrîno? Tî kamcî zîwanîra en vêşî hes kenê se zîwanê to yo millî jî o yo, tî kamcî ca ra, warge ra hes kenê u wazenê te de roşê u bîcewîyê wîja jî welatê to yo. Co ra jî Dêsimîjokê vano no dînyadê waştîşê mî no en gîrs Dêsimîdê ronîştîş u cewîyayîşo, ez Dêsimî xwî, Dêsimî xwî yê azad u hukmranî wazena u ney rê mîcadele dana, o merdim şeno vajo ez welatsinayoxo raşteyîna.

Co ra jî ewro wezîfeo tarîxî ma hemna sero; kî ma qedr u qîmetê zîwan u zagondê xwî bîyerê, kî ma welat u milleta xwî tenya u bêwahîr nêverdê, kameya xwî zînde tepêşê, xurtbîkerê, ravey berê, neslê ra dewrê neslê bîni bîkerê, pêrê paştîbê, pêra hesbîkerê, jubê, heqê xwî bîgeyrê. Doz u dawa şeref, rumet u heqî bîramê. No cynî wextîd emrê Seyîr Rîzay, emrê Şêx Saitîyo ma rê kî ma welatî çeqela, wawîka u vergandê fek gunîna rê nêveradê, cî rê terk nêkerê!

Wa weş u şên u pûrhûner u xemîlyayê bo şewa ma ya Dêsimî!

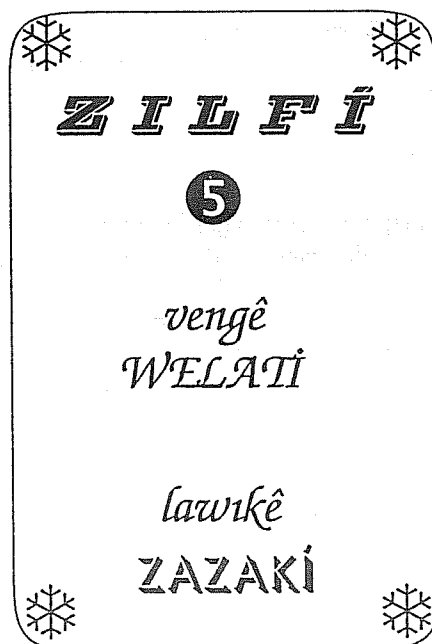
Bîmro kolonyalizm, bîmro şovenîzm!

Wa qehrbo TC'yo faşîst, wa bîcewîyo Dêsimî hûmanîst!

Bîcewîyo piyabestena Zazaya, bîcewîyo azadey u xwîserbiyayîşo millî!

9.11.1994.

Lejwan Büyükkaya

HEWNÊ MI

Heqie Mergariji

Ma hona raeraime. Ge bemeberji, ge yemeori, koune ma raima. Ez wazen ke ursula welate mî bivênu. Cau ke ez tede amudina, kengêri vetê, şiu mali, ... biu ve pili.

Xêla roze vêrdara. Ameime fekê dêri. E ke dêri kince huiye amnoni guretêpa: Uwa ho zalala, posode kewe u çeqeri niştuve kemerune bini u çaxile bini serru. Çalpi çulpia bequra, xuşaena uwera qedêrri nê vengu nê vazû.

Zîngi u tungia alamanî ki, keçîlia sukunê gîrsu ki, hona ita niama. Sarê ma, gosê ma retê, savrê ma hirau. Wertalîg de qulede haqî çinu. Raa ma serru hurêndia waru de, warêi nêvirajîê. Dewe ke gomee ke raa ma serroe tîp u tholê, xanê xîravê, gînpuro rîjîê...

Uwa ke dere de sona, pê arêu de hewlî şîkina, gurene-na. Solîka qîskeka ke mî lînga ho estevecî, lewîna. Postalê mî tenê bivêhiti. Biubulî, mî solîka ke werte uwedera gurete. Çarnê tei niada ke hetu ke binê uwe de biu, lulikê dê uwe niştovêpa, solîkera halêne ho vîrastu. Mînu ke kemerade qîskeke gurete dêve halêne lulikru, durrîra vengê nîajîni fate ameve gosunê mî. Ez sabîu. Honde ke vengê mî vêjîa, mî ki vengda: "Nîajîniî!" Ae unca vengî fîştrave ho. Mî ki reîna cavdacî. Hetu ke vengê nîajîni fate yenu, ma u hetî serrî şîme.

Ez sabenu ke, ma nîka nîajîni fate ve ap momîdira vine-me. Ursula, yî dême nêdiye. Ez ki, desu hire serrîa rave ree amu diare nîajîni fate u ap momîdi, uyo. Zaf kewtera mî virî. Wazenu ke, ap momîd ve nîajîni fatera, mare qesunê kanu qeseibîkerê. Ez hoveho vanu: "Çî ke yînu qeseikerdi ez, ursulêrê çarnenu alamanîki."

Çapîk çapîki some. Ez verru, ursula mî dîme yena. Kaleka rae de, cau ke mîleti raverî çîle veta berda, wele amaserde, vasî reuyuserde, senîki mendu ke tomerebu. Tersude teresî zerê mî cenu. Henî osenu ke xêla serîu nê destê keşî, nê lînga keşî kewtara itau.

A deqa de yenura mî virî ke, mî serru hotaî markê alamanu pereî estê. Unca ho ve ho vanu ke: "Nî perîu raa duzgîn de kenve çîralîx, danve nîajîni fate u ap momîdi."

Vengê nîajîni fate benu nêjî. Werte bîrrîra fîştanî suro ke daima nîajîni fatera bî, rêe kunora çîmune mî verî. Sabîaena mî tenena bena jêde. Ma vozeme. Dirê deqeîyîra têpia, çenêka de neu-desî serrîye ve lazeke de hot ya ki heştî serrî, wertê bîrrîra made vêjayî.

Nîajîni fate ve ap momîdira, qîlafete domonî de bîravîvîndî. Sabîaena mî, a deqade jê vore vîleşîyeru. Keseva mî bîetenge. Mîrê bîeskera ke, ap momîd ve nîajîni fatera endî na dîna de nîyê.

Zyklopu, (1) welate ma kerduve tholî. Kesî nêverdu ke, sankunê ma, qesunê mae kanu, marê qeseibîkeru.

Tîyatore "laterna magika" (2) a deqa de yenura mî virî. Essen de "odysseia" kaikerdivê. Ez teîna nêşîkiî-ne, honde cekû de, honde zehîru de, honde zyklou de

cengîbîkerîne. Jû ezi ke odysseia bî, çî vêjînu? Mîletê ma gerê bêru telewe.

1994

(1) Mitolojiye yunan de aznaure jû çîme ke goste isonî wenê.

(2) Jû tîyatore çekoslavakî

BUDELAÊ GÎRŞÎ

Heqie Mergariji

I

Î rozu hona çağê kari nêbi. Zîmusto hona verdivera. Wairî wastene ke goliği mîrdî bîçerê. Tene bêrêra ho serrî, canî bîjerê. Hurdi herî, rozune vîrenu hondeke çerdi, qefelayî, merediaira. Daasê rojîra têpia kefê hurdimine biverîndî. Zuvînde yaraniye, zeraviye kerdenê endî. Roze oncia e ke çerdi pîze ho kerdi mîrdî, herê gewrî vengî here şai da:

"Bê mara kamî ke sîlo gîrsî kerdi?"

Na qeşî serrî herê şai:

"Îye mî, iye tora gîrsî! Hore so kurkode baskuye!"

"Qe henî mevaze! iye mî, iye tora gîrsî! Na hetude mîra hewl her çîno ke!" va ke herê gewrî.

Eî va ke "iye mî...", iye bîni va ke "iye mî...", cengî gerdi ho, tîjî u gendî kerdi. Her jûî sepete fîşqî kerdi. Benu ke fîşqîye jûî, fîşqîye iye bînîra heve jêde bî.

Herî, î rozu ge herzune ho serru sabîenê, kewtenetê: Eî vatene "iye mî gîrsê!" iye bîni vatenê "iye mî..." Ge zîraisê ho serru kewtenê te: Gewurî vatene "Ez rîndî zîrenu!", şai vatene "Ezî!" Qule haqî ke, heywane ke, goliğê ke uzara vêrdênêra, înu hurdimine çerdaisê ho caverdênê hazête ho kerdênê çîpî, dênê şênê horu. şai vatene: "Niade! iye mî gîrsî!" Gewurî vatenê iye mî!..

Çağê kari ame. Hêgai çînîti. Gîrzeî gere bîardene hetu jura. Koura kolî bîrnaive, velgî bîrnaive. Gere bîardene. Coinura dîme çağê areî bî. Gere no bîberdene arêe, peiserî bîardene... Karî kerdênê nê kerdênê ke, nêqediene.

Xuya ke usarîra kewtraive hurdimine, canêverde heru. Herê şai vatene, "Ez şer î! Ez cheru! Ez tora jêde barî benu!.." Herê gewrî, qe deme bîne na qesude nêmendênê. Eî ki vatene, "şêrê ma ezû! To ve barîra mîre barkere, ez onca pê şîkinu!.."

Wairî ke î barkerdene, î onca kewteneve basî. Gewurî vatene, "Bare mî senîku!" şai vatene, "Mîre taena serne!" Wair sabîene ke, dî herê huye nanenî estê. Xatîre herune ho negînênê, hondeke mîane heru bînde amede, barkerdênê...

Dî hire serrî hale heru nîa bî. Usarî tene amenêra ho serrî. Omnonî qe nevînêtenê. Eî vatene "Ezû!", iye bîni vatene, "Ezû!" E ke kewtenê paizî rîndî darêra gînênêwaru...

A sere payîzu pee, karî ke bikemî, vora vîrêne estî riê hardî. Hurdi herî bê hal u bê mezal bî. Hurdimena sanîenêra, e ke raera şîenê. Jûe nêzonağî ke, teî niadenê, qe niardene fame ho ke, dême na heru zuvînde bas gure-

tenê, pileni kerdênê. Dina, jê pari na çağu onca bive
husk u kole. Bırrıra çie werdişi ki nêmendive.
A sere hudimine heru reina usari nêdi.

II

Xıdırî, hefte vardia soderi, hefte vardia peroji, na heftu
pee ki vardia soni de gurea. Hire roji cire paidos bi.
Yêne soderi, kanıra dime hatave varasu kewra.
Oreşara.

Welate hue Dêsimra xêlê isone xıdırî na duişburg deru:
Kewrai, domone apunê ho, brai, çie mısayivi, nasti u
doşti... Roza semiye ap seyüşe, ap memkhali ve cenünê
hora, dinura dime ap seymomîd, khekıl, uşenali amei
çie xıdırî de erjaipêserî.

Çai ame. Qese, qesu kenura. A roze ki hêni bi. Ge ala-
manra, ge welatra qesei bira. Nora dime reina çai,
qewa amê. Her mordemi kare hora qeseikerdênê ke,
wairê çei, giraneni dê venge ho, hêni kewtî werte qesu:
"Ez, benu ke dî asmi esto, kare ponc mordemu kenu!"

Nae ke odaderê pêrûne riê zuvinde niada. Tainê ho ve
ho va ke ke, "Na xıdırê ma çıxaşi zuru kenu!" Keşira
ke vengî nêvejia, ap seymomîdi qese gureti:

"Xıdırê ma, tî raştî karê poncî mordemu kena?"

Waire çei, ta dave vilê horu va ke:

"Yaa, ez karê ponc mordemu kenu! Apo, tî vana, ez
zuri kenu çiku? Halea ka ez ve çor mordemura tede
gureenê, te de ez nika teinaru. Maistere ma her daimi
pê karê mî qail bienu. Roze rêe dî rêi yenu danuve
miane mîro. Deste ho kenu çipi vano, "Her çelîg, tî
mordemu de hewla! Tî hem hedi gureena, hemî ki kare
to zafî paku!" Virende dî mordemi gureti lêe mîra,
hurde bini ki dî asmira rave daive halea da bine.

Vardiya mî de, uza, ez teina gureenu nika."
Keşira ke pijiyê nêvejîe, memkhali vengî fiştrave ho:
"Bîra, tî kare ponc mordemu kena. Axirî perune ponc
mordemu ki cena, hêni niyu ke?"

Na qesu serra xıdırî:

"Nê bîra! Tove haqbo!"

Ap seymomîd, binê zimelura huya, va ke:

"Nêru birae mî, çî zore to esto ke, tî kare ponc morde-
mu kena, perunê jû mordemi cêna? Mîre hêni yenu ke,
teina nê na fabrika tyssen de, na suka duişburg de hona
tora heru gîrsî çîno!"

...
Fabrika thysseni mevaze, aznauri vase. Cire dême
qefelaene çîna. Son u soderi zingî, tingia hua. Zimusto,
usari, amnoni, payiji, bua lastî ki, bua demîrî, bua
komîrî, bua qenalî u papuru, bua hazar çî kunatewerte.
Soderane mîz u dumanî, sondane lozinê dergî kîle
virazênêra asmede. Nê seme ho, nê bazare ho esto, nê
cîre paydoso...

Wertera serê vêrdêra nêvêrdêra, ma pêrûne xeverê
gurete ke, xıdırî newesxanederu. Weşenire wesu hona
xıdırî. Destê huo rastîra hire bêçîke ho kemê jû, jû ki
gose huo cepî bîna kheru nika.

III

Komale partiya koministo de ronîşte bi. Çai simitenê.

Due ciğarara zere mîz u duman bi. Cencu ve solcünê
khanura onca masa de faşizmi, emperyalizmi rîznenê,
devrim virastênê. Dêsim, maraş, Bingol, xarpêt, amed,
malatîyara ame ho ita estove şîa alamanu. Pêrûnê serrê
binê qeşî vatenê, "Ma enternasyonalîştîme! Ayvo ke,
sîma vanê, "Ma kırmancîme!" Sîma mîliyetçîni kenê!
Ma mîliyetçî nîme! Ma sewta mîletu pêrûnê pia devrim
virazeme!.."

Nae ke ronîşte bi cîra kamîlê ho ap hese bi. Ap hesenî,
u solcîu khanu ke ciğara nanuve qîna ciğarara, danuve
masaro, kufenu, mozunê ho sanune pê, vanu, "Marx
nia vatu, lenin nia kerdu.. Ma nîa keme! Ma hêni
keme! Ma nîa virazeme!..", deira perskerdî:

"Name tuo xêrî çiku bîra?"

Ei qesê ho bîrna, cavda:

"Name mî kemalu!"

"Kotîra yena tî?"

"Dêsimra yenu ez."

"Dêsim gîrso. Kotîye dêsimrawa tî? Kamîjî dewera-
wa?"

Kemalî ho kerdî tengî, moze ho sanaipê, hêni cavda:

"Apo tî muxbîra çiku? Tî jê polisîu qesu perskenal!"

Ap hesenî onca perskerdî:

"Tî iltîcacîya hêni niyo ke?"

"Yaa!"

"Polîse alamanî ki, polîse tîrku ki her qesê to nê zone-
nu çîko? To ke arzuhale sewta iltîca dêve alamanu,
polîse alamanu welatê to, dewa to, cîsn u binatê to tora
persnêkerdî? Kerdî! Polisê tîrku nêzonenu ke tî kama?
Ee! Zonenê! Ez muxbîr niyo! Ez ki dêsimrau. Daera
mî hore perskerdî. Hama nêvana ki hore mevaze! Hêni
niyo ke bîraenê, sîma savanê?"

Îye ke gosdanê cîra jûye xortî va ke:

"Yaa, henîu! Ma hau çondî serîu na apî naskeme. Ap çî
muxbîrenî çî?"

Na qeşî serra kemal bive melayim. Va ke:

"Apo, meherediye! Ma solcime, dewrimcime, herkeşîra
çîturî name mame ho vajime? Ez k. rau. Mara vanê çie
u."

Na qesu serra ap hesenî kemalî perskerdî:

"Kemal, tî çondî serrii dewrimceni kena?"

"po, ez sera 1974 nata dewrimciîu!"

p hese:

Nêro bîra, to saatera jêde qeseikerdî. Dewrim gureti.
Dewleta tîrku, rîznê. Emperyalizmi, faşizmi dai hardu,
sîl feka kerdî. Nîka ita ma ho ve hoîme. To hata na
roze çî virasto? Çî ardu meyda? Xızır kena, tî dême
karede gurea? Tî hawa ponc serîu na alamandera. Tî ki,
cêlcukê to ki, sosyalamtra benêmîrdî. Dewleta alamanî
dêvu de gîrso. Qîmîkî çîtur ke nîsenê qîna goligura,
sîma ki ho hêni estove şîa alamanî. Nêgureenê. Vanê,
"Ma mîliyetçîni nêkeme. Emperyalizmu ve faşizmura
rîzneme. Dewrim virazeme. Mîletu pêrûne xelesne-
me..." Sîma ho xelesno ke, ma xelesnenê?"

1994

Almankîê ho pelgunê 74-76 idero.

SANIKA ALI KHODIKI U KOÊ ŞIAY

Arêker: Hawar Tornêcengi

Oxtê de xorê memleketê de fiqareyê bio, ju goliga de xo bia, kinarê dewe de ki qulikê bonê de xo bio. Xorê uza herroz sono ko ra barê koliunê xo ano ke idarê/dabarê xo rono. Ju cênika xo bena, ju ki layêkê de xo beno. Namê Layêki Ali Khodik beno. Gel zeman git zeman, cênika xo gînêna pîro mîrêna. Cênika xo ke gînêna pîro mîrêna; nata sono, bota sono fetelino, zemanê wertera vêneno ra zewejino. Xorê zewejino, ju cênika de cênce ano. Ali Khodik ki tabi beno pil, yêno des-desdî serre. Na cênike uza cîranê de xo de nisena ro-urzêna ra. Mêrdê xo ke sono ko, cênika xo cîranê xo de kuna kay kena. Layêki ki tabi pilo; des-desdî serru dero, rozê inu pia-têlêwe de vêneno. Na niadana ke layêki ra sık kena: „Mordmek! ya na lazê xo bena caê caverdana, ya ki bena caê rosena. Se kena pê dêy bike, zovîna to caverdanu!“ vana.

Keno nêkeno, niadano ke cênike de çare nêvêneno; xorê rozê sodir urzeno ra, tenê nunê xuyo husk keno pêskîra xo, lazê xo cêno xorê koê serde sono. Koê serde ke sono, zaf şêro senik şêro, heq zono. Sono rasteyê de vêjino. niadano ke her ca gul u gulîstano, hama tey mirçikê quy nêkena. Wertê çayîre de hênio de zazal esto. Qefeliê, biê vêsan. Uza hênî sero xorê riyê xo şûnê. Pêskîra xo keno ra, horê nunê xuyo husk cîra vezêno, cînenî agwe ro, eve lazê xo Ali Khodik ra pia xorê wenê. Tabi qefelio, raêra amo, uza gineno waro hewna sono. Xorê lazê xo Ali Khodik ki lewede ro. Niadano ke astori yênê. Dî asporî taf-duman ra yenê lewê nêy: „Tîka sekene, çî fetelîna tîka? Naza welatê lewenduno, mîletê lewendu îtarê!“ vanê, benê pal u pîrtê nêy ro, cênê sonê lewê Serlewendê xo.

Mordmek reyê niadano ke çewres lewendê xo ki dorme de rê. Serlewend perskeno vano, „çaê ama? serva çîki ama? „ falan pişman, „berê nêy bikisê!“ vano. Mordmek vano, nîa nîa „seveta na lazê xo amune ke, beri na lazê xo caê bîdîne. Têde qîsaweta mî nawa“ vano. Ano Serlewend vano, „Nê layeki ewladênî rê ke bîderê mî, hîris zernu danu to“. `Hiya` vano Mordmek, cêno nê lazeki dano cî, xorê pêyser cêreno ra yêno çê. Yêno çê... Bê taw, so taw, tabi nî lewendî çînayra ewik kenê? Poştî karvanu ra dabarê xo çamenê. Karvanî o waxt zaf sîlket benê, golig u devaunê xo barkenê, welat`ve welat fetelînê. Karvanî kotîra ke yênê sonê; nî lewendî sonê kunê virênîe, qîr kenê-purr kenê, tayîne danêpîro, tayîne kisenê, malê dîne cênê yênê. Dabarê xo pêro nayîne sero sanenê pê. Layek xorê xîzmeta piê xo Serlewend keno. Ey çîke na layek xorê ewladên gureto, zonal. Herroz herroz nîa sonê kunê vîrenîe, danê pîro mal-mîlk cênê anê, zere u teveru kenê pîr. No layek pede pede beno pil, taê çî famkeno endî. 1 sonde ke bî yênê wertê xo de qesey kenê; `ma falan ca de filanî kîştî, filan ca de falanî ma ewik kerdî`. Layek beno desponc- des-serr re, vano `ez nayînu dimenî, nî sekenê, hala kotî

ra nê vurgunu anê. Nî kotî ra ewik kenê!` Nî ke şî, urzeno ra niseno astorê qîrî, xo ero nayîne pîno sono. Sono ke çî bivêno; rastê de kutê virênîa karvanî, Heq mekeo! tîvana qîyameta qîrfîya. Hên ke danê pîro, hên ke ewik kenê; malê dinu , çîkê dinu ke esto her ju nanê caê ra, dîma cênê anê. No layek inu ra ravêr astorê xuyê qîrî fino ravan, dano ra yêno çê. Eke halê nayînu niaro vêneno. Dî rojî kunê wertê, i ke oncia sonê ke karvan pîrodê biyarê; no, naraê ki niseno astorê şîay îne dîme sono. îne dîme ke sono, endî hal-durumê îne musono. şêrkeno ke, i haê oncia kunê virênîa karvanî. Her juy ke nanê caê ra; no layek kuno wertê nayînu, nanora dîme her-juyê dîne nano`ve caê ra. Têpia inu ra ravêr zengî dano pîro yêno. Yêno sono astorê xo keno jua, tîmar keno, sono qurlîgiya piê xo vêneno. Qewa, çayê dêy keno hazîr. 1 yênê, yênê hama, vajîme juê xo sewelete yêno, ju sate deşîne de yêno, ju destasodîr yêno. Çîke nêy her juê dîne nove caê ra. 1 yênê sonê oda xo de qesey kenê, vanê; „des koy ma ra bêştaiyê hama hekmeta nîa-nene hona ma qe nêdîa. Na mordemo nîanen, ma caê hona qe nêdîo. No kotî ra ame?...“ falan- filan, tabi mavênê xo de qesey kenê. Dî-hîre rojî ke kunê wertê, i oncia sonê. 1 ke sonê, no narae ki niseno astorê dorî nano ra nayînu dîme. Sono ke, çî bivêno; eke oncia çurtuğê koê de kotê virênîa karvanî. Danê pîro, qîrkenê-purrkenê lao jîvetîa henêna ke, wayîrê hard-asmenî mehesno. No layek kuno wertê, erzenora cî, dano pîro; her juy oncia nano caê ra. Nano caê ra, zengî dano pîro inu ra ravê yêno. Sono astorê xo oncia ewik keno -tîmar keno, arağê astorê xo keno pak. Dîma, sono qurlîgiya nunê piê xo, qewa, çay u werdisê piê xo ewik keno, -keno tamam. 1 vêjînê yênê. Eke oncia pêrsanê, her-ju satê de yêno, ju destasodîr, ju sewelete de yêno. Reyna xo-xo de benê top, wertê xo de qesey kenê, vanê; „nêy de hekmêta esta yaw! ... no mordemo nîanen! ... no mordemo nêtersoğ! Ma çewres lewend çond serrio na kou raime, mordemo jê nêy hona ma caê nêdîo!“ Nafa zamanê karvanî ser-dekerdene nêsonê. Zamanê ra têpia sonê, çîke vêsanê. Endî kotîra biyarê? Vurğîn danê pîro, xo rê uzaura anê. Oncia ke nî sonê, no kuno ra dîme, niseno astorê surî, dîme rameno sono ke, haê oncia kotê vîrenîa karvanê, doman-momani eýrzenêra cî eke Heq mekero....! No Layek kuno wertê nayînu; her juy nano koê ra. Nano ra dîme, her ju nano ra caê, karvan xelêşîno ra sono, no layek peyser saneno rae yêno. Zengî dano pîro, inu ra ravê yêno. Çî ke beno, o sîrede arağê astorê surî keno xo vîra, pak nêkeno. Jua nêkeno, yêno desînde qurlîgiya piê xo vêneno, nun-munê dêy keno hazîr. Xêyle waxt ra têpia vêjînê yênê. Yênê ke, her jüê xo glîlê koê ra amo, têde qefeliê, têde eke ewikê; dirvetînê. Yênê sonê benê top. Serlewendîyîne keno top; vano,“na çî hêkmeta, no çîwao! hala şêrê cêr tawla de astoru rê şêrkerê!“ vano, „nêy de hêkmetê esta, mordemo nîanen hona ma nêdîo.

Ma çewres lewendime naza, lao ma hona mordemo çêro nianen nêdio. Sike kon çiê ra, şêrê hala cêr tawla de niyadê!“ Desinde sonê tawla de şêrkenê ke, astoro sur eke hao araqino. Yêne, vanê ‘nia nia’, vanê „eke esto çino no isê Ali Khodiki yo, zovina çarê ma çino“ vanê. Serlewendvano, „bêrê ma se bikerime? ... Ez xo nanu ro nêweşêni“ vano, „şêrê, koo şia de hêniê esto; kamo ke şio uza, dota nêamo. ... Ez xo nanu ro nêweşêni“ vano „ey rusnon uza, sono uza dota nino. Ma ki cira nia xeleşime ra, o ki xeleşino ra“ vano. Hêya, hêya vanê, qerar danê cı. Serlewendvenga Ali khodiki dano, vano; „biko, mı to xo rê ewlad gurêta, ezo nika ki nêwes’ne. Yanê dermanê nêweşia mı ağwa hêniê koê şıay ya. Tı ke mı rê a ağwe bışikiê biarê; belka bixeleşine ez na nêweşie ra. Eke nêşikiê, ez miron. Tı ki ewladê ma wa!“ „Hêya“ vano layek, „ezo hama son. Emrê to sarê mı ser“. Qerar danê cı. Layek vano, „dı biraunê mı ki, mı de birusne, bêrê mı musnê oncia racêrê“. Neyse, astoro de kelx dano cı, dı biraunê ki finora cı, tey sonê. Vajime, sonê endi, Heq zono-qul zono. ı ponc roji sonê, des roji sonê, ya ki vist roze sonê. Sonê, sonê koo de berz de vejine. Biray vanê, „koo şia hao! niade haniko sing-şiao“, vanê „koo şia uyo, ma nara-dot nêşikime bêr’mel“. Rae musnenê cı; „Xatır’ve to!“, ı pêyser cêrenê ra yêne. Biray ke yêne, o pede eve astorê xuê kelxi ra, gıra-gıra, ge niseni cı, ge niseni ro-urzeno ra, pede pede sono. Sono ke sera birro -eke gema çamu na, cêri ki rasteo -çayir u mergê kêwe kenê. Qe teyrê pa nêniştio tıvana. Uza golê esta, pêy de wertê merge de hêniê bılqeno. Sono uza astorê xo verdanora merge, eve xo ki pede yêno hêni de destmestunê xo şüno. Oroşino ra. Niadano ke çi şêrkero; a deqa corde gurzê ginena qafike ro, layek sepelino ra ke zerê goli ro gino, xo cêno ra, niadano ke çênêkê hawa vozdana. Çênêkê vozdana, jüa dêy, jüa dae, jumin fetelnenê. Layek nanora dime, ha naza - ha haza, reseno cı. Reseno cı ke jumin bijêrê , dest erzeno ra cı, tasê destê nêy ra yêna. Çênêke dest ra xeleşina ra, hama tasa şêmene nêy dest de manena. Hêrs beno, „hêy - wax! hêy wax!“ vano, „na tasa şêmene hora yê mı bie, na çênêke çituri mı dest ra xeleşie ra!. Na inne bie, na cine bie, na pêrie bie, na çua bie?“ Neyse, yêno lewê astorê xo ke, astori werdo simito ‘ke perç bio. Ağwe keno meske, meske keno pırr, niseni astorê xo, pêyser cêreno ra yêno. Amayenê rê yêno hama, Serlewendmordemu rusneno, vano „şêrê şêrkêrê, tawa kêsê-kusê, amayêne. Endi xêyle zaman wertê ra vêrdo ra, tawa kêsê-kusê!“ Neyse, herroz sonê şêrkenê tawa kêsê çino. A roze oncia sonê durva oncenê, niadanê ke hao, vanê „filan ko de hao tılpê dumani yêno“ tılpê dumani yêno. Layek ağwe cêno yêno, vano; „Bao, ha bijê! to rê mı nawa ağwa koê şıay arde?“ Ağwa xo simeno Serlewend beno wes u war. Beno wes u war hama, tersenê, tersunê Ali Khodiki ra besenêkenê caêro şêrê. Zonê ke endi uyo! No ewikê dêy yo!....

„Se keme, se nêkeme?“ vanê, „narae se bikerime? „vanê. Narae veng cı dano, vano „Biko! tı endi pila, endi xorta. Hiris u new biraê tuê, eve to ra sima çewresê. Nika ma têde vêsanime. Hata nika ma gurayme, nika ki nêşkime...! Des biraunê xo bijê; şêrê ma rê caê ra wer-

dis biarê -çimi biarê“ vano, „koti ra çi ana bia, ma vêsan mendime!“ „Hiya, bao „ vano Ali Khodik „some!“ ı des biraunê xo cêno lewê xo sono. Sono welatê de vêjino. Uza wazenê biguriê. Biraunê xo rê uza ju sukê de ju xanê kira keno. Werden u simitêna nayinu tıdarek keno. Xanci ra vana, „Nayinu rê ke çi lazım beno cıde, ez ata ke amune“. Ali Khodik tasa xo keno’ve heqvê xo sono. wazeno ke bero tasa xo mezat de biroso; eke dênê xanci pê bido. Niadano ke yahudiê hao corde ame, tase de şêrkêrê, vake; „naê rê çi wazena?“ Layeki vake; „Na tasa de şêmene! Tı çıra wazêna bihêrnê?“ Yahudi vake; „Ez na tase rê des zernu dan to. Eke dana mı, des zernu desinde bîdi to, xo rê bijêri şêri“. Layek zaf famkero, zoneno ke qimetê na tasa şêmene zafo. Serva des zernu, tasa şêmene nêbeno yahudi nêdano. Tenêna davacêr yêno, uza juo de bin rastê cı beno, cı rê; „ju tasê esta rosonu“ vano. „Çı wazena?“ vano juo bin. „Eke wazena bîdê, vist zernu seveta na tasê rê dan to.“ Layêk vano, „ez na tasa şêmene nianene vist zernu ra nêroson“ vano, dano ra tenêna avorde yêno, juo de bin vêjino virenî; „Naê rê çi wazena; tasa xo rê? „ perskeno. „Çı dana?“ vano layek, „Hiris zernu dan to“ vano mordemê hirêine. Oncia tase nêdano. Ora cêr yêno, juo de bin vêjino yêno lewe.

inu xevera xo kerda ju, endi ke na tase’ve thılsima. Çıke esta, yanê qudretra wa- çıwa wa kês nêzono, zeke zaf degerê xo esto. Mordmek cı ra perskeno, vano; „na tase çınay ra dana? hala bia qayit keme!“ Eke tey niadano, vano; „Na tase serê gëzna piê mı de bie. gëzna piê mı ke tırte, na tase tey bie. Ule ezo son gerrê to kon“ vano. Sono gerrê layêk keno, Layêk cênê benê. Benê oncenê persarie. „Çıko-çıwao, na tase gızna piê mı sero bie“ vano. Filan tarix de gëzna piê mı lewendu tırte“vano. „na tasa ma wa. gëzna piê mı ki demeke nêy tırta berda. Kam ke bio, no tey bio; ey berda.“ vano. Uza mahkeme kenê, layêki cêza danê cı. Lazek vano, „des biraê mı haê falan Xan de, ez ine sima rê hepis nan ro. Hora ke çewres rozede ke, mı tasa nianêne ra jua bine ke arde, arde. Eke nêarde; sarê biraunê mı pirodê“ vano. „Mı rê çewres roze musade kerê“ vano. Tabi eke ispot mekero, biraunê erzenêra dare, çıke vanê „gızna tırta.“ Neyse, verdanê ra, yêno lewê biraunê xo. Vano , nia nia. „Ez son, sima“ vano „tıka vinderê hatake ez amune“. Xancira ki vano, „heme çiê nayinu to cı de, qe qısawete meke; ez yon dênê xo dan“ vano. Xorê nano pıra memleketê serde sono. Sono, sono; az şêro uz şêro Heq zono, sono welatê de vejino. Hama nêzonono ke naza kotio, çıko, kamci welato. Kosê suke de niadano ke hao uza qulikê esto. Qulike ra jua khokime vêjina. Vano, „Dêkê!“ vano“ tawa caê to çino, ez horê tey vinderine. Yahut ki, na astorê xo tey ewik kerine? „ Khokime, „hew! sarê mı tevera wo, qına mı zere dera“ vana. Layek zernê ke vezeno dano cı; vana, „biko bê, caê to ki esto, caê astorê to ki esto!“ Sono uza, dı-hire roji tey beno ciran. şêr keno ke, na suke de taê bervenê taê huyinê, taê ki jivenê. Cıra perskeno, „khilê!“ vano „Çıko na suka sima de, na ciranê sima ki hao zaf berveno; doman-momanê xo eve bervisê, zuke-zuka dina?“ Vana“ ne to perske, ne ki ez vajine“. Vano, „sebeno vase mı ra!“ Vana, „Lazê

de pasaê na suka ma bi, periye esqê cı bia“ vana „berdo bolmis kerdo, kam ke sono ey pino, dota nino. Emsu ki dora ciranunê ma wa, i coka bervenê-zukenê.“

Layek vano, „so na ciranê xo ra vaze, va şêro pasay ra vazo; sebeno, emso ki va ez şêri ey bipine!“ Ciranê xo sono, pasay ra vano, „meymanê amo, vano ´to vera ez sonu pinu“. Pasa vano, „venga dêy´dê bêro tıka, hala o çiko çinawo?“ Venga cı danê, Xortek sono sarayiya pasay. Pasa perskeno „çı isê to?“ vano „Çıka-çıwa? koti ra yêna, çıwa wa çıka?“ vano. „Kam ke sono, dota nino. To canê xo ewike de dio? vano.

Layek vano, sebeno Pasayê mı, merdoğo ju ki va ez bine“, vano. „Eke destur kena, ewru ez şêrine lazê to bipine!“ Pasa vano „to cênca, to rê zerê mı vêseno“ vano. „Kam ke sono uza, dota nino“ vano. „Kerdo sıra, dore ra her ju some, hama dota roz ju meytê ame. Hêfê tu yo, tı bê meso!“ Nê, merdoğê ju ki ez bine“ vano. Neyse layek o sonde sono, eke lazê pasay berdo caê, tawutê tey esta, kam ke sono a tawute uza pino, dota nino!

Layek sono tawute pino, sewe lete bena, niadano ke; va vêjia, hard lewia, koy zingay, dêş qılaşıy ra, aravo de sing-şia kot zere. Amera´ve nêy ser, hên ke tû kerd cı, vake belka no cansız şio endi. Laek tabi tenê bolmis bi, ney postê xo xo sera est, -khoyê! eke çêneka!- qamçiê cêvê xo ra vet da´ve tawute ro, tawute ra vake „rabe?“, tawute bie ra. Vake „lazê pasay urze ra?“ Lazê pasay ust ra. „Mı cêna-nêcêna?“ vake, hire rey ke dekema; lazê pasay vake „To nêcon“. Vake ke „nêcon“, Vake „Tawit cadie?“ têpia qamçi da´ve pıro. O sire de layek ust ra, nêy´ve daê ra jumin guret. Jua nêy, jua dae; ge gına bin ro, ge gına ser ro, qamçio ke destê çêneke de layek dest de ame, a şie xeleşie. „Hey-wax, hey-wax“ vake; „no qamçi hora yê mı bi, na çitur mı verdê ra! Na çêneka nianene, na ewika nianene!“ Sewe xêyle sera şie, meredia ra, bi sodir ke; Xorê eke mıle-mıla xuya, taê ki fiştê ra xo yêne. Eke çêver kenê ra ke, layêk weso. Têde sasbenê, xevere desinde rusnenê pasay, vanê „mordemo ke ewro amo hao weso!“ Mijdani rusnenê mormeki rê, vanê Layek weso. Pasa hervina ewik keno, yêno vano; „Hekmetê nêy de esta“. Verva layek yêne. Layek vano ke, Pasay ra vazê; Qatê kınconê newu bıbirmê, birusnê“. Pasa desinde qatê kıncu dano destene, rusneno. Layek qamçio ke dest de hire rey dano tawute ro, tawute bena ra. Layek vano „lazê Pasay urze!“ lazê pasay urzeno ra, kıncu dano pıra; „de haydê!“ vano. Dawul u zurna ra layêk benê sarayiya pasay. Endi saz u movete, werden u simitene bola. Hata a roze vist-hiris mordem sıra ra şio ke na tawuta lazê pasay bipio, pêyser nêamo. Yanê pasa roz çê ra mordemê rusno; kam ke nata şio, dota nêamo. Nika ki, nao lazı ki cı rê wes ardo. Pasa Ali Khodıkı ra vano; „Halêta xo çık wazêna bıwaze! Dinalığa to to dine, axrêta to rê qars nêbon. Çı wazena?“ Layek vano, „ne dinalığe, ne ki axrete. Ğêzna to de tasê da şêmene nianene tawa esta ya ki çına?“ vano, vezeno tase musneno cı. Pasa vano, „ma so şêrke, Ğêzna mı pırta“. Sonê şêrkenê, niadanê ke tasa de henêne Ğêzna pasay de çına. Tabi o sirede lelê u qoqê pasay kunê qına dêy, vanê; „lazê to nêy xelesno, hona ke nêy waştia lazê to nêarde;

lazê to nêzewejia, nêy rameverde“. Yaxe ceno pasa, vano: „To lazê mı uwo ke xelesno ra, waştia lazê mına ke o wazeno hawa suka Çin-meçin de ra. Gereke tı naê lazê mı rê biarê!“ Vano; „Yoxsa belka lazê mı oncia kuno o hal!“ Ali Khodık: „Pasaê mı ez nêşkiun, suka Çin-meçin kotia; çıwa wa - çıka ez çı zon?“ vano. Seke vano, nêşkino pasay dest ra yaxê xo bixelesno ra. Çare ke tey nêvêneno, o sire de vano; „Pasaê m odır ke to yaxê mı gureto; Gêmiê Ğêzna xo ra virastêne de, zern u şêm ra bo. Çewres xort u çewres çêna´ve dawul-zurna ra tede bê. Yanê heme çı tede bêro diayêne. Madem ke to yaxê mı gureto, ranêverdana!“ Tabi no Pasao, qozê Ğêzna xo esta, wayirê sukeo....

Endi ke heme çı beno tamam, çewres çêna u çewres xort´ve dawul-zurna ra benê rast sonê. Suka Çin-meçin kotia Heq zono, pede sonê. Sewe sonê, dı sewi sonê, des roji sonê, asmê sonê Heq bido, sonê suka Çin-meçin de vejine. Qarşıê suke de demir erzenê, uza vındenê. Ahali ke sodir urzeno ra, niadanê ke sewqê do´ra´ve suke, terê roji dota bereqına. Milet sasbeno, no çiko-çıwawo, nia sewq dano na suke de! Milet vozzeno sono kınarê/kişta dengiji, tey şêrkeno. Ali Khodık qurnao tabi, uza khokimê vêneno dı-rê zernu dano cı, vano „tıka, na çêverde kurşîê bijê rose. Karê to ki uyo ke; kam ke ame gêmie jiaret kerde, tı gereke ma ra vazê: no falan kêso, na filan kêsa. No pasao, na çêna xu ya, no lazê xu yo, no ki çikê xu yo, falan-filan` tı ma rê honde ke nayinu vaze!“ vano. Tabi herroz poteo, herkes yêno-sono. Rozê pasa´ve cênia xo ra ki yêne jiaret; çı ke xevere ağme bia her ca. Vanê; movete u veyveo , dawul-zurna wa tede. Çêna pasayi ki hêşina pê, eke gêmia de zern u şêmene ama, her kesi ki wazeno ke ae bivêno; çıka-çıwa wa. Peycöy çêna pasay´ve caria xo ra wazenê şêrê gêmie. Pasay ra destur cêna, pasa ke vano „va şêro“ çêna pasay sona, hama tayinê ki têy rusnenê. A yêna şêrkena ke movet u sohbet tede silxeto. Dawul-zurna danê pıro; çewres xort u çewres çêna tede kaykena. Herkes ke çêver ra yêno sono, Khokım vano, „na çêna pasay ya, na ki caria xu ya!“ ju´ve ju cı salıxdano. Çêna pasay ke kuna zerê gêmie, demir oncenê we, nanê pıra xışt benê sonê.

Xevere sona ginena pasay, vanê „çêna to hawa remnê berde“. Pasa gêmio keno top, nano´ra dime. Na gêmia ke nayinu virasta zaf pêta. Gêmiê bini ha naza ciresê, ha haza ciresê; niadano ke gêmia Ali Khodık`i yêna ke dêmdio. No vano, „mı reyê tıka de roverdê“. Ey verdanêro dengiz. Niadano ke çênêkê pêskirê esta´ra´va gêmie, gêmie yêna ke dêmdio. No´ve çêneke ra zerê dengiji de nat u dotê gêmie de jumini fetelnenê. Pêskire nêy dest ra yêna, çêneke sona xeleşina. Gêmie ra xo ro dewam kena, taê ca ke sona; niadanê ke gêmio amey nêjdi bi. Reyna xo verdano ro, sono bin de şêrkeno ke; çêneke dest pêyra esto ra gêmie ke, gêmie gıra şêro. Gêmiê pasay oxro ke bêrê cı resê, çêna pasay bixelesnê. Ali Khodık dest erzeno ra çêneke, niştanê çêneke layêk dest ra yêno, çêneke xeleşina sona. Ali Khodık vano „hey-wax hey-wax!“ vano, „hora na niştane ki yê mı bi, na pêskire ki yê mı bie, na çêneke çituri mı dest ra xeleşie ra?“ Velasê, gêmiê pasay nêresenê cı, çêneke

cêno ano. Çêneke ano teslîmê pasay keno. Çewres sewe u çewres roze veyvê lazê pasay beno. Ali Khodik vano, „pasaê mî endî destur bide ez xorê şêrine“. Pasa vano, „lazê mî no ju ki tî ya, na suke yê sîma hurdêmina. Odir ke to lazê mî xelesno, ardo zewezno; bê meso, ita vînde“. „Nê“ vano „mî rê tawa lazîm nîo, mî rê ju tek na tase lazîme bie. Des biraê mî suke de rehinde rê“ vano „a tase ki gêzna to de çîne bie, de hadê xatîr ve to!“ vano, xorê koê serde sono. Heq zono, qul zono, koê sera ke sono; miğareyê de vêjîno. Miğarêy de ke vêjîno, niadano ke tede roşt ağısêna. Sono niadano ke çênêkê lozîne verde ra, hawa hewna sona. Qusxane ki adîrî sero wo, hawo sero girîno. Ali Khodik ki xorê sono uza nîse-no ro, ko ra amo vêsano tabî. Rau ra amo vêsano têsano. Rayê yêno qusxanêy fino hurê, tey niadano ke çar qedey goşt teyro. Fino hurê, qedo ju cêno sono, o pey de xo rê weno. Çêneke ki uza hona hewnde ra. şêrkeno ke sewe lete bie, va vêjîa, des koy lerjay, juê vêjîe amê. Amê, xo sera ewukê xo est; eke çêneka de azêva desçar serri ya, terê gul-nurî vêsena. Eke terê asme sewle dana. Amê uza nişte ro, wertê ra sa tê-dî sa tê bîni vêrdî ra; jua bine vêjîe amê, ayê ki xo sera kurkê xo est, amê uza nişte ro. O ki, o pey de xorê qulik dero, peyê miğari de uza ronîşteo, xorê ewik keno. Wertê ra sa tê nêverde ra jua bine amê; çênê da gul-nura, a ki amê uza, i rêştîay pê. Çêneke ra va ke, „werdisê ma hazîro?“ Çêneke uste ra guret qusxane ard ke, hire qedey goştîo tede. „Weê! nae kurriê xo rew esto!“ vake wau. „Nae rew qedê xo werdo!“ vake. Çêneke xo rê sas bie. Neyse, inu bara xo werde, çêneke vêsan uza mende, çike; qedê d'aye, a ke hewn de bie, layêk tîrt berd werd. Çêneke vake, „waênê, hala qal bîkerê, sîma çî dî, çî nêdî?“ Waa pile vake, „waênê ez çî qal bîkerî, ez hîris-çewres serra koê şîay sero bine, kam ke amêne uza; mî ardene hesav, çîturî ke dêne pîro; hawt qatî şîêne bînê hardî. Rozê amune ke, xortêkê uza/uca ro, mî hên ke da pîro; mî hên zona ke hawt qatî kot bînê hardî. Mî pêyê xo çarna ke, nao mî dime ra o. Na ra mî ser, jua mî, jua dêy; ma jumin guret. Tasa maa mîna ke mî dest de bie, mî xo dest ra este. Aê ra xezelia, zorê mî xo dêy dest ra xelesna. Nîka o xortek tîka biêne...!“ vana.

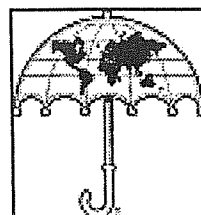
Waa wertêne ra vanê; „Waê hala tî vaze, çî dî çî nêdî!“ Waa wertêne vana; „çî vaji“ vana „Ju suke de esqê lazê pasaê bine, mî lazê dêy berdivî bolmîs kerdivî“ vana, „Mî ke se kerd; ey ez nêguretîne. Kerdivî novetî herroz juê amêne tawuta lazê pasay piyêne. Kam ke amêne, ez reê amêne ra ser, hên bê ro verdêne. Sewê“ vana „şîiîne ke; xortekê uza ro. Ez amune ra ser, mî tû kerdîra ser“ vana. „Mî ewik kerd, mî va hora; ro ra bî şî. Mî lazê pasay tawute ra urzna ra, mî perskerd, va; mî cêna nêcêna? „Ey va; „Nêcon“. „Mî tawute peyser cadê, mî pêyê xo çarna, niada ke, na xortek pêy ra nişt ve mî ra“ vana, „qamçîe maa mîno ke mî dest de bî, mî dest de bî, mî dest ra şî. Dest ra, mî zorê canê xo xelesna. O xortek nîka tîka biêne, va tawaê mî çînêbiêne!“

Waa qîze ra vanê, „waê to çî dî, çî nêdî?“ Waa qîze vana, „çî bivênîne; ez ve çêna pasaê suka çîn-meçîn ra way bîme, ma waênî girêdayvî“ vana, „rozê“ vana „xeverê mî rê amê ke; waa to remna! ez şîne ke haê

gêmie de benê. Mî pêskîra maa xo este ve gêmie ser, gêmie amê ke dêmdîo“ vana „oxro ke gêmiê pasay bî nêjî ke pêbijêrê; mî niada ke bînê gêmie de xortê vêjîa, mî ve dêy ra jumin guret, pêskîra maa mî destî şîe, gêmie bie rast têpia şîe. Raa bine“ vana, „mî dest estra cî ke gêmie dêmdîne; o xortek oncia vêjîa. Mî ve dêy ra jumin guret; niştanê maa mî ki êy dest ra şî, zorê mî canê xo xelesna. Wakhîla mîna çêna pasay êy gurete berde! „vana. „O xortek nîka tîka biêne, va tawaê mî çînêbiêne!“

A deqa Ali Khodik o pêy ra urzeno ra; pêskîre, tase, qamçî u niştane ano, vano „nao no çîmiê sîma o“. Vano, „sîma de ke esta na tase ra ju tasê bîderê mî; des biraê mî haê ju suke de rehin derê, ewro roza hîris u newîna, meste hao çewreso. Çewres de ke mî na çutê tasi resnay cî; biraê mî xeleşînê. Eke ke nêresnay cî“ vano, „sarê biraunê mî desêmine danê pîro!“ Vanê, „meterse!“ dolav kenê ra ke; owo hooow! eke des tasê henên haê uza rê. Hire tasu cênê, Ali Khodik i nanêro astorê vaê vortî; sukê tî kotîa! Ali Khodik çutê tasu beno teslim keno. Camat vengî yahudî dano, vano; „Tasa to nawa?“ Yahudî vano, „hêya“. Hakim ae cêno keno bînê xeşîrî ra, a bine vezeno, vano; „tasa to nawa?“ Yahudî reyna vano „heya“. Hakim vano, „berê vilê nêy pîrodê, no jûr keno! Dîma anê tasunê Ali Khodik i ki danê cî. Ali Khodik beno tasu roseno, keno zernu, uza ra yêno lewê biraunê xo. Dên-borcê biraunê xo ki dano, ine fino ra xo yêno lewê piê xo, caê lewendu. Biraunê xo uza teslim keno eve taê zernu ra. Piê xo ra vano“ hhaqa xo ve mî helal ke!“ Uza helalîe piê xo Başlewendî ra wazeno, çênêy hîrêmêna ki tey benê. Uza ra çênu cêno yêno dewa piê xu yê raştî. Yêne ke çîmê piê xo endî biê şêfil. Çênê perîe ağıwe kenê tîra, çîmê piê xo benê weşî. Analîge ra ki perskenê, vanê; „çewres qatîre wazena, ya ki çewres satîre wazena? Analîge/dêmare vana „ez çewres qatîre wazon!. Ae bestnenê çewres qatîre dîma, verdanê ra, a ki hên sona geverbena. Ali Khodik i ki hîrêmine çênu de pia zewejîno, hawt roj- hawt sewî veyve keno, sono reseno mîrodê xo.

Sanîke şîe xo ro, ez mendu sîma rê...!

NASYONALIZMO KORR BARBARÊN YA

I. Çağlayan

Herkes besekeno nasyonalizm, yanê miliyetçên, jê vatena ho tarifikero. Çike yê nasyonalizm zof manê ho estê. Na mane ra gore, ya ki tayine ra gore, nasyonalizm xeleşiyêna mîletê binedestu no; tayine ra gore yeno jê manê emperyalizm, tayine ra gore yeno manê anti-emperyalizm. Tayine ra gore ideolojî çepi yo, tayine ra gore ki idolojî raşti yo.

Mordemunê -cêni u cuamerdi pêro-pia- ilmi, mordemunê tarixi vejyana tarixa nasyonalizm sero ju fikir-de niyê.

Tayinere gore, nasyonalizm waxtê Antik'te, kapitalizm ra avê ki bio. Faqat nine ra letê jêdey na fikir-de rê: nasyonalizm çağê 18. Seserrê letê peyên de. Yanê daha zalal ke vajime, nasyonalizm Newdaria Fransa'ra (Fransiz Devrimi) têpia amo werte. Newdaria Fransa'ra têpia prensibê nasyonalizmi hurênda prensibê din gureto. Yanê, isu tha besekeno ke vazo, tarixê nasyonalizmê moderni eve Newdaria Fransa ame werte.

Awrupa'de her mîlet dewleta hu ya milie arde pêser, nêve ro. Faqat prosesê nasyonalizm Awrupa'de hata Herbê Dina 1'ine u Herbe Dina 2'ine rameno/onceno. Herbê Dina 2'ine de nasyonalizm endi Awrupa de safa hu ya peyêne cüyino (yaşiyor). Na herbi ra têpia nasyonalizm Awrupa'de zof ri u zof sempati nêdi. Çike nasyonalizm xeyle tharve da've mësela isoni ro, da've mësela mordemeni u haştie ro.

Hitler eve nasyonalizmê korri u faşizmi dina mîleti rê, -isone dina rê kerde zındane. Dina kerde tarie, kerde zılamote. Na Herbe Dina 2'ine ra têpia nasyonalizm Awrupa'de kot'ê kriz.

Waxto ke mîletê Awrupa nasyonalizm dest de wertê kirizde vi, nasyonalizmê „Dina Hireine“ hetêra biyene berz. Mîletê Hemilka Latini, yê Asia, yê Afrika eve hereketê xeleşiyane ho xelesna, yanê hete mesela politiki ra bi azad, bi serbest.

Imparatorê Osmani dewlêta de girse vie. Xeyle mîlet binê bandira dewleta Osmani de vi. Dewleta Osmani hata Herbê Dina 1'ine xêyle hardê mîletê binedestu kerdî vi vind. Mîletê binedestunê Balkani hover da, qewğa kerde, bi azad, bi serbest, tayinê ho'ê ho kerd.

Xeleşiyêna na mîletê binedestunê dewleta Osmani ra têpia, dore ameyvi mîletê Hermeni. Padisaê dewleta Osmani u pêcoy Mistafa Kemal'î dinê Islam'ra Kurdi gureti hetê ho, mezal nêda mîletê Hermeni. Tırku eve nasyonalizmê korrên ra zulm ard Hermeni ser. Hermeni kişti, dawa ine ki dewleta Osmani de, dewleta Tırki de kerde qapa.

Mistafa Kemal, waxtê Dewleta Osmani de Balkan de dapêro; faqat besenêkerd ke hetê qolê ğervi de

hardê dewleta Osmani bixelesno. Naêra gore Mistafa Kemal'î politika ho vurnê; şî hetê şarq. Ey ho'ê ho perskerd: ez sebikerine ke welatê ho daa zof vilabiyane ra, parçe parçe biyanera bixelesnîne? Tabi o politika de realist vi. Niada ke Dewleta Osmani bena vîla, vake: ez besenêkon na Dewleta Osmani pêro bixeleşnîne. Ey vake, mî çî ke xelesna, o mirê kara. Hetê ğervi de mîletê giawurê Rumi, hetê sarq de mîletê giawurê Hermeni hedef musna'ê Müslimanu. isonê müslimanî, Eleviyê Tırku ki tey (hama ey besenêkerd sarê Dersim biaro hetê ho. Tha Dersim cia ro. Dersim nêşî Erzurum. Dersim Tertelê Hermeni'de ca do'ê xêyle Hermeni, i uza seveknê), pêro guret hetê ho. Na hal ra, vîrende Hermeni taê qırrkerdi, taê kerdî tever. Rumi hetê qolê ğervi ra kerdî tever. Eve na usıl, ey welate ho zof parçe-parçe biyane ra xelesna, Cumhuriyetê Tırkia sana pê.

Waxto ke Mistafa Kemal'î verva mîletê Hermeni dapêro, soz da Kurdu, vake ma islami me, biray me, ma ke dava mîletê Hermeni kerde qapa, a mesele halkerde, vake; haqa sima Kurdu danu sima. Tırku ki karê ho, mesela ho halkerde, phoşt carnê'ê Kurdu.

Yanê Mistafa Kemal Atatürk sozê ho de nêvinet. Cumhuriyetê Tırkie'ra nat Kurdi binê bandira derê. Eve Identitê ho, haq u hukuqê ho çino. Zulum vinenê.

Yanê nasyonalizmê korrê Tırku, Kurdi kerdê jê kerga korre.

Nika ki verva na nasyonalizmê korrê Tırku qewğa Kurdu esta. Na qewğa Kurdu rasta, eve heqa. Mêriki haqa ho wazenê. Gereke mordemê ilimi, mordemê demoqrati, mordemê baqlî u humanisti, mordemê haştie phoştî na qewğa dê; vazê, bêrê pêropia na mesela Kurdu halkerime. Hata ke na mesela Kurdu Tırkia de hal nêbie, nê Tırki rêet kenê, nê ki Kurdi. Yanê na mesela Kurdu ke hal mebo, demoqrasi Tırkia dê nêbeno, faqat na barbarêna ke werte kerdo xirave, hona xeyle çî kena xirave, xeyle dewu rızna, xeyle cane isoni cêna, xeyle gemu u tabiat vêsênêna.

Faqat na prosesê xeleşiyêna Kurdu'de ma vineme ke, demokratê Kurdu'de, newdarunê Kurdu'de taê ca zof tendensê nasyonalizm esto.

Gere hardê Anadolî'de bo, gere hardê Kurdistan'de bo, tha, yanê na hardu de xeyle kulturi, xeyle zoni estê.

1925 Şêx Sait eve isonê ho, mîletê ho verva politika nasyonala Tırkia, verva diktatorêna Mistafa Kemal'î dapêro. Kulturê u zone Şêx Said'î zazaki vi.

Waxto ke mîletê Desim'î 38'de verva politika Tırkia, politika Mistafa Kemal Atatürk'î amey, wastene ke

zon u zagonê ho ra, kulturê hora camaatê ho biyarê pêser. Zonê Dersim'î ki Zazaki'yo. Zazay wertê hode, ho ra vanê ma Dimili me, Zazay me.

Sarê Dersim ho ra vano, ma kirmanc me, zonê ma zazaki yo.

Nika na mîlêto, isono ke zazaki qesey keno, inera taê vanê, ma Zazay me, Zon u Kulturê ma zazaki yo. Taê ki vane ma Kurdime.

Zof mesela de muhime niya, kam Kurdo, kam Zazao. Na mesala, mesala de acilê nia, yanê mesela diyina. Mesela muhime nawa ke, herkes zonê ho de, kulturê ho de qesey bikero, ho biaro meyda, ho be'ho tayin kero.

Programê Kurdu de zon u kulturê sero, cemato federatif sero thowa tey çîno.

Kurdu ra leto jêde vanê, ma wazeme ke ju dewleta de miliya girse(Kurdistana mezin) biarime pêser, pêsanime. Yê na dewleta milie ki ju zon u kulturê mili bîbo gereke. Kurdi vanê, nu zon u kulturê mili ki Kurmanci yo, yani Kurdki yo. Tabi na durum de, iyê ke Zazaki qesey kenê, ine de ters esto, sik esto. vanê, „resimi dil“, „milli dil“ ke bi Kurdki, o waxt zon(zazaki) u kulturê ma sebena? Çike zonê nine hetê dewleta nasîyonalista Tırki'ra vêso. ı besekenê tasawur bikerê, na „resmi dil“, „mili dil“ yeno çî mana.

isono ke zazaki qeseykeno, na serrunê pêyenu de zon u kulturê ho sero gurinê, taê xetu, taê pêseroku vezenê. Hên oseno ke Kurdi (yanê iyê ke Kurmanci qesey kenê) na durum rê tahamûl nêkene, ca ca de verva cî vejînê.

Demokratê Kurdu, newdarê Kurdu, haştberê Kurdu, rindi u baqilê Kurdu gereke tendesê nasîyonalizm caverdê. Çitur ke „her theyr zonê ho de vëndano“, herkes, her mîlet zon u kulturê ho de qesey bikero, binusno; camatê ho, parlamentê ho biaro pêser; radonê ho de, televizionê ho de veng bîdo. Na haq u hukuqê nine ke ame bine garanti, ame nustene, o waxt namê i mîleti çî nanê pa panê. Henbo ke demoqrasi bîbo; henbo ke haştie bîbo. Niake nêbeno, demoqrasi nêbeno, haştie nêbena.

O waxt ki hurênda demoqrasie, hurênda haştie nasîyonalizm cena, mîlet onca kuno têwerte, goni çarç bena. Hêf beno.

isu gereke tarixa nasîyonalizmê Tırku'ra derse vazo, nasîyonalizm caverdo.

iyê ke vanê ma çepi me, gereke hetê demoqrasi ra, hetê serbestia fikir'ra zulumkar-dewlete ra nê, Rosa Luxemburg'ra derse bîjerê. Aye serbestia fikiri mudafa kerdene. Nêwastene ke fikrê tayine - senik'vê bile- bero bin lingu.

Camatê ke yenê werte henbê ke, camatunê vîrenu ra gore howl rind bê, daha ave bê. Hênvo ke alter-natif bê.

Nika pêro demoqrata u newdarê Tırkia, demoqrata u newdarê Kurdistanî nasîyonalizm caverdê, barbarên ra noloti buwanê, eve heqa birayên, eve heqa mor-demên, eve heqa ciranên ju camato de demoqrasi, yê haştên, yê birayên pêsanê.

Zeke Nelson Mandela vano, isu gereke teyna seveta serbestia ho nê, gereke seveta serbestia zöv kesê bin, sarê bin ki bigurio, pêro do.

Ma besekeme zulmê dewleta Tırkia'wo ke ma sero wo, ancax eve siyasete zereweşie, eve siyasetê demoqartiki, eve tolerans, eve siyasetê pluralizm wertera wedarime.

Mesela Yasar Kemal'î, mesela ho kerime, ey rê wayir vejime. Mesela Aziz Nesin'î mesela ho kerime. Sêvas de ke mîlet vêsna, verva cî vejime. Dersim de ke dêwi vesnay verva cî vejime. Kurdistan de ke ison ame kistene, dêwi amey vesnayêne verva cî vejime. Qolê demoqratu gırskerime. Ma hên jêdebime ke, dewleta zulumkare mara xof bikero, gamê pêyser berzo. Hênbo ke çîşirê demoqrasi rabo.

Bêrê nasîyonalizmo korr, barbarên mezele keme; demoqrasi, haştie, zereweşie u serbestie ronime.

DÊRSIM

Dêrsim wertê çor koude
Wertê gul u sosinude

Xızır Dêrsimi qori kero
Zu yara mîna tede

Se biyo torê se biyo
Beznê riye to şiyiyo

Bıra ke şiyiyo nê şiyiyo
Halê Dêrsimi se biyo

Sala m' mî miyera niya
Tıfongê m' mîdestde niyo

Dêrsim ez adir verdan to
Ferman mîdestde niyo

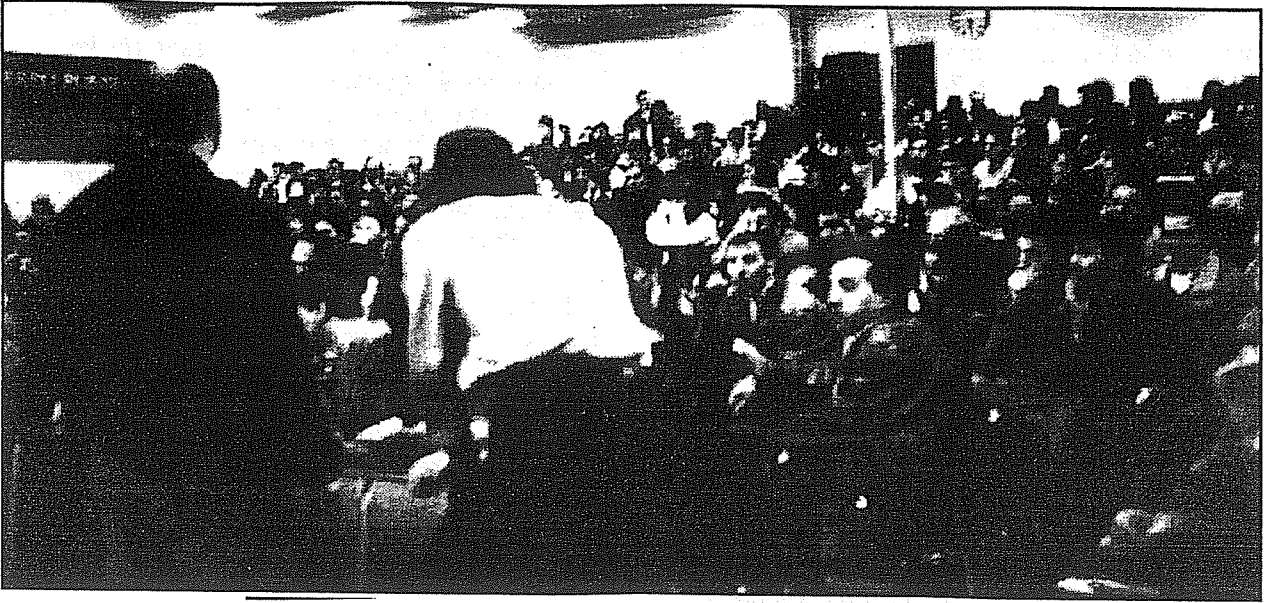
Menale honde menale
Dina kêşirê nêbena male

Dewre Yejidi ke rîjiya
Dina bena ve zelale

Se biyo torê se biyo
Bendê to çîra rîjiyo

Ala îeê sarê ho weda
Halê Dêrsimi sebiyo

Tırki'ra raçarnaen u tamamkerdene: Zulfî

Sewa Zagonê Dêsmî Dersim Kûltûr Gecesi

Qeskerdene / Konuşma

Hunerkarî / Sanatçılar

Bedri Bava

M. Areyiz

Zilfi

M. Çapan

Daimi

Şervan

Kadri Karagöz

Metin-Kemal Kahraman

Yılmaz Çelik

Nuraye - Fidane

Kuraley / Kabare

Heyder

Roê Dêsmî

Gowende / Halay

19.11.1994

19.11.1994

Saat: 17.00-23.00 Adres:

Frankfurt Üniversitesi Hörsaal V

Bockenheimer Warte

Gurekar / Düzenleyen: Ware Pêseroka Zon u Kulture Ma: Dumîl-Kirmanç-Zaza.
Dumîl-Kirmanç-Zaza Dili ve Kûltürü Dergisi Postfach: 1369 D-72258 Batersbronn

19.11.94

Original ilan

Sewa Zagenê Dêsmî Dersim Kûltûr Gecesi

Qeskerdene / Konuşma

Hunerkarî / Sanatçılar

Badri Bava

M. Areyiz

Zilfi

M. Çapan

Daimi

Şervan

Kadri Karagöz

Metin-Kemal

Kahraman

Yılmaz Çelik

Nuraye - Fidane

Kuraley / Kabare

Heyder

Roê Dêsmî

Kuraley / Kabare

19.11.1994

Saat: 17.00 - 23.00

Adres: Frankfurt Üniversitesi Hörsaal V
Bockenheimer Warte

Sewa Zagonê Dêsmî Dersim Kûltûr Gecesi

Qeskerdene / Konuşma

Hunerkarî / Sanatçılar

Badri Bava

M. Areyiz

Zilfi

M. Çapan

Daimi

Şervan

Kadri Karagöz

Metin-Kemal

Kahraman

Yılmaz Çelik

Nuraye - Fidane

Kuraley / Kabare

Heyder

Roê Dêsmî

Gowende / Kabare

19.11.1994

Saat: 17.00 - 23.00

Adres: Frankfurt Üniversitesi Hörsaal V
Bockenheimer Warte

Gurekar / Düzenleyen: Ware Pêseroka Zon u Kulture Ma

"Özgür Ülke" 16-Kasım '94

"Özgür Ülke" 13-Kasım '94

WARE'DEN

Merhaba!

Aralık '94'de Frankfurt'da gerçekleşen, bir ilgi ve çekim alanı olan "*Sewa Zagonê Dêsimî/Dersim Kültür Gecesi*"nden sonra, Ware'nin kendisini bu kadar bekletiyor olması, dostları ve okuyucuları tarafından hayra yorumlanmamış olabilir. Ama işte elinizde!

Ware bu Kültür Gecesinde, çalışma ve çabalarının yakın bir ilgiyle izlendiğini ve karşılandığını görmüş, bunu ise kendisine daha ileriki çalışmalarında bir dayanak kabul etmiştir.

Geceyle ilgili söylenmesi gereken önemli bir nokta, "Özgür Ülke" gazetesine verilen ilandı. Bu gazete kasıtlı bir şekilde, kâğıt üzerinde kendilerine ulaştırdığımız ve parasını verdiğimiz gece ile ilgili ilanımızı, uyarılarımıza da rağmen, tekrar ve tekrar yanlış basmıştır. Bununla ilgili dergimizin sayfalarında, bizim hazırladığımız orjinal ilan ile sözü edilen gazetede çıkan şeklini tekrar göreceksiniz. Bunların "Dêsim" adını yazamayışları bile, bunların bizim hakkımızda ki bilgi ve ilgilerini göstermesi açısından dikkate değerdir. Ayrıca Ware'nin altbaşlığını, yani "Dımılı-Kırmanc-Zaza Dili ve Kültürü Dergisi" ibaresini ise hiç bir şekilde ilanda görmek mümkün olmadı. Bu da şu soruyu aklımıza getiriyor; "Özgür Ülke" kime "özgür"?

Köylerimizin kentlerimizin yakılıp yıkıldığı ve doğamızın tahrip edildiği bir dönemde, halkımız üzerindeki devlet baskısı ve zulmü yetmiyormuş gibi, şimdi de buna Avrupa da kurulan "Sürgünde Kürt Parlamentosu"nun "resmi dil", yani "Kürt Güneş Dil Teorisi" eklendi. Bu karar halkların eşitliği ve kardeşliğine yeni bir darbedir. Mücadelede yer alan ve kanlarını veren insanlarımıza ise saygısızlıktır. Biz topraklarımızı ne "Kürdistan" ne de "Türkistan" olarak gördük. Geçmişten beri "Welatê Ma, Hardê Ma, Dêsim, Kırmanciye, Dımiliye" dedik. Kaldı ki, bizim Welatê Ma'de insanlar istediği yerde istediği anda istediği dilde konuşurlar. Bize "resmi dil", yani kendi dillerini (Kırdaşki/Qurki) dayatanlar ise, şimdiye kadar bizim karşımızda yer alanların yanında yer almak istediklerini de göstermiş oldular.

Bunun yanı sıra ibret verici bir durum da KOMKAR'ın 15.10.1994'de yaptığı geceye Ware adına Zazaca kitap ve dergilerle sergi (stand) açma isteğimizin "en yetkili" görevli tarafından reddiydi. Ancak bu bize, aydınlıktan korkanların sadece Türk milliyetçilerinin olmadığını, onun gibi olmak isteyenlerin de bu korkuyu taşıdıklarını gösterdi. Oysa ki, sözkonusu gecenin sergi bölümünde Müslüman, Alevi, Türk-Kürt "sol"u ve sağının çeşitli mensupları temsil ediliyordu.

Tam burada bu parti ve örgütlerdeki Zaza-Kırmanc-Dımili kökenli insanların kendi sorumluluklarını yargılamaları ve yapılanlarla yaptıklarını gözden geçirmeleri her zamankinden daha acil bir sorun olarak duruyor. Hem neden benim 'parti'min benim dilimde program-tüzüğü ve yayını yok! Hem neden birilerinin yedeğinde birşeyler yapma veya isteme durumunda olayım ki! Bunu düşünmenin ve anlamamanın tam zamanı.

Haklar kimseden talep edilmez, ancak kullanılır! Bizim haklarımızı hiç kimse kısıtlayamaz, askıya alamaz! Biz hiç bir zaman bunu kabul etmeyeceğiz!

Bütün bu olumsuzlukların yanı sıra, son dönemlerde Almanya ve Hollanda'da kurulan Dersim Vakıfları sevin-dirici gelişmelerdir. Hollanda "Dersim Vakfı"nın bir bildirisini dergimizin bundan sonraki sayfalarında bulacaksınız.

Gelenekselleşen "Veyvê Kıtavû/Zaza Kitap Şenliği"nin beşincisi yapıldı. Dımilki dilinde bir hayli yazmış Koyo Berz'in bu şenlikte yaptığı konuşma metnini yayınlıyoruz.

Okuyucularımızın fark edeceği gibi dergimizin bu sayısı Dımilice-Kırmancca-Zazaca ağırlıklıdır.

Dımili-Kırmanc-Zaza dilinin alfabe ve yazım kuralları alanında yapılan dört toplantı sonucu ortaya çıkan gelişmeleri irdeleyen, Bıra Mikail tarafından kaleme alınmış yazı ile H. Mergariji arkadaşımızın "38 Direnişi"nin önde gelen lideri Seyid Rıza'nın torunuyla yaptığı röportajı ilgiyle okuyacağımızı umarız. Ayrıca ilgi çekici diğer birçok yazıdan biri M. Comerd'e, diğeri ise D. Cengiz'e ait.

Geceyle ilgili bir not: Desmala Sure'de ki arkadaşların heyecanlarını anlıyoruz, ancak insafada davet ediyoruz!

Gelecek sayımızda buluşma dileğiyle hoşça kalın!

Frankfurt am Main, Mayıs 1995

Dersim'i Tanımak*

Daimi Cengiz

Dersim...! Kimilerine göre isyan, kimilerine göre direnme tarihidir. Ama katliam ve direnme, Dersim tarihinde anımsanan iki ögedir. Sefer olunan, zafer olunmayan, bir yanı sevda, bir yanı kavgaya olan Dersim Diyarına bu kanlı histeri neden?

Kurşunlanan tavuğa, ata ve kediye; tahrip edilen mezar taşlarına, yakılıp-yıkılan köylere, ormanlara; katledilen ve sürgün edilen Dersimlilere bu kin ve kasavet neden?

Yaşamayı direnmek olarak algılayan ve gelenek kılan Dersim'in arka bahçesindeki kültür kaynakları nelerdir? Dersimliler hangi pencereden dünyaya baktı? Hangi felsefe, doğa ve toplum anlayışına sahiptir? Bu ilerici yapılanma, direncin ve onurun kaynaklarını ne kadar bilebiliyoruz?

Siyasi literatürü, özellikle de sosyalist literatürü, iyi belleyen, herkesten çok enternasyonalist olan biz Dersimliler, Dersim halkının tarihini, 70'li yıllardan buyana 25 yıla sığdırabilir miyiz? Kuşkusuz bu da bir tarihtir, ancak Dersim'i Dersim kılan, ona hakettiği payeyi veren daha da gerilere doğru giden tarih ve kültür kaynaklarıdır.

Aradığımız cevabı, tarihimize tanıklık etmiş Dersim halk ozanlarının dizelerinden yaptığım seçkiler verecektir. Kulak verelim bu dizelere... Dersim'i ne kadar tanıdığımızı, kendimizi sınayalım. Bu dizginsiz Dersim düşmanlığının tarihsel nedenlerini görelim.

* * *

13. yy. Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat Dersim'den asker ve vergi almak ister. Bu istek ters tepince, Dersim'in piri ve önderi Kureyş binbir hile ile tutuklanır ve Bağın Fırını'nın kızgın alevlerinde cezalandırılır.

Alaaddin Keykubat'a atfen Dersim halk şiirinde şu dizelere rastlanır:

„Kafir, to tac u taxtê ho gonîa kamîde şuto.
Mî araqê çharê ho ramîto, çinîto.
Hata nîka bînê kêşî nêkînîto.
Thomîrê cemê Heqîye cînîto.“

Samah formunda bir Dersim ezgisi de Dersim'i tanımlarken, bu Karasal Ada'daki potansiyel gücün dağıtılması telaşını ve direncini dile getirir.

„Ez ve qîrvanê nam u nîsani
Pelgê defteri ra de, horê bîwani
Gola Dêsimî kena bavokê kami
Berkenê berğeyî benê gavani
Khêla Dêsimî sero mekani
Zalîm ta anoro cî keno xan u xopani
Kafir çha ho vîra kerda, kîla Fırîna Bağîni“

Dağlar ülkesi, dağlar kadar sağlam ve sarsılmaz olan Dersim'i, bir cenkleme şöyle tanımlar:

„Dêsim, dêso do qewîno
Je khêlawo, nêlewîno
Mekanê ewlawîno“

Dün vadileri ve geçitleri yol vermeyen, ne Yeniçerinin nal seslerini, ne de davlubaz seslerini duyan Dersim'i, her boşaltılmışlığın ve ıssızlığın arkasında bir işgâl kaygusu bekler. '38'lerde söylenen şu dizeler bizlere bugünü anımsatıyor:

„Berğê kowunê Dêsimî yîp u yîsîz verdayî

Roze yeno ma ser, eskerê Mîstefa Kemal Pasayî
Ax wayî, ax wayî... berğê kowu yîsîz verdayî...!“

Dersim ve Kırmanciye bir bütündür. Ülke ve kimliğin adıdır Dersim kültüründe. Dersim önderi Seyit Rıza ve Dersim şairlerinin piri Seyit Qajî'ye dair söylenen dizeler bu saptamaya da tanıklık eder:

„Dêsim, welatê Kırmanciyo,
Tenga Sey Rîzayo, seda Sey Qajîyo“

Bu ülke ve kimlik duyarlılığını, tarih ve kökenine bağlılığı ise bir Dersim cenkleme şöyle aktarır:

„Was kokê ho ser reweno
Thayr zonê hode waneno
Kamo aslê ho yîkar keno
Toz erzeno rêçha ho sono“

Katliam ve sürgün Dersimliyi dağlarından, mezarlarından koparamaz. Onda ülke ve tarih bilinci yüksek ve güçlüdür. Yine bir Dersim ezgisinin tanıklığına başvuralım:

„Dêsim de danê pêro, malê gerê minê beriyê...
Peê tifongê hode mîreme, marê lozîme nîya surgînêni
u qurvetîye...
Mezelê ma kotê Dolu Bava u Sultan Bava u
Koê Qutîye...!“

Benzer bir duyarlılık alaylı da olsa Haydarlar aşiretine atfen söylenmiş bir manide bulunur:

„Belaê to cena...!
Ma sulgîn-mulgîn nêzonênîme
Holê hõlîğa ho wênîme
Kowunê hode vîndênîme“

1. Emperyalist Savaşta işgale uğrar Anadolu. Osmanlı

Sarayı acz ve ihanet içinde... Bu acz ve ihanete Dersim'in cevabı Sey Qaji'nin şu dizelerinde somutlaşır:

„Roze ama dısemiye
Wuris koto Anadolıye
Lawo pêrodê ma pêrodime
Padisi kerdo qexpeni u yıntizar u babağiye
Bı xeleşnime serefê Dêsim u Kırmancıye“

Antiemperyalist duyarlılık ve anavatan savunması, Osmanlıya, devlete duyulan güvensizlik Sey Qaji veya Sa Heyder'in olan şu dizelerde dile gelir:

„Sewtimal Sevdino, sewtimal Sevdino
Eke beno sodır, tede tıfong erjino
Dursın vano: Pêrodê ma pêrodime
Marê dewlete ra aylığ vejino
Sa Heyder vano: Bıra aylığa dewlete Fincanê ağuya,
ne werino, ne simino

devamla...

„Sewtimal Sevdino, vera sona hiri
Dayê kincunê mı bışuye
Meste son merevê yê kafırı
Çond rojo Wurişte dame pêro
Huditra nêkuno duri
Sa Heyder vano: Pêrode pêrodime,
Namus u şerefê Dêsimi biya ra ho viri...“

Göç, sürgün hele de kendi eliyle silahını düşmana, devlete teslim etmek... Dağlarını kutsal mekânlarını at nallarına çiğnetmek ne acıdır Dersimliler için... Bu gafil avlanmaya dizeler şöyle isyan eder:

„Sata ke ma çhêkê ho berdi
Eve ho dest Najimiyade (Qısle'de) teslim kerdi,
dayi

A sate tede jar u dari mara herediayi
Cokawo Mistê Kori
Jar u Darunê ma sero osteri fişt ra kayi
Pilê Dêsimi ke surgın berdi
Peyde hona qereqol u qisleyi virajayi“

Dersim kırılır, yenilir. Yok olmaz, onurundan, direncinden ödün vermez. İşte Koçuşağı Direnmesine birkaç tanık dize daha:

„Pane şêrê mi pane
Poşti Eli Boğaji sane
Jê zarancê Hendi
Sare berzke bıwane“

Sıra Laç Deresi'ne gelir. Geride bir değer bırakıyorsa ölüm, saltanattır; sefa gelsin hoş gelsin! Pişmanlık duymaz ve ölüme yenik düşmez Dersim:

„Merdene marê çêfo saltaneto,
Ma do pêro, hefê huyê hoti bedelu gureto.“

Dersim Anadolu ile Kürdistan arasında Karasal Ada'dır. Yaşlı kuşağın dilinde ve halk literatüründe

„Gola Dêsimi“ olarak geçer. Doğu ve batıdan Türk-Tatar akınları, kuzey ve güneyden Laz alayları ve Kürt Hamidiye Alaylarının taaruzuna uğrar. Dört yandan baskına uğrayan bu halk şu atasözleriyle komşularıyla tarihsel ilişkisini bilince çıkarır:

„Yê Tırk u Teteri ke yetera
Yê Laz u Quru bêtera“

Garip ama gerçektir. Bir dönem Dersim ve Kürdistan Umum Valiliği yapan Kürt Beyi Bedirhanların Mercan (Dersim) katliamına ise şu dizeler tanıklık eder:

„Mırcano, Mırcano, serê ho mız u dumanı
Vanê: Pasaê newe niştı ro, Beğê Kurru
Bedırxano
Zalımı sewqet wurzno ra, Dêsim dest
fırqano (elemano)
Soê na zalımê kafırı, soê Mewranio“

Cumhuriyet ilan edilir. Söзде saltanat, şeriat gider. Buna her alevi cemaat gibi Dersimliler de ilk etapta sevinirler. 800 yıl şeriat ve saltanattan çektikleri hafızalarda taptaze. Aynı dili konuşsa da Palu Zazalarıyla, din ve şeriat taleplerine bürünen şeyh Sait ayaklanmasına biraz kuşku ile bakar. Bir Dersim manisine kulak verelim:

„Vanê paytaxtê padisi rıjiyo
Dewr dewrê Cumrat u Qajiyo
Hêfe Şıx Sayıd u Zazawuno ke yeno
Mor u dine Yıslamiye dest şıyo
Qeda dırıra amo, Bertengê Dêsimi de nıjiyo“

Sazın olmadığı ev adeta lanetliydi Dersim'de... Hak kêlamı söyler, haklıdan yana... Başağrısı olsa da...

„Vazo thomirê mı vazo
Wo mirê ewlado, lazo
Thomır cınitene saredezo
Wonca ki cinon, kam sa vano vazo“

Dersim'in bir yanı kavga ise, bir yanı sevdadır. İmgeyle örülür. Korular yakar, yaş bir dal kalmaz...

„Erê cana mı, cana mı
Lewê nan ve lewê tora
Benı çık pereno gêma Malkoç u Quruderi u Emi
Tersami çike, bıvêso, bıqediyo
Tede nê mano, dı pızikê termi“

Mahpus Dersimliler için hem zindan, hem okuldur. Şu dizeler „Mahpusane okuldur, mahpusluk zor zenaattır“ özdeyişini önceden söyler gibi...

„Gêrê mı kerdo, vato Sey Qaji bê karo, bê yıso
Horê şêro Hepisê Mazgerdide roniso
Tede aqıl u fêndu bımıso
Çık de Hepisê Mazgerdi ra nıso“

Tanzimat dönemi... İki Dersimli kardeş yalınayak, sırtlarına birer çuval taş yükletilerek süngü darbeleri altında Nazimiye'den Hozat Mahpusuna getirilir. Ama

azim ve inanç polat kurşundur süngü önünde...

„Xozato, Xozato, qoç Xozato
Bıra dewr dewrê Tanzimatio
Bawo, torê qısavete nêvo
Lazê to şîşa sungi ver qersuno, polato
Pê malê dina mece
Made nê xerzlıgo, nê efkato“

Dersim derin bir hümanizmadır. Değil ota basmayı, hayvana kıymayı; ya nasıl kıyar insana... Görelim:

„Kafir mı hata nıka payna têla gênimi nêno
çutır cano ke tederö, qemiğiyo cı kenu“

Ölse de gam yemez. Emanet eder onurunu, ülkesini gençliğine... Şairimiz Welî Wuşênê Yımami, Seyit Rıza'yı, Bava'yı ve Dersim gençliğini şöyle dillendirir:

„Wusari amo, sili vorênê, koy taşıye, derey
biyê şeni...
Ala çıla momêne bıjeri, wertê Desim ro şêri
Reyna sefkanêni u semtêni u çêrêni to
Bavayê ho
Ezo koti ve koti bîvêni
Bawo! lazê camerdu tıma mîrenê serê dinalıgede...
Tı bıwaze weşıya Rejunê Dêsimi u bırayê mı şıx
Heseni“

T.C. yönetimi 50'li yıllarda Kore'ye işgal tümeni gönderir. İşgalci hükümet şöyle itham edilir:

„Meso Xıdırê mı, Kore meso
To xapneno beno, na Hukmato tereso“

Devlet kadısını, mahkemesini tanımazdı Dersim. Cemcemaat, yargı yapan açık halk mahkemeleriydi. Töresine, kültürüne aykırı yargılama ve infazları affetmez Dersim... Toprak ve özgürlük mücadelesinin önderi Üryan Hızır'lı Halil'i Karayazı Kürt Beylerine öldürten Haydar Bey'i şu dizeler mahkum eder:

„Miro to ve destê Kurrunê Qereyajiye
Do kistene Xelil Beğê minê Yelaldiye
To woncene soğır
Kenê duskinê cem u cematê Kırmanciye“

Dersim sınıfsız toplum değildi. Toprağın olduğu yerde feodal beyler de vardı. Toprak ve özgürlük mücadelesi üzerine zengin bir derlememiz var. Beylik, ağalık düzenin geçiciliği, Dersim / Kırmanciye'nin özgürlük tutkusu bu dizelere sığmaz. Bakalım:

„Têwu beğê mı têwu
Beğê 366 dewu
To qeyd sano gerisu kowu
Hardo Dewres to destde bîrızawo
Dewranê beğu, pasawu
Dinalıgede je şîya dar u hewnê sewo.
Mire zalmeni meke,
Zulım verê pırnıka zalimde jê teliyê
kêngeri rewö.“

Saadê ma cer Hardo Dewres u Hewsê Dewo,
Coru Kırmanciye de kês nêkoto binê dest u
pawu...“

Toprak ve özgürlük önderleri Dersimlinin gönlünde taht kurar. Ya alim, kalem yığidi bildiği öndere, onun kalemine paha biçilir mi?...

„Xelil Beğê mı alimê Welati, bîlbîlê cematı.
Eke kotenê dayre u mekemu
Verva cı biyenê lali, mamur u efkati.
Qelema Xelil Beğê mına ke gına ro Miri,
Ververê timarê Heyder Beğ u gızna hukumatı.“

Diğer bir toprak mücadelesi Bava Khali önderliğinde somutlaşır.

„Cer, lingi sanenê Hardo Dewres, sare dardenê we
Cor ho sero pufkerdenê asmêno khewe,
Cewr u cıgırê bawayê mı...
Dewuzu morevawu rê bi odet u toro newe
Ya Bavayem, Bava Khali, pirê talıv u yeli
Dem u dewranê Çe Sa Wuşêni Beği sero
Cewrê ho cewrê Zılfiqarê Eli“

Osmanlıyla ilişkileri oranında saray entrikaları bey konaklarına taşınır. Ne ikrar ne iman bilinir. Bir entrikadır konak yaşamı, Dersim töresi hiç değildir.

„Haq de xanê sîma çe Sa Wuşêni Beği sano
Torê sîma torê çe Osmanio
Sımade sodır yıqrar u yımano
Sonde mız u dumano“

Dersimli darağacına giderken inançlarından ve tutkularından ödün vermez. Boyun eğmez. Baytar Nuri ne derse desin, Seyit Rıza'nın idam sehpasını imeden önceki son sözlerini Dersim'in yaşlı kaynakları şöyle aktarır:

„Ewladê Kêrvelayme,
Bê xeta u bê gunayme,
No ayvo, no zulımo,
Hukmato bê şerefo,
Bê namuso, zureker!
Dinalıge de koti biya
Pi ve lajira ane tê are
Verva jumini finêra dare“
Wes u war, berxudar, pir u khal bımanê!
Kaleka ho, kaleka Desimi sanê!

* Bu yazı 19 Aralık 1994 tarihinde Hollanda'da yapılan „Dersim Halkıyla Dayanışma Gecesi“nde yaptığım konuşmanın metnidir.

SÜREKLİ KANAYAN BİR YARA: DERSİM

M. Hayaloğlu

Bu yazı Eylül '93'de, anayurdum Dersim'e yaptığım son gezimden sonra kaleme alınmıştı. Yazıda belirtildiği gibi yaptığım gözlemler doğru çıktı. Aradan bir yıl geçti. Bir çok şey değişti, ama yazıda ifade edilen düşünceler değerini hala koruyor ve bugünü önceden aydınlatıyor. Diyeceksiniz bugüne kadar niye yayınlanmadı? Söyleyeyim: Kırmanc-Zaza halkını da kurtarmaya soyunduğunu söyleyen Kürtçü dostlarımızın gazabına ya da sansürüne uğradığı için. M.H.

* * *

Pülümür Köyleri İşgal Altında

1993 Temmuz ayı ortalarından itibaren, yaklaşık bir ay Dersim'de kaldım. Gördüğüm manzarayı korkunç bir kabus olarak nitelerek abartı olmayacaktır. Korku ve tedirginlik, şehir ve ilçe merkezlerinden köylere doğru gidildikçe adeta panik halini almaktadır. Kırsal alanda ezici çoğunluğu yaşlı olan bu son insanlar da kentlere sığınabilmek için adeta yarışıyorlar. Bu durum, doluya yakalananların sığınacak bir yer aramasına benzetilebilir. Özellikle Pülümür çevresinden köylüler başta Erzincan olmak üzere İstanbul ve Ege'nin çeşitli yerlerinde barınak aramak üzere koşuşturup duruyorlar.

Bu durumun sorumlusu devlet ve onun güvenlik güçleridir. TC sözcülerinin diliyle 'eşkiya' olan Kürt gerillalarını yerinde imha etmek ve de barındırmamak için, askeri güçlerini köylere konuşlandırıyor. Böylece, sadece gerillanın köylere inmesini, köylülerle bağ kurmasını ve de ihtiyaçlarını karşılamakla kalmıyorlar; köylülerin de yerlerini-yurtlarını, mallarını-mülklerini bırakarak köylerini terketmelerini sağlıyorlar. Böylece devlet bir taşla iki kuş vuruyor. Ve bu, bilinçli-iyi düşünülmüş bir politikadır. Hem gerillayı desteksiz bırakmak, ve hem de Kürdistan'ı Kürtleştirme.

Gerillanın Durumu

Bu noktaya nereden ve nesil gelindi? Dersim ve yöresinde silahlı eylemler 12 Eylül cuntasından sonra da durmadı, devam etti. Ama bunlar bugün yürütülen oranda sürekliliği sağlamış eylemler değildi. Ve çoğu Ulusal Kurtuluş Hareketi dışında TİKKO gerillaları tarafından gerçekleştiriliyordu. Ancak, 1990'dan sonra durum değişti. Kürdistanın genelinde ve özellikle Botan'da yükselen silahlı mücadele 90'dan sonra Dıybakır-Bingöl üzerinden Dersim'i de etkisi altına aldı. Özellikle 1992'de Ulusal Kurtuluş Güçleri bölgede varlıklarını iyice hissettirecek derecede faaliyetlilikler gösterdiler. Bu sadece askeri eylemlilikler şeklinde değil; aynı zamanda politik nitelikli uygulamaları da içeriyordu. Örneğin, 92'nin ikinci yarısında Dersim'de uygulanmak istenen iki karar şöyledir. Biri, her ailenin 5 milyon lira yardımında bulunması şeklinde, (Vergi adı altında, belki yazılı belge yoktur, ama halkın anlatımı böyledir.), diğeri her aileden en az

savaşabilecek bir kişinin gerillaya katılmak istenmesidir. Bu yaptırımlar üzerine bölgede bulunan genç nüfus hemen tümü köylerini terk ediyor. Kalan yaşlı kesime ise ilişilmiyor. Hemen hiç kimseden maddi bir şey alınmıyor. Böylece kararlar uygulanamıyor, askıda kalıyor. Sonra ateşkes ve ateşkesin bozulduğu 93 süreci başlıyor. Ateşkesin bozulmasıyla bu kararlar yine gündeme giriyor. Yalnız yine anlatıma göre, bu kez 5 yerine iki buçuk milyon ve 'zorunlu askerlik' şeklinde. Zorunlu askerlik PKK'nın yetkili organları tarafından da kamuoyuna resmen duyuruldu. Bu arada Pülümür köylerini sınırlayan Erzincan-Erzurum kara ve demir yolu hatlarında bir kaç askeri eylem gerçekleşti. İşte, son olanlar bunun üzerine gerçekleşiyor. Devlet 92'den beri hazır tuttuğu güçlerini bölgeye kaydırıyor. Artık Pülümür'ün her köyü bir askeri birliğin konaklandığı bir karargah haline geliyor. Bu birliklerin hareket ve davranışlarının 'keyfi' olduğuna bizat tanıyorum. Örneğin: Arama-taramalarda evlerdeki eşyalar, başta yataklar olmak üzere tahrip ediliyor. Hemen üçer-beşer gün arayla arama yapan birliğin yerine yeni gelen birlik aynı işlemleri yapıyor. Ormanlar, tarlalar yakılıyor, bostan, bağ ve bağçeler tahrip ve talan ediliyor, evlerin, tarlaların çevresindeki duvarlardan taşlar sökülerek mevziler hazırlanıyor. 100-150 kişinin yapmış olduğu bu tahribatları onarmak ve düzeltmek için 2-3 kişinin bir haftalık zamana ihtiyacı var, ve bu ikinci hafta silbaştan yeniden tekrarlanıp gider. Şimdi böyle bir durumda köylünün köyünde kalması mümkün müdür? Bırakalım bu yapılanları sadece 100-150 askerin evin ya da evlerin çevresine mevzilenmiş olmasının yarattığı durum ve ruh hali, stres ve kin, insanların yurtlarını terketmesine fazlasıyla yetmektedir. Köylü kökenli biri olarak, yuvasının yanına yabancı bir yaratığın yaklaşması karşısında kuşların nasıl tedirgin olduklarını, bazen nasıl viyak viyak çağıştıklarını görür ve bilirim. Yıllar sonra köyümde gördüğüm insan manzaraları aynen bana bu durumu çağıştırdı. Oysa bir zamanlar, mahkûm edilmiş olan o sefaletle rağmen bu insanlar ne kadar mutluydu! Gamsız ve kedersiz, şenşakrak insanları çok iyi hatırlarım, 60'lar ve 70'ler sürecinde! Ya şimdi! Herkesde yeni bir '38' kabusu canlanıyor. Katliam, imha ve sürgün!

Yukarıda anlatılanlar dışında bu birlikler ayrıca resmen talan yapıyorlar, çayından şekerine, ekmeğinden tuzuna kadar ihtiyacı olan her şeyi köylüden karşılıyor;

olmayanı karşılamaya zorluyor. Vermeyene ya da veremeyene 'özel muamale' uygulanıyor; hakaret, malına ekstra zarar, giderek dayak, gözetim ya da kurşunlama vb. cezalar uygulanıyor. Bunun örnekleri çoktur. Ben istekleri karşılanmadı diye hayvanları kurşunlandığına 'teröristleri beslemek' le suçlanıp insanların gözetimine alındığına tanığım.

Köylerde konaklayan birliklerin başında bulunan assubaylar, 'uzman' çavuş ve onbaşı olarak lanse edilen 'uzatmalı' yaratıklar öteki istekleri yanında akşamları evlere girip sıcak odalarda rahat yataklarda uyumayı da ihmal etmiyorlar. Bütün bu olanlar karşısında küylünün kahretmesi ve evini barkını terketmesi dışında - belkide- başka yol kalmıyor.

Bugün Dersim'in kırsal alanlarında ve özellikle de Pülümür'ün köylerinde yaşanan manzara aşağı yukarı anlatmaya çalıştığım gibidir. Bunun sorumlusunun 'güvenlik güçleri' nezdinde devlet olduğu tartışmasız bir gerçektir. Köylü durumun farkındadır. Devletin gerillayı bahane gösterip, kendisini göçe zorladığının bilincindedir. Ancak yaygın bir kanı olarak bunu bölgedeki gerilla eylemlerinin sebep olduğunu düşünmektedir. Bunu bazen yüksek sesle, bazen sesiz kalarak 'protesto' etmektedir. 'Bölgemizde bunu yapmamalı', 'Bölgemiz bunu kaldıramaz', 'Yeni bir 38'e sürüklenmek istemiyoruz', 'Bu işin üstesinde gelemeyiz', vb. Sitem, korku ve güvensizlik belirten tavırlar gösteriyorlar, Şimdi bu durumu tekrar tekrar tartışmak, değerlendirmek ve sorgulamakta yarar var.

Dersim bölgesindeki askeri eylemlerin KUKM açısından anlamı nedir? Bugünkü koşullarda bunlar gerekli midir? Yararı ve zararları nelerdir? Buna iten nedenler nelerdir?

Belli koşullarda bu eylemlerin gerekli ve kaçınılmaz hale geleceği muhakkaktır. Ancak, Dersim alanındaki gerilla eylemlerinin bugünkü koşullarda, KUKM açısından vazgeçilmez bir önem arzettiği kanısında değilim. Çünkü, Dersim yalnız şimdi değil öteden beri Türkiye'nin, TC devletinin 'kaynaşmış' bir parçası değildir. Hiç bir zamanda 'entegre' olmamıştır; tersine zorla, şiddetle 'yapıştırılmaya' ve 'tutturulmaya' çalışılmıştır. Dersimliler fırsat buldukça bu durumu bozmak istemiş, barbarlık karşısında başaramayınca, yok olmamak için zulme istemeyerek boyun eğmiştir. Ama hepsi bu kadardır. Tek tek kişi ya da aşiretler dönem dönem ihanet edip devletle işbirliği yapmışlardır. Ama Dersim halkının ezici çoğunluğu kaynaşmayı, entegrasyonu, uyumu, asimilasyonu kabul etmemiş, sesiz de olsa dirinmiştir. Bugün de durum budur. Bu bakımdan Dersim'i 'Kemal'lerin kalesi olarak nitelemek, Onun TC ile bütünleştiğini iddia etmek yanlıştır. Bu, Dersim'i, Dersimlileri tanınamaktır. Ayrıntıya girmeden şunu söylemek mümkün: Dersim, TC'den her an kopabilir, bu geçmişte de bugün de böyledir. Ancak ihtiyatlı hareket etmesi çok doğaldır. Sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleyerek yermiş. Yüzyıllar boyu yürüttüğü direniş ve isyanlarda ve hep yalnız kalan Dersim, gerek Yavuz'un 'Doğu' seferlerinde ve gerekse Hamidiye Alayları döneminde görüldüğü

gibi Osmanlı'nın Kürt pāşa ve derebeyleri önderliğindeki Kürtler tarafından bastırılmak istenmiştir. Bugün de temkinli hareket etmesi normaldir, hatta Kürtlere belli bir güvensizlik duyması da. Ayrıca Dersim artık 30'ların ve hatta 70'lerin Dersim'i değildir. Dersim'in güncel durumundaki özgünlüğünü ve özgüllüğünü hesaba katmak gerektir. Fakat bu durum yanlış kavranılır ve ne pahasına olursa olsun, cephe alanına dönüştürülmek istenirse, asıl yanlış burada yapılmış olur. Şartların olgunlaşmasını uygun şartların yaratılmasını sağlamak ve beklemek gerektir.

Gerillayı, bölgede eylem yapmaya iten sebepler nelerdir? Bence bunun asıl nedeni, PKK'nın Dersim alanında örgütlenmesini oturtamamasıydı. Bu, PKK yetkili ağzlarının Dersim'e ve Dersimlilere yaklaşımında açıkça görülüyor. İkinci bir neden de, askeri açıdan savaşın yaygınlaştırılması ve cephenin genişletilmesi olarak ileri sürülebilir. Gerçi tartışma konusudur ama mantıklıdır. Fakat esas sebebin bu olduğuna inanmak oldukça güç. Halkın ve bölgenin durumunu göz önüne almadan yapılan eylemlerin yarardan çok zarar getireceği açık. Nitekim olan da budur. Halk kaçıyor. Bundan böyle, bırakalım gerillanın barınıp beslenmesi, bir tek sağlam eve, bir tek canlı insana rastlaması mucize olacak. Gerillanın, insansızlaştırılmış bir alanda barınması ve savaşması oldukça zor olacaktır. Kaldı ki bu, zaten devletin istediği, isteyipteye kolayca yapamadığı bir şeydi. Bilindiği gibi devlet çözüm olarak 'Stratejik-toplu köyler projesini' uygulamak istiyordu. Artık buna da büyük oranda ihtiyaç kalmayacak, çünkü artık herkes şehirlerle kendisi toplanıyor. Böylece düşmanın, 'balığı tutma için suyu kurutma' projesi, Botan'dan sonra Dersim'de de hayata geçiyor. Burada üçüncü bir neden olarak PKK'nın Dersim'i bir üs olarak kullanmak isteği söylenebilir. Erzurum-Erzincan hattındaki Karasu vadisine sahip olmak için Dersim büyük bir stratejik önem arz ediyor.

Halktan gelen tepki ve göç nedeniyle Pülümür mıntıkasında eylemlere ara verildiği söyleniliyordu. Bunun yerine eylemlerin daha batıya, Erzincan-Sivas sınırına ve daha doğuya, Erzurum'a doğru kayındığı sonucu çıkarılabilir, Ancak bunun doğruluk derecesi bilinmiyor. Bu eylemsizlik durumuna, bölgedeki bütün stratejik noktalara ve hemen tüm köylere konuşlanmış olan devlet güçlerinin yoğun faaliyetinin de etkisi büyüktür. (Son dönemlerde, PKK eylemlerinin bölgede yine arttığı gözleniyor).

Halkın, göç nedeni olarak gösterdiği PKK'nın, politikalarından birinin 'zorunlu askerlik', bir diğeri de vergi adı altında 'zorunlu yardım' olduğunu belirtmişim. Gerçekte insanın sorası geliyor: 'Zorunlu askerlik' ve 'zorunlu vergi' ulusal bir görev midir? Benim bildiğim mücadelenin de, maddi yardım ve dayanışmanın da gönüllü olduğudur. Zaten, zorla kimseyi savaştıramazsınız. Zorunlu vergi toplamak için ise daha çok erkendir. Durum bu. Benim kanaatime ve gözlemlerime göre de, halkın göç etmesinde, PKK'nın bu yanlış politikalarının da belli bir rolü vardır. Az ya

da çok ama vardır ve devlet bu durumu bir fırsat olarak değerlendiriyor. Köylülerin göç etmesi için bazıları açıkça tahdit ediyor, diğerlerine de yaşamı çekilmez hale getiriyor.

Dersim değişik çelişkileri aynı zamanda içiçe yaşamaktadır.

Yazık! Acı ama gerçek: Dersimliler ve Dersimlilik artık yokoluşa doğru gidiyor. Sonun başlangıcı bir hayli ilerlemiş. Dersim, sürekli kanayan bir yaraydı. Artık ne kanın durdurulması ve ne de yaranın kapanması mümkün görünüyor. Diliyle, kültürüyle gelenek ve görenekleriyle, ekonomik ve sosyal yaşam tarzıyla can çekişen bir halk artık, Dersimliler. Tıpkı Kızılderililer gibi..!

Yaşanan sürecin doğal bir sonucu olarak Dersim'de ve Dersimlilerde büyük bir değişiklik de yaşanıyor. Bu bütün alanlarda görülüyor. Ancak, Dersim halkı geçmiş değer yargılarını, gelenek ve göreneklerini hala önemli oranda muhafaza ediyor. Belki eskisi kadar katı değil ama özelliklerini koruyorlar. Bu öteki alanlarda olduğu gibi Zaza-Kürt ayrımında, Dersimlilerin deyişiyle 'Kırmanc'-'Kurr' ayrımında da sürüyor. Bu ayrım belki düşmanca değildir; hatta kesinlikle değildir denilebilir. Ancak, beraber yürümeyi, ortak mücadeleyi dışlayacak kadar derin bir ayrımdır. Dersim halkının ezici bir çoğunluğu, kendisini, Kurr diye nitelediği, Türklerin Kürt olarak adlandırdığı, 'Kurmanç' kesimden kesinlikle ayırıyor. Aslında böyle bir yargı Kurmançlar cephesi açısından da geçerlidir. Bunun birçok nedeni vardır ve en başta tarihsel-siyasal etkenler ile dinsel-mezhepsel ayrım geliyor.

Türklerin yine Kürt olarak nitelediği Dersim Zazaları, kendilerini 'Kırmanc' olarak adlandırıyor. Kürtçe konuştukları halde, kendileriyle dinsel-mezhepsel birliklerinden ötürü, alevi olan kesimi ise 'Kırdaşı' olarak adlandırıyorlar.

Osmanlılar, İran seferlerine çıkarken, Sivas'tan itibaren alevi halkı imha etmeyi de ihmal etmediler. Yavuz Selim'in Şah İsmail'e karşı zaferi, İdrisi Bitlisi ile ittifakın ürünü olduğu kabul edilir. Alevi Zazalar açısından bu ittifak, İdrisi Bitlisi şahsında, Kürt-Osmanlı(Türk) ittifakı olarak algılanmış ve Kürtlere karşı duyulan bu güvensizlik daha sonraki olaylarla-örneğin Hamidiye Alayları döneminde, Dersimlilerin direnişlerini bastırmak isteyen tutumlarla beslenerek sürmüştür. Keza Türk cumhuriyetinin kurulmasından sonraki dönemde de bu güvensizlik giderilememiştir. Böylece gerek Osmanlı'nın siyasal emellerine alet olma ve gerekse alevi sunni ayrımına dayanan mezhep farklılığı, aradaki ayrılığı derinleştirerek pekiştirmiştir.

Bugün gerek Kürt milliyetçi hareketleri ve gerekse kendilerine sosyalist diyen yurtsever-demokrat kesimleri, aradaki bu farklılığı tanımlamaktan özenle kaçınıyorlar. Bazıları şiddetli reaksiyon gösteriyor. Hemen hepsi politik kaygılarla hareket ettikleri için, gerçek-bilimsel yanını görmek ve kurcalamak istemiyor. Oysa bir şeyi inkar etmekle ya da görmemezlikten gelmekle o şey yok olmuyor. Beşikçi'nin dediği gibi bilime, en başta Kürtlerin -ve Zazaların- ihtiyacı

var. Kendi tarihlerini kendilerinin aydınlatmaları ve yazmaları gerekir. Burada önemle vurgulamak gerekir ki, Zazaları, Kürtler -(Kırmanc'ları Kurmanç'lar) içinde eritmeye çalışmak, ne bilimseldir, ne de gerçekçi ve demokratiktir. Ayrıca bu tavrın, bugüne kadar Kürtlere karşı uygulanan sömürgeci-ezen ulus politikalarından bir farkı kalmıyor. İşin acı tarafı şu ki, Kürtler henüz iktidar bile olmadan bu anlayışa yöneltiliyor.

Bugün, Kırmanc'lar ile Kurmanç'ların kaderi birdir, kurtuluşları ortaktır. Ortak mücadele birliğini ve araçlarını da yaratmaları doğaldır. Ancak bu karşılıklı olarak birbirlerinin haklarını tanımaktan; demokratik bir çerçevede, dostluk ve kardeşlik temelinde birbirlerini ve her birinin özelliklerini, temel hak ve özgürlüklerini olduğu gibi kabul etmekten ve saygı göstermekten geçer. Aksi takdirde, Kürt siyasal hareketlerinin Kürdistan'da bulunan öteki azınlıklara, Kürtlerden farklı özellikler taşıyan, etnik kökeni aynı ya da ayrı kütlelere, halklara karşı, bulundukları egemen konum onları ezen ulusun temsilcileri pozisyonuna oturtur ki, gerek var olan hatalar ve gerekse mevcut hatalı anlayışlar terkedilmezse, birlik ve ortak mücadele zarar görür.

Öyle görünüyor ki, Kurmanç ile Kırmanc, 'u' ile 'ı' arasındaki farkın ortadan kalkması bugünün değil, geleceğin sorunudur. O halde siyasetlerimizi buna göre düzenlememiz, hatalı politikaları terk etmemiz, Kürdistan'ın zenginliği olan çeşitli ulusların, ulusal azınlıklardan çeşitli halkların durumunu doğru değerlendirerek; demokratik, eşitlikçi ve özgür bir federal sistemin temellerini şimdiden teorik ve programsal düzeyde oturtmak ve pratikte buna uygun davranmak gerekir. Bu aynı zamanda bütün Kürdistanı güçlere bir çağrı olarak kabul edilmeli.

Erzincan'da Durum

Erzincan, depremin enkazını daha tümüyle kaldırmış değil. Ama bunun yanında yoğun inşaa çalışması da var. Deprem dolayısıyla büyük oranda göç yaşamış. Bunun çoğu merkez ve merkeze yakın yerleşim yerlerinde ve büyük oranda hali vakti yerinde Türk olan nüfustan oluşuyor. Ama Türklerin şehir ve ilçe merkezlerinde hala ezici üstünlüğü var. Bu hem ekonomik ve hem de siyasal güce dayanıyor. Piyasa denetimlerinde, var olan işletmele sanayi kuruluşları onların elinde. Devlet dairelerinde, belediye ve diğer kamu kuruluşlarında, bürokraside onlar egemen. Şehir ve ilçe merkezlerinde nüfus olarak da çoğunlukta.

Kırmanc'lar-(alevi Zazalar)- kırsal alanda ve şehir ve kasaba çevrelerinde yaşıyorlar. Eskiden kırsal alanda ezici bir yoğunlukları vardı. Ama şimdi büyük oranda göçmüşler ve bu devam ediyor. Önemli bir kesimi batıya ve yurtdışına gitmiş. Şimdi küçümsenmeyecek bir oranda şehir merkezine ve çevresine kümelenmiş durumda. 'İkinci sınıf' bir vatandaş oldukları hemen seziliyor. Bu hem ekonomik ve siyasal yaşamdaki zayıflık ve güçsüzlüğünden ve hem de -esas olarak- kimliklerinden ileri geliyor.

Kırmanc'ların 'Erzincan' dedikleri Erzincan, tarihi DERSİM toprağı ve aslında Dersim'in bir parçası ve Türkiye'ye açılan sınır kapısı konumundadır. Türkler dışında kalan nüfusun esası, Zaza ve alevidir. Az oranda da Kırdaşı dedikleri, Kurmanca konuşan, yine alevi olan kesim var. Erzincan'ın esas eski yerlileri ve sahipleri olan bu insanlar, bugün sadece azınlığa düşmemişler, aynı zamanda 'yabancı ve 'sığınmacı' konumuna itilmişler.

Erzincan üzerine güncel bir analizde bulunmak başka bir yazının konusu olabilir. ancak yine de bazı noktaları vurgulamakta yarar var:

Türk devleti bugün Erzincan ve çevresindeki köyle-ri silahlandırmaktadır. Bunun nedeni nedir?

Cumhuriyet'ten sonra, Erzincan çevresinde verimli topraklar üzerinde bizzat devlet eliyle ve desteğiyle köy ve kasabalar oluşturuldu. Bunlar, başta alt yapı olmak üzere ekonomik ve siyasal olarak desteklendi. Örneğin, eski adı 'Cimin' olan Üzümlü köyü bugün ilçe statüsünde. Keza Erzincan-Erzurum arasında Karasu vadisi boyunca oluşturulan, bütün bu sunni ve Türk olan yerleşim alanları, devletin hemen her nimetinden yararlanıyor. Buna karşılık, büyük ve kalabalık Zaza köyleri bugün harabe haline gelmiş.

Bilindiği gibi devlet, ünlü vali Ali Kemal'den itibaren Erzincan'a özel bir önem vermiştir. Taa o dönemlerde yaptırdığı istatistiklerde 'Alevi-Kürt' olarak nitelendirdiği Zaza nüfusu, küçük bir azınlık olarak göstermiştir. Çeşitli dönemler, belli aralıklarla bölgede alevi-sunni çatışması şeklinde gösterdiği, aslında ırkçı-faşist militanlar tarafından örgütlendirilip başlatılan ve bu eylemlere sunni Türk halkı da katan saldırılar, yine devlet ve devletin çeşitli birimleri tarafında desteklenip teşvik edilen organize olaylardır. Son olarak '75 ve '76'lardaki olaylarda Zazalara ait bütün işyerleri ve evler tahrip edilmiş, yüzlerce insan yaralanmıştı. Devletin ve bazı çevrelerin bilinçli olarak 'Alevi' yanlı öne çıkararak lanse ettiği bu insanlar Zaza'dır ve aslında gizlenmek istenen nokta da burasıdır, yani etnik-ulusal kökeni ve kimliğidir. Böylece etnik köken gizlenerek, gerektiğinde herkes Türk gösterilebilecektir.

İşte, sunni Türk köylerinin silahlandırılması, devletin bu planlarının son halkasıdır. Erzincan'ı elde tutmak. Çünkü Erzincan geleceğin cephe alanı olmaya daha şimdiden aday. Hem sınır kenti konumunda ve hem de küçümsenmeyecek bir Türk nüfusa sahip. Tıpkı Erzurum, Elazığ, Malatya gibi. Ayrıca bu kentler Türk ekonomisinin sınır kazıklarının çakıldıkları noktalar konumunda. Görünen o ki, Karasu gelecekte Kızılısu'ya dönecek.

Bugün, Türk ordusunun üçte ikisinden fazlası Kürdistan'da konumlanmış durumda. Kürdistan'nın hemen bütün kentlerinde kolordu yada tümen düzeyinde askeri birlikler var. Erzincan üçüncü ordunun da merkezi. Şimdi, mevcudu yüzonbeşbin'e varacağı söylenen, yeni bir 'özel tim ordusu' kuruluyor. Yani profesyonel-paralı askerler. Artı Kürt korucular. Görünen o ki bütün bunlar yetmiyor. Onun için Erzincan'da 'Türk

korucular' ve silahlı-sivil milisler ekleniyor. Bosna'da Sırp'ların yaptığını, Kürdistan'da Türkler yapıyor, Erzincan'da ise bunu uygulamanın hazırlığı içinde: Etnik temizlik.

Yapılmak istenen yeni bir 'Ermeni' soykırımının provalarıdır. Kürdistan'da ve özel olarak da Dersim'de.

Eylül 1993

Hollanda, 23 ocak 1995

Değerli Dost,

„Yakılan, yıkılan ve yok edilen sadece köylerimiz ve ormanlarımız değil, binlerce yıllık tarihimiz, kültürümüz ve mitolojimizdir. Ayaklar altına alınan sadece ziyaretlerimiz değil onurumuzdur“. Bu gerçekten hareketle Hollanda da bir araya gelen bir arkadaş grubu olarak Dersim Vakfını kurmuş bulunuyoruz.

Vakıf bağımsız olup, bütün ideolojik ve politik çekişmeler dışında tamamen bilimsel bir oluşumdur. O toprakların suyunu içmiş, ekmeğini yemiş ve havasını solumuş insan olmanın gereği, sorumluluğu ve bilinciyle hareket eden herkesin bu konuya duyarlı olması ve gelişmelere müdahale etmesi gerektiğine inanıyoruz. Gelişmelere müdahale etmek için, kollektif bir çalışma olması vaz geçilmez bir gerekliliktir. Bu gereklilikten yola çıkan bizler bir vakıf kurma gereği duyduk.

Osmanlı ve onun yavrusu olan T.C. Osmanlıdan devr aldığı miras olan despotizm, barbarlık v.s. ile Dersim'e özel bir „ilgi“ göstermiş, „Dersim'e seferler yapmış ama zafer kazanamamıştır.“ Dersim'in yüzünü güneşle yıkayan insanlarını (bir avuç çıkarıcı dışında) teslim alamamıştır.

Gerek Osmanlı için, gerekse T.C. için bir çiban başı olan Dersim, bugün her zamankinden daha şiddetli ve sistemli bir saldırı ve baskı ile karşı karşıyadır.

Bu Neron ve Firavunların elinde ormanlarımız, köylerimiz, insanlarımız ve ziyaretlerimizle birlikte bir kültür mirası da yok olmaktadır.

Bu yok oluşa dur demek ve var olma mücadelesine katkıda bulunmak için Dersim vakfı oluştu.

Vakfın amacı genelde Dersim halkıyla her alanda omuz omuza olmak, özelinde ise Dersim tarihini, kültürünü ve mitolojisini yaşatmak, tanıtmak, araştırmalar, incelemeler yapmak, yaptırmak, desteklemek ve gelecek kuşaklara aktarmaktır .

Bu konuda ilk adım olarak Dersim ile ilgili belge, kitap, kaset, video kaseti, fotoğraf, anlatımlar, el sanatları v.s. meydana gelen bir arşiv oluşturmak ve bunu genelde konuya ilgi duyan herkesin, özelden ise konuyla ilgili bilimsel çalışmaların hizmetine sunmaktır.

Böyle bir bilgi merkezinin oluşmasında her kesin büyük sorumluluk ve katkı payının olduğuna inanıyoruz.

Bunun için konuyla ilgili elinizde bulunan her türlü dokümanı (kitap, bildiri, dergi v.s.) dayanışma amacıyla, gerekirse ücret karşılığında bizlere göndermenizi bekliyoruz.

Her hangi bir yanlış anlaşmayı önlemek için şunu belirtmekte yarar var. Yanan sadece Dersim değildir. Bütün Kürdistan yanmaktadır. Yanan her yerleşim birimi kaybolan birer hazinedir. Gönül arzu eder ki Diyarbakırlılar bir Diyarbakır vakfı, Bingöllüler bir Bingöl vakfı, Mardinliler bir Mardin vakfı kursunlar. Dayanışmaya hazırız.

Amacımız bölgecilik yapmak değil, Neron ateşinden bizim olan bir şeyleri kurtarmaktır. Göndereceğiniz dokümanlara, yapacağınız dostça öneri ve eleştirilere şimdiden teşekkür ediyoruz.

İlişkilerin sürekli ve sıcak olması umuduyla dostça selam ve saygılarımızla.

Dersim Vakfı Yönetim Kurulu.

Dersim Vakfı
Postbus 11159
3505 BD Utrecht

Hollanda

VON WARE

Liebe Freunde, liebe Leser!

Uns ist es leider wieder einmal nicht gelungen, Ware in regelmäßigen Abständen herauszugeben. Trotzdem freuen wir uns, daß Sie jetzt doch eine neue Nummer von Ware in der Hand halten.

Wie Sie bemerkt haben, ist Ware diesmal schwerpunktmäßig in der Dimili-Kirmanc-Zaza-Sprache.

Wir nennen unsere Sprache hier bewußt nicht "Kurdisch", sondern Dimili-Kirmanc-Zaza-Sprache. Weil in der Öffentlichkeit und den Medien alle Nichttürken in erster Linie als "Kurden", das heißt als "Nichttürken" verstanden werden, ziehen wir es vor, uns genauer zu bezeichnen.

Der Grund ist, daß wir mit dem Begriff "Kurden" wenig anfangen können. Der Begriff "Kurden" wird für die, in dem als "Kurdistan" bezeichneten Gebiet lebenden Menschen von verschiedener ethnischer, sprachlicher, kultureller und religiöser Herkunft vom "Fremden" verwendet.

Also kann man das eher als eine oberflächliche Bezeichnung verstehen und ansehen.

Die sogenannten "Kurden" selbst, verwenden in ihren eigenen Sprachen weder für sich selbst noch für andere diese Bezeichnung, sondern sie nennen sich und die Nachbarvölker anders.

Deshalb ist "Kurden" für "Kurden" ein relativer Begriff.

Daher ist auch unklar wer mit "Kurden" gemeint ist. So wie jeder für sich beansprucht etwas Eigenständiges darzustellen, beanspruchen es die "Kurden" ebenfalls, als etwas Eigenständiges angesehen zu werden.

Zu bedauern ist, daß von Seiten der Medien kaum auf diese Problematik eingegangen wird. Dies kann zwei Gründe haben, entweder die Berichterstatter haben "keine Ahnung" wollen aber trotzdem berichten oder Nachrichten als Spaltenfüller verwenden, bei der die Genauigkeit der Volksgruppen uninteressant ist.

Dazu ein Dimili-Kirmanc-Zaza Redewendung: "Wenn jeder davon reden würde wovon er Ahnung hat, dann hätten die Menschen bald nichts mehr zu reden"

Wir wollen alle nicht über ein Kamm geschoren werden und bedauern die oberflächlichen, fehlerhaften und gleichgültigen Berichterstattungen der Medien. Dies ist gleichzeitig auch eine Unaufmerksamkeit gegenüber den eigenen Lesern und Zuhörern.

Das ist eine Herausforderung für den Journalismus.

Im nichtdeutschsprachigen Teil dieser Ausgabe sind folgende interessante Artikel zu erwähnen:

Ein Artikel über die Entwicklung der Dymili-Kirmanc-Zaza-Sprache von Bura Mikail, ein Interview mit dem Enkel eines Führers der Widerstandsbewegung 1938 in Dêsim von Heqie Mergartji, eine Auseinandersetzung mit Geschichte und Kultur der Region Dêsim anhand von Volksliedern (Dami Cengiz) sowie ein Artikel von Munzir Comerd über die Ethik und den Glauben in dieser Gegend.

Frankfurt am Main, Mai 1995

Überlegungen über den Zusammenhang zwischen der Gründung des kurdischen Parlamentes und der Dimili (Zaza-Kirmanc)-Problematik

Perê Sodiri

Kurdischer Nationalstaat

Die Kurden streben die Bildung eines Nationalstaates nach westlichem Vorbild an; sie wollen einen Staat mit verfassungsrechtlich festgelegter einheitlicher offizieller Sprache, einheitlich geführtem Militär und vereinheitlichten Religionen.

Kurdistan selber, dessen Ersterwähnung auf die Selcuken-Zeit zurück geht, ist in seiner Bedeutung als Nation ein politisches Produkt, die Bezeichnung Kurdistan wird von den Industrienationen für ein Gebiet mit Ethnienvielfalt benutzt. In einigen der Gebiete, die kurdisch genannt werden, lebt eine Zaza-Mehrheit.

Unter Beachtung der Entstehung von Kurdistan unter den beschriebenen Voraussetzungen, ist die Vorstellung der Entwicklung eines kurdischen Einheitsstaates nach westlichem Vorbild eine Illusion. Es kann in diesem Land mit seiner vorhandenen Vielfalt an Ethnien mit unterschiedlichen religiösen Glaubensrichtungen keine Einheitssprache oder Staatsreligion geben, ohne daß ganze Ethnien unterdrückt, assimiliert und somit vernichtet werden. Die Kurden sind mehrheitlich Sunniten, die Zaza sind nur teilweise Sunniten. Die Mehrheit ist jedoch alevitisch, eine religiöse Richtung mit ausgeprägter humanistischer Tendenz; diese Glaubensrichtung ist typisch für die Zaza-Bevölkerung, bei den Kurden ist sie nicht verbreitet.

In den westlichen Ländern ist der Umstand noch nicht im Bewußtsein, daß der kurdische Nationalismus sich dahingehend entwickelt hat, seiner Nationalität unterschiedliche ethnische Gruppen zuzurechnen, was ganz bewußt zugunsten der Kurden praktiziert wird. Unter diesen Umständen fordern die Kurden von der Türkei das Selbstbestimmungsrecht für Kurden. Die Zaza als ethnische Minderheit haben gemeinsam mit den Kurden für ihre nationale Anerkennung gekämpft, und, obwohl sie keine Kurden waren, bildeten sie die entscheidende Kraft für die nationale Befreiung der Kurden.

Die Zaza-Intellektuellen haben verschiedentlich 'kurdische' Vereinigungen mitbegründet. Im Zusammenhang mit der Gründung des kurdischen Exilparlamentes müssen diese Intellektuellen jetzt erfahren, daß ein Parlamentsbeschluß dahingehend gefaßt wurde, daß ihre Muttersprache als offizielle Sprache von den Kurden nicht zugelassen werden wird. Der kurdische Nationalismus entwickelt sich wie der türkische Kemalismus.

Während der Veranstaltung zur Gründung eines kurdischen Exilparlamentes wurde von einem Teil der kurdischen Teilnehmer gefordert, daß die offizielle Sprache des kurdischen Parlamentes im Exil Kurdisch sein

solle.

Die Gruppe um Zübeyir Aydar und Ali Akbaba hat für einen Paragraphen gestimmt, in dem festgelegt wird, daß Kurdisch nicht die offizielle Sprache aller in kurdischen Gebieten lebenden Personen sein soll. Ihre Begründung war, daß es in Kurdistan andere Völker und ethnische Gruppen gibt. Wenn Kurdisch die offizielle Sprache würde, würden die Sprachen der anderen ethnischen Gruppen assimiliert und diese Gruppen damit totgeschwiegen werden.

Dieser Punkt wird von den Anwesenden bei der Exilparlamentsgründung diskutiert. Serhat Bucak macht einen Alternativvorschlag in folgender Form: Die Sprachen Zazaki und Asurisch sollen auch als gültige Sprachen in die Satzung aufgenommen werden. Die langatmige Diskussion wird durch mehrmalige Pausen unterbrochen. Der Gegner des Alternativvorschlages, Ali Sapan, initiatives Mitglied der Kommission eines Kurdischen Parlamentes im Exil, stellt fest, alle Staaten haben eine satzungsmäßig festgelegte offizielle Sprache!

In Paragraph 6, unter Punkt 3 in der Satzung des kurdischen Exilparlamentes ist festgelegt, daß die Sprache der Mehrheit der Parlamentsmitglieder als satzungsgemäß offizielle Sprache zu gelten hat. Das kurdische Parlament unterscheidet nicht wertend zwischen unterschiedlichen Nationen innerhalb der Kurdistanbevölkerung und praktiziert keine Geschlechtertrennung. Diese Gruppen werden sich mit eigener ethnischer Identität vertreten können, sie genießen Meinungsfreiheit; selbstverständlich wird ihnen die Verwendung der eigenen Sprache zugestanden.

Ein Diskussionsbeitrag bei Bildung des kurdischen Exilparlamentes war die Zusage, daß bei kommenden Sitzungen dieses Exilparlamentes Simultanübersetzungen aus dem Türkisch in verschiedene Sprachen der anwesenden Ethnien stattfinden würden.

Über beide Vorschläge, Festlegung einer oder mehrerer offizieller Sprachen, wird abgestimmt. Ergebnis: Mit einer 3/2 Mehrheit wird der erste Vorschlag, daß nur Kurdisch als offizielle Sprache in die Satzung aufgenommen wird, angenommen. Der Alternativvorschlag unterliegt.

Die Zeitung¹ vergleicht den Ablauf der kurdischen Exilparlamentsbildung mit einer Anekdote: In diesem Kurdischen Parlament würde durch monistische Stimmung und Verordnungen eine der türkischen Regierungsmentalität vergleichbare Situation geschaffen.

Es ist jedermann bekannt, was einem

Parlamentsmitglied passieren würde, welches im türkischen Parlament eine Änderung des Paragraphen, der Türkisch als offizielle Sprache festgelegt, forderte. Bezeichnend an diesem Verlauf ist, daß diejenigen Zaza, die sich angepaßt und opportunistisch verhalten haben und sich jetzt mit der kurdischen Sprache und Kultur identifizieren, durch das Vorgehen des Kurdischen Exilparlamentes besonders schockiert sind; sie haben sich kurdischen Maßstäben angepaßt, ohne die Auswirkungen dieser Anordnungen bedacht zu haben. Auch bei der kurdischen Exilparlamentsgründung ist wiederum eine vergleichbare Tendenz der Kurden sichtbar, die Zaza und andere Ethnien für sich zu vereinnahmen, ohne diesen ein Minimum an nationaler Eigenständigkeit zu garantieren. Die Türkei behauptet, sie sei demokratisch, es gäbe ein Parlament. Daß in den Satzungen dieses Parlamentes demokratische Forderungen nicht gestellt werde, Menschenrechtsforderungen nicht enthalten sind, wird verschwiegen. In diesem Sinne droht die Gründung eines kurdischen Exilparlamentes zu verlaufen.

Yeni Politika, 17. April 1995

der schafhirte

der schafhirte
auf einer weide am rande
der stadt
inmitten seiner hunde
und der herde,
aus der lammkeulen
rasch abgeführt werden,
auf einer flütte melodien
aus dem kofferradio begleitend
im einklang
mit seiner natur

michael hillen

was nützt es

was nützt mir
die sonnenuhr
in der nacht

was die wasseruhr
winters
in den gefrierenden räumen
alter klöster

was die kerzenuhr
deren wachs nicht niederbrennt
bis zum eingeschlagenen nagel
weil im wind

der docht
die flamme nicht trägt

was nützt mir
die präzision einer rolex
wenn meine unruh
der kommenden zeit
vorgeht

michael hillen

fremd sein

fremd sein in diesem leben
wie die eigene stimme dei
man nicht hört
aus sich selbst
fremd wie die handschrift
auf dem ersten brief
eines entferbten verwandten

das gleichgewicht einatmen
durch ein freundliches fenster
und eins sein mit
der blaumeise die aufrecht
in der wand steht

michael hillen

keine garanti

zu einer instalattion von mariusz kurk

holztisch mit vier holzstühlen
auf hölzernen boden
umstellt umzingelt von
weißem porzellan

das wir durchschreiten müßten
um besitz zu ergreifen
von tisch und stuhl wer
verbürgte sich daß
was eben unter unseren schreitenden füßen
noch weiße kanne war weiße
tasse und weiße terrine
sich nicht verwandelte
in gebeine
und was scherben waren und splitter
nicht in münden und menschenaugen
und was luft war zwischen geschir
nicht in blut
und wir auch wirklich
um zu den dingen zu gelangen
über porzellan gingen
und nicht über leichen

michael hillen

Besonderheiten der sasa-alevitischen Religion

Anton Dierl

Ich will nicht das ganze Religionssystem darlegen, weil dies den Rahmen des Artikels sprengen würde und weil die Religion in den sasa-alevitischen Dörfern seit 1960 zusammengebrochen ist und eine tiefgreifende Renaissance noch nicht in Sicht ist. Ich bringe hier nur Slogans, die von den paar wenigen echten Gläubigen und Aktivisten im Gespräch mit mir gebraucht wurden.

a) Die Lehre von den Vier Heiligen Büchern (Dört Kitab). Die vier Bücher sind die Taurat (Thora) des Moses, der Sabur (Psalm) des David, das Incil (Evangelium) Jesu Christi (Isa Peygamber/Prophet) und der Koran Mohammeds (Muhammed Peygamber/Prophet).

Alle vier Bücher sind ranggleich, und man ist schon Monotheist und wahrer Gottgläubiger, wenn man für sich nur ein einziges Heiliges Buch hat, beispielsweise den Psalter Davids.

Allerdings wird geglaubt, daß bei allen vier Büchern nicht mehr die Urform vorhanden ist. Alle viere sind deformiert. Es darf nicht am Buchstabentext gehangen werden. Die Auslegung liegt beim Mürschid, und nicht die mündliche Lehre eines Mürschids ist entscheidend eines lebenden Mürschids.

b) Die Materie ist geronnener Geist Gottes „Blicke nicht auf die Dinge, als wären getrennt von Gott“. Der Kosmos ist der Sichtbare Pol Gottes, entstanden durch eine Abfolge von Emanationen aus Gott. Alle Dinge sind Gestalt gewordene Ideen Gottes, und mithin kann gesagt werden: „Alles ist Gott.“

c) Der Geist des Menschen ist ein Funken vom Gottesgeist „Wisse, daß Hak (=Gott) in dir ist.“ Der Mensch besteht aus drei Teilen: Fleischesleib, Seele, Geist. Der Geist ist in seiner Substanz göttlich, ist ein Teil Gottes. Trotz libertärer, nichtasketischer Lebensweise ist Hauptziel des Menschen nicht materielle, sinnliche Lebensgenuss, sondern die Entfaltung des Geistes. Die Entfaltung des Geistes kann Askese erfordern, muß aber nicht; das ist eine individuelle Sache.

d) Jesus Christus ist Gott
Deswegen ist er höher als der Prophet Mohammed. „Isa ist Gott und höher als Mohammed“ wurde früher von den meisten sasa-alevitischen Dedes (Geistlichen höheren Grades) geglaubt. Es war

früher bei den sasa-alevitischen Dedes ein beliebtes Diskussionsthema, warum und ob Jesus Christus doch Gott ist und mithin Mohammed überlegen. Im türkischen Alevismus und im Sunnismus ist Isa Peygamber nur Ruhullah= Geist-von-Gott, aber nicht Gott selbst

e) Ali ist der Weltgeist, ist der kosmische Mensch und Ali inkarniert sich immer neu auf Erden. Diese Sonderlehre zu Ali wird nur noch von ganz wenigen gewußt. Ali ist somit der größte Supermensch auf Erden seit Adam bis heute. Er inspirierte alle Propheten, mithin auch Mohammed. Was Mohammed als Engel Gabriel erschien, war Ali. Auch heute inkarniert sich Ali. Irgendwer ist Ali, auch wenn er es nicht verrät. Ali kann daher (zur Tarnung) in einem ganz gewöhnlichen Menschen sein. Jeder Dorfalevit weiß und fühlt heute, daß mit Ali etwas Besonderes los ist, aber er weiß doch nicht, in was das Besondere an Ali besteht.

Ich will abschließend auf ein Problem des konkreten Dorf-Alevismus eingehen, als er noch intakt war, als das Bergnomadentum der Hauptfaktor war oder wenigstens der zweite Hauptfaktor war, als man im Übergang zum stationären Bauerntum war. Der Alevismus entstand als Geistesprodukt städtischer Intellektueller, war Produkt der Hochkultur im Mittelmeerraum und in Vorderasien. Aber er mußte von Bergnomaden getragen, gefühlt, gedacht, gelebt werden. Nomadentum erzeugt Schamanismus und Naturkulte. So erklärt sich, warum im realen Dorf-Alevismus heilige Teiche, Tabu-Tiere, heilige Bäume und heilige Steine vorkommen. So erklärt sich, warum große Mürschide und Dedes die Stellung und Funktion von Schamanen bekamen. Und ihre Türben sind heute noch Wallfahrtsorte und ihre Wirkkraft wird geglaubt selbst von nihilistischen und atheistischen Aleviten/Alevitinnen, wie ich zu meiner großen Verblüffung in Erzincan feststellte. Kein atheistische Alevit würde die Tabu-Fische im Dorf-Quellteich von Mollaköyü (Bei Erzincan) herausholen. Bei Gefahr wird Ibrahim Dede in seiner Türbe in der Kemah anrufen, oder Düsgün Baba in seiner Türbe bei Tercen, und Frischvermählte holen sich den Segen der Heiligen in den Türben.

Andere Aspekte der Menschenrechtsverletzungen

Yaşar / Asmen

Der einfachste Weg, mit Problemen fertig zu werden wäre, die Probleme oder sich selbst zu ignorieren. Aber damit werden weder die Probleme gelöst, noch schaffen wir uns innere Ruhe. Wenn es anders wäre, müßte es heute und in der Zukunft brillant sein.

Weil wir Menschen seit Tausenden von Jahren ignorieren, was uns nicht als richtig vorkommt oder sich nicht anpaßt, werden damit Menschenrechte verletzt. Bewußt oder unbewußt werden ganze Völker oder Individuen vorverurteilt. Manchmal wird gegen den/die nächste/n Freund/in mit Vorurteilen reagiert, obwohl man/frau die Person ziemlich gut kennen mag.

Besonders da, wo ein Mensch, sich zu beweisen versucht und Anerkennung will, fängt es an! Alle Glocken schlagen für Egoismus (Ego- und Ethnozentrismus) und Leistung. Um auf Kosten Anderer für bessere Lebenssituationen Karriere zu schaffen, denkt man/frau keine Minute nach, wie auf einfachste Weise ganz natürliche Menschenrechte verletzt werden.

Leben, ohne Menschenrechte zu verletzen, fordert bewußt zu leben, id est Sensibilität und Gefühle zu entwickeln für andere Menschen, für Begebenheiten in anderen Ländern. Man/Frau sollte den Schmerz einer Stricknadel erst am eigenen Leib erfahren, bevor er/sie versucht, mit der Nähnadel auf andere einzustechen [*Çuvaldızı kendine, iğneyi başkasına batır! (türk.)*].

Vor allem bei sich selbst anzufangen und das ins Leben zu rufen, im besonderen wo wir in Deutschland mit verschiedenen Kulturen ineinander zusammen leben, ist es doch existentiell, darauf zu achten, für Menschenrechte da zu sein.

Auch für Menschenrechte wie Sprache und Kultur.
Menschenrecht : Sprache und Kultur

Eines der Erscheinungsformen/Aspekte der Menschenrechtsverletzungen, nämlich außer Verfolgung, Folter und Mord, möge auch das Verbot oder Unterdrückung der Sprache (jeglicher Art) und Kultur eines jeden Volkes oder Individuums sein.

Repression, gar Vernichtung dessen, womit man/frau aufwächst, sich als Mensch zum Ausdruck bringt, womit man/frau denkt und sich identifiziert.

Verswindet die Sprache und Kultur eines Volkes oder Individuums, dann verschwinden auch die darin enthaltenen Gefühle, kulturellen Leistungen; ein Werkzeug, ein Identifikat - es wäre einfach nicht mehr da!

Vernichtungsprozesse dieser Art durch faschistische Apparate nehmen in allen Teilen der Erde seinen Lauf. In der Entstehungsphase bürgerlicher Nationalstaaten entwickelt sich eine suppressive Ideologie, die dann von einem Volk, einer Geschichte, einer Sprache und einer Religion spricht, und somit versucht wird, Minderheiten zu assimilieren oder zu vernichten.

Der Aufzwang einer anderen Kultur und Sprache ruft ein Unbehagen hervor. Menschen, die das bemerken und denen ihre eigene Kultur von Bedeutung ist, versuchen der

Unterdrückung zu widerstehen. Und Menschen, die wirklich versuchen, sich in die Lage dieser Menschen zu versetzen, oder mitfühlen, können sie verstehen.

Nehmen wir doch aktualitätshalber als Beispiel die Türkische Republik, wo viele verschiedene Kulturen aufeinander Treffen. Ja, auch von dieser Art der Menschenrechtsverletzung kann oder will die türk. Regierung nicht ablassen. Die Türkei, und viele andere Staaten müssen als Vielvölkerstaat bekanntgemacht werden, und nicht als ein Land mit paar Minderheiten! Es kommt rechtens der Zweifel auf, ob Türkei ihren Namen wirklich verdient; wie wäre es z.B. mit Kleinasien? Es ist nicht das Problem, daß so viele Minderheiten existieren, sondern wie und ob sie existieren werden. Gewiß ist auch die ideologische Haltung einer Person/Gruppe wichtig.

Daß heute einige der Minderheiten beim Versuch der Verschriftlichung und Entfaltung ihrer Sprache mit Schwierigkeiten konfrontiert sind, ist das Ergebnis einer jahrelangen repressiven faschistischen Diktatur. Bei einer ziemlich fortgeschrittenen, erzwungenen Assimilierungspolitik mangelt es bei der Angabe an Genauigkeit. Leider konnten nur die ethnischen Minderheiten angegeben werden, die uns bekannt waren

Literaturempfehlung hierzu wäre: *Peter Alfred Andrews, Ethnic Groups in Turkey, Benninghaus TAVO, Reichert Verlag, Wiesbaden 1988.*

1. KurdInnen (Kurmancı)
2. Zazas (Dımıl, Kırmanc, Ma)
3. TscherkessInnen
4. AraberInnen
5. LasInnen
6. GriechInnen (OströmerInnen)
7. ArmenierInnen
8. JudInnen
9. AlbanerInnen
10. GeorgierInnen
11. AssyrerInnen
12. AbchasInnen
13. AserbaidshanerInnen
14. TurkmenInnen
15. BulgarInnen (Pomak)
16. ZigeunerInnen
17. BosnierInnen (Boşnak)
18. PerserInnen
19. RussInnen
20. RumänInnen
21. EstonierInnen
- u.a.

Ferner gibt es Glaubensgruppen wie Alewitische und sunnitische (Hanefi und Schafi) Moslems, Christen, Yezidis u.a.

Wir gedenken noch den ArmenierInnen, an denen vor 80 Jahren (April 1915) in Ostanatolien der zweitgrößte Völkermord verübt wurde (ca. 1,5 Mill.), was die türkische Regierung bis heute leugnet!

„Veyvê Kitavu“ ZAZA-BÜCHERFEST 1995

Das 5. Zaza-Bücherfest (Veyvê Kitavu) fand am 20. Mai in Mannheim statt. An diesem Fest, das im Jahr einmal im Mai stattfindet, nahmen etwa 300 - 350 geladene Gäste teil.

Viele der Gäste kamen aus den weiten Teilen Deutschlands (aus Hannover, München etc.) und auch aus dem Ausland wie z. B. aus Schweden, Holland, Frankreich und der Schweiz.

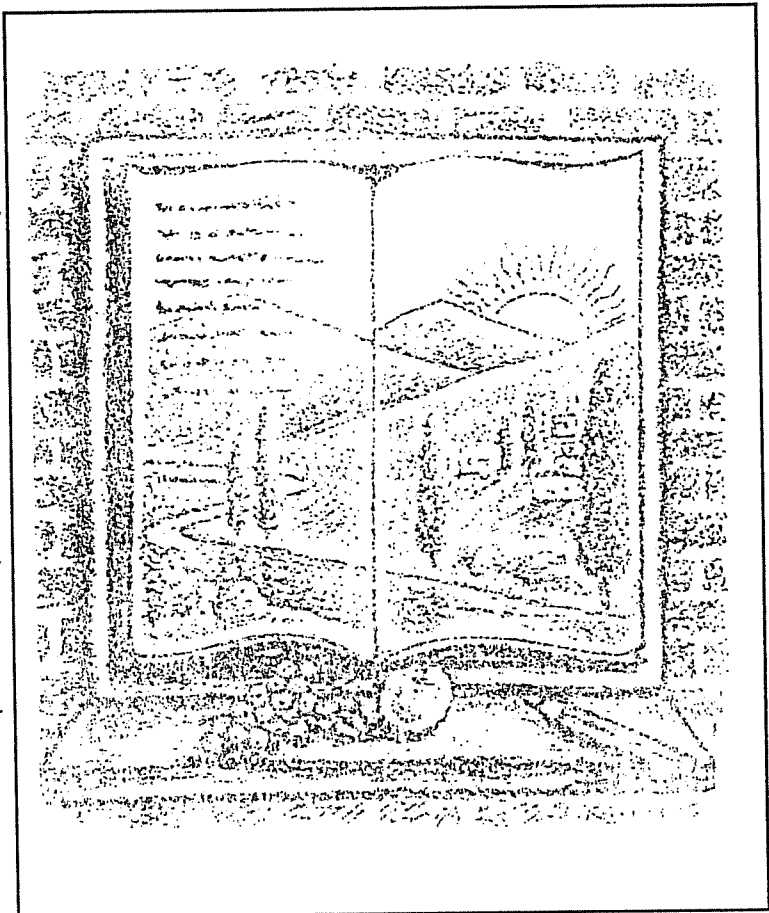
Dies zeigt ein großes Interesse der Zazasprachigen an ihrer Sprache und Kultur in der Migration.

Das Ziel des Bücherfests ist, Bücher, Musikkassetten und Zeitschriften vorzustellen, die jedes Jahr neu in der Zaza-Sprache erscheinen. Dieses Jahr wurde dieses Anliegen auch um Publikationen, die in Deutsch, Türkisch und in anderen Sprachen zur Zaza-Thematik erschienen sind, erweitert.

Das Motto des diesjährigen Bücherfestes war ein Spruch des georgischen Dichters S. Rusthaweli: „Wer sich keinen Freund sucht, wird am Ende sein eigener Feind!“ Mit diesem Spruch wollten wir unser Ziel verdeutlichen, daß für uns das Zusammen- und Miteinanderleben mit Menschen anderer Sprachen und Kulturen sehr wichtig ist.

In diese Richtung ging auch das inhaltsstarke Referat des Orientalisten *Raoul Motika* von der Universität Heidelberg. Er verglich die Lage der Minderheiten in der Vergangenheit und der Gegenwart im europäischen und orientalischen Raum miteinander. Dabei ging er besonders auf die Lage der ethnischen und religiösen Minderheiten in der Türkei ein.

Weitere Referate, die sich mit musikalischen und literarischen Beiträgen abwechselten, belebten das Bücherfest.

Ludwig Paul, der an der Universität Göttingen über die Zaza-Sprache promoviert, gab einen wichtigen Einblick in die Zaza-Dialekte. Besonders sein Beitrag in der Zaza-Sprache begeisterte die Teilnehmer.

C. M. Jacobson und *M. Sandonato* sprachen in ihrem wirkungsvollen Beitrag über die Möglichkeiten zur Erhaltung und Weiterentwicklung der Zaza-Sprache. Die beiden Sprachwissenschaftler, die über perfekte Zaza-Kenntnisse verfügen, veröffentlichten letztes Jahr ein zweisprachiges Buch zur „Rechtschreibung der Zaza-Sprache“.

Dr. H. Cağlayan befaßte sich mit dem Thema „Türkische Arbeiterbewegung und die Befreiungsbewegungen der Zazas und Kurden“.

Die beiden Schriftsteller *Koyo Berz* und *Gagan Çar* nahmen neben ihren literarischen Beiträgen Stellung zur Selbständigkeit der Zaza-Sprache und betonten hierbei die Notwendigkeit der Publikationen in dieser Sprache.

Als Ergänzung zu diesen Referaten und Vorträgen dienten traditionelle und moderne Lieder, Gedichte usw. Außerdem gab das Fest mit längerer Pausen Möglichkeiten, Gedanken auszutauschen und Bekanntschaften zu machen.

STEINWASSERTRAUM

Heqie Merganji

Wir sind unterwegs in unseren Bergen. Mal geht es aufwärts, mal abwärts. Ich möchte so gern, daß Ulrike meine Heimat kennenlernt: wo ich geboren bin, wo ich die Tiere gehütet habe, wo ich trotz Hunger und Not glücklich war...

Nach langer Zeit kommen wir zu einem Bach. Er trägt sein Sommerkleid: Das Wasser ist klar und Steine, Kiesel und Sand am Grund sind mit einer grün-gelben Schicht bedeckt.

Außer dem Glucksen des Wassers und dem Herumhüpfen und Quaken der Frösche ist nichts zu hören.

Weder der Lärm aus Deutschland noch der Dreck aus den großen Städten hat diese Gegend bislang erreicht. Wir haben keinen dicken Kopf, kein Sausen in den Ohren - wir haben einfach gute Laune. Obwohl wir seit Stunden unterwegs sind, sind wir keinem Menschen begegnet.

Auf den Almplätzen an unserem Weg ist in den letzten Jahren ganz offensichtlich nicht eine einzige Hütte gebaut worden. Auch bei den Winterquartieren weiter unten im Tal gab es keine Spuren, daß hier in den letzten Jahren Menschen gelebt hätten: Die Häuschen waren grasbedeckte Ruinen.

Der Bach führt so viel Wasser, daß man eine Mühle damit antreiben könnte. Der kleine Stein, auf den ich meinen Fuß gesetzt habe, bewegt sich und ich bekomme nasse Füße. Ich trete zurück, hole den Stein aus dem Wasser und betrachte seine Rückseite. Ein Wassertierchen hat aus feinem Sand sein Gehäuse gebaut und dieses an den Stein geheftet.

Als ich mit einem anderen Steinchen auf das Gehäuse schlage, höre ich von weit her die Stimme von Tante Fate.

Ich freue mich und rufe zurück so laut ich kann: "Tante!"

Sie ruft nochmals und ich antworte ihr.

Dann gehen wir in die Richtung, aus der ihre Stimme kommt.

Ich freue mich riesig, daß wir gleich die Tante und Onkel Momid sehen werden. Ulrike hat sie noch nicht kennengelernt, und ich habe ganz große Sehnsucht nach ihnen. Ganz sicher erzählen sie Geschichten von früher, und ich werde sie dann Ulrike ins Deutsch übersetzen!

Wir laufen sehr schnell - ich vorne, Ulrike hinter mir. Da sehe ich am Rand des Ziegenpfades die Stelle, an der die Dörfler früher zum Haarewaschen seifige Erde aus einer Grube geholt haben. Aber sie ist völlig mit Gras zugewachsen...

Eine panische Angst befällt mich plötzlich: Die ganze Gegend ist schon seit langem menschenleer!

Da fallen mir die 70 DM-deutsches Geld in meinem Portemonnaie ein. Ich werde sie dem heiligen Duzgin opfern und Tante Fate und Onkel Momid schenken.

Die Stimme von Tante Fate kommt näher. Ganz kurz sehe ich zwischen den Büschen ihr buntes Kleid, das sie immer getragen hat. Da verdoppelt sich meine Freude und wir laufen noch schneller.

Plötzlich stehen ein etwa siebenjähriger Junge und ein gleichaltriges Mädchen in der Gestalt von Onkel und Tante vor uns.

Bevor ich etwas fragen kann, verschwinden sie wieder. Meine Freude schmilzt wie Schnee im Sommer dahin und mein Herz zieht sich zusammen. Mir wird klar, daß die beiden wohl schon lange nicht mehr leben.

Als ich erwache, geht mir durch den Kopf: Die Zyklopen haben unsere Heimat entvölkert. Sie haben niemanden lebengelassen, der unsere Märchen, unsere Geschichten, unsere Sagen erzählen könnte...

1994

GROSSE NARREN

Heqie Merganji

Es war erst Frühlingsanfang und die Zeit der Arbeit noch nicht gekommen.

Der Bauer wollte, daß sich die Tiere noch satt fraßen, um zu Kräften zu kommen.

Seine zwei Esel wechselten deshalb in den ersten Tagen nur vom Fressen zum Schlafen und wieder zum Fressen.

Nach einigen Wochen ging es den beiden so gut, daß sie sich beim Plaudern zunehmend gegenseitig aufs Korn nahmen.

Eines Tages rief der graue dem schwarzen Esel zu: "Komm, laß sehen, wer von uns den größeren Haufen macht!"

Der Schwarze antwortete:

"Meiner ist bestimmt gößer als deiner! Such du dir für diesen Vergleich lieber ein Fohlen aus!"

"Ach, sag das nicht! Du weißt ganz genau, daß ich weit und breit der größte bin!" sagte der Graue. So stritten sie eine Weile und begannen, um die Wette zu drücken und laut dicke Luft zu machen, bis jeder einen ordentlichen Haufen hingestellt hatte.

Doch die ganze Mühe hatte sich nicht gelohnt: Es war nicht auszumachen, ob tatsächlich einer mehr

geschafft hatte als der andere.

Da also nichts entschieden war, stritten sie in diesen Tagen noch öfter miteinander.

Bald gab der Schwarze an: "Ich habe die größten Hoden!", der Graue aber erwiderte: "Nein, ich!" Dann wieder fing der Graue an: "Ich kann lauter I-A schreien als du!"

Ein anderes Mal meinte der Schwarze: "Ich habe den größeren Penis!" Daraufhin rief der Graue Passanten zu Hilfe: "Kommt und schaut, wer den größten hat!" ...

Dann aber fing die Arbeitssaison an: Die Ernte mußte eingebracht, das Stroh gedroschen, Heu getragen, Holz geschleppt, Getreide zur Mühle transportiert werden ...

Sobald die beiden Esel eine Arbeit erledigt hatten, gab es schon zwei neue Anforderungen. Ihre Frühjahrsangewohnheit hatten sie dabei nicht aufgegeben.

Bald rief der schwarze Esel: "Ich bin der Kräftigste! Ich bin so stark wie ein Löwe!"

Der Graue ließ das aber nicht auf sich sitzen: "Nein, ich! Wenn von einem Löwen die Rede sein soll, dann bin ich das! Ich kann dich noch mitsamt deiner Ladung tragen."

Wenn der Bauer die beiden belud, beschwerte sich erst der eine, er hätte zu wenig Ladung, und dann schimpfte der andere: "Pack mit noch etwas drauf!"

Der Bauer war sehr stolz auf seine beiden Esel und belud sie nach Wunsch, bis sich ihre Rücken bogen.

Das ging einige Jahre so:

Nach einem harten Winter kamen die Esel im Frühling jeweils einigermaßen zu Kräften.

Dann begann die Arbeitssaison, und sie fanden kaum Zeit zum Fressen. Im Herbst waren sie schließlich so abgemagert, daß ihre Schritte unsicher wurden und sie sich kaum auf den Beinen halten konnten.

Als der erste Schnee fiel, waren sie beide wieder völlig ausgemergelt und kraftlos.

Ein Außenstehender hätte nie vermutet, daß es einmal kräftige, gesunde Tiere gewesen waren.

Den nächsten Frühling erlebten sie nicht mehr.

II

Xidir arbeitete eine Woche lang früh, eine Woche spät und eine Woche nachts. Dann hatte er drei Tage frei.

Als er nach der Nachtschicht Freitag früh nach Hause kam, schlief er bis in den späten Nachmittag hinein.

Xidir hatte Brüder, Cousins, Vettern, seinen Misaiv (1), seinen Kewra (2) und noch eine ganze Menge anderer Verwandte aus Dersim in Duisburg.

Am Samstag kamen Onkel Seyuße und Onkel

Memkhali mit ihren Frauen zu Besuch.

Der erste Tee war noch nicht ausgetrunken, da kamen noch Onkel Seymomid, Khekil und Uşenali.

Erst wurde Tee getrunken, dann gegessen, schließlich gab es nochmals Tee und Kaffee.

Die Unterhaltung hatte bis dahin zugenommen, und jeder hatte von dem Leben hier und in der Heimat erzählt.

Als man begann, über die Arbeit zu sprechen, unterbrach der Gastgeber:

"Ich arbeite seit ungefähr zwei Monaten für fünf Männer in meiner Halle!"

Die Gäste sahen sich vielsagend an und dachten alle dasgleiche:

"Was ist er doch für ein Lügner, dieser Xidir!"

Als aber niemand etwas antwortete, ergriff Onkel Seymomid das Wort:

"Lieber Xidir, arbeitest du wirklich für fünf?"

Xidir machte eine ernste Mine und erwiderte:

"Ja, ich arbeite wirklich für fünf Männer. Glaubst du etwa, Onkel, daß ich lüge?"

In unserer Halle, in der früher fünf Männer waren, arbeite ich jetzt alleine. Der Vorarbeiter ist immer sehr zufrieden mit meiner Arbeit.

In jeder Schicht kommt er ein- bis zweimal, klopft mir auf die Schulter und sagt: "

Herr Çelik, du bist ein tapferer Mann. Du arbeitest nicht nur schnell, sondern auch gut und sauber." Zuerst hat er zwei

Arbeiter bei uns weggenommen, die letzten dann vor zwei Monaten. Jetzt bin ich allein in der Halle." Es herrscht eine Weile Schweigen, bevor Memkhali sich äußerte:

"Xidir, wenn du für fünf Männer arbeitest, dann verdienst du doch auch für fünf Männer, nicht wahr?"

"Ach nein, Bruder, nein. Ich bekomme nur Lohn für einen", antwortete Xidir.

Onkel Seymomid grinste und fragte:

"Bruder Xidir, was kratzt dich die Arbeit von fünf Männern, wenn du nur Lohn für einen bekommst? Ich glaube, es gibt nicht nur bei Thyssen, sondern in ganz Duisburg keinen so großen Esel wie dich!"

Die Thyssen-Werke sind wie ein gewaltiges Ungeheuer, das nie müde wird.

Von früh bis spät hört man seinen Lärm und sein Fauchen. Im Frühling, Sommer,

Herbst und Winter riecht man Gummi, Eisen Kohle, Kanäle, Schiffe, Öl und noch

tausend andere Gerüche. Von morgens bis morgens spuckt dieses Ungeheuer Rauch und Feuer in den Himmel. Es kennt weder Samstag noch Sonntag noch Feiertage ...

Ein Jahr später haben wir gehört, daß Xidir im Krankenhaus liegt. Er lebt noch.

An seiner rechten Hand fehlen drei Finger und sein linkes Ohr ist taub.

III

Sie saßen im Verein der Kommunistischen Partei und tranken Tee.

Die Luft war durch den Zigarettenrauch zum Schneiden.

Einige Jugendliche und ein paar alte Linke hatten auf dem Tisch Faschismus und Imperialismus niedergeschlagen und machten Revolution.

Sie kamen aus Dersim, Marasch, Bingol, Xarpet, Amet, Malathia und hatten Schutz auf deutschem Boden gesucht.

Die alten Linken ereiferten sich:

"Wir sind Internationalisten! Schämt euch zu sagen, wir seien Kirmanci (3). Ihr seid nichts anderes als Nationalisten! Wir aber sind keine Nationalisten! Wir bereiten die Revolution für alle Völker der Erde vor!" ...

Ein alter Linker, der eine Zigarette nach der anderen raucht, palaverte lautstark:

"Marx hat das so gesagt: ... Lenin hat es so gemacht: ... Wir müssen es so machen: ..."

Der älteste der Zuhörer war Onkel Hasan. Er fragte den Revolutionär nach einer Weile:

"Wie heißt du?"

"Ich heiße Kemal."

"Woher kommst du?"

"Aus Dersim."

"Dersim ist groß. Aus welchem Teil und Dorf stammst du?"

Das Verhör paßte Kemal nicht. Er antwortete unfreundlich:

"Bist du ein Spitzel, Onkel? Warum fragst du wie ein Polizist?"

Onkel Hasan stellte unbeirrt eine weitere Frage:

"Du bist als Asylant hier in Deutschland, nicht wahr?"

Kemal antwortete: "Ja."

"Glaubst du, die deutsche und die türkische Polizei wissen nicht, wer du bist?"

Als du hier deinen Asylantrag gestellt hast, hat man dich bis ins letzte Detail ausgeleuchtet, nicht wahr? Die türkische Polizei weiß auch alles über dich!

Ich verstehe dein Mißtrauen nicht. Ich bin kein Spitzel. Ich komme auch aus Dersim, daher frage ich, aus welchem Dorf du kommst. Aber du mußt es mir nicht sagen, wenn du nicht willst."

Onkel Hasan drehte sich zu den anderen Zuhörern und fragte:

"Na, was glaubt ihr, tue ich ihm Unrecht?"

Ein junger Zuhörer antwortete:

"Nein, Onkel. Was du sagst, stimmt doch.

Außerdem kennen wir dich schon seit Jahren. Spitzeln ist kein Job für dich!"

Kemal wurde freundlicher und sagte zu Onkel Hasan:

"Onkel, es tut mir leid. Ich wollte dich nicht beleidigen. Wir sind linke Revolutionäre.

Wir können nicht jedem Informationen über uns geben. Ich komme aus dem Dorf K., und man nennt uns Familie U."

Onkel Hasan stellte ihm weitere Fragen:

"Kemal, seit wann bist du Revolutionär?"

"Onkel, ich bin seit '74 dabei!"

"Bruder Kemal, weißt du, du hast länger als eine Stunde ununterbrochen gesprochen!

Den türkischen Faschismus und Chauvinismus hast du niedergemacht und den Imperialismus ebenso. Wir sind hier unter uns. Was hast du bis heute zustandegebracht?

Xızır (4) zu Willen, sag mir, hast du jemals gearbeitet? Soweit ich weiß, bist du seit

fünf Jahren hier in Deutschland. Dich und deine Kinder ernährt das deutsche Sozialamt. Deutschland ist ein Dinosaurier. So wie die Blutegel sich am Hintern der Tiere

festsaugen, habt ihr euch an Deutschland geklemmt. Ihr sagt: "Wir machen keinen

Nationalismus. Wir brennen jede Art von Imperialismus und Faschismus nieder, machen Revolution und retten alle Völker..."

Ihr wollt uns retten, wo ihr selbst noch Hilfe braucht!"

(1) bruderschaftsähnliche enge Freundschaft insbesondere bei Aleviten zur

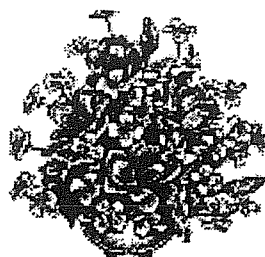
Bekämpfung von Armut, Krankheit, Katastrophen und Blutrache

(2) vergleichbar mit einem Patenonkel

(3) Volksgruppe im Raum Dersim mit eigener Sprache und Kultur

(4) in Notlagen rettender Heiliger

Originalfassung Seite 40- 51.

Liebe Şengül

als ich die Einladung zur Gründung der "Dêsim-Stiftung" von Dir erhalten habe, habe ich mich - trotz gewisser Bedenken - sehr gefreut. Aber was dann am 6.5.95 während der Gründungsversammlung geschah, war wieder enttäuschend. Und auch Deine Haltung dazu blieb mir unverständlich.

So bin ich nicht von Hasan, Mehmet Ali, Xidir Süleyman, sondern von Dir, also von Şengül Şenol aus Dêsim enttäuscht.

Wir zählen zu einem Volk, das im westlichen bis mittleren Ostanatolien (Raum zwischen den Provinzstädten Sivas, Erzincan, Erzurum, Muş, Bingöl, Diyarbakır, Urfa und Malatya) schon ewig zu Hause ist und ca. 5 Mio. Menschen beträgt. Bisher haben andere Mächte uns eine Geschichte diktiert. Die Türken sagen und schreiben, daß wir reine Türken seien. Weil wir auf den Bergen leben, seien wir wild geworden und dadurch sei auch unsere Sprache verwildert. Die Kurden meinen und schreiben, daß Dêsim kurdisch sei. Und die Armenier tendieren dazu, Dêsim als armenisch zu deklarieren. Es ist immer so gewesen: Wenn ein Volk seine Geschichte nicht selbst schreibt, schreiben die anderen sie zum eigenen Vorteil.

Durch die Assimilationspolitik und das Erziehungssystem der Türken fühlten wir (Intellektuelle, Lehrer und Sympathisanten linker türkischer und kurdischer Organisationen) uns mehr oder weniger noch bis vor 15 Jahren als *Türken*. In den Jahren, in denen die Kurden als eigenständiges Volk wachgeworden sind, wurden wir von diesem Prozeß sehr beeinflusst, und auf einmal waren wir *Kurden*. In den letzten Jahren haben wir uns mit unserer Sprache, Tradition, Geschichte und Kultur auseinandergesetzt, und viele aus unserer Region haben inzwischen ihre wahre Identität gefunden: Wir sind *Dimilen* (*Kırmanc* = *Zaza*).

Die These, daß unser Volk vom Süden des Kaspischen Meeres nach Anatolien gekommen sei, gewinnt an Boden. Die Forscher tendieren dazu, den Namen "Dêsim" und den Namen der "Dimilki-Sprache" in "Deylem" zu suchen. Der Name "Dersim" (mit > r < zwischen > e < und > s <) ist wahrscheinlich von Kurden gegeben worden. Wahrscheinlich, weil das kurdische Wort "der" auf Deutsch "die Tür" heißt und das Wort "sim" eine Bezeichnung für Silber ist. Die Kurden nennen unser Dêsim also "Dersim", und das heißt im Kurdischen (was wir "Kırdaşki" nennen): "silberne Tür". Deshalb gehen die Kurden davon aus, Dêsim wäre kurdisch, weil der Name der Region "Dersim" lautet und weil "Dersim" auf Kurdisch die Bedeutung "silberne Tür" hat. Dieser Behauptung kommen auch die Bücher und Veröffentlichungen der türkischen und kurdischen Intellektuellen zu Hilfe.

Die Namen der Regionen, Orte, Städte, Dörfer etc. unterscheiden sich von Sprache zu Sprache. Die Deutschen z.B. nennen das Land, in dem die Polen wohnen, "Polen". Die Türken bezeichnen dasselbe Land als "Polonya", und die Polen selbst nennen ihr Land "Polska". Durch die reine Bezeichnung aber können weder Deutsche noch Türken das Land deutsch oder türkisch machen.

Unsere Heimat heißt Dêsim. Wir haben von unseren Eltern, Großeltern und Dorfältesten "Gola Dêsim" (Dêsim-Region), Kela Dêsim (Burg von Dêsim), Miletê Dêsim (Dêsim's Volk) gehört. Erst später in den türkischen und kurdischen Veröffentlichungen begegneten wir der Version "Dersim". Die These der Komkar-Anhänger und Sympathisanten anderer kurdischer Organisationen aus der Region Dêsim ist so eine Wortspielerei, die nicht auf unserer Sprache, Geschichte und Kultur gründet und deshalb unwissenschaftlich ist.

Während der Gründungsversammlung der Stiftung Dêsim (die Ihr als Stiftung "Dersim" bezeichnet habt), haben unsere Landsleute, die KOMKAR-Anhänger sind, diese These voll vertreten und durchgesetzt. So haben sie wieder sehr erfolgreich unsere eigenständige Sprache und unser eigenständiges Volk gelehnt und unsere Heimat als einen Teil Kurdistans *verkauft*. Wohin führt das? Die Methode und die Art und Weise sind identisch mit türkischen. Es fließt nämlich für nationalistische, chauvinistische Türken in den Adern der Bewohner der Region Dêsim sauberes türkisches Blut. Mit Hilfe des oben beschriebenen Bezeichnungs-Tricks und einer gewissen Überlegenheit (Die Kurden sind im Vergleich mit den Dimilen viel früher nationalbewußt geworden. Die Kurdische Sprache ist besser entwickelt als die Dymilki-Sprache und hat mehr Veröffentlichungen. Die Kurden führen seit 11 Jahren einen bisher erfolgreichen Krieg gegen den Türkischen Staat. Zur Zeit ist die Kurdische Frage in der Weltöffentlichkeit sehr aktuell etc.) versuchen die Kurden nun, die Region Desim und die Dimilen sich einzuverleiben.

In unserer Region nennen sich die Dimilki (Kırmanci) sprechenden Aleviten "Kırmanc" und die Dimilki sprechenden Sunniten "Zaza". Aber Dêsim hat auch Kurdisch (was wir "Kırdaşki" nennen) sprechende Aleviten. Das alles läßt sich erklären: Durch die Ausbreitung des Islams hat auch unser Dimilen (Zaza = Kırmanc)-Volk gelitten. Mit dem Islam haben wir mindestens zwei Veränderungen (Mutationen) erfahren müssen: 1. Es ist sehr wahrscheinlich, daß unsere Urväter mit den Kurden denselben Glauben hatten, bis die islamischen Heere im 7. Jhdt. die Völker von Nord-Mesopotamien massakriert und zum Islam gezwungen haben. Die Araber haben nicht nur unseren gemeinsamen Glauben, sondern auch miteinander verwandte

Kulturen, Lebensarten und andere Beziehungen zerstört. Als der Islam im heutigen Kurdistan Fuß faßte, sah es so aus:

a) Die Yezidi-Kurden haben trotz vieler Massaker sich geweigert, zum Islam überzutreten. Sie sind vor Greueltaten der arabischen, türkischen und kurdischen Moslems jahrhunderte lang untergetaucht, um mit ihrem Glauben zu überleben. Und heute sind sie von der Ausrottung bedroht.

b) Viele blutige Kriege haben zwischen dem Islam und nichtislamischen Völkern stattgefunden. Die Völker, die nicht zum Islam übertreten wollten, haben meist die unwegsamen Regionen der Berge aufgesucht, um zu überleben.

2) Im Jahr 1514 haben die Ottomanen (orthodoxe Moslems) die Safeviten (Kizilbas) durch die *Çaldiranschlacht* deutlich besiegt. Während dieser Schlacht haben die moslemischen Kurden an der Seite der Ottomanen gegen die Kizilbaş gekämpft. Historiker schätzen die Zahl der während dieses Krieges gefallenen kurdischen Soldaten auf 10.000 Mann. Mit diesem Krieg haben es die Ottomanen geschafft, eine unendliche Feindschaft zwischen unsere Völker zu säen. Nach der Caldiranschlacht haben die moslemischen Kurden mit den Ottomanen in einem Bündnis kooperiert, um die Nichtmoslems zu vernichten. Hierbei haben viele *Nichtmoslems* entweder gegen den Islam Krieg geführt und sind dabei

untergegangen oder sie sind in die Berge geflüchtet oder aber auch massenweise zum Islam übergetreten.

a) Siverek, Cermik, Ergani, Hazro, Kulp, Genç, fast das halbe Varto und Hynys, Palu und Bingöl sind nach der Caldiranschlacht zum Islam übergetreten, weil sie die Unterdrückung der Moslems nicht mehr durchstehen konnten. Zusammenfassend kann man also feststellen, daß die Zazas (Dimilki sprechende Moslems) mit Dêsim denselben Glauben bis vor ca. 300 Jahren hatten.

b) Kurdisch (Kirdaşki) sprechende Aleviten waren entweder ursprünglich Kurden, die vor dem Islam in

der Dêsim-Region Zuflucht gefunden hatten, oder es waren Dymilen, die mit den Kurden in guter Nachbarschaft gelebt und mit der Zeit deren Sprache (Kyrdaşki) übernommen hatten. Die 2. Version ist wahrscheinlicher, denn die Kurdisch (Kirdaşki) sprechenden Aleviten können meist auch unsere Sprache (Dymilki) und haben mit den Dymilen erheblich mehr Gemeinsamkeiten als mit den Kurden.

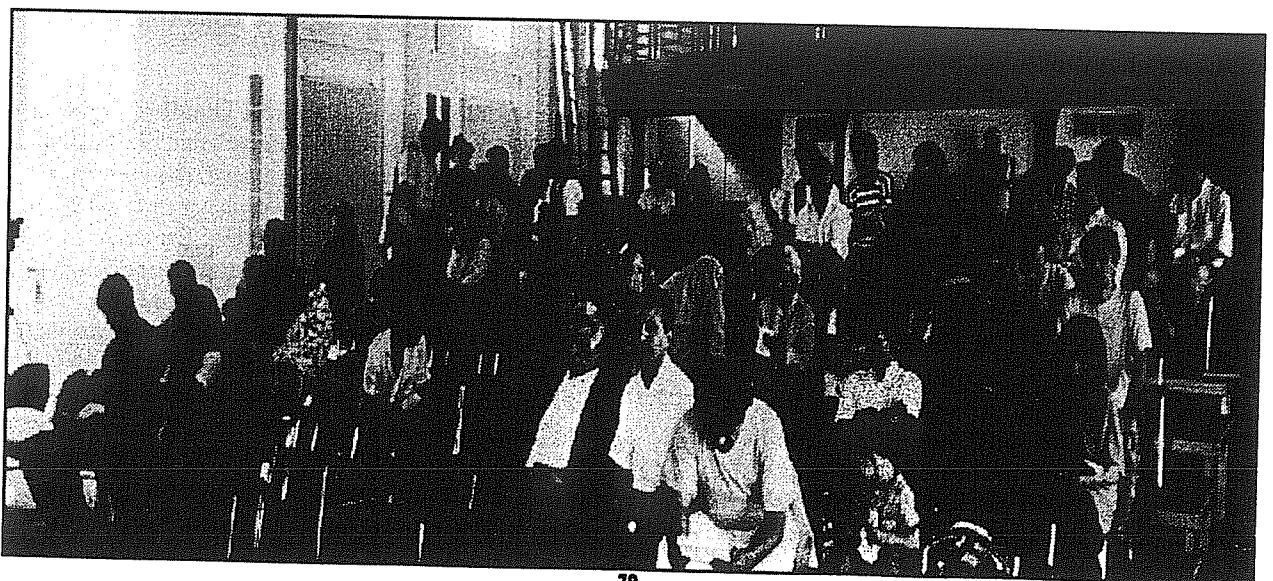
Während die Kurden jahrhundertlang Untertanen der Ottomanen und anderer Mächte waren, blieb Dêsim bis 1938 autonom. Nach der Niederlage von 1938 sind wir dann wie die Kurden auch eine Kolonie des Türkischen Staates geworden. Im kurdisch-türkischen Krieg ist Dêsim nicht neutral, sondern steht deutlich zu den Kurden. Denn seit Beginn des Krieges unterstützen wir die Kurden mit allen Mitteln. Wir stehen zum kurdischen Volk, weil ein Bündnis zwischen Kurden und Dêsim (Kirmanc, Zaza, Kizilbaş) beide Völker ihrem je eigenen Ziel näher brächte. Dazu ein Zitat von Şeref Han, dem Autor der Şerefname (Die Kurdische Geschichte): *"Alle Staaten entstehen durch Bündnisse. / Die Bündnislosigkeit bedeutet Staatslosigkeit."* *

Daher sagen wir: Die Kurdische Nationalbewegung darf nicht länger Dêsim's eigenständige Existenz leugnen. Alle kurdischen Organisationen sollten die Dymilen-Sprache und -Kultur fördern. Sie sollten uns nicht mehr vereinnahmen und ausnutzen, sondern eine Brücke zu einem Bündnis mit uns schlagen.

Mit freundlichen Grüßen / Wes u wary bymane

Heqiye Mergarji

*) : Şerefname, (Kürt Tarihi), Şeref Han, Hasat Yayınları/İst. S. 195

Dersa Zonê Ma - VII / Zazaki für Anfänger - VII

(eve fekê Mamekiye / Tunceli Dialekt)

Nustoxe: Rozşêne

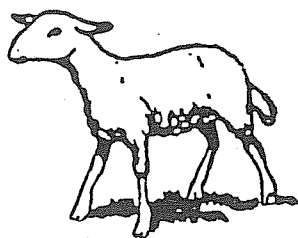
I. Axure de

Im Stall

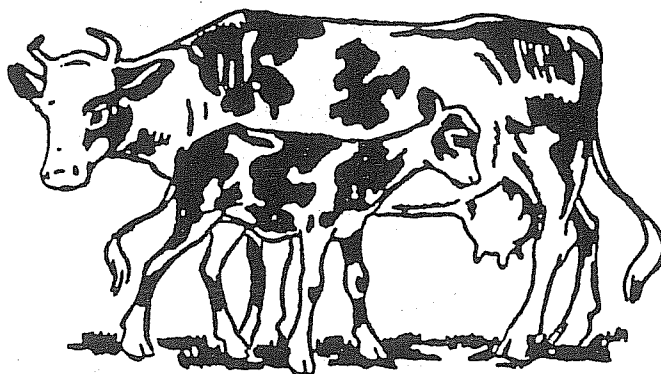
Zerê axura ma de zof heywani estê.

In unserem Stall gibt es viele Tiere.

çor oston
çor maini
hire heri
dî gay
dî mangey
dî guki
çor biji
'ponc mi
'ponc diki
des kergi
dî xoney
dî pisingi
dî merey

vier Hengste
vier Stuten
drei Esel
zwei Ochsen
zwei Kühe
zwei Kälber
vier Ziegen
fünf Schafe
fünf Hähne
zehn Hühnchen
zwei Kater
zwei Katzen
zwei Mäuse

II. Qesey Newey / Neue Wörter

ostor	Hengst
maine	Stute
her	Esel
ga	Ochse
manga	Kuh
guk	Kalb
bize	Ziege
miye	Schaf
dik	Hahn
kerge	Hühnchen
xone	Kater
pisinge	Katze
mere	Maus

qeleme	Schreibfeder
kitav	Buch
'turik	Hängetasche
devter	Notizbuch

maylîm	Lehrer
lazeke	Junge
çeneke	Mädchen
televe	Schüler, Student

III. Çituri vajime? / Aussprache

Buchstabe	Phonetisches Zeichen	Beispiel	Deutsch	Aussprache
s	[s]	sole	Salz	wie s in Post
ş	[ʃ]	şêr	Löwe	wie sch in Schule

IV. Genus und Numerus des Substantivs in Zazaki

A. Genus

Zazaki kennt Substantive mit maskulinem und femininem Genus. Das Genus belebter Substantive zeigt das biologische Geschlecht des Referentes. In dieser Kategorie gibt es zwei Möglichkeiten:

1. Die maskuline und feminine Wurzeln sind gleich, aber die feminine Form endet mit -e. Zum Beispiel:

her	ein Esel
here	eine Eselin
maylîm	ein Lehrer
maylime	eine Lehrerin

2. Manche Wurzeln zeigen aber keine Beziehung zu einander. Zum Beispiel:

ostor	Hengst
maine	Stute
xone	Kater
pisinge	Katze

3. Die Gestalt, (das heißt Silbenstruktur zusammen mit Betonung), eines unbelebten Substantivs zeigt Genus.

- a. *Maskuline Substantive sind:* einsilbige Wörter

ko	Berg
ri	Gesicht
dest	Hand

mehrsilbige Wörter, die mit einer betonten Silbe enden (Die betonte Silbe ist unterstrichen.)

adir	Feuer
'tun̩k	Hängetasche
simon̩k	Eichhörnchen
astare	Stern

- b. *Feminine Substantive sind:* mehrsilbige Wörter, deren Betonung auf der vorletzten Silbe liegt

kardi	Messer
dare	Baum
beçike	Finger
çadire	Zelt
pukeleke	Wirbelwind

mehrsilbige Wörter, die mit einer betonten Silbe enden, aber mit dem Buchstaben -a enden.

xonça	Tisch
ara	Frühstück

(hega - Feld, kêwra - Pate (bei einer Beschneidung), bilden Ausnahmen zu dieser Regel.)

B. Numerus

Substantive haben Singular- und Pluralformen. In dieser Lektion handelt es sich nur um den Pluralformen des direkten Kasus.

Im Grunde genommen ist das Plural-Kennzeichen ein unbetontes -i. Ein -i wird am Ende einer Singularform angefügt. Dieses Plural-Kennzeichen bewirkt Änderungen aber in der gesprochenen Sprache, die sich auch teilweise in der geschriebenen Sprache widerspiegeln.

1. Wir fangen zuerst mit maskulinen Substantiven an.

- a. Nach Konsonanten erscheint ein *-i* zur Markierung des Plurals. Das *-i* wird als eigenständiger Buchstabe ausgesprochen.

zu her	ein Esel	dı heri	zwei Esel
zu ostor	ein Pferd, Hengst	dı oston	zwei Pferde, Hengste
zu maylim	ein Lehrer	dı maylimi	zwei Lehrer

- b. Nach einem Vokal erscheint das *-i* als *-y*. Hier wird das Plural-Kennzeichen als Diphthong ausgesprochen.

zu ko	ein Berg	dı koy	zwei Berge
zu ga	ein Ochse	dı gay	zwei Ochsen
zu astare	ein Stern	dı astarey	zwei Sterne

- c. Wörter, die auf *-i* im Singular enden, haben die gleiche Form -- sowohl gesprochen als auch geschrieben -- im Plural.

zu ri	ein Gesicht	dı ri	zwei Gesichte
zu boji	ein Arm	dı boji	zwei Arme

- d. Folgt der Buchstabe *-i* auf die Buchstaben *s* oder *z*:

s	wird zu	ş
z	wird zu	j

Oft wird das *-i* nicht ausgesprochen, soll jedoch geschrieben werden.

zu gos	ein Ohr	dı goşı	zwei Ohren
zu awres	ein Kaninchen	dı awreşi	zwei Kaninchen
zu laz	ein Sohn	dı laji	zwei Söhne
zu dest	eine Hand	dı deşti	zwei Hände

2. Feminine Substantive enthalten das feminine Kennzeichen *-e* am Wortende. Bei dem Bilden der Pluralform fällt das *-e* weg, und die Regeln für maskuline Substantive werden gebraucht.

- a. nach Konsonanten:

zu tire	ein Nudelholz	dı tiri	zwei Nudelhölzer
zu vilike	eine Flöte	dı viliki	zwei Flöten

- b. nach Vokalen:

zu soe	ein Apfel	dı soy	zwei Äpfel
zu wae	eine Schwester	dı way	zwei Schwestern

- c. *-i* am Wortende:

zu kardi	ein Messer	dı kardi	zwei Messer
zu miye	ein Schaf	dı mi	zwei Schafe

* das *-y-* in dem Wort *miye* ist nur eine orthographische Konvention

- d. *s* und *z*

zu bize	eine Ziege	dı biji	zwei Ziegen
zu tose	ein Teller	dı toşi	zwei Teller

- e. Wörter, die auf *-a* im Singular enden, lassen das *-a* aus, und fügen ein *<ey>* hinzu.

zu manga	eine Kuh	dı mangey	zwei Kuhe
zu xonça	ein Tisch	dı xonçey	zwei Tische

V. Ho vira meke! \ Nicht vergessen!

1	zu, jü	eins	6	ses	sechs
2	dı	zwei	7	hot	sieben
3	hire	drei	8	hêşt	acht
4	çor	vier	9	new	neun
5	'ponc	fünf	10	des	zehn

VI. Nika tı vaze! \ Du bist dran! (Die betonte Silbe ist unterstrichen.)

- A. (kıtav) Dukanê Memedi de di kıtavi estê.
1. ('tunk) Dukanê Memedi de des _____ estê.
2. (qeleme) 'Tunkê mı de çor _____ estê.
3. (devter) 'Tunkê mı de dı _____ estê.
4. (kıtav) Makina mı de zu _____ esto. (makina = Auto)
- B. (mere) Hire _____ merey axura de kay kenê.
1. (pısinge) Çor _____ sit simenê.
2. (dik) Dı _____ veng danê.
3. (her) Ses _____ zirenê.
4. (xone) Hot _____ tever ra kay kenê.
5. (kerge) Axura de 'ponc _____ estê.
- C. (çêneke) Zu _____ çêneke sona mektev.
1. (laz) Des u zu _____ dewa ma de estê.
2. (çêneke) Dı _____ sonê mektev.
3. (pi) Dı _____ qesey kenê.
4. (mordem) Hire _____ saz cinenê.
5. (televe) 'Ponc _____ universite de wanenê.

D. Maskulin oder feminin?

1. fek	_____	6. name	_____
2. <u>asme</u>	_____	7. <u>çite</u>	_____
3. non	_____	8. <u>linge</u>	_____
4. <u>cile</u>	_____	9. roz	_____
5. <u>ware</u>	_____	10. <u>guke</u>	_____

6. m
7. f
8. f
9. m
10. f

1. m
2. f
3. m
4. f
5. m

D.

1. laji
2. çêneki
3. pi
4. mordem
5. televey

C.

1. pısingi
2. dila
3. hen
4. xoney
5. kergi

B.

1. 'tunk
2. qelemi
3. devter
4. kıtavi

A.

Ware	IPA	Zazaki	Türkçe	Deutsch	English	Français
Aa	[a]	ap	amca	Onkel	uncle	oncle
Bb	[b]	bize	keçi	Ziege	she-goat	chèvre
Cc	[dz]	cile	yatak	Bett	bed	lit
	[dʒ]	ciran	komşu	Nachbar	neighbour	voisin
Çç	[ts ^h]	çım	göz	Auge	eye	oeil
	[tʃ ^h]	çite	başörtüsü	Kopftuch	kerchief	fichu
Dd	[d]	dest	el	Hand	hand	main
Ee	[ɛ], [ə]	deş	on	zehn	ten	dix
Êê	[ʔɛ], [e]	dês	duvar	Wand	wall	mur
Ff	[f]	fek	ağız	Mund	mouth	bouche
Gg	[g]	ga	öküz	Ochse	ox	boeuf
Ğğ	[ɣ]	ğezale	gazel	Gazelle	gazelle	gazelle
Hh	[h]	her	eşek	Esel	donkey	âne
Iı	[i]	bılbıl	bülbül	Nachtigall	nightingale	rossignol
İi	[i]	isot	biber	Paprika	pepper	poivre
Jj	[ʒ]	jil	filiz	Sproß	sprout	pousse
Kk	[k ^h]	ko	dağ	Berg	mountain	montagne
Ll	[l]	linge	ayak	Fuß	foot	pied
Mm	[m]	manga	inek	Kuh	cow	vache
Nn	[n]	non	ekmek	Brot	bread	pain
Oo	[o]	ostor	at	Pferd	horse	cheval
Pp	[p ^h]	puç	çorap	Strumpf	sock	chaussette
Qq	[q]	qatır	katır	Maultier	mule	mulet
Rr	[r]	ri	yüz	Gesicht	face	visage
	[r]	her	eşek	Esel	donkey	âne
Ss	[s]	soe	elma	Apfel	apple	pomme
Şş	[ʃ]	şêr	aslan	Löwe	lion	lion
Tt	[t ^h]	tire	oklava	Nudelholz	rolling-pin	rouleau
Uu	[u]	ustine	direk	Säule	column	colonne
Üü	[y]	lûye	tilki	Fuchs	fox	renard
Vv	[v]	verg	kurt	Wolf	wolf	loup
Ww	[w]	ware	yayla	Sommerweide	summer pasture	pâturage d'été
Xx	[χ]	xılık	çömlek	Vase	vase	vase
Yy	[j]	yar(e)	yar	Geliebte	darling	chérie
Zz	[z]	zarance	keklik	Rebhuhn	partridge	perdix
‘	[ʔ]	‘azeb	ergen	Junggeselle	bachelor	célibataire
		‘erd	toprak	Erde	earth	terre
Ççh	[ts]	çhem	nehir	Fluß	river	rivière
	[tʃ]	çhêr	yigit	tüchtig	brave	courageux
‘H‘h	[h]	‘hewt	yedi	sieben	seven	sept
Khkh	[k]	khocike	kaşık	Löffel	spoon	cuiller
Phph	[p]	phonc	beş	fünf	five	cinq
RRrr	[r]	birr	orman	Wald	woods	bois
Thth	[t]	thomur	saz	Laute	lute	luth

Ware

Pêseroka Zon a Kulturê Ma: Dimili-Kirmanc-Zaza
Periodical of the Dimili-Kirmanc-Zaza Language and Culture

